

Bárka 2002.2.

Irodalmi, művészeti és társadalomtudományi folyóirat

Tartalom

Varró Dániel: Változatok egy gyerekdalra: Hollósvölgyi Iván-os, Karafiáth Orsolyá-s, Király Levente-s és Varró Dániel-es változat (versek) 3

Lackfi János: Forgás, test, Idevágy (versek) 6

Cserna-Szabó András: Aranyhal, elátkozott tóban (elbeszélés) 8

Karafiáth Orsolya: Az ősz, az ősz (vers) 16

Király Levente: Minden idesereglik, Még felszól, Miféle éden (versek) 18

Czifrik Balázs: Akkor gyermek, Az első kép, Hasadás (versek) 22

Nagy Gergő: A városi harcos kézikönyve (regényrészlet) 24

Orbán János Dénes: Orsolya, Az eső, A hosszú hal (versek) 30

Szálinger Balázs: Első Pesti Vérekabaré: Trubadúr punk (vers) 34

Gerevich András: George, Elvis Madonnával, Szerelem (versek) 36

Maros András: Sirályvinnyogás a harmadik emeleten (elbeszélés) 38

Hollósvölgyi Iván: Mi a baj Ivánnal?, Király, ahogy a vázon üli meg a gépet, A Szív Szalonja, íme, vár ma bárkit, Apám, a sztár, Los Angelesben él (versek) 47

Hartay Csaba: Telefonos kapcsolatok, Találó cím, Felcsapnak és üdvözölnek engem, Lovesong (versek) 50

Baróthy Zoltán: Üdvözljük a kék estén (elbeszélés) 52

Harcos Bálint: A boldogságról. A boldogtalanságról, A szívem, Pil, Alapjában véve, Mondom a maradékra (versek) 57

Térey János: Hétfágyoltánc – részlet (drámai költemény) 61

Műhely

Grecsó Krisztián: „Azt sem tudom, kivel kellett volna szembefordulni...” Beszélgetés Fogarasi Zsolttal, a Sárkányfű főszerkesztőjével (az elhangzottakat kommentálja: Czifrik Balázs és Király Levente) 67

Bedecs László: Kezdetben volt A Sárkányfű köréről 78

Zsávolya Zoltán: A (nem)létezés lova Esszé a Sárkányfűről 89

Karafiáth Orsolya: Nekiesni a végtelennek Kemény-szubjektív; a motívumok és a hatások tükrében 95

Harcos Bálint: Kemény és a köpönyeg Kemény István: Hideg 107

Németh Zoltán: A költői hitvallás megdicsőülése Térey János Paulusáról az életmű felől olvasva 110

Figyelő

Gács Anna: Anarcho-libertárius töredékek Cserna-Szabó András: Fél négy 117

Tarján Tamás: Tükörterem Király Levente: A legkisebb 122

Büky László: A végek újmódi dicsérete Szálinger Balázs: Kievezni a vajból; Zalai passió 126

Kiss László: Szabad (?) a gazda Czifrik Balázs: Hullám, híd, háló 131

Menyhért Anna: Történő történetek Nagy Gergő: Adjatok egy pontot 135

Grecsó Krisztián: Búcsú a Sárkányfű folyóirattól 138

E számunk illusztrációit a Sárkányfű folyóirat borítóiból válogattuk. A 46. oldalon a Köztéri mulatság (Fiatal írók antológiája, Palatinus kiadó, 1998) című könyv címlapja látható.

Varró Dániel

Változatok egy gyerekdalra

A gyerekdal

Boci, boci, tarka,
se füle, se farka,
oda megyünk lakni,
ahol tejet kapni.

Hollósvölgyi Iván-os változat

Torkomon olvasztott Boci folyjon,
tejsokoládé, híres márka,
utcai sarkon nyitva a boltom
van hogy azért nincs, mert épp zárva.
Bérem a Szerk.-től borsos előleg,
penzumom Ágnes szabja ki sorba,
jussom, vén tejivó-kerülőnek:
húzni, ha nincs tej, ezerrel a boltba.

Ott kézcsókom a boltosnőnek,
Madame, ön régen titkos arám,
felpiszkál az a foltos bőre,
leszek ÁFA az ön plastik kosarán.
Klumpái kegyednek szüzi uszályok,
vizeimre ma őket eresztetni dolga,
Madame, én kegyedért, Krisztusra, muszájok
húzni, ha nincs tej, ezerrel a boltba.

Áhitom, átkom elérje a boltost,
két füle, vesseje hulljon a porba,
addig meg majd lesz, ami volt most:
húzni, ha nincs tej, ezerrel a boltba.

Karafiáth Orsolyá-s változat

Nincs az övénél szeplősebb ülep.
Bambul vagy spanglit rágicsál stikába –
se lófarok, se szétálló fülek:
ez ő, Rezső, az én szívem bikája.

Találkozunk? Szemembe könny tolul –

csocsózzaj ő, egy bár, hol szól a music.
„Darling” mondom ilyenkor angolul,
és ő érzelmesen fülembé múzlik.

De Rezső ingatag. Most perzselő tűz,
most cigarettavég, mely hamvad épp –
hát egy kérdésem van csupán Rezsőhöz:
„Mért mondtad, hogy szeretsz, te nyamvadék?”

Happiness vár ránk? Vagy múltunk felejtve
egymást aprítjuk egyszer majd a tejbe?

Király Leventé-s változat

Egyszer volt, hol nem volt, volt egy tehenecske,
füle, farka nem volt, de volt neki szarva –
erről mintha mindenki megfeledkezne,
egyébként szerintem is le van szarva,

a lényeg, hogy eléggé bűdös volt a szája,
és a csülköcskéi rémesen pállottak,
nem csoda, hogy elküldte őt az anyjába
a többi intoleráns háztáji állatka.

A vicc kedvéért egyszer szegény hanyatt esett,
amúgy szorgalmas volt, az igát jól húzta,
hogy fitt legyen, szürcsölt tehénanyatejet,
nem vették fel mégsem a Chicago Bullsba.

Látjátok, nem volt ő egy Michael Jordan,
és nem volt olyan jó arc, mint a John Travolta,
ezért rekedt mindig kívül a csordán,
a mások sikerét meg csak alulról szagolta;

világgá ment hát, ahol széttépték őt a grizzlyk,
remélem, sorsából mindnyájan okultok,
nekem azóta a tej nem is ízlik,
inkább veszek helyette, ha lehet, joghurtot.

Varró Dániel-es változat

Hol vagy fületlen ifjuságom, ó?
Ti tarka-barka bűk, ti büszke lázak?
És hol vagy bölcsi, merre vagy dedó,
ahol nyuszt pusztítottam uszkve százat?

Hol vagy szerelmem, kis bocivirág,
kit óvtalak, ne bántsanak bacik,
kit hívtalak macik becenevén,
ha hapticztál, varrtam neked nácit.

S most túl puszin, nyuszin, és túl focin,
itt állok partedlim levetve, pőrén,
s ha kérditek, hány bőr van egy bocin,
azt mondom: hány kis folt van még a bőrén...

Az egész világ egy nagy tehenészet –
én meg csak állok itt, és heherészek.

Lackfi János

Forgás, test

Ez a pörgettyű jól megtervezett,
mégis teljesen
egyszerű forgástest tölgyfából,
apró, esztergált bábu-szerűség,
alul cseppnyi láb, terebélyes szoknya,
majd karcsú derék, felsőtest,
pörgetni lehessen, mondjuk mint egy
borosüveg a táncos fején.
Mikor forogni kezd, először kacéran
illeg-billeg, aztán mind szimmetrikusabb
a mozgás, mind halványabb
a szellemkép körülötte,
majd eljön az egyensúly pillanata,
ilyenkor szinte megdermed
a pörgő fadarab, s mintha nedves
agyagból korongozták vagy olajjal
öntötték volna le, oly fényes és krémes
lesz hirtelen a pácolatlan fafelület.
Nézem, levegőt nem veszek,
az asztallapra nem támaszkodom, mert a legkisebb külső hatás
megtöri a varázst.
Belefáradva villanyt oltok, megyek aludni,
de még megpörgetem a formás,
csepp orsót, s jó érezni, hogy a sötétben
egy ideig folytatódik
a szélesebb és
tökéletesen mozdulatlan
forgás.

Idevágy

Meleg sárszagú pára bugyborog fel
a földből zöldnél is zöldebb a zöld

csíkos dresszben guvadt szemû kövér
legyek párzanak a vén asztalon
mely disznók tucatjait
látta elvérezni beitta zsírjukat
lapját árkosra vájták húsbárd-csapások
most simára csiszolta az asztalos
A felhők olyan púposra rakottak
a tücsökzene mint fűrészpor habos
magam vagyok hátamra tetoválva
lomb-ábra és bőrömön pezseg
a nap citromsava
Odakinn amúgy medvemódra
csörtet és morran traktor és teher
A pillanatnak szinte héja
reped szinte a leve csordul
Elvágyni volna jó
e kerítés-szûrögette kertből
de itt lévén se vágyom
csak még idébb

Cserna-Szabó András

Aranyhal, elátkozott tóban

A fürdőkádban döglött szombat délután, vizes hajjal cigarettát szívott, és az Ufó Magazin legfrissebb számát olvasta. A csapról zsebrádió lógott, valami történelmi ismeretterjesztő műsort sugároztak, és egy csicsergő hangú tudós nő éppen arról énekelt, hogyan dugtak üvegcsövet a szovjetek Kádár fütykösébe, aztán kalapáccsal hogyan törték apróra. A tudós nő lepcsés smasszerokat meghazudtoló élvezettel adta elő a részleteket, sőt még némi tisztelet is vegyült hangjába, amikor az orosz államvédelmi hatóságok inkvizíciót meghazudtoló profizmusáról beszélt. Tudjuk, Kádár a kínzások után nem vett részt többet abban az egyszerre emberfeletti és -alatti, örületes és kavargó mámorban, amit az emberek szexuális életnek neveznek, ám ettől a történettől Hemző Vendelnek is teljesen megszűnt a merevedése, a habok közül kikukucskáló méteres véreresből a kád alját bámuló, szerény ebihal lett. Vendel (akinek kedvenc étele a reszelt máj volt) hálát adott az Istennek, hogy őt soha nem érdekelte a politika. Őt csak a csajok meg az ufók érdekelték. Valahogy így alakult.

A cigi parázsló végét belemártotta a habos fürdővízbe, aztán a csikket – jobb hüvelykujjának begyéről jobb mutatóujjának körmével – a WC-kagyló felé pöckölte. A csikk gyönyörű ívben szállt keresztül a füst- és gőzfelhőn, majd pontosan a kagyló közepébe pottyant. Hárompontos, állapította meg büszkén Vendel (aki erősen kopaszodott és allergiás volt az ősziarack szőrére), és folytatta a Zűrzavar a Kozmoszban című cikk olvasását. A szerző arról értekezett, hogy világunk keletkezése óta milyen szexuális érintkezések zajlottak idegenek és földlakók között. Évát, bibliai ősanynkat például (legalábbis az ufószakértő szerint) egy ún. sauroid zaklatta szexuálisan, s ő ezt a gyík- illetve inkább dinoszerű idegent nézte kígyónak. Már a tudományos-fantasztikus dolgozat közepén tartott, mikor észrevette, szerszáma újra kezdi felkapni fejét.

Szerette Vendel ezeket a nyugalmas szombat délutánokat. Kármen, a felesége (aki a krumplisalátára és az almakompótra esküdött) ilyenkor a szobában sertepertélt: pakolt, virágot öntözött, vasalt, a Kiskegyedet olvasta vagy a Jóbarátokat nézte a tévében. Ez volt talán a hét legnyugalmasabb pár órája, ilyenkor Kármen (aki mediterrán-típusú nő volt: fekete, izgató és kiabálós) sem perelt soha, nem veszekedett vele a pia meg az éjszakázások miatt: ilyenkor háborítatlan volt szerelmük.

Valahogy így alakult.

Már a Mussolini és az ufók című írást olvasta Vendel, mikor hallotta, hogy az előszobában megcsörren a telefon. Régi, húzogatós, fekete telefon volt, nem is csörgött, inkább berregett. Hallotta Vendel, ahogy kinyílik a szoba ajtaja, ahogy Kármén papucsá kopog, ahogy a fatalp ütemesen dobol a járólapon. Aztán megszűnt a csörgés (illetve berregés), de a szavakból semmit sem értett. Három és fél perc múlva Kármén letette a telefont, és bekopogott a fürdőszobába. Talán kicsit túl szelíden. Ahogy mediterrán nő soha nem kopog. Ilyen nő vagy rögtön rád nyit, vagy kopogás címén az öklével beveri az ajtót. Ennek a szelídségnek gyanúsna kellett volna lennie. De Vendel nem sejtett semmit.

Gyere, kiabált ki Vendel (aki szobafestő-mázoló volt, Nagyhályogon állítólag a legjobb), mert meg volt győződve arról, hogy valaki melót rendelt tőle, s felesége most ezt az üzenetet fogja tolmácsolni neki. Kármén belépett, ömlött ki a füstös gőz a nyitott ajtón.

Na, kérdezte Vendel, de választ nem kapott. Kármén arcán nem volt nyoma gyűlöletnek, igaz, szeretetnek sem. (Ennek is gyanúsna kellett volna lennie, mediterrán nő gyűlöl vagy imád, köztes állapot nincs!) Sugárzott arcáról a nyugalom. (Mondanom se kell: ezek a csajok két percig nem tudnak egy helyben a seggükön ülni, még hogy nyugalom!) A kádhoz lépett, két kezét Vendel vizes fejére tette, s a víz alá nyomta férjét. (Erő, na igen, az van bennük!) Vendel meg sem próbált ellenkezni, igaz, esélye sem volt. Kármén a meglepetés erejével győzött. Kis ideig még bugyborékok jöttek fel Vendel szájából a víz felszínére, aztán elnyúlt teste a kád alján. Meghalt. Úgy feküdt ott, akár egy részeg német nudista a tenger fenekén. Kármén (aki kényszervállalkozó volt, a téveszben dolgozott, amíg az meg nem szűnt, azóta virágüzlete van a Felsőpárton, nem messze a vasútállomástól) kihúzta a dugót, aztán az elázott Ufó Magazinnal letakarta Vendel arcát. Kirúszta magát, dezodort szisszentett magára, majd távozott otthonról. Sárga, egyberészes ruhájában úgy festett, akár egy narancsfa. Valahogy így alakult.

Vendel udvariasan megvárta, míg az asszony becsukja a bejárati ajtót, s csak aztán kászálódott ki a kádból. Nem akart Kárménnek csalódást okozni. Ha a halálára vágyott, hát hadd kapja meg hiány nélkül, annyiszor szomorította már el, legalább legutoljára ne kelljen megbántania. Belenézett a tükörbe, s meg kellett állapítania, hogy eléggé le van pukkanva. Pont úgy nézett ki, mint egy vízihulla. Puffadt arc, lila száj, véreres szemek, s a bőrének volt valami azúrkék árnyalata, mint a romlott húsnak. Megtörülközött, hosszú haját megszáritotta (saját hajszárítójával, mert a mediterrán nők öltni tudnak, ha valaki a hajszárítójukhoz nyúl), felöltözött (baseball-sapka, bőrdzseki, kopott farmer, magas szárú Puma). A konyhaasztalnál elolvasta még a Mussolini és az ufók című cikk végét, amit váratlan elhalálózása okán nem tudott eddig végigolvasni, aztán elindult a Csont Caféba, ahogy egymás közt az Utasellátót csúfolták. A Csont onnan kapta a nevét, hogy itt a pincérnő egy különleges módszert fejlesztett ki. A vendégnek addig hozott italt, míg a Hús? kérdésre rá tudta vágni a választ: Csont! Aki már képtelen volt kimondani, hogy Csont!, azt ittasnak nyilvánította, és nem szolgálta ki. (Innen, Nagyhályogról indult útjára a ma már széles körben elterjedt kifejezés: csontrészeg.)

Ahogy Vendel (aki betegesen rágt a körmét, s a vécésészét mindig elfelejtette kikefélni maga után) kilépett az utcára, arra lett figyelmes, hogy rengetegen vannak. Sokkal többen, mint szoktak. Tele volt a járda, az út, az árok, a fák, a bokrok, a házfalak, az ablakok és a légtér is. Nemcsak emberekkel, de különböző lényekkel, akiket az Ufó Magazinból már jól ismert, de a saját szemével még sohasem látott. Ültek az ablakpárkányokon, lógtak a közlekedési táblákról, repkedtek a levegőben, szeretkeztek a buszmegállóban, s mindeközben valami furcsa zajt hallattak, ami leginkább egyfajta gépi cincogásra hasonlított. Ekkor döbrent rá, hogy bár gyerekkora óta folyamatosan és hatalmas vehemenciával bizonygatta ismerőseinek és barátainak az idegenek létezését, igazából soha nem hitt bennük. Most viszont saját szemével látta őket: a succulusokat, az incubusokat, a démonokat, a humanoidokat, a sauroidokat, a natroidokat, az inszektoidokat. Az egyik hatalmas rovarra hasonlított, a másik szőrös volt és patás, akadtak madárszerűek, gyíkmacskák, a választék tulajdonképpen végtelen volt. Tisztára, mintha a kertből rögtön az X-aktákba lépett volna. Néhány fényliftet is látott az utcán, a szakirodalomból jól tudta, hogy az idegenek ezeken keresztül közlekednek a világok között, s mikor földlakót rabolnak, ezen a liften

viszik el.

Belépett a Csont ajtaján, a barátai közül még senki se volt ott, viszont három idegent a kocsmában is látott. Az egyik (egy éti csiga fejű farkas) Bucinak, a pincérnőnek mellbimbóit simogatta szarvacskáival. Buci vigyorgott, nem látta az idegent, s nem nagyon értette, mitől is jöhetett ennyire izgalomba, de már most érezte, hogy az első férfival ágyba bújik ma éjszaka, aki zárás után az útjába kerül. Amikor megpillantotta Vendelt, arra gondolt, szeretné, ha ő lenne az a férfi, aki zárás után először szembe jönne vele. A másik démon a söntéspulton feküdt, és száraz, fehér hosszúlépést ivott szívószállal, teste fényes volt, mintha sertézsírral kente volna be magát. A harmadik a tévét nézte, a Z+ zenei csatorna hírblokkját, ahol éppen arról számolt be a bemondó, hogy Britney Spears magánrepülőgépe lezuhant, és a fiatal amerikai hölgy szörnyethalt. Az idegen szinte teljesen ugyanúgy festett, mint egy meztelen földlakó nő, azzal a különbséggel, hogy a feneke lukából egy rövidke fark kunkorodott elő, éppen olyan, amilyennel a kismalacok rendelkeznek.

Vendel leült a foglalt asztalhoz, egy foltos, piros kockás terítőhöz, pontosan arra a helyre, ahová minden szombat este ülni szokott, s azon törte az agyát, vajon ki lehetett az a Britney Spears, és vajon a kismalacoknak csak a mesében van-e olyan kunkori farkuk vagy a valóságban is. Buci ekkor megérkezett egy korsó sörrel. Valahogy így alakult.

Hús, kérdezte buján.

Csont, felelte Vendel kedvesen.

Buci (aki szőke volt, akár négy holland búzatábla) mélyen behajolva tette le a sört Vendel elé az asztalra, annyira mélyen, hogy a halott a pincérnő dekoltázsán szinte a bugyijáig látott le. Bucinak gyönyörű és hatalmas mellei voltak, olyan ruganyosak és édesek, akár a gumicumi. Vendel ezt már több ízben megtapasztalta. Tulajdonképpen soha nem hajtott a pincérnőre, de két vagy három alkalommal záraskor Buci mégis elkapta, hátracipelte a raktárba, és rendesen megbaszta vele magát. Mindannyiszor azt látta a lányon Vendel, hogy valami örült pörgés kapta el, s ha valaki el nem intézte volna, akkor felrobbant volna benne a szexbomba. Csakhogy akkor még azt hitte, hogy Buciból ezt a hatást az alkohol váltja ki, nem is gondolt csigafejű farkasra. Buci gyorsan és ügyetlenül szeretkezett, de Vendel egyik alkalommal sem bánta meg az aktust. (Buci germán típus volt, idegből szeretkezett, gyorsan és komolyan, Kármén viszont szigorúan szívből, lassan és vidáman.) Ahogy Buci mélyen szántott a sörrel, az éti csiga elvesztette a fogást a melltartó pántján, és belepottyant Vendel korsójába. A mázoló udvariasan kipecázta a démont a habból, letette a sörlátétre, mustrálta egy ideig, aztán bemutatkozott.

Vendel vagyok, súgta halkan Vendel.

Curtis W. Csiga-biga LeMay ezredes, válaszolta a csigafarkas, s köszönésképpen meghajlította szarvacskáit.

Halott vagyok, mondta Vendel haját kissé arcába túrva, bizalmasan, mintha valami féltve őrzött titkot adna ki.

Nagy dolog, legyintett az ezredes, a dolgok hol élnek, hol meghalnak, aztán megint élnek, megint meghalnak. Nem kell ennek az egésznek olyan nagy feneket keríteni. Főleg nem ildomos valamiféle hőstettnek felfogni.

Nem is azért mondtam, mentegetőzött Vendel, csak még olyan friss az élmény.

Nézze, kezdte a csigafarkas, én már voltam szovjet felderítőgép, töltött káposzta, postamester Portugáliában, macskacápa, száraz fehérbor, keménykalap, most ezredes vagyok. De egyet elmondhatok, ilyen baszottjó csöcsöket, mint a Bucié, ilyeneket én még soha sehol nem láttam.

Buci (aki egész életében arról álmodozott, hogy egy jazz-zongorista lesz a férje, és minden este valami szép élőzenére fog elaludni) éppen pihent, ilyenkor nekidőlt a pultnak, s melleit a söntés tetején pihentette, hogy kis időre megszabaduljon a tehertől.

Nekem mondd, súgta még halkabban Vendel, van egy olyan gyanúm, hogy pont az ilyen csöcsök miatt kellett ilyen korán meghalnom. Még harminchárom se voltam...

Hogyhogy, kérdezte az ezredes. Hát a csöcsök miatt kell élni. Nem meghalni...

Én is így gondoltam. De Kármén nem. A feleségem... Nem bírta a nőügyeimet. Na de lehet, hogy jobb is így. Azok a szörnyű lélekfurdalások. Egy-egy kúrás után hetekig eltartottak. És semmi nem segített, csak a piesz. Attól meg remegtem, meg rémeket láttam. Annyira azért nem jó az élet, mint

amennyire reklámozzák. A szombat délutánok, azok rendben voltak, az oké. De a többi?!

Teljesen egyetérték magával, bólogatott a démon. Én se szerettem postamester lenni. Akkor már inkább felderítőgép. A lélek az nagy kibaszás. Én is szenvedtem tőle. Sajgott a rohadék, semmi nem volt elég jó neki. Ráadásul ez a kurva kereszténység még rá is játszott. Megtalálta az emberek leggyengébb pontját, s ott támadott rájuk. Százaz szöggel ment neki az emberi léleknek. Még nagyon sok idő kell, míg az emberek kiheverik ezt az orvtámadást.

Vendel várt kicsit, míg Buci kiürítette a hamutartót és csábosan visszacsámpázott a pult mögé.

Hát ez az, pontosan ezt mondtam én is a Kármennek. Hogy hiába csavartuk ki az egyházak kezéből a marsallbotot, azt a pusztítást, amit a lelkünkben végeztek, soha nem fogjuk kiheverni. Már senki se fogja tudni, ki volt Jézus Krisztus, mikor még mindig szégyellni fogjuk magunkat, ha félredugunk. Ne értsd félre, semmi bajom Jézussal, személy szerint vele semmi. Nekem csak azokkal van bajom, akik őt a zászlajukra tűzve büntudatot vetettek a lélek ugarán. Jézus azt mondta, szeress. Jézus egyháza viszont azt, bűnösök vagytok, kuss a pofátoknak, ide a lóvét meg a csajokat. Ez nem tisztességes versenyhelyzet.

Ne is mond, legyintett a csigafarkas, én portugál voltam...

Azt hittem, folytatta Vendel belelendülve, a sörhabot törülgetve szakálláról, a tagadás segít. De a nők meg vannak bolondulva. Át akarnak látni minden szitán. De mér jó ez? Én nem értem. Szeress, én is szeretlek. Hát nem elég ennyi? Miért kell bekukucskálni a paraván mögé? Miért kell lerántani a leplet? Aztán annyira felizgatják magukat, hogy jön a gyilok. Dögöljön meg az a szemét! Hát ez a szeretet? És mindezt a morál nevében. Teljesen ki vagyok akadva...

Hát igen, az élet nem habostorta, helyeselt az ezredes.

Nem. De nem is lakodalmas menet, súgta Vendel.

Most azért kicsit könnyebb lesz, vigasztalta LeMay a halottat, megiszik még pár sört, felhívja a rendőrséget a sarokról, aztán hullazsák, koporsó, jön egy fénylift, és még akármi is lehet Önből. Mondjuk mosogatószivacs a Plútón, az egész tűrhető. Garantáltan nincs lelkifuri. Vagy mondjuk smaragdtábla egy távoli univerzumban. Én például szeretnék Buci melltartója lenni a következő életemben. De úgy sincs olyan szerencsém... Mondjuk, amire én melltartó lennék, ő már mondjuk pormacska. Úgyhogy ez is el lett cseszve. Bár démonnak nem olyan rossz. Csak ember ne legyen, az tényleg jelentős kibaszás. De egyszer-egyszer azt is muszáj bevállalni...

Vendel intett Bucinak (aki a somlói galuska és a konyakmeggy szerelmese volt), s a pincérnő úgy vonult ki az asztalhoz, mint egy nyugdíjas sztiptíztáncosnő. Böröndnyi valagát úgy riszálta, hogy még a deszka nőkért rajongó férfiak szemében is parázslott az elégedettség. Valahogy így alakult.

Hús, kérdezte, s nyelve hegyével megérintette felső ajkát, a rúzs kissé szétmaszatolódott.

Csont, mondta Vendel, s kisvártatva (újabb mély bedőlést követően) már ott habzott előtte a friss sör. Az ezredes kihasználta az alkalmat, és gyors búcsút követően felpattant újra Buci melltartójának pántjára, majd onnan integetett Vendelnek, s közben cincogó hangján azt harsogta: sok szerencsét, földlakó, sok szerencsét.

Valahogy nem esett jól most Vendelnek (aki egy traktoros és egy főkönyvelő harmadik fia volt, s éppen ezért az életben rendszerint azzal vigasztalta magát, hogy mindig a legkisebb fiú győz) ez a sör. Pedig nem volt azzal semmi baj, keserű volt, hideg, és túl sok szénsav se került bele. Mégsem ízlett neki. Ez lenne a halál? Tűnődött Vendel. Hogy már a sör se esik jól? Aztán azon gondolkozott, hogy vajon meddig lehet húzni ezt az állapotot. Hogy meghalt, de mégis itt sörözik a Csontban. Kinn is vagyok, benn is vagyok. Valószínűleg a végtelenségig, adta meg a választ saját magának. Senki nem hal meg saját akaratán kívül. A halál nem végzet, nem rögtönítélő bíróság. A halál utáni siralomházból azonban jól látszik, az élet mennyire nem fontos. Vendel most könnyűnek érezte magát. Először érezte úgy, hogy a maga ura. Hogy döntésképes. Belekortyolt a sörbe, egyre szarabb volt. Legyen akkor vége, hozta meg a döntést. Az életem nem sikerült, hátha a halálom szerencsésebb lesz.

Pénzt dobott az asztalra, felállt. Az ajtóból még visszanézett Bucira, az ezredes keményen dolgozott szarvacskáival. A lány szemei szomorúak voltak, mint négy kivert kutyáé. Pedig nem tudta, hogy Vendel a halálból jön, és a halálba megy. Csak a raktári kúrás meghíúsulásán búslakodott. A mellbimbói már olyan hegyesek voltak, akár egy indán nyílvevessző hegye, majd átlukasztották a

melltartót és a pipacsveres blúzt. Vendel szeretett volna visszafordulni, és megsimogatni Buci arcocskáját. Csak annyit súgni a fülébe, a tiéd se sikerült, kezdj egy újba. De tudta, hogy ilyen helyzetekben nem szabad visszafordulni. Tilos. Még meggondolná magát, és mégiscsak a raktárban kötnének ki. És ráadásul még nem is élvezné. A baszás egy szelet halál, csak az élet keretei között nyújt élvezetet. Annak, aki a halott, ugyan milyen örömet nyújtana pár másodpercre átugrani a túlsó oldalra? Ő már a túlsó parton van, végérvényesen. Nem nézett vissza. Valahogy így alakult.

Elindult hazafelé, a kukoricás sarkánál, a falu egyetlen telefonfülkéjénél megállt. Egy apró falragaszra lett figyelmes. **ÖRÖKLÉTRE VÁGYIK? HÍVJA A KÖVETKEZŐ SZÁMOT...** Inkább a rendőrség számát tárcsázta. Bejelentette a saját halálát. Otthon levetkőzött, fürdővizet eresztett, és elmerült a habok alatt. Egy pici papírdarabot hagyott a mosógépen, melyre fekete filctollal írt pár sort, hogy a haláláért rajta kívül senki nem felelős, és hogy azért lett öngyilkos, mert már nem esett jól neki a sör, és mert rájött, a testi szerelem is csak illúzió, ilyesmi. Fekete zsákba húzták, aztán elvitték. A városi kórházban a boncolásnál megállapították, hogy ha nem lett volna öngyilkos, a májával akkor sem húzta volna sokáig. Kármén (akinek az apja falusi hölgyfodrász volt) nagyon lakajos kis koporsót készíttetett neki, és a temetésen Vendel látta, hogy felesége sötét napszemüvege alól könnycseppek zuhognak alá. (A mediterrán nők nagyon tudnak sírni, szinte eksztázisba kerülnek bögés közben, viszont nagyon jó színészek is, úgyhogy soha nem lehet eldönti igazán, hogy akkor ez most komoly vagy csak műhiszti.) Ezek a könnyek jól estek Vendelnek, mégiscsak szép gesztus ez egy csalódott feleségtől, gondolta. Azt viszont elég barbár dolognak tartotta, amikor a koporsóját röggel dobálták meg. Hát nem azt mondták, hogy örök nyugalom? Csak egyszer hallgatnák végig belülről, micsoda zajt csap ez a dobálózás! Arról nem is beszélve, hogy őt a temető vasút felőli részére ásták, naponta kétszer szinte a koponyájában érezte a sínek rázkódását.

Az első pár év nagyon mulatságos volt. Vendel (aki traktoros édesapjától örökölte a föld szeretetét) végignézte, ahogy a kukacok lerágják a húst a csontjáról. Jó játék volt, Vendelt persze kicsit feldobta. A kukacoknak kaja előtt mindig azt kellett kérdezniük: Hús? Mire kacagva azt válaszolta: Csont! És akkor jött a vacsora. Vendel mindennap megállapította, hogy ha az emberek tudnák, milyen király nyugi van itt lent, akkor már senki se lenne ott fent. A szomszédja egy karosszéria-lakatos volt, aki egész álló nap csak a Forma-1-ről akart beszélgetni, naponta százszor is elmondta, hogy mennyire szeretne csak még egyszer kimenni Mogyoródra, és megnézni, hogyan száguld a Senna. Vendel előbb nem akarta kiábrándítani a férfit, hogy a bálványa már rég megdőglött, de pár év alatt annyira elunta a lakatost, hogy vitát provokált, azt állította, hogy Nigel Mensel sokkal gyorsabb volt Sennánál, csak a brazil maffia rendre beleköpött a levesbe. A vita jó indokul szolgált ahhoz, hogy minden viszonyt megszakítson a szomszédjával, s onnantól kezdve valóban háborítatlan volt nyugalma. Karácsonykor és Vendel-napon Kármén általában kijött a sírjához, néha bögött is. Ez mindig nagyon elszomorította Vendelt. Lelkifuri, gondolta. Amikor Kármén elment, mindig imádkozott, hogy ez a szegény nő következő életében ne embernek szülessen, hanem mondjuk olajbogyónak.

Egy ideig számolta a napokat, aztán abbahagyta. Minden annyira rendben volt, annyira egész volt minden, hogy nem volt értelme a részeit számolgatni. Már abban sem hitt, hogy az ezredes igazat mondott. Hogy egyszer újrakezdődik ez az életnek nevezett téboly. Ki volt békülve a teremtéssel: volt kicsi szar, de előtte és utána a végtelen nyugi van. Az ember nem is tudná értékelni az örök boldogságot, ha nem lenne az a pár évtized szívás.

De sajnos az ezredesnek igaza volt. (Mert aki volt katona, az nagyon jól tudja, hogy az ezredesnek mindig igaza van.) Minden úgy történt, ahogy LeMay elmondta annak idején. Egy kellemes őszi zápor kellős közepén Vendel sírja felett fénylift vakított bele az éjszakába. Csak egyetlen pillanat volt az egész, akik látták a fényjelenséget, nyugodtan azt hitték, hogy villámlás tanúi voltak.

A következő pillanatban Vendel már megint azt a kellemetlen állapotot érezte, hogy teste van. Valami nyirkos és hűvös helyen volt, zordon kőfal vette körbe minden irányból, a fal mellett asztalok, a gyér gyertyafényben egy tükröt pillantott meg. Óvatosan közelítette meg a tükröt, aztán belenézett. Kék bársonyruha volt rajta, mintha valami történelmi filmből lépett volna elő, tisztára úgy nézett ki, mintha ő lenne a filmbéli kőszívű emberné. A feje azonban hiányzott. Legalábbis első pillantásra. Aztán észrevette, hogy megvan az a fej, csak nem a helyén. A nyaka csonka és véres. A

feje a karján nyugodott. Igen bánatos kifejezés ült arcán.

Mi a fasz van má', böffent fel belőle elemi erővel a kérdés, és hallotta, hogy a saját hangja a karján nyugvó fej szájából jön.

A tükör nem maradt adós a válasszal.

LeMay ezredes vagyok, szólt a tükör. Legalábbis az voltam. Reméltem, hogy találkozunk még valamikor. És, hogy mi a fasz van? Nincsenek jó híreim. Én viszonylag olcsón megúsztam, velencei tükör lettem. Ön azonban szellem. A szellem nem túl jó állapot, tele van bosszúvággal és sértődöttséggel. Van is teste, meg nincs is. De azért mégiscsak jobb, mint embernek lenni.

Miféle szellem lettem, kérdezte Vendel ingerülten.

Ne veszítse el a fejét, alakulhatott volna rosszabbul is. Ön jelenleg Catherine Howard szelleme, aki VIII. Henrik ötödik felesége volt. Önt 1542-ben fejezte le Henrik, mert rajtakapta egy udvari zenésszel.

Engem?

Bizony-bizony. Önt. Mi most a Hampton Court kastély azon szobájában vagyunk, ahol Önt letartóztatták.

Ez lehetetlen!

Miért lenne az? Nem kívánok közhelyeket puffogatni, de mégiscsak azt kell mondjam, semmi sem lehetetlen. De Ön nincs rákényszerítve semmire. Ha nem akar, hát nem kísért. Azért még azt a pár száz évet le kell húzni... De ha örömet okoz, akkor nyugodtan kísértsen. Jobb az, ha egy szellem elfoglalja magát. Gyorsabban telnek az évek.

Vendel remegni kezdett a dühtől. Láta, ahogy a karján nyugvó fej elvörösödik. Annyira felizgatta magát, hogy mérgében fogta a fejét, s akár egy futballkapus kirúgásnál, hatalmasat rúgott a fejébe. A fej magasán szállni kezdett, majd nekicsattant a mennyezetnek, végül a köpadlóra hullott.

Ne erőlködjön, szólt nyugodt hangon a tükör, maga nem érez testi fájdalmat. Mint ahogy a testi öröm érzetéről is le kell mondjon.

Nincs a teremtésben vesztes, csak én, sírta el magát Vendel (aki előző életében is hajlamos volt a melankóliára és a pesszimizmusra).

Lerogyott a hideg köpadlóra, és arcát a tenyerébe temette. Legalábbis ezt szeretne volna tenni, de ezt sajnos nem tehetette.

Mert az arca a szoba túlsó végében pihent. Valahogy így alakult.

A szomszéd szobából csörömpölés zaja hallatszott, mintha kalapáccsal törtek volna üveget, künn pedig, a Hampton Court kastély parkjában a buja növényzetet halk morajjal permetezte a végtelen brit zápor.

Karafiáth Orsolya

Az ősz, az ősz

1.
Számomra véget ért a sör-szezon,
eztán a nagypapám borát iszom...
Rézsínű Főzet, nyárig ég veled!
Ahogy a nap feléled – mindig lássam:
cigik az erkélyen, még pongyolában,
s aztán majd tényleg bármi is lehet.
Ilyentájt más a halmazállapot:
derűs másnap, bár felszínén romok –
és kint, a gangon még rátölthetek.

2.

S ma végre itt aludt a drágaság is!!!
(A hajnal illatában pára, ánizs...
sajnos durván romantikus vagyok.)
Ma csotrogánynak hív, szörnynek, banyának,
s én tűröm ezt, mert ősz megint, s vasárnap,
s mert névnapomra száz szegfűt hozott;
az elszúrt hagymás főztöm is megette -
búzólgók csak, más férfi itt se lenne...
Tűröm és kész. Nincsen több indokom.

3.

Ebfuttatás ezerrel! Most a legjobb.
Ír terrier, hát nem csoda, ha fircog,
s ilyenkor érzi azt, hogy révbe ér.
Hisz ő az őszhöz illik legkivált –
nem láttam még ily bús kultúrkutyát...
hulló-levél-szín szórén tompa fény.
Az ittas gazdiját hogy hol keresse:
tegnap levittem őt a törzshelyemre,
lesz még hideg; jön még Patrikra dér...

4.

S majd' minden hétvégén kirándulás!
És céklalé és fűszeres teák...
a must színében fáradt nap pihen.
Talán ha éjfél tájt fázunk picit:
becsúszhat egy-két kertiparty is;
s mindez csak mert az ősz, az ősz ilyen.
Bor, pestkörnyéki téesz, almamag:
megyünk az akciókra: Szeddmagad!
A vadlibák csak húzzanak. Mi nem.

Király Levente

Minden idesereglik

Most elbújtam és nem félek,
az ún. életút felének
végre
vége,

akárhogy is számolom én ezt,
nem kell újra összevérezd –
ma sem
mosom.

Az orgona kertből berobban,
mondta volna szebben, mondta titokban,
de nem
nekem,

mert a sötét túl tömény,
az orgona így nem növény,
zene
szeme

nyílik, a feketébe bámul,
adjon valamit ráadásul,
kérve
kérem,

lehullik hát gyöngé kérgé,
mert ezt még senki se kérte,
talán
halál,

vagy épp a kérésre kérdés,
vagy a kéreg a mért?, és
választ
áraszt,

ami máskor a testnedv,
mindig mindent ott keresnek
késve –
mégse

az lesz, kutassuk máshol,
a válasz most is elpalástol
téged –
véged.

Mióta elbújtam, nem féltem,
s az út életúnt felében
legyek
gyerek,

a játékból ne tanuljak semmit,
akkor minden idesereglik
éppen
épen,

s ha mégis letéptem,
maradjon meg vétlen
ének –
ének.

Még felszól

Már mindennap karácsony,
de lenne pár tanácsom
 nekem
 nekem:

hagyd abba, barátom,
zörögsz rossz batáron,
 nyelved
 nyelted

és haraptad véresre,
ülsz kétség beesve
 bakon,
 barom

ságot fecserészel,
s nem hallgatás az ékszer
 fődön –
 földön

fekszel estebédig,
szép lassan messzerémit
 amit
 vakit

ónak láttál egykor,
opálnak, mint a meggybor
 leve,
 vele

éltél hasadásig,
a hajnal meg beleásit
 ott a
 kotta

vonaljába, mindhiába,
így lett melódiája
 harsány
 fals árny,

mikor a kertész metszeget,
de új fát már nemszeret,
 csak ha
 csapja

az illat az orrát,
tovább is már nem lát
 ő se –
 őse

még felszól, kisfiam,
de ő csak végül megrian,
veszne,
messze

fut. Nem hisz már semmiben,
s jobb híján elpihen
alant
a lant.

Miféle éden

Látom, már alszol. Vagy talán mégsem?
Ha nem, hát miféle éden rajzolt rád
vonalat, így ni, ilyen szépen?
Ha nem mozogna a takaró, azt hinném,
nem te vagy, vagyis te, de nem itt,
valahol máshol, valahol egy képen,
egy múzeumban; állnak a bámulók,
nagy, tömött sorokban. Bámulok hát,
s lefekszem én is.

De mégse, még korán van. Alig múlt el
éjfél, s én félig vetett ágyban fekszem,
fejem itt, a párnán, és számolom,
hogyan volt napi cigarettám. Kevés. Alig húsz.
Így talán bírom majd sokáig. Nem tudom,
miért szívom – még most is, mikor írom ezt:
legyen a szenvedély, vagy akárhogy is nevezd.

Kinézek az égre, hátha ott fönt bál van,
de csak repülők húznak el, mind más-más
magasságban, csíkjuk egy hatalmas zipzár,
így nem szólal meg soha az a bizonyos száj,
pedig fáj a fej, és jól esne pár szó, elég egy létige –
lehet, hogy volt is, csak a hang nem ért ide.

Most már alszol, biztos vagyok benne,
mintha a bábmester rángatna csak egyre,
mert tüsszent, vagy legyeket hajkurász,
s kezében a zsinór megfeszül, enged, majd újra
megfeszül – benned ez villám, egészen legbelül;
ezért forogsz, és kihalt nyelveken kérlelsz,
hogy segítek, feküdjek melléd, adjak egy kis vizet,
és kövessetek, oltsam le a lámpát.

Leoltom hát, próbálok fennmaradni, amíg lehet,
minél tovább s tovább. De nem megy, tudom ezt előre,
zuhanok a bálba, mely szép és reménytelen,
mint szobanövények álma. Aztán már csak a csend,

és fogaknak csikorgatása.

Czifrik Balázs

Akkor gyermek

Akkor gyermekrajzokat rakosgat
egymás mellé. Végtag nélküli
testek, született torzók,
amelyek az idővel kiegészülnek.

Most mellette ül a gyermek,
kezében sután mozog a ceruza,
papírlapról az asztalra csúszik
a vonal, a bejárható labirintus.

Ezekről majd hallgatni kell,
ha a hiány sohasem szűnhet,
ha a lábadozó emlékek,
mint elhagyott holmik sorakoznak.

S most a tapintásra hagyatkozhat.
Nyitott szemmel, árnyéktalan, mindennapi
tárgyak határvonalaiból épít
bejárható labirintust.

Az első kép

Mint aki fal mellett lépked,
s léptei zajtalanok.
Kabátja súrolja a vakolatot.
Mint aki tehetné máshogy,
a támasztól távol,
megnevezni
a születő indulatot.

Mint aki szólhatna arról,
hogyan benne más,
bár mondani nehéz,
milyen az a más.

S legvégül,
mint kezdetben egykor,

a falat nevezni falnak,
s nem hinni, hogy többet

jelent; a cipőt s néma léptet
úgy hagyni, mint a névtelent.

Hasadás

Késő esti családi fotó:
erkélyen a férfi, alatta völgy,
szemben a lámpaoszlop
s az útrepedés.
Mint a higanycseppek,
futnak össze a színek.
Távolban tücskök.
A dobhártyát karcolják.

A nő hallgatja a ciripelést,
bár mondania
nem lehet. kicsit vár,
hajdan ez volt a csend.

A lámpaoszlop narancsfénye
mozdulatlan Hold. Áttetsző fal,
látóhatár. A férfihez préselődik,
mint üvegtáblához a test,
vagy a nő bőre napsütésben.

Nagy Gergő

A városi harcos kézikönyve

(részlet egy készülő regényből)

3.

A városi gerillának tudnia kell, hogyan maradjon észrevétlen a városlakók között; ügyelnie kell arra, hogy életvezetése a mindennapi emberekéhez hasonló legyen.

Lent voltam a Kék 9-esben. Sokszor lejárrok. Vörösbör, száraz, két deci, Theodora Quelle ásványvíz, szénsavmentes, kisüveges. Meg reggel is betérek néha kávéra és tojásrántottára. A kávé Segafredoból főzik, ami nálam pirospont. Általában magammal viszem a füzetemet. Legtöbbször persze csak gondolkodom, a papírra végül is nem sok kerül, csak, ha valakivel összefutunk és felírom a számát. Forgatok a fejemben mindenféle dolgot, ami akkor éppen jó ötletnek tűnik, valamit dünnyögök magam elé. Figyelem az embereket, hallgatózom és történeteket képzelek el velük, a szemem előtt kialakuló kompozíciókat figyelem, a beállításokat, a fény esését, a jövés-menést, ahogy ebben a díszletben mozognak, elkapok egy nevet, egy viccet, valaki nedves szemét, egy nő kezét, ahogy idegesen piszkál egy hajfűrtöt, egy pasast, aki nem akar leszakadni a nőről, van, hogy leírom a mondataikat, szavakat firkálok, aztán a részletekről másnap, vagy harmadnap kiderül, felizgatnak-e még egyáltalán.

A Kék 9-esben a felszolgáló lányok finom, szürke pólóján nagy, kék színű számjegy van. Kilences. Szögletes, kettős vonallal meghúzott, olyasféle, mint a kosárlabdázók mezén. Ezek a felszolgálók beférnének a pomponos lányok csapatába a sportcsarnokban. A Kék-9-es egyébként nem sportolók gyűjtőhelye, hanem teljesen normális hely. Hajnal háromig nyitva. A falon ugyan sport tárgyú ereklyék vannak, egyesületek háromszög zászlói, lila-fehér, piros-kék, amilyeneket meccsek előtt adnak át egymásnak a csapatkapitányok, régi újságcikkek és plakátok, focisták fotói, csapatok, álló, ülő és guggoló sorok, képek stadionokról és néhány aláírt mez, de csak azért, mert a tulajdonos sportkedvelő. Az egyik legnagyobb kincs a falon a Real Madrid 8-as számú meze Mc Manaman-tól. A mez eredetinek tűnik. A Real 2000–2001-es szezonjának harmadik szériájú meze, fekete színű, fehér ujjakkal. A mez fehér ujján, az Adidas három, furcsa módon, nem párhuzamosan futó, hanem finoman széttartó csíkja mellett ott a szignó alkoholos filctollal: Steve Mc Manaman. A tulajdonost Jégnek hívják. A pultnál üldögéltem egyszer, Jég, akiről akkor még nem tudtam, hogy ő Jég, a tulajdonos, hófehér kendővel poharakat törölgetett, minden egyes darabot gondosan megvizsgált, a fény felé tartva őket. Hunyorított, forgatta a poharakat, aztán elrakta a helyükre.

– Te, a Palace-tól miért nincs semmi nálatok?

– Ki az a Palace?

– Nem ki, hanem mi. Egy futballcsapat.

– Aha.

– Crystal Palace. Dél-London, Croydon kerület, Selhurst Park, alapítva 1905-ben. Jelenleg a Division One-ban játszanak.

Jég rám nézett és vigyorgott.

– Szóval másodosztály. De te abban bízol, hogy felkerülnek, igaz?

– Nem biztos, hogy mindenkinek fent kell lennie. A Division One-ban is lehet jól játszani. Meg lejjebb is.

– Hm. Szóval, te ezek szerint Crystal Palace rajongó vagy?

– Szurkoló.

– Szurkoló. Hát, akkor majd beszerezünk valamit a Palace-tól is. Milyen a mezük?

– Piros-kék.

– Felül piros, alul kék?

– Piros-kék csíkos felsőrész, kék nadrág, csíkos sportszár. Ez a hagyományos Palace szerelés. Hazai pályán. A második szerelés fehér, és a mezen átlósan keresztbefut egy piros-kék csík.

Jég arca felderült.

– Mint a perui válogatott régi mezén?

– Valahogy úgy.

– Csak nekik sima piros a csík!

– Piros. Sima.

– Az gyönyörű mez volt. Még a dél-amerikaiak között is, pedig ott szépek a mezek. Azért egy sárga-zöld Brazília, vagy egy tűzpiros Chile, ugye!

– Peru mindig is különleges volt.

– Mit iszol?

– Amit te. – válaszoltam. Azt éreztem, jóban akarok lenni ezzel a fiúval a pultban.

– Margarita?

Letette a poharat, amelyet éppen vizsgált, és nekilátott, hogy elkészítsen két Margaritát. Amikor elkészült a keverékkel, a poharak szélét, ahogy illik, sóban megforgatta, és csak azután töltötte ki a koktélt. Beletett némi jégzúzalékot, és egy-egy negyed szelet lime-ot.

– Hát, egészségedre, Palace rajongó! Bocs, szurkoló!

Kortyoltunk. Gondoltam, itt az ideje, hogy megkérdezzem:

– Hogy hívnak?

– A nevem Jég.

– Te vagy Jég? Hallottam már rólad itt. Bocs, tudhattam volna...

– Én meg tudhattam volna, mi az a Palace.

– Végül is...

- És téged, hogy hívnak?
- Hívják csak Sasfejnek.
- Sasfej? Milyen név az, hogy Sasfej?
- A sas a Crystal Palace kabala állata. Az van a címerükön.
- Sas... pont sas? Ne haragudj, de ez elég röhejes.
- Az, de hát mit csináljunk? Ha egyszer sas, akkor sas. Az ember nem válogathatja meg a saját csapata kabala állatát... Ezek kialakult dolgok. Biztos a Realnak is van.
- Honnan tudod, hogy Real Madrid drukker vagyok?
- Fölfelé mutattam, a falon, a képek között függő hófehér mezre.
- Kérsz még egyet?

Kértem, ő pedig töltött még egyet. Eliszogattunk éjfélig, és a fociról beszélgettünk.

Visszaidéztük a régi mezeket. A Manchester elegáns, galléros mezét a Cantona-érából, a magyar válogatott régi mintájú Adidasát a keskeny sávokkal a nyolcvanas évekből, az Aston Villa elegáns bordó és kék mezét, a Barcelona gránátvörös-kékjét az arany számokkal, a brazilok második szerelését a hetvennégyes vébéről, azt, amelyik felül tengerészkék volt, alul világoskék.

Megbeszéltük, hogy miért ellenszenves a Bayern München birodalmi vöröse, ezzel szemben miért nem tud ellenszenves lenni soha a Liverpool egyszerű vöröse. Miért nem jó a csíkos az Újpestnek (jobban áll a sima lila, valahogy úgy, ahogy a Fiorentinának) és miért nem rossz a Juventusnak a hokibíró-csíkos. Hogy miért nem tévednek soha a mezeknél az angol válogatott tervezői, akármelyik szezon nézzük is. Hogy miért rondák a számok a Parma mezén és miért nem az Interén, miért kínos a Borussia Dortmund sárgája, miért csúnyább az a sárga, mint a kolumbiai nemzeti tizenegy sárgája, vagy akár a román sárga, miért érezzük sikerületlennek a Sporting Lisbon zöld-fehér kereszt-csíkosát és miért nem ugyanazt a Celticnél. Megállapodtunk abban, hogy Puma és nem Adidas, Nike és nem Reebok, Kappa és nem Kelme. Viszont Lotto–Le Coq: döntetlen. Megbeszéljük, hogy miért nem Leeds United, de miért West Ham United, miért inkább Leverkusen, mint Kaiserslautern (pláne nem Mönchengladbach), miért inkább Schalke 04, mint 1860 München, miért Partizan Belgrád és nem Obilics, miért Dinamo Kijev és nem Dinamo Moszkva. Miért Grosics és Géczi, Disztl és Király, miért Zoff és nem Sepp Maier. Miért Taffarel és nem Barthez. Hogy miért Dunafer és (fájdalom, de) nem Vasas, pláne nem Kispest, hogy miért MTK és miért nem FTC, ez utóbbi két megállapítás persze csak a jelen helyzetre vonatkozik, hiszen a dicsőséges múlt miatt természetesen Kispest és Fradi. De ezt ma így kimondani istenkáromlás. Felidéztük a Derby County kosát, a Bari verebét, a Wolverhampton farkasát, a Chelsea oroszlánját. Megbeszéltük, hogy Puskás vagy Di Stefano, Pelé vagy Eusebio, Cruyff vagy Van Basten, Rivaldo vagy Ronaldo, Albert vagy Bene, Törőcsik vagy Ebedli, Fazekas vagy Nyilasi. Mindezeket megbeszéltük, de nem jutottunk a végére semminek, ha csak az nem a vége, hogy mindig, minden körülmények között Real Madrid. Ők a csapat, bármi történjék is, ők a közös nevező, aki a labda szerelmese, márpedig ilyenek sokan vannak, azoknak tudniuk kell ezt, bárkinek szorítsanak, a főhajtás a fehér meznek kötelező.

Jég most is üdvözölt, mint azóta mindig, amikor bejövök ide és éppen ő is itt van. Intett egy lánynak, hogy tegye le az asztalomhoz a Sportfogadást és a Nemzeti Sportot, amelyet mind a ketten nagyon élvezünk és olvashatatlanak tartunk; közös játékunk, hogy rendszeresen idézgetünk belőle visszatérő fordulatokat, hogy „nem találja a góllövő cipőjét”, meg „góllal, sőt, gólokkal hálálja meg a belé vetett bizalmat”.

A Kék 9-es nagy, utcai ablakánál ültem és bámultam a belvárosi forgalmat. Nem volt kedvem senkihez, főleg nem ahhoz a nőhöz, aki mellém telepedett és egy képzőművészeti kiállítás megnyitójára szóló meghívót tolt elém.

– Erre el kell jönnöd! Szerda hat.

Lenéztem a képeslap méretű papírra, amelyet a kesztyűbe bújtatott kéz tolt elém a fekete márvány asztallapon. Borotva/él. Ez állt a meghívón.

– Ez a címe?

– Én találtam ki.

– Ismerjük mi egymást? – kérdeztem a nőtől és végignéztem rajta. Attraktív kontyba rakott, szőkére festett haja tűnt fel először, aztán a lelkesült, piros arc.

– Én téged igen. És az bőven elég, nem igaz? Erre el kell jönnöd! Egyébként Pril vagyok.

– Pril? Miért kellene nekem erre eljönnöm, Pril?

– Képregényekkel foglalkozol, nem?

– Megesik.

– Na hát akkor.

Felnézett és intett a pincérnek.

– Egy sört kérek!

– Te most akkor itt maradsz és meg fogod inni itt ezt a sört?

– Nyugi, hamar megiszom. – mondta a szőke kontyos, aztán, mintha csak arra kértem volna, részletezze, mit fogok látni a Borotva/él megnyitóján, beszélni kezdett. – Használsz borotvát? Vagy villannyal?

– Borotvát? Ja.

– Na látod. – Itt tartott némi hatásszünetet. Hülyén éreztem magam. – Belegondoltál már, mi van a kezeden olyankor? Klasszikusat, tehát cserélhető pengéset használsz, vagy eldobhatósat? Mindegy is. A nők is használnak persze. A szőr nem azonos. Nemcsak az elhelyezkedése, érted, mire gondolok, hanem a szőr természete. Éppen ezért jó a cím szerintem. Szerinted nem jó?

Idegcsített ez a nő, de alig tudtam letagadni, hogy roppantul érdekelt is, a vibrálása, a pulzálás, hirtelen mozdulatai, a folyamatos szövege. Eszembe juttatott egy lányt tizenhét éves korából, szőke volt, a lábát pedig nem szőrtelenítette, és éppen ez, ami máskor, más lányoknál, más lábaknál elviselhetetlen volna, éppen ez volt csodálatos, a másfélmillió, vagy akár mennyi, szinte láthatatlan, finom, szőke pihe.

– Nem mondtam, hogy nem jó!

– Abszolút friss munkák lesznek kirakva. Intermédiális művészek. Fotó és festészet új típusú elegye, új képminőség, se nem fénykép, se nem festmény, vászon, vagy számítógépes print, nem érdekes. Hétre megbeszéltem itt egy barátnőmmel, nem baj, ha ő is ideül? Akkor jó. Nagyon helyes csaj, ne izgulj! Egyedül akartál maradni ma este, igaz? De hát már annyit voltál egyedül, nem? Na látod. Hol is tartottunk?

Megjelent a pincér és letett a nő elé egy kis üveges Heinekent. Kinyitotta és töltött a nőnek, aki azonnal kiitta a pohár tartalmát. A Heineken üvegén levő ötágú, vörös csillagot figyeltem.

– Köszí, kérek még egyet! – szólt a nő a pincér után, aztán folytatta – Egyik-másik srác már kezd befutni odakint, Düsseldorfból érdeklődtek az anyag iránt a Galerie Zellből, ismered őket? Comicsban is utaznak, nem a legjobbak, de nem rossz, ha valaki ott kezd. A Günter Sonnenberg lehet, hogy átjön megnézni a melókat, mert itt lesz Bécsben és hívtuk, pedig ő nem nagyon szokott jönni, csak azért, mert valahova hívják. Ez egyébként nem az a Sonnenberg.

– Melyik? Melyik nem?

– Aki megkattant, tudod, az a volt terrorista, akit fejbe lőttek a rendőrök nyugatnémetben hetven akárhányban, amiből volt is botrány, nem hallottál róla? Akkor még általánosba jártál, nem? Csak névazonosság. Persze az a Sonnenberg a nevét se nagyon tudta megmondani, pont úgy találták el a fejét, hogy kiestek neki ezek a dolgok, elég nagy szívás. A mi Sonnenbergünk kurátor, kiállításokat szervez, egyfolytában utazik. Jöhetne már a barátnőm, hétre beszéltük meg. Úgy hívják Zhora. Vagy már említettem?

Megjött a második söre is, azonnal a szájához emelte a poharat és miközben engem nézett, kiitta a felét. Nem dohányzom, de most rágyújtanék.

– Zhora?

– Ismered?

– Nem.

– Tök helyes lány.

Felálltam, kimentem a mosdóba, és azon gondolkodtam, hogyan rázhatnám le ezt a nőt. A vécében a csempén, az egyik csésze fölött egy plakát volt. Valami szoftveres cég hirdette magát. Félméztelen nő, sötétkék farmernadrágban, a nadrág kigombolva és kissé lecsúsztatva a csípőjén. A nő mélyen a szemlélő szemébe néz. Kékkel a szöveg: Press any key to continue. Mikor visszajöttem, az asztalnál már ketten ültek. Pril és egy fiús, vékony lány. Akkor, ez úgy látszik Zhora – gondoltam.

Majdnem egy órát ültünk ott együtt, én szinte egy szót sem szóltam. Hallgattam, miről beszélgetnek, ittam a borokat, aztán a gin-tonikokat. Noha egy szót sem váltottunk, valahogy olyan egyértelmű volt, hogy Zhorával együtt hagyjuk el a Kék 9-est. Késő este lett. Moziba mentünk. A Barbarellát néztük meg, amelynek az első három perce nagyon jó. Egyetlen snitt, Jane Fonda, mintha súlytalanul lebegne, vetkőzik. Ha jobban megfigyeljük, kiderül, egy plexi lapon fekszik, úgy hántja le magáról az úrruhát. Nem látszik semmije, úgy van megcsinálva. Közben meg tipikusan easy listening muzsika, amit most imádnának a rádiókban, csillogó elektromos gitár hangok, mögötte egy egész vonósenekar szordínóban, kattogó basszusgitár, vibrafonok, amelyek elcsavarják a fejedet.

A film azután nem szól másról, mint hogy Barbarella minden egyes új szereplővel, akivel bolygóközi exodusán találkozik, váratlanul szerelmeskedni kezd. Ott se látszik semmi. Ez nem fért bele. Hiperszoft. Az első jelenet után az egész unalmas és egyre szoftabb, miközben fokozatosan előcskul és percenként viccesebb és viccesebb. Másra nem emlékszem a filmből, mint a vibrafonok hangjára és arra, hogy az egyik legrosszabb szereplő éppen David Hemmings volt, aki a Blow Upban a fényképész. Pedig a kedvenc filmem. Zhora a moziban szemüveget vett fel. Jól állt neki. Külön weboldalak vannak a szemüveges lányokról, láttam már egy pár ilyen oldalt. A film közepén hozzám fordult. Egyre közelebb jött. Éreztem a Ceruttiját. Asszonyos illat valakin, aki messze van attól, hogy asszony legyen. Megcsókolt, aztán amikor a nyelve és a szája már eltávolodott az enyémtől, még ott maradt a közelemben egy percig. Egy apró nevetést hallatott, ami nem volt nevetés.

Orbán János Dénes

Orsolya

Karafiáth Orsolyának, naná

Odafönt
északon
illatos
cirbolya
leheli
nevedet
éterbe,
Orsolya.

Pétervár
fölött már
sarki fény
mosolya;
tejfehér
éjszakák
zengése,
Orsolya.

Moszkvában
pravoszláv
misztika
tébolya,
ámenek

előtti
sóhajok,
Orsolya.

Szerelmet
csempésző
kijevi
cimbora
mákonyként
árul a
piacon,
Orsolya.

S Párisban
száz filosz
oktatja
Sorbona
katedrá-
ról a
nevedet,
Orsolya.

Madridi
piktorok,
Salvador
és Goya
pingálják
a neved
dallamát,
Orsolya.

Ó az ó
és az r
klasszikus
tompóra!
Guruló
daktilus
a neved,
Orsolya.

Csupa or,
csupa s,
csupa ly,
csupa a,
csupa oly,
csupa tor,
csupa sor,
Orsolya.

És nekem
vers is ez,
dekadens

Gongóra,
andalúz
s ősi szláv
hibrid ez,
Orsolya.

Szétfoszló
ajkaim,
életem
lét-molya,
lelkemnek
ópium,
morfium,
Orsolya.

A nihil audi
na és a
sors bona;
ab esse
ad posse,
fuimus,
Orsolya.

Lírásban
sarjadó
bujaság
konkolya,
Orsolya,
Orsolya
Orsolya,
Orsolya.

Az eső

Andrei Bodi-leütés

»Mindenki elment, csak mi maradtunk«
– mormogja André, s tovább iszik.

»Ideje volna lépni nekünk is.«
»De azért várjunk, várjuk ki itt!«

Elkezdett esni, ömlött a víz,
majd hullott a jég és békák potyogtak.

Néztük, sörünkben mint rúgkapálnak.
Néztük, ahogyan ingünk lerothad.

»Hét lépés csak innen a házunk.«
»Az egy hét. Egy hét hallgatás.

Fölöttünk vastag ólomtető,
fölötte Nap tán – ez is lakás.

Várok míg fénye a plafonon átdőf.
Gyűlölök esőt, vihart, jeget!«

»Azt hiszem, negyven napig is eltart.«
»Ha eltart, akkor tán lehet.«

A hosszú hal

A túlsó parton csöndben pecázunk.
Nem tudunk verset írni miről.

Ismerem André, még három üveg sör,
ha akkor se jön be, nagyon kitör.

Pecázunk, hátha bejön a nagy hal.
Ha másról nem, hát bár a halakról.

André egy hosszú halat emel
a folyóból, e futószalagról.

Most aztán hosszabb verset ír,
és még hosszabb a magyarázat.

Ha hazamegy, mosolyog hosszan,
és hosszabb halat vacsoráznak.

Szálinger Balázs

Első Pesti Vértkabaré

Trubadúr punk

Ha, tegyük fel, egyszer föllélegeznénk,
te munkába állnál, és én a fejem
másra adnám, és tegyük fel, szeretsz még,
s nem a hakni volna a kenyerem:
egy egész világot lekenyereznénk,
már vakítóbb volna a szerelem –
s pénzzé, számokká törve fénykörünket
még élhetőbben volnánk gyönyörűek.

Hogy szaros vagy nyakig, már részleteztem.

Hogy ijedség lenne s patkányhalál,
ha csatornába jutnál, szívgerezdem,
szintén elmondtam. Hogy kimúltan áll,
szemben a széllal, sívó vizeletben,
bizalmam e világban... mantra már –
előtted nincs titok: nem értem, hova óvja
homlokodat a kétely koszorúja,

de kitakarítom a mocskot belőled!
A féltékenység állott tejsavát,
ami félsszé marja minden erőmet,
s nem holmi bőrt, de falat izzad át,
ételt, színeket, tárgyakat jelöl meg,
boldogságunknak ékes füttyszavát,
plédet az ágyon és kincset a padlón –
amink van éppen, azt bírjuk hanyatlón?

S hogy könnyűnedvek helyett végre vért?
S hogy sajtoljam, sejtenként, egy imába?
Legyek létem létét-elunni bátra?
Imát, kedves, csak a meguntakért.
Vers a tömegvonzásról – nem reményt,
de kétséget támasztana, s hiába,
s vehetünk háztartási gépeket,
de boldogtalanságra nincs keret.

Papírzsebkendőt ejtesz le, kiéled,
ahogy zuhan, s nem más a szerelem,
mint hogy fölveszem, s nem mosolyra kérlek,
hogy jól mutass majd a fényképeken.
S játszatsz bárminőt, gonoszat, eléltet:
vaku nem villan, aztán újra nem;
szerelmünk fölösleg-rajzát, te vak tyúk,
mert szeretlek, elég, ha összezsapjuk,

de ha egyszer végre föllélegeznénk
(te munkába állnál, és én a fejem
másra adnám, és tegyük fel, szeretsz még,
s nem a hakni volna a kenyerem:
egy egész világot lekenyereznénk,
már vakítóbb volna a szerelem –
s pénzzé, számokká törve fénykörünket)
még élhetőbben volnánk gyönyörűek.

Gerevich András

George

Eddig gépek szülték az Isteneket:

izom izomra épült techno zenére
a konditeremben. Egybeforrt
a hús és a vas és az erő.
George viszont tegnap befeküdt,
hogy szilikon mellizmot ültessen be.
Tizenhét éves:
születésnapjára kapta az operációt.
A nővére már tavaly megérte,
hogy méreteiben ki legyen egészítve.
George gátlásain így úrrá lehet:
a legnagyobb ajándék egy szülőtől,
hogy a fiúból férfit faragtatnak,
(bár utolsóként barátai közül.)
Az orvossal a formát megbeszélték:
teste hol legyen romantikus,
hol realista vagy avantgárd.

Elvis Madonnával

Elvis Madonnával smárol, de titkon
mindkettő Julia Roberts mellbimbóját
kívánja, Leonardo mérgében vicsorog.
Féltékeny. Bush Ricky Martinra táncol,
és kicsinyli Marilyn terpeszét, Monica
száját. James Dean Michael Jordan
hátát masszírozza a liftben:
ez egy Chevy-hirdetés, a háttérben
Tina Turner bömböl, és a Martinit
Pepsivel keveri: bolond a csaj.
Schwarzeneggert megerőszakolja
egy hajléktalan, mikor vasárnap
reggel a Central Parkban kocog.
Véres a Nike cipője, úgy belerúgott.
Beissza magát a történelem mindenhova:
tévé, rádió, újság, internet –
átoperált testek, átoperált arcok.
Mindenhol Michael Jackson énekel,
de ez magányán már mit sem segít.
Tragédia készül. Amerikai Hamlet.
Nem fér ennyi ember egy könyvbe,
nem fér ennyi ember a történelembe.
Jim Morrison lába kilóg, és John Lennon
véres keze. Meztelenül fekszenek,
és John Jim száját kavicsokkal tömi.

Szerelem

I love Madonna. I love Diana.
I love Jackie Kennedy.
I love New York.
I love Brad Pitt.

A kanapén fekszem,
Broadway-125. utca,
és elalvás előtt
a mellbimbómat csipkedem.

Maros András

Sirályvinnyogás a harmadik emeleten

Esett az eső. Ilike, a rongyszagú öregasszony kilépett a hetedik kerületi bérházból. Csóválta a fejét, és fortyogott. A nyári meleg dacára e napon háromnegyedes barna téli szövetkabátját öltötte magára, oldott öve, akár két, szárítóról lógó zokni kókadozott vékonyka lábai mellett. A kabát mély zsebéből tavalyi szaloncukrot vett elő, zselét. Kibontotta, és káposzta szagú szájába helyezte, mely fölött gyér bajuszcscik sötétlett. Még le sem nyelte, csontos, lila keze máris új cukorért nyúlt. Kotorászás közben megérintett egy zsebében lapuló, gyűrött fényképet. Előhúzta. A fotón hároméves unokájával korcsolyázik a műjégen. „De rég volt, jó lenne megint korcsolyázni” – ez a gondolat futott át rajta, amint hunyorogva az ég felé fordította nyúzott és szederjes arcát. Bal szeme alatt rángatózott az ideg, mintha damillal huzigálnák. Himbálózott a lábujjhegyén meg a sarkán. Váratlanul villám hasította ketté az égboltot, másodpercekre rá hosszú, dühös égi robaj száguldott végig a környék utcáin. Egy lépést kijebbelépett, várt, majd föl-alá sétált a járdán, spiccel arrébb rúgott egy kutyaürüléket, amely ellenállva az eső pusztító munkájának mozdulatlanul, változatlan halmazállapotban állott, alighanem hetek óta. Belenézett az egyik földszinti konyhaablak mellé fölszerelt, egykoron Ikarusz buszt ékesítő visszapillantó-tükörbe, a ház mesterné szófogadó férje állította üzembe, hogy a neje az utcát is felügyelete alatt tarthassa. Ilike ritka, vállig érő fekete-fehér haja hamarosan ázott kutyaszőrhöz lett hasonlatos. Hová menjen? A kapualjban csak nem állhat egész délelőtt, ám a séta ilyen időben nem volt igazán kedvére való. Szitkozódott, amiért huszonnyolc éves unokája, Aranka – akivel a képen korcsolyázik – már délelőttönként is fogad vendégeket. „Óriási lehetőség, nagymama – lelkenedezett Aranka annak idején, egy fáradt téli este –, adok a konkurenciának rendesen, tudod, a környéken minden csaj este dolgozik, a férfi viszont nappal is férfi”. Ilike akkor még örült, a piaci rés adta lehetőségek kiaknázásával több lesz a pénz, hitt Arankának, büszke volt a lány csavaros eszére. A pénz csakugyan több lett, valamicskével több. Csakhogy a délelőtti műszak bevezetésével nemcsak Arankáé, de az ő élete is megváltozott. Azóta nem találja a helyét. Amíg csak az estét kellett kitöltenie programmal, nem volt gond, végiggyalogolt bejáratott útvonalán, azzal elment az idő – első stáció: a Zerge (két fröccs), aztán az Imola Büfé (két-három fröccs, ha ott van Kati, a Kati Bt. néven bejegyzett szabóműhely beltágja, akkor négy-öt fröccs), majd vissza a Zergébe (két tömény, egy szódavíz). Délelőtt semmit sem lehet csinálni a városban. A délelőttöt csak otthon lehet elviselni. Az utcák ilyenkor zsúfoltak, barátságtalanok. Otthon viszont főzőcskézhet, fényképeket nézegethet. Egy-egy délelőtt, ha időbeosztása engedi, be-benéz hozzá Savanyúszagú Anatolij, a ház

legnagyobb lakását bérlő bolgár vállalkozó, akinek Budapesten illatszerkereskedő-hálózata van – becenevét az egyik lakógyűlésen kapta egy, azóta elhunyt nyugdíjas varrógépszerelőtől, romlott tejszaghoz hasonlítható parfümje miatt. Rövid látogatásai során Anatolij, miután elfogyasztja az elé rakott tál ételt, megissza a kávéját, az „eltűnt idők”-ről diskurál Ilikevel. Az anyjára emlékezteti az asszony, legfőképpen a hangja. Ilike mindig is rajongott Anatolij „ennivaló kisfiúságáért”, mely nagyrészt a nyelv olykor mulatságosan ügyetlen használatából, a szokatlan kiejtésből eredt. Szívesen befogadná, szokta mondani, tulajdonképpen fiúra vágyott, világéletében, aztán lánya lett, s miután az meghalt, egy lányunokával élt. Imádta Anatolij arcán a ragyogást, az életvidámságot: akinek ilyen tekintete van, eleve sikerre van ítélve. Titkon bízott benne, hogy Anatolij szemet vet Arankára, ismeretségük túllép a kölcsönös fejbiccentés, mosolygás szintjén, esetleg elmennek vacsorázni, végtére is Aranka jóra való teremtés, nem buta, sok minden érdekli, csak mivel rengeteget dolgozik, alig marad ideje másra. Nem könnyű manapság új kuncsaftokat szerezni, főleg ha az embernek nincs ügynöke – így veszélyesebb is a biznisz, viszont jobban jövedelmez. Aranka óvatosan dolgozik, ha ebben a szakmában lehet ilyet mondani. Maximális diszkréció. Ilike meg volt győződve róla, hogy – akárcsak mindenki más a házban – Anatolij is úgy tudja: Aranka egy panzióban dolgozik, Budán, ő a panzióvezető. Ilikét csak nagy ritkán szállja meg az aggodalom amiatt, hogy esetleg egy lakó vagy a környékről valaki rájön, miféle pénzből élnek valójában. Aztán amilyen gyorsan rátör az idegesség, oly gyorsan el is rebben – megbékíti a gondolat: Aranka az átlagosnál sokkal ügyesebb lány, körültekintően, megfontoltan végzi a munkáját. Elkerüli a stricik által ellenőrzött területeket. Budán dolgozik, itt, a bérházban csak a visszajáró vendégeket fogadja.

Amíg Ilike a ház előtt toporgott és elmélkedett, unokája épp Anatolij súlyos teste alatt mocorgott a harmadik emeleti lakásban – Aranka félszemmél hol az asztalon nyugvó német bankjegyekre, hol az eredeti csomagolásban várakozó Chanel parfümre pillantgatott, már látta maga előtt, amint élvezettel permetezi különböző testrészeit. Egyetlen szó sem esett köztük. Sosem beszélnek közben. Előtte sem igen.

Az öregasszony fölemelt a földről egy babszemet, és dühösen a földhöz csapta.

– Jócskán esik – mondta Kálmán, amint lihegve a kapualjba vetődött: megérkezett a futásból. Ezt megelőzően, reggel hét órától tízig a közeli konditeremben súlyozott és szaunázott.

– Az ördög vigye el – mondta Ilike.

Kálmán külön-külön is rajong a futásért és az esőért, e kettő együttesét túlszárnyalhatatlan örömként éli meg. Vízhatlannak reklámozott, ám hamarosan itatóspapírként működő sötétkek orkán szettjét (nadrág, dzseki) magára dobta a konditeremben, és két általa meghatározott kört futott a környék utcáin. A ruha susogása és az esőcseppek koppanása a kapucnin – zene füleinek. Egy kör: közel négyezer méter – egyszer lemérte kerékpárja kilométer-számlálójával. Harminc perc alatt futja le a távot.

Kálmán, mielőtt fölment volna a lakásába, elsétált a sarokig, ez is a rutin része, ezalatt kinyújtja megterhelt izmait, lazít. Megállt a sarkon. A szomszéd utcában megpillantotta a kis Csermák ikreket, egyforma esőkabát, egyforma gumicsizma volt rajtuk. János vagy Bence, Bence vagy János. Az elhaladó autók rendszámát, típusát és színét, egy előre gyártott táblázatba írták, egy agyalakú füzetbe, külön rubrikába kerültek az autómárkák rövidítései – Renault (REN), Opel (OP), Skoda (SK) –, a szín, a rendszám. (A külföldi rendszámoknál nem kell a színt följegyezni.) Ahogy rögzítették az elhaladó autó adatait, azonnal összezsúpták a füzetet, el ne ázzanak a lapok. Szerencséjükre e napon igen gyér volt az utca gépkocsiforgalma.

– Mi van, fiúk, nincs ma sulis? – szólt oda Kálmán barátsággal.

– De van, csak mi betegek vagyunk – felelte nevetve az egyik Csermák iker.

– Mind a ketten – tette hozzá a másik, és köhögött, jajveszékelt.

Mire Kálmán megérkezett a futásból, kéthetes rendszerességgel járó takarítónője végzett a lakás rendbetételével. Reggel héttől tizenegyig dolgozik. A szóbeli megegyezés értelmében a takarításon kívül Gizikének a rendrakás is feladata. Kálmán rendszerint kínzó lelkiismeret-furdalással adja át a – feldúltságát tekintve – betörés utáni állapotot idéző lakást. Ez alkalommal Gizike a szokásosnál nagyobb átalakításokat hajtott végre: a mindig frissen zöldellő, megmozdíthatatlannak hitt pálmát keresztülhúzta a szobán, és a dús levelű páfrány mellé költöztette, amely külseje alapján a „Soltész

Rezső” nevet kapta. Jó ötlet. Azt azonban, hogy az ágy helyére kerüljön a fotel, semmi nem indokolta; a hatalmas kilók megmozgatása pusztá erőfitogtatás Gizike részéről, semmi egyéb. A konyhában cetli fogadta Kálmánt, rajta Gizike hatodikos iskolás, jóindulattal is csak hármaskulalakot érdemlő írása: béremelést kér. Két egyenes, célratörő mondat. A zárás: „mielőbbi visszahívást kérek”. Minden takarítás után az első teendő: leemelni Stephen King: Holtsáv című könyvét, meggyőződni róla, megvannak-e a 290. és 291. oldalak között őrzött bankjegyek. Megvoltak.

Egyvalamit képtelen volt megérteni: a hihetetlenül precíz, alázatosan dolgozó takarítónő, miért nem viszi le a szemetet, amikor távozik, két szatyrot is megtelít három óra alatt. Demonstrálni kívánja, micsoda hihetetlen mennyiségű szennyet termel ki ily rövid idő alatt? Vagy folyton megfélekedezik róla?

Kezében a két bűzös zacskóval Kálmán megindult lefelé. Gyógyklumpájának klaffogását visszhangozta a lépcsőház. Amikor más lakó csap hasonló lármát a föl-le közlekedéssel, örület közeli állapotba kerül, kevés választja el tőle, hogy kiszóljon, „vegye le a cipőjét, vagy tanuljon meg rendesen járni!”. Liftet hívott.

Ilike a ház előtt várakozik, vagyis Aranka délelőtti – merengett.

Mégsem száll be a liftbe, úgy határozott. Elővette hatalmas kulcsosomóját, és visszatért saját előszobájába. Cipőt húzott. Legyalogolt a harmadik emeletre, ezen a szinten lakik Aranka, kettesben a nagyanyjával. Harmadik emelet tizenégy. A repedezett falú, szürke épület környezetéből kirí a vadonatúj barna ajtó. Rajta két csillogó réztábla: Benczúrné Nagy Ilona, Benczúr Aranka. Amennyiben Ilikék lakása ugyanolyan elrendezésű, mint Kálmáné, akkor elképzelhető, hogy valamiféle nesz kiszűrődik a hálósobából. Feltéve, hogy ott folyik a munka. Sajátján kívül csak Anatolij lakásának alaprajzát ismerte, járt már nála vendégségben, merőben eltér az övétől, értesülései szerint mindenkiétől, százharminc négyzetméter alapterületű, a többieké hatvan-nyolcvan. Anatolij nemrégiben pezsgőfürdőt akart rendelni, de a lakók, a működtetéssel járó rizikó miatt, beázás miégymás, nem járultak hozzá. Ha valakivel szembetalálkozik, gondolta, azt fogja mondani, Ilikét keresi, s a következő kérdést megelőzve siet majd hozzátenni, szüksége lenne egy kuktára, neki biztosan van. Nem találkozott senkivel. A lépcsőház üres volt. A függőfolyosón puha léptekkel megközelítette az új ajtót. Hallgatózott. Nem hallatszott a sirályvinnyogásszerű hang, amely az ő lakásában, a negyediken alkalmanként, amikor Aranka dolgozik, észlelhető. Lábujjhegyen szaladt a lépcsőházba, akár egy sumák rajzfilmfarkas, meggyőződött róla, azóta sem lépett be senki. Visszalopózott Arankáék ajtajához, majd lassan megemelte az ajtó levélbedobásra szolgáló nyílását fedő fület. Bekukucsált: szokványos előszobai kép tárult elé – térdmagasságig, körülbelül. Cipők, szőnyeg. Újabb lépcsőházi futam: szíve, érezte, egyre hevesebben ver. Éppen, amikor visszaérkezett az ajtóhoz, lihegve (a hangtalan futás lábujjhegyen falja az energiát), váratlanul kinyílt az ajtó, és kilépett Anatolij, komoly arccal, mögötte Aranka keze volt látható: megpaskolta a távozó kuncsaft fenekét.

Anatolij arca, ahogy megpillantotta Kálmánt, kedélyessé vált.

– Szjerbusz, Kálmán... Csak nem tye vágy következő?

E kérdésre előlépett Aranka, kibontott, barna göndör haját megrázta, akár egy samponreklám hősnője. Kálmán legnagyobb döbbenetére a zavartság helyett derű telepedett Aranka arcára is, melyből csakhamar tini lányokra jellemző vihogás kerekedett. Kálmán ehhez fogható tanácsalanságot talán még sosem érzett.

– Tulajdonképpen én egy kuktáért jöttem – mondta akadozva.

Aranka kacaja e váratlan válasza tónust váltott: hihetetlen röhögésbe kezdett, csupán egy paraszthajszállal volt mélyebb a hang, mint a jól ismert sirályvinnyogás.

– Kuktáért? Nem hiszem el! – szeme kidülledt, a fejére húzta a fürdőköntös kapucniját, és pogózni kezdett a nevetéstől.

Néhány másodpercre rá Anatolij is bekapcsolódott a röhögésbe, ámbár kétséges, hogy értette, mi folyik körülötte, de hát nevetni jó, úgyhogy nevetett. Aztán Kálmán is mosolyra húzta száját, mi más tehetett volna, közben ide-oda kapkodta a fejét, aggódott, nehogy a hangzavarra kijöjjön valaki, mert akkor Aranka lelepleződik, Aranka, akiről, eddig meggyőződése volt, csak ő, Kálmán tudja, mivel is

foglalkozik valójában. Senki nem bújt elő, van Isten – gondolta, végigsimította a tarkóját. A röhögés elhalkult, abbamaradt. Aranka egy lépés távolságra megközelítette Kálmánt, aki – mint az elháríthatatlan kötelessége alól kibújni szándékozó gyermek – összekulcsolta a kezét maga előtt, szemét lesütötte. Aranka lágyan Kálmán felé nyújtotta hívó kezét, ujjai széttárva, mintha kellemesen simogató homokot eresztene át a réseken. Minekután Kálmán egy helyben maradt, és zsibbadtan meredt maga elé, a lány odalépett hozzá, megragadta a csuklóját, és karcsú, igen gyengének tetsző karja mehökkentő erővel berántotta – közben pajkosan, ajkát cuppogtatva odasúgta:

– Na, Kálmikám, gyere, megkeressük azt a kuktát.

Anatolij a csapnál megmosta magát, övtől lefelé combközépig, alsónadrágot váltott, belebújt fehér vászonnadrágjába, és bődületes adagot magára fújt a savanyú tej szagú parfümjéből. A kissé meggyűrt, halványkék inget – melyet míg Arankával volt, se vett le magáról – nem cserélte másikra. Az előre kikészített irattömeget felnyalábolta, és elegáns, barna hasított bőr táskájába helyezte. A szobában, mintegy ellenőrzésképpen, körüljáratta világoskék szemének pillantását, bólintott egyet, és távozott.

A lépcsőházban Szivornyainé fintorogva fordult el Anatolijtól, aki elhaladtában udvariasan ráköszönt:

– Kjezcsókom, Szjivornyáj nyéni!

Az eső lényegesen alábbhagyott. Épp csak szemetelt. Ilike a kapualjban állt a Csermák ikrek társaságában, János (vagy Bence) kezében a rengeteg autómárkát és rendszámot tartalmazó ázott füzet, mindkettőjük esőkabátjáról folyt a víz, gumicsizmaikban toporzékolnak, a legkevésbé sem figyeltek Ilikére, aki nagy átéléssel mesélte, dédapját milyen hirtelenséggel vitte el a tüdőgyulladás, a betegség, amely lényegesen könnyebben megkapható, mint azt sokan gondolják, például ha valaki már eleve betegen tartózkodik kinn, miközben „öntik az égből az esőt”, elég jók az esélyek, szigorúan meredt a gyerekekre, akik illemből viszonozták a ronggyá ázott öregasszony nézését, és, szintén sokak véleményével ellentétben, szavalt a pátosszal Ilike, a tüdőgyulladásba bizony ma is bele lehet halni, elég, ha az ember kifog egy slendrián orvost vagy egy rosszul felszerelt kórházat, még a legjobbnak hitt klinikákon is olyan műhibák történnek, hogy azt nem is gondolnák a Csermák ikrek – és ezzel egy újabb rémmesébe kezdett, szintén a számtalan rokon egyikével történt, ráadásul, figyelem, egy Csermák iker korabeli kislánnyal, e ponton ujjával a magasba mutatott, tüdőszűrési lelete alapján a szakorvos megállapította, hogy előrehaladott tbc-je van, nyomban megkezdték az erős gyógyszeres kezelést, ahogy ilyen esetekben szokás, majd egy megismételt vizsgálat során, amire pontosan nem tudni, miért volt szükség, kiderült: tökéletesen egészséges a kislány tüdőképe; a magyarázat: az első vizsgálat alkalmával szennyezett volt a film, amelyre felvették a képet. Viszont az indokolatlanul elkezdett gyógyszeres kezelés eredményeként tönkrement a gyerek mája.

– Nye tyessék ijeszteni a srjákokat, Ilike – mondta Anatolij, a második rémtörténetnek már ő is fültanúja volt.

– Szerbusz, Anatolij, dehogy ijesztegetem, így van ez itt, minálunk, meg mindenhol a világon. Emberek, emberek. – (Ilike is a bolgáritott „szerbusz”-t használja, ha Anatolijjal találkozik, és ettől roppant mulatságosnak tartja magát.)

– Inkább tyessek elkísjerni engemet kicsi, és bjeszelgetünk, régen bjeszelgetünk.

– Csókolom, szia – hangzott az egyszólamú Csermák-ikrek kórus, rámosolyogtak Anatolijra, a megmentőre.

Ilike megigazgatta ázott haját, és mélyen Anatolij szemébe nézett: elbűvölte a világos fény. „Milyen rendes fiú és milyen szép!”, gondolta, végigpillantott saját öltözkén, ugyan hová kísérhetné el így, ebben a télikabátban, szégyelli magát e fess úriember társaságában, ráadásul mindjárt megfő benne. Két kezével, mintegy bemutatva külsejét, végigsimította a rettenetes kabátot, és Anatolij arcába nevetett, nagyra tátva csaknem teljesen foghíjas száját.

– Ha tudom, hogy magával megyek sétálni, rendesen felöltözöm. De hát nem tudtam. Nem szoktunk mi együtt sétálni. Én szoktam, de egyedül, esőben pláne szoktam, imádom az esőt.

Anatolij az órájára pillantott, majd közölte: több mint háromnegyed óra múlva lesz csak elfoglaltsága, unalmas üzleti megbeszélés, addig igazán meghihatnának valamit ezen a furcsa, hol

esős, hol napos délelőttön, például a kedvenc helyén, a hurka-kolbászossal szemben, kocsmaszerűség, ki szoktak tenni az utcára három asztalt, van napernyő is, úgyhogy ha az eső újra rázendít, biztonságban lesznek. Háromnegyed óra, gondolkodott Ilike, rendben, Aranka az alatt már biztosan végez, és felkapcsolja a balkonen a lámpát, ez a jelzés: szabad a levegő, vége a délelőtti műszaknak, feljöhet a kedves nagymama.

– Tulajdonképpen átöltözhetnék, de most nincs kedvem ezért fölmenni – mondta Ilike; Anatolij enyhe mosollyal nyugtázta az asszony színjátékát, melynek a szavakon kívül ügyetlen gesztusok is részei voltak.

– Szerintem sem kell, jól tyeccik így kinyézni – mondta Anatolij, és megsimogatta Ilike vállát. – Már nyem is vizes, vágy csak kicsi.

Anatolij Ilikébe karolt, kihúzta magát, és azt mondta:

– Stárt!

– Stárt! – ismételte az asszony.

Ilikének fogalma sem volt, Anatolij melyik kocsmára gondol. Alaposan ismerte a környéket, ám olyan helyről, amelyhez utcára helyezett asztalok tartoznak, nem volt tudomása. Hurka-kolbászos? Az sincs a közelben, megesküdött volna rá. Amikor Anatolij kinyitotta az utca sarkán parkoló autóját, és azt mondta: „Páráncsolni, páráncsolni!”, Ilike rádöbbsent, nem az ő helyismeretével van baj, a kedvenc kocsmá nem a szomszédságban található. De miként jut majd ide vissza? Enyhe aggodalom fogta el. Üzleti találkozóra megy a kocsmából, ezt mondta a kapualjban. Egy bizonyos távolságból már nem biztos, hogy visszatalál, ráadásul nincs nála semmiféle igazolvány, amellyel bizonyíthatná, koránál fogva ingyen utazhat a tömegközlekedési járművön, hiába néz ki idősnek, előfordult már, hogy kérték tőle. A percek múltával, a távolság nöttevel párhuzamosan aggodalma is fokozódott, azonban arra, hogy Anatolijt megkérdezze, hajlandó-e visszahozni, gondolni sem mert. Isten őrizz, hogy tolakodónak tetsszen. Meg különben is, Anatolij némán ül az autóban, nyilván így szokta meg, aligha illik vezetés közben fecsegéssel zavarni. A hazaút felőli kétségek mellé némi elégedettség is elfért a szívében: itt van, utazik Anatolijjal, biztosan egy méregdrága autóban, Aranka módfelett élvezné, remélhetően fogja is, él-hal a jó kocsikért, a kényelemért, neki is volt autója, de az mindig elromlott, ez viszont, kétség nem fér hozzá, sosem hibásodik meg. Érezte a férfin a tömény savanyú szagot, de a legkevésbé sem zavarta. Ha Aranka ezzel jön majd, hogy nem kezd egy savanyúszagú férfival, esküszik, megpofozza a lányt, mert igen, sajnos, Aranka hajlamos hasonló kijelentéseket tenni; korábban, amikor a „vegyesboltos úriember” fiával készültek összehozni a frigyét, unokája azt kifogásolta, hogy „rettenetesen gusztustalan a fickó lábfeje”, rücskös, bütykös, alakatlan, nem beszélve arról, hogy csámpásan tartja őket, csoda, hogy tud járni, és nem akadnak össze, mindennek dacára strandpapucsban mászkál. Micsoda felfogása van ennek a lánynak – vélekedett akkor Ilike, és azt hazudta a „vegyesboltos úriembernek”, hogy unokájának tetszik ugyan a fiú, de még egy kis időbe fog telni, míg kiheveri az előző kapcsolatának bánatait, csalódásait. (Persze kiderült a turpisság, méghozzá elég egyszerű módon: a vegyesboltos fiának kérdésére Aranka elmondta: még sosem volt komoly kapcsolata.)

Éppen hurcolták ki a járdára a fehér műanyag kerti bútorokat, amikor megérkeztek. Az eső teljesen elállt, úgy tűnt, percekben belül kisüt a nap. A pincér ordenerá módon káromkodott, amiért az egyik szék sorjázott széle felsértette a kezét – a trágár szavak hallatán Ilike a szája elé tartott kézzel vihagott.

Rá tíz percre, miután kihozták nekik az első kör fröccsöt, Ilike legalább ugyanakkorát káromkodott – ugyanis akkora vehemenciával esett neki a pohárnak, még mielőtt a pincér letette volna az asztalra, hogy arcon lötytyintette magát az itallal, és ez csak a kisebbik kellemetlenség, ennél sokkal inkább bosszantotta, hogy a hirtelen mozdulattal szájba vágva magát, meglazult a maradék fogai közül az egyik. Anatolij megismételte egy korábban tett ígérését: bejelenti Ilikét egy remek fogorvoshoz, fiatal bolgár fiú, csodákra képes, saját fogsorával szemléltette, miként fogja majd Ilike csattogatni új fogsorát.

Az első hosszú korty után lecsillapodott az öregasszony.

Anatolij csupán a fröccs felénél járt, amikor Ilike az utolsó cseppeket szüröcsölte a fejével lefelé tartott poharából. Még egyet nem rendel, elhatározta, Anatolijnak eszébe ne jusson azt feltételezni róla,

hogyan szereti a piát, mert ha kiderül, Aranka esélyeit rontja a férfinál – „piás rokon, kinek kell?” –, valahányszor Anatolij beugrott hozzá ebédre, kávéra, italra, mindig ügyelt rá, hogy megálljon egy pohár után.

– Áhh, de mjeleg van – mondta Anatolij.

– Párollog a víz! Ilyenkor olyan az idő, mint a nem is tudom én hol.

– Áfrikában.

– Ázsiában.

– Vágy ott, igen. Vágy Egyjenlitonyél.

– Ázsiában is nagyon meleg van.

– Igen.

– Nekem nincs annyira melegem.

A földrajzi vetélkedő lezárásával Ilike azon kapta magát, hogy kabátja szélével legyezgeti a testét, rettenetesen melege volt, barna szövetkabátját mégsem vehette le, alatta semmi egyebet nem viselt, mint egy színehagyott, lyukas trikót, Aranka kidobásra szánt holmijai közül mentette ki; egyetlen melltartója pedig, emlékei szerint, a centrifuga fölötti szárítón lógott, a fene sem emlékszik, mióta.

Anatolij, miközben Ilike süteményeit méltatta – szembeállítva az előző nap, egy üzleti vacsora alkalmával elfogyasztott drága somlói galuskával –, gyakorta törölgette gyöngyöző homlokát, aztán a mandzsettagombjait morzsolgatta, végül feltúrta az ingujját. Ilike nem különösebben koncentrált a hallott szavak értelmére, helyette a férfit vizsgálta, mint leendő rokon, igen, beleképzelte magát a helyzetbe, a bolgár származású rokon, „az unokám férje”, így mutatja majd be a Zergében; nem talált hibát rajta. Micsoda páros – merengett –, fiatalok, kedvesek, természetesen Arankának meg kell változnia, nem élhet így tovább; valahogy eltussolják majd azt a budai panzióigazgatói állás dolgot, felmondott, azt hazudják, s ha Anatolij megkérdi, hol van egyáltalán az a panzió, az lesz a válasz: annyi rossz emlék köti oda, konfliktusok a beosztottakkal, legszívesebben soha többé nem menne vissza, és a címet sem szívesen mondaná ki. Büszke volt magára Ilike. Ha van benne egy fröccs, remekül vág az esze, hiába. Ha kettő, akkor még jobban. Anatolij csak beszélt, beszélt, sütemények, meggyes-mákos, rétes, palacsinta, Ilike meg szemével körözött a mellkashoz tapadó kék ingen – micsoda férfi, micsoda mellkas! Aranka egyetlen kuncsaftja sem ilyen dalia, erre ott bevette volna a mérget, igaz, neki eddig csupán egyhez volt szerencséje, még tavasszal, a kedves vendég elfelejtette átállítani az óráját nyári időszámításra, Aranka háromnegyed órát várt rá, nem jött az ember, s mivel aznapra nem volt több vendége, fogta magát, és elment otthonról. Beszölt a nagyanyjának a Zergébe: mehet haza, elmarad a mai meló. Mikor Ilike hazaért, látta: ott áll lenn egy alacsony, köpcös férfi, húsos hüvelykujja Benczúrék csengőjének feszülve. Ronda egy pasas volt, nagyon ronda. Na de Anatolij! Ő szép ember, milyen szép! Azok a világító kék szemek – elbűvölő! Tréfálgozik, nevet, szeret élni – micsoda karakterjegyek! Mindehhez még nagyon gazdag is, ami nem baj. Egyesek a házban merész találgatásokba bocsátkoztak, miért lakik egy ilyen jómódú vállalkozó a romos hetedik kerületi bérházban; volt, aki szent meggyőződéssel állította: Anatolij körözött bűnöző, lop, csal, hazudik, öl, és ez itt a bűvőhelye. Irigyek, akik ezt mondják, ennyi – konstataulta Ilike néhány más, a kisebbséghez tartozó lakóval.

A felszolgáló lerakta a számlát az asztalra. Anatolij felállt, és a farzsebében kotorászott. Nagy címletű bankjegyei közül kiválasztotta a legkisebbet, bólintott, tartsa meg a pincér a visszajárót. Kijebbn húzta a székét, leült, kényelmesen elterpeszkedett, és az utcai jövés-menést szemlélte. Ilike pedig, hogy a fókusz távolság megmaradjon, közelebb húzódott – folytatta Anatolij mustrálását. Mikor a mellkasáról tekintete átért az egyik vállra, máris indult visszafelé, lassan, lassan, mellkas – itt egy-két másodpercet időzött az azóta előbukkanó arany nyakláncon –, másik váll. Még közelebb hajolt. Állát megtámasztva az asztalra könyökölt. Zavartalanul folytathatta a vizsgálódást, mert Anatolij figyelmét egy néhány méterre zajló utcai verekezéskezdemény kötötte le. Mi az ott? – megdermedt az asszony, amint Anatolij vállán két hosszú barna hajszalet fedezett fel. Mi az ott, uramatyám – hüledezett. Az nem Anatolij haja! Az övé rövid és szőke. Az pedig ott barna, hosszú, és enyhén göndör. Ráragadt a nedves ingére. Ennek nője van, futott át a rémület Ilike agyán, és székével hátrahúzódott. Egy hete volt, legfeljebb kettő, amikor egy kávézás alkalmával kipuhította, van-e jelenleg nő az életében. Rávágta, hogy nincs – Ilike megnyugodott. Márpedig van. Gazember.

Szélhámos. Bűnöző. Hazudik. Elhallgatta. Bujtatja a lakásában. Ott a bizonyíték, ni, a vállán. Két hajsza. Ezek összeborultak, még hozzá ma. Mielőtt elindult otthonról. Csókolóztak, biztos, odadörgölözött az a kurva, Anatolijhoz, a férfihoz, aki gondolataiban már Arankáé volt. Hát kell a kutyának ez a széltoló – bősztette magát Ilike –, szélhámos fráter, megbízhatatlan, hazudozós alak. Mit képzels az ilyen magáról?

Ilike fölállt az asztaltól, megkocogtatta Anatolij vállát:

– Megyek, van dolgom – mondta bizonyos éllel.

– Ilike, de hát házáviszljek – Anatolij kérdőn pillantott rá.

– Nagyon kedves vagy, igazán, de egy kicsit sétálok... meg különben itt van dolgom a közelben – mardosta a keserűség az asszonyt, de türtőztette magát.

Elbúcsúztak.

Ilike hangosan szitkozódni kezdett, ahogy hallótávolságon kívülre ért:

- Hülye banya, minek udvariaskodsz ezzel a pojácával!

Hollósvölgyi Iván

Mi a baj Ivánnal?

Ördögi terv, de a kivitelezés nem elég
pontos: összeterelődnék
a klubdélutánra igyekvő
tanulók, útjára indul
a felvillanyozott
menekültoszlop.

Iván, hanyag diák, a felsőbb évesek
a jóról idővel lenevelik. Így
dolgozzon értük, így engedje
el klubdélutánra
az ember
a gyerekeit.

Ivánnal alapvetően az a baj, hogy
nem tanul. Tankönyvet a kezébe
venni áthat. Joggal merülhet föl
gondviselőjében a kérdés:
mi a baj
Ivánnal?

Másrészt a szabadidő hasznos eltöltése
terén Iván nem tudja, hol a határ. Így
fordulhatott elő most is, hogy
nevelői az iskola környékén
nem látták egy
hónapja már.

Király, ahogy a vázon üli meg a gépet

Király, ahogy a vázon üli meg
a gépet. Nincs benne semmi
részhajlás, elkülönülés
vagy érdek.

Király, és ezzel lehenyerli
a népet.

Szombat délelőtt, ezerkilencszázhetvennyolc
van. Reklámszatyrot szorongat
kezében, sajtra és élesztőre hajt
a boltban.

Király, és ennek megfelelően
szótlán.

Hazafelé amikor hajt, küllők közé szorul
szatyrában az élesztő és a trappista
sajt. Kellett neki gyorsan hajtani,
keresni a bajt.

A Szív Szalonja, íme, vár ma bárkit

A Szív Szalonja, íme, vár ma bárkit,
miféle éj figyel be még nekem?
Sötét velúr a bár falán a kárpit,
bukó Nap árnya száll a képeken.

A Szív Szalonja bár a semmi mása,
halottfehér madame a pamlagon,
kerülhet ez még más világításba,
ha lámpa fénye ér, s aranyba von.

Bukó Nap árnya száll előbb elébem –
emlékszem, rózsza nyílt a gangodon,
s e napsütötte kép előterében
nem állsz, fejem hiába kapkodom.

Bezár a bár, a szív hiába kongat,
miféle fény figyel be még nekem?
Sötét velúrral vontad át a Holdat,
hogy nappal élj, s az éj az éj legyen.

Apám, a sztár, Los Angelesben él

Apám, a sztár, Los Angelesben él,
egy rossz sagában játszik hadnagyot,
ahol nyarat citál az enyhe tél,
olyan talán, akár a gazdagok.

Los Angeles, Columbo nagy ballonja,
borul reá a duplaszárnyú éj.
Miasszonyunk helyett, ha van Madonna,
magyar marad: ihaj-csuhaj s juhéj!

Míg ott van, itt, hazánkban, áll a munka,
a mécs a házban, árva láng, kihuny,
kísértetét, ha támad államunkra,

Los Angeles zsebébe' már, ki hun.
Kékestető, a Mátra messzi bérc,
az Óperenciás partján vigéc.

Hartay Csaba

Telefonos kapcsolatok

A sör kijelzője felvillan
Sárgán világít a korsó
De hiába hívogatja
Az üres háromcentes pohár
Szavahihetetlen és érdektelen
A sör nem fogadja a hívást

Unalmamban
Felhívtam a szekrényt
S éjfél körül csúcsidőn kívüli
Tarifával hallgathattam
Egy szú megnyugtató percegését

Éjjel egykor
Talán lelkiismereti okokból
Visszahívott a szekrény
El akarta mondani
Miért nem szólt bele az előbb
De megint nem szólt bele

A sör felhívta a szekrényt

Részeg magányában már mindegy
Az is megváltás ha valaki
Végighallgatja
Habjának halk sercegését

Néma vonalak kihűlt drótok
Sercegés párolgás
Roppan a szekrény
Recseg a parketta
Már hajnal van?
Dolgozni indulsz?
Vagy csak a fürdőkád
Hívogatja a parkettát?

Találó cím

Vers azonnal a gépbe, nincs piszkozat,
Élmény, vagy bármi más. Mintha már
Meg is jelent volna valami ismeretlen
Irodalmi folyóiratban. Pedig ez a lap-
top-feeling, a legnemesebb magyar szó-
használattal. Azt se látjátok ha hánynom kell
Ettől az amorf versformától. Akart a franc
Ilyen alakú izét létrehozni
Csak nem tudom még rendesen
Kezelni a gépet.

Felcsapnak és üdvözlnek engem

Ahogy képzem a halakat tanítom idomítom őket
Térdig állok a vízben a lemenő napban
Mindkét markomban áztatott kukorica

Felettem a parti fák lombjai
Félig mintázott levélpikkelyes arcok
Mert minden arc mert minden hasonlít

Itt az éj homlokzata magasba vetődő párhuzam
A folyó sötétebb felszíne csillagok mását mossa
Halaim boldogok akár a halottak

Úgy felcsapnak és üdvözlnek engem
Már ölelem és szorítom a partra vetődöttet
Már ölelem és úszom az időt a teret

Lovesong

Láthatnék több arcot is magam körül, de csak a tied ad
tükörképet. Minden más tekintet kivilágítatlan. Szemeid
áttetsző ponyvák egy ügyetlenül titkolt
belső jelenet felett. Nézhetsz bárkire, a vastaps csak
kettőnknek szól. A kívülállók beavatatlan kritikusi
egyre fiatalodó boldogságunknak.

Baróthy Zoltán

Üdvözljük a kék estén

Az útról, amely a házhoz vezetett, erdő látszott és egy távoli, új irodaház teteje. Pál fékezett és bekanyarodott a hosszú, rendezett kertbe.

A kapunál fiatalember állt, aki az érkező vendégek autóit kijelölt helyükre terelte. Pál alig lehetett egy-két évvel idősebb, de még csak rá sem nézett a kapusra, leparkolt a legelső, adódó helyen, mindjárt a kapu belső oldalánál. Amikor gyorsan kiszállt és bezárt, a kapus már ott állt előtte.

Pál azonnal nyúlt a pénztárcájához, és még mielőtt megszólalhatott volna, egy ezrest nyomott a fiatalember tenyerébe. Rögtön indult is tovább, a kapus elkeskenyített száját, a kitörölhetetlen megvetés jelét azonban a teraszig ott látta maga előtt.

Nem lett volna meglepve, ha utánajön, és visszaadja a pénzt.

Pál érezte, mennyire közel került hozzá, hogy jól lehordják. Nem érezte volna magához méltónak, hogy holmi kapusfiúkkal vitatkozzék, pedig talán csak sötétkék BMW-jének pazar látványa mentette meg a vitatkozástól.

„Mosolyogj, paraszt, attól is, hogy rád néznek”, gondolta végül, miközben nyihogásszerű nevetést hallott a feje fölül. Felnézett, és látta, hogy a ház teraszán a kollegák és ismeretlenek egyszerre mind felé fordulnak, és poharaikat meg-megemelve vigyorognak. Pál hirtelen szeretett volna visszafordulni; ha máshogy alakul, ha már mindenki megérkezett, talán sakkozhattak volna a portással, mint régebben annyiszor, az ugyanilyen alkalmakon.

– Szia Pali – szólt neki egy arc még az elviselhetőbbek közül.

– Szia – mondta ő. – Sziasztok.

Fellépett a teraszra, és egy körbe állt, ahol vicceket meséltek, de a viccmesélőt folyton megakasztották, vagy akik tudták, bemondták a poént, vagy valakinek éppen SMS-e volt, és ettől egyszerre mindenki a mobiljához kapott.

Pál megmozdulni se akart, és elégedetten észlelte, hogy kis idő múlva már senki se hunyorog rá zavartan vagy vihogva, mint akinek szemét új fény bántja.

*

A teraszon az ismeretlenek közt két lány is volt, hostessek, kínálgatták az embereket mindenfélével és szünet nélkül mosolyogtak. Pál gyorsan megivott két nagy pohár whiskyt, és megkérdezte a nevüket.

– Andi.

– És Kriszta – mondták a lányok.

„Andi és Kriszta. Ezt kell megjegyezni”, gondolta a férfi és körülnézett.

A terasz mellett hosszú asztalon teli tálak nyúltak el fehér tányéroszlopok közt: sülték, közepükön kolbászkarikával, saláták; jó pár ezüst tepszi alatt csendes lángocska kékllett. A másik, párhuzamos

asztalt az új termék otthagytott, üres papírai sötétkék avarként lepték be.

Pál elindult az ételekhez. Csak mikor már majdnem odaért, látta, hogy a Kriszta – nevetve és nehézkiesen a magas cipőiben – elfut mellette. Pál a lány karcsú testét nézve megállt az egyik tányéroszlopnál.

– Van még, itt valahol van még! – kiabálta a lány.

„Mi van hol...”, gondolta Pál.

A másik asztal tulsó felén a lány hátrafordult, és bontatlan, kék csomagocskával integetett a férfinak.

Pál rezzenéstelen arccal ment oda hozzá, de szeme villogott, amikor a kis darab csokoládét elvette tőle.

– Azt hittem – mondta –, már mind elfogyott.

Arcát váratlanul pirosság futotta be, olyan lett, mint egy kiizzadt kamasz. „Ha tudnám, mit bámul ez a tökidegen picse”, gondolta, és a csokoládéba harapott. „Mintha a saját főztje lenne ez a műanyag.” És majdnem nekirontott: „Mit bámulsz? Nem tudod, hogy én vagyok itt az egyik aligazgató?”

De ehelyett ennyit kérdezett:

– Miért vagy te itt?

Rá se nézett a lányra.

– Hát én az Andinak vagyok a barátnője – felelte a lány meglepődve.

– És az Andi miért van itt?

– Hát ő meg a Robi unokatesója.

Pál úgy érezte, erre nincs mit mondania. De ezzel elment annyi idő, hogy végre megközelítheti az ezüst tálakat. Érdeklődést és tiszteletet látott a lány szemében, aki a másik asztalhoz is odakísérte. Érdeklődést és tiszteletet valaki iránt, aki az imént nagyon nagy értelmetlenséget kérdezett.

*

Pál később mégis az Andival kezdett beszélgetni. A másik túl bevállalós volt, túl könnyű lett volna, ez az Andi viszont – lehetett vagy tizenennyolc – olyan kedvesen, szépen mosolygott.

Lent a kertben lufifújó versenyt rendeztek, s bár hívták, Pálnak semmi kedve nem volt részt venni benne. Páran maradtak csak a teraszon, köztük az Andi (a barátnője közben el is tűnt), és továbbra is vicceket meséltek. Pál hozzájuk lépett, véletlenül éppen az Andi mellé.

Kicsit várt, aztán megkérdezte:

– Nem láttad az igazgatót?

A lány az ujjával próbálta mutatni, hogy odalent a lufifújó versenyzők közt hol is van az igazgató. Állandóan mosolygott, ez nagyon tetszett Pálnak.

– Most nem látom – mondta végül. – Előbb még ott volt.

– Az ünnepi beszédemet kéne elmondanom – folytatta Pál. – Úgy beszéltük meg, ő szól, hogy mikor.

– Már volt itt egy csomó beszéd az elején.

Pál tudta, hogy sokan készültek rövid beszéddel az ünnepi estére.

– Akkor, úgy látszik, lekéstem. Így legalább nyugodtan szórakozhatunk.

Felemelte a poharát, hogy koccintsanak. Andi még jobban mosolygott.

*

Az alsó szalont már elsötétítették, és hangosan szólt a zene, ezüstös színű gömbökön fehér fény tükröződött.

Andi nem akart táncolni. Kedves volt és barátkozó, de Pál hívását egyszer sem merte elfogadni. – Kicsit később – mondta többször is, úgyhogy Pál egy időre magára hagyta, és mint akinek nincs jobb dolga, a ház felső emeletén bolyongott.

Odafent fehér neonban fürdő, tágas szobákat talált. Érdekes volt: irodák voltak franciaágyakkal, beépített konyhákkal, egy-két nagyobb tárgyalóhelyiség, a folyosók végén takarítósobák, és sehol egy lélek; Pál csak egy aznapi Népszabadságot talált az egyik tárgyaló asztalán, leült, és szédülve

kicsit a whiskytől, olvasni kezdett. Alig egy-két sor után máris érezni kezdte a betűk émelyítő hatását, ahogy az olvasás szinte megemeli, elvonja a környezetétől, lerombolja a tudatát, és azonnal másik embert gyúr belőle.

Ám a falakról viasszasugárzó, erős neonfénytől rosszul lett, le is kellett tennie az újságot.

Miért most villant át agyán a gondolat, amire idejövet gondolt az autójában? Hogy „miért nincsen semmi ezen kívül?” És miért ugrott fel hirtelen, mintha a dolog megoldását is rögtön megtalálta volna?

Odalépett egy sötét ablakhoz, és ezt gondolta: „muszáj felszednem a csajt.” Két markával jól megszorította az ablakpárkányt, és egy pillanatra még kibámult a semmibe. Aztán lekapcsolta a villanyokat, és kicsit tántorogva de sebesen indult vissza a fehér emeletről.

*

Az alsó szintre érve úgy érezte, egy percen belül kitör rajta a hasmenés. Ezért még megállt erőt gyűjteni: a sarokba állt egy újabb pohárral, és onnan nézte a táncolókat.

Egy munkatársa, egy fiatal férfi, akinek ő közvetlenül nem volt a főnöke, egyik kezében félig üres üveggel körbetáncolt a sötétben. Karjait, lábait rázva, meg-megperdülve haladt, és az üveg nélküli kezével néha felmutatott valamit. Mozdulatára páran nevettek: közeől jól látszott, hogy tökéletes, kék galacsinná gyúrt csokipapír van a kezében. Lassan odaért Pálhoz, hozzáhajolt, és ezt mondta:

– Ez itt a kék bolygó.

– Aha – felelte Pál savanyú képpel, de a dübörgő zene ezt is elnyelte. A férfi továbbra is vonaglott előtte, úgy, mintha egyedül neki járná. Pál azonban értetlenül és undorodva nézett vissza rá.

A táncoló végül ezt ordította Pál fülébe:

– Te főnök vagy, teneked nincsen humorod. – És a kék galacsint behajította valahová a sötétbe.

Pál elindult kifelé, hogy mély légzéssel vegye elejét a hascsikarásnak. A teraszon éppen jobb felén mosolygós, balfelén szomorú arcot festettek az ott tolvajok arcára.

„Miért nézem? Miért nézem ezt?”

Tekintetével villámgyorsan megkereste Andit, határozottan feléje indult – rosszullete ettől mintha megszűnt volna –, amikor mögé ért, átkarolta, felemelte és már vitte is a házba az ezüstgömbök alá. A lány kényszeredetten kacagott, de nem ellenkezett. Akik észrevették az akciót, tapsolni kezdtek, kurjongattak és utánuk tódultak a táncparketre.

Úgy látszott, nemsokára tetőpontjára hág a hangulat.

*

Pál valahonnan biztosan érezte, hogy Andi még soha sem volt férfival. Sokáig táncoltak, és amennyire a zajban lehetett, beszélgettek is. Végül Pál odaordította a lány fülébe, hogy fent az emeleten üres szobák vannak, ott jobban tudnának beszélgetni. A lány mutogatott: semmit sem ért az aligazgató szavaiból, de követte Pált, mikor az intett neki.

Szédelegve, egymásba kapaszkodva botorkáltak fel a lépcsőkön. Már jó sokat ittak, a tánc szüneteiben mindig akadt egy kis rövidital vagy valami finom fehérbor.

A fehér emelet most sötét volt, hűvös, és ettől mindkettőjük feje kitisztult egy kicsit.

Abban a szobában, ahol az egyik franciaágy terpeszkedett, asztali lámpát kapcsoltak, Andi reszketett: látszott rajta, félni kezd, de tetszik is neki a helyzet nagyon. Pál ekkor látta meg az asztalnak támasztott, egy méter magas vászontekercset.

– Nézd csak – mondta. – Ezt most kibontjuk. Biztosan van rá írva valami.

Pál és Andi két végénél fogták meg a tekercset, egymástól távolodva széjjelhúzták, és úgy olvasták a félhomályból kéken előmerengő óriásbetűket.

Pál ezt mondta lassan: – Üjlözövd...

Andi pedig ezt: – Kék esté...

A terem két végén álltak, és egyszerre mondták hangosan: – Üdvözljük a kék estén.

Nevetve és egymáshoz gyorsan közeledve újra betekerték a vászonszalagot. Miközben a lány még a

tekerccsel babrált, Pál átölelte és megcsókolta. A tekercs hatalmas puffanással zuhant le a padlóra.

*

Sokáig csókolóztak a franciaágyon, zárt ajtó mögött. Amikor Andin már csak a bugyi volt, Pálon pedig alsónadrág, a férfi érezte, ahogy az odalent dübörgő zene ereje megkétszereződik, és szíve helyett is a ritmus kezd dobogni, de tudta, hogy a lánynak ennél sokkal rosszabb: emlékezett, hogy az ő saját első szeretkezésekor legalább nyolcszorosnak hallotta a diszkózenét.

A lány még mindig nevetett, de úgy, hogy közben vacogtak a fogai.

„El fogom veszteni az eszemet”, gondolta Pál. Szeretett volna Andira gondolni, arra, hogy mit kellene vele csinálni, de érezte, hogy egy erőteljesebb rohammal egy másik, korábbi gondolata közeledik felé. „Vele vagyok, vele, vele...”, ismételte még, és megsimogatta a lány melleit.

Végül azonban nem bírta tovább és megkérdezte:

– Ne hívjuk a Krisztát is?

Andi csupasz mellei elé tette a kezét, mintha összehúzná magán a köntösét. Pál benyúlt a kezei alá, és rezzenés nélkül folytatta: – Nem szeretnéd, ha ő is jönne?

– Nem.

– Biztos? – Pál elvette onnan a kezét. Andi hirtelen felnevetett. – Mi? – Olyan volt, mintha semmire sem emlékezne. – Totál be vagyok rúgva – Pálra vigyorgott, és megfogta a kezét.

– Mi a száma? – kérdezte Pál és földre vetett zakója zsebéből előkereste a mobilját.

Andi vihogva megmondta.

Kicsörgött, és Pál kapkodva ezt mondta: – Kriszta, itt vagyunk az emeleten.

– Végre megvagytok – szólt bele a másik lány.

– Az Andi szeretné, ha feljönnél – mondta még Pál.

Szétnyomta.

Most az ő szíve dobogott nyolcszoros erővel, már régóta várta ezt a percet.

Egy rövidet csókolózott még az Andival, aztán felkelt, mert halk kopogást hallott az iroda ajtaján. És még valami mondatfoszlányokat is, de azt hitte, a Kriszta akar csak minél hamarabb bejutni. Amikor az ajtót kinyitotta, odakintről először erős, fehér neonfény csapódott az arcába. Önkéntelenül megfordult: a sávban megvilágított franciaágyon Andi újra összehúzta karjait a mellei fölött, mintha a kabátját fogná össze magán.

Már nem volt rajta semmi.

A folyosóról jó pár kékre festett, félig sírós, félig nevetős arc bámulta őket megdöbbenve, köztük az igazgató, a Kriszta és a munkatárs, aki a kék bolygó táncát lejtette. – A beszéd...! – kurjantott még valaki a háttérből, de elharapta, amit mondani akart. Ez a valaki csak most ért a szobához.

Pál odabent alsógatyát húzott, és a fénnel szemben, fejét lehajtva leült az ágy szélére.

Harcos Bálint

A boldogságról. A boldogtalanságról

A kettő közül
legyen az egyik.

A szívem

Fuss, kicsi, fuss!
– A szívbe ki visz? – kússz,
szifilisz, fiszisz, hibiszkusz
a szikamór!

Fuss, kicsi, fuss!
száraz a fukszia, vicinális!
fuss, Sziszfusz, eresszed,
ejsze, eressze ki a szusz! –

Szaladj el, menekülj,
értelme van, dobd el,
szakasztott
akasztott
szaladjon leveleddel!

Rászorul nyakadra,
szalagja vak szíj –
mizlikbe nyiszálja,
riszálja, szanálja
Sztanyiszlavszkij –

Oly szomorú,
amilyen homorú,
amilyen humoros
a fukar szivarú
szuronyos

Csak a szívem, a szívem, a szívem.
Persze, kérem,
félbe-rozzant fél-szekéren
viszem a szívem.

Viszegetem.

Pil

Egy férfit álmodtam (kit?)
mondjuk azt, hogy Pilinszkyt,
mondjuk, hogy biztos ő volt,
de nem (holt?) nem halottan,
mivel visszapilinszkélt –
hallottam: olyan de könnyeden
ült fel s evett, ivott, nőtt (élt?)
és bűn nélkül mindeközött

léha mód nevetgélt, s néha
papírhoz ült, mégha kacarászva,
két „mindjárt jövök” és egy
„hová megyünk ma este” mellett
nem is kereste, ahogy tellett,
odafirkantotta, hogy seholye vagy,
meg hogy te embertelen árva,
és hogy minden lélegzetvétel,
aztán meg fészülködött
és át se futhatta szemével,
aztán meg úgy tett: most kezet
mos és körmöt pucol, most ajtót nyit,
aztán harsogta, mit beszél annyit,
mit hadar és ezerszeres
ismétlésben mit dadog,
minek mondja, nem is keveset,
azt hogy sikerülni fog,
nem is olyan nagy Dolog,
ami persze Megegett,
ami most a porba döndül (kidől?)
(minek) ezzel azt mondani, na lám,
ő újra és újra elfelejti (naná)
és hogy végre már kilábal – –
hallgat, ha ugyan nincs miről,
levakarhatatlan vigyorával

Alapjában véve

Alapjában véve (nem! s nem!)
Köztünk szólva (szóval: nekem)
Többek között (sic, sicc! te, sicc!)
Hiába, hasztalan sikítsz.
Mindünknek a veszte
Ez: Mindaz-Mi-Közte
(-Lesz?) te hülye, bukfenc, szimpla:
Mi volt, az biztos volt (színlap)
Hisz ismered, ha sivítva
Sívó homokból kél a nap,
S áll az egyszeri karaván
A porzó zuhogás alatt!
Kitáncolás a deszkákra,
Vékony szín szítálva (akkor)
A szálla s a pallóközök-
Ből fölhorgadó száraz por?
A megszűnés szélén állnak?
Ez így az egésze rávall,
S a nyarak egy fehér, álnok
Sivatag tisztaságával!
Igen, ez, ez lesz a veszted,
Ahogy rábólintasz, ahogy

Roskatag ajkad biggyeszted.
Nincsen máshogy. Ha bánt
Mindaz-Mi-Közte-Van,
Megnyugtatlak: vissza
Se tértünk sehova.

Mondom a maradékra

levélrészlet

Az én mondataim szépek, arányosak, tiszták, gondolkodásra készítetnek,
érzékenyek, testesek, de éteriek, patikamérlegen latolják a stílust,
szabadok, egyenlők, testvériesek, az ég szerelmére: humorosak!,
elegánsak, mondhatni graciózek, finomak, barokkok és modernnek,
lágyság, líraiak, ám igazságos hadvezérek,
így persze nagyvonalúak, mert megvívják a csatát, de irgalmasak legyőzöttükkel,
mindig tudják, mivel kezdődtek, és eszükben tartják, mivel fognak zárulni,
nem kenegetik el mondandójukat, mégis elhallgatnak ezt-azt,
titokzatosak tehát, nyugtalanítóak, rejtett belső fényük van,
erőtelvek, erőt adnak, ülnek, állnak, de sohasem fekszenek le,
türelmetlenül derűsek, hisztérikusan szelídek,
kiszámíthatatlanok, multifokálisak,
levegősek, lélegzetnyiek, mintha kiélnél egy tisztásra,
ózdúsak, frissek, ropogósak, már hajnali ötkor fenn vannak,
egészségesek, örömteliek, ha kell, andalítók, ha nem, színjózsanok,
tárgyilagosak, kínosan precízek, ügyelnek a részletekre, mégsem kicsinyesek,
nagyívűek, összetettek, zavarbeejtően komplexek,
a nyelv akrobatái, ha kedvük tartja, lelkük rajta, a megtévesztés virtuózai

és te tényt próbálsz préselni belőlük,
pedig e mondatok többek önmaguknál, valószerűtlenül sűrűk, fölfoghatatlanul magvasak,
az előre félkész levelet ezért megvonom tőled, gátat szabok neki, visszatartom, lebegtetem,
leviatánom levitáltatom,
mondom a maradékra: nem igaz.

Térey János

Hétfátyoltánc

(Gutrune lakása. Karl Lagerfeld-miliő. Süppedő, liánmintás szőnyegek, csillámló selyemtapéta,
óriási szófák rengeteg párnával, faragott, aranykazettás mennyezet, amely gyarló utánzata egy
neobarokk eredetinek, éppúgy, mint az ébenfa lambéria. Siegfried az ablaknál áll, egy selyemrojtos
párnát szorít a melléhez, és nagyon fáradtnak látszik.)

SIEGFRIED

Ha balra lépek, balra tér. Ha jobbra,
Hát jobbra fordul ő is, mintha póráz
Kapcsolná testemhez – pedig dehogy.
S mert félpercenként váltok útírányt
Plázák ösvényén, mindig ő van útban:
Egymáshoz koccanunk, mint elefántcsont
Golyóbisok a posztószőnyegen.
Csimpaszkodik, ahogy csak serdülő tud,
Hozzámtapad, ragad nutellaként;
S ahogy az üdvöztető kézfogáshoz
Ragaszkodik, az szinte már bohózat –
De egy szitkot se rá. Vértolulásom
Érzem, üvegszál tükrén hogyha áttűz
A combok rózsaszínje – balra lépek;
Torokszorító rózsaszínje – ő
Is balra tér.

(Ledől az egyik díványra és rágyújt)

Mint kétéves nyeretlen,
Olyan formát nyújtottam tegnap éjjel,
Első tornánkon. Herefürdő
Jelmezben fogadott. Egy rámenősen
Alakkövető, szűk koktélsruhát,
Áttetsző muszlint hántottam le róla,
S e gőzös pillanatban – ízlelő-
Bimbóink fornak, részegülnek ujjak –:
Úgy döntöttem, hogy mégse csupaszirom
Le teljesen. Guttrune engedett,
Tudta, mire megy ki a csúnya játék.
A párzás pillanatnyi ösztöne
Hogy teltebb szenvedéllyé nemesüljön,
Játékkal élünk. Eszközünk a fétis
A hosszú hétfátyoltáncban, melyet
Fehérneművel s ékszerekkel űzünk.
A bőrre csupán dísz, a szatén
Utal, s ez épp elég kecsegtetésül:
Azonnal moccanok, pavlovi ebként.
A skarlát csipkék, amelyek bikát
Vadítanak, csak a viadal
Közepén kerülhetnek le a nőről...
Így voltunk Brünnhildével számtalanszor
Együtt, a ruhatár kifogyhatatlan –
Most meg, mi sose volt még, most először
Idő előtt búcsúztam őserőmtől,
S a folytatás, minthogyha kárpadon
Vergődnek egyre –

GUTRUNE

(Belép. Bolyhos angóraköntöst visel, kezében reggelizőtálca.)

Tanúsíthatom,

Szegény kicsikém. Hajlamodra rájött,
És fölkorbácsolt az a rafinált dög,
E minden hájjal összekent cafat,
Ki tûsarokkal tépte vékonyadat –

SIEGFRIED

Korbács épp nem volt. Semmi szegecselt bőr,
Kikötözés se.

GUTRUNE

Édes Istenem,
Hát van határ! Föltérképeztem egyből.

(Leül)

SIEGFRIED

(cinikusan)

A Wälsung-vér nem tűr ízléstelen
Maskarákat, öncélú apparátust,
Amely csupán a pórias tagot
Ébreszti. Csókok az élőhalott
Arcára: ha a túlsó partra átjut,
Veleje odavan, akárcsak ő.

GUTRUNE

(Kiskanalát a kávéscsésze falához ütögeti)

Te is csak játszol, fölheccelt velő!
Játszol, mint kéjcentrumban sorba álló
Gyakhatnám polgár, korán magvaváló!
A pályaudvar tájékán, ahol
Magába szív vöröslámpás akol,
A Kaiserstrasse tájékán pörögsz be –
Pillants a süllyedő ingerküszöbre
Lokálodban, s tovább: a Messeturm
Merev gyertyáját látod messze túl –
...Nem igaz, hogy nem bírsz odafigyelni!...

SIEGFRIED

Hát épp ez az. Hogy folyton figyelek.
Tűzpróbák mindig többesélyesek,
S könnyű a káprázatot képviselni
Gyors numerában, hogyha tétje semmi.

GUTRUNE

Most nem rólunk beszélsz.

SIEGFRIED

A legkevésbé.
Megszokást játék bűvöl műegésszé,
Ebben szerepel a köröm s a lakk,
És kis csöppekben testsaját anyag

Pezsgőfürdő vizében elkeverve.

GUTRUNE

Kis perverz.

SIEGFRIED

Kis buta. Miért ne lenne

Az összes álca nászunkban bevetve?!

GUTRUNE

Bevetni kommandót vetsz vagy mezőt.

SIEGFRIED

Franciaágyat, mindenekelőtt,

Tekintet nélkül éjszakára, napra –

GUTRUNE

...És hallgatás porrétege takarja

Múlt heti –

SIEGFRIED

Fölsülésem?

GUTRUNE

Én rövid-

Zárlatnak hívnám. Így okosodik,

Ki túllihegi játékát, barátom.

Kitanított Brünnhilde, bárki, bánom

Is én – ha szótól, hústól is csömör,

Amit csak számba ad hibbant gyönyör;

Akin tűzpróba címén áttaposnak,

Hiába játszik láncos dominát,

Ha kellék ő is – nyögi legalább

Fájdalmát ölnek, zsibbadt állkapocsnak;

De te érezd királyilag magad,

Ha hódoltatsz, s jobbágyod rádharap...

SIEGFRIED

(magában)

Talán halacska. Fölvirradsz, panasznapi!

GUTRUNE

...Hadd gurgulázza némán: „Hamm, bekaplak!”,

Hadd sóhajtozza: „Siegfried az enyém!”

(Siegfried fölpattan, dulakodnak)

Habzsolhatsz, hogyha hússal beéred:

Más játsszon lakkal és bőrrel, ne én.

Új áram hogyha keringteti véred –

SIEGFRIED

Gibichung-áram Wälsung-vért? Lehet
Új menyegzőnknél bármi ékeesebb?!

GUTRUNE

Gutrune, alázatra vetemedve
Teljes nászi éjen át
Így szolgálja férjurát,
S az istenfajnak telhet benne kedve.

Műhely

Grecsó Krisztián

„Azt sem tudom, kivel kellett volna szembefordulni...”

Beszélgetés Fogarasi Zsolttal, a Sárkányfű főszerkesztőjével
(az elhangzottakat kommentálja Czifrik Balázs és Király Levente)

A Sárkányfű folyóiratot legalább annyian emlegették úgy, mint a '90-es években indult fiatal írók legfőbb generációs fórumát, mint ahányan értetlenül álltak a szinte a semmiből előtűnt lap kultikus szerepe előtt. Éppen ezért, legfőképpen azért ültem le Fogarasi Zsolt főszerkesztővel beszélgetni a Moszkva tér egyik éttermébe, hogy ha lehet, tisztázzam, honnan hová is tartott ez a orgánus, hogyan és kikkel vált ez az 1996-ban egyetemi fórumként induló lap azzá, amivé lett. S mivel legfőképpen történeti húrokat pengettünk, a hitelesség kedvéért szükségesnek láttam azt is, hogy a Fogarasival együtt alapítótagként jegyzett Czifrik Balázssal és Király Leventével szembesítsem az elhangzottakat. Míg Czifrik Balázs utólag fűzte hozzá megjegyzéseit (ezért az ő kommentárjai lábjegyzetben olvashatóak), Király Levente személyesen is jelen volt. Így született ez a rendhagyó, kommentált interjú Fogarasi Zsolt főszerkesztővel, akinek véleménye azért, ahogy akkoriban, most is a történet gerincét képezi.

– Egy csoport későbbi munkáját a közösség létrejöttének előzményei sokszor teljes egészében megszabják. Ebben az értelemben nagyon fontos lehet a lapot megelőző fázis: hogy honnan ismerték egymást, honnan tudtak a másiról, s mindenekelőtt arról, hogy ír. Miként fogalmazódott meg a közös föllépés igénye?

– FOGARASI ZSOLT: Egy egyetemre jártunk. Korábban már voltak próbálkozásaink, például a 20 oldal nevezetű lap, ami két számot ért meg. Dóka Péter volt a főszerkesztője, aztán, hogy úgy mondjam, szakítottunk. Úgy határozott az akkor már formálódó szerzőgárda, hogy az a legtisztább, ha csinálunk egy teljesen új lapot.

– KIRÁLY LEVENTE: Utólag tettük bele az utolsó, kinyomtatott lapba a cetliket, hogy a továbbiakban ez a lap Sárkányfűként folytatja működését.

– F. Zs.: A későbbi szerzők, szerkesztők egy része már ekkor jelen volt. Olyanok is, akik később lemorzsolódtak. Baróthy Zoltán, Czifrik Balázs, Gyurkovics Tamás, Király Levente, Melhoffer Tamás, Vaskó Péter és én voltunk a hét bejegyzett alapító. Ez ugye egy kicsit sok, a minisztériumban mindjárt el is képedtek; talán még ott is látták előre, hogy ebből konfliktusok lehetnek. Mint ahogy lettek is. A történet tehát annyi, hogy az ELTE-re jártunk, és fölismertük a pillanatot, hogy itt egy hézag van, nincsen az egyetemen irodalmi lap, és különben is tehetségesek vagyunk meg fiatalok, és élvezzük egymás társaságát...

– Te rögtön a csoport élére kerültél? Főszerkesztőként lettél bejegyezve?

F. Zs.: Hadd meséljek még egy kicsit. A 20 oldal előtt egy Kávéházi tavasz (nyár, ős, tél, mikor milyen évszak volt éppen) nevű összegyetemi lap szerkesztésében vettem részt. TTK-s srácok csinálták, ott volt Dóka Péter irodalmi szerkesztő. Ő szólt, hogy nincs-e kedvem segíteni neki az irodalmi anyag válogatásában. Például Czifrik Balázs ott jelentkezett a verseivel, őt ott ismertem meg. Sokat jártunk kocsmába, beszélgettünk, és az egész megszülte magát. Mindig volt az egyetemen valami szervezkedés, de mióta nincsenek tankörök, csak tanegységek, és minden órára más emberekkel jársz, sokkal nehezebb bármit létrehozni. Ez volt a mi kis tankörünk, ha úgy tetszik. Simán el lehet végezni úgy az egyetemet, hogy csak köszöngetsz a szembejövőeknek, egyetlen valódi viszonyod, barátságod nem alakul ki. Az biztos, hogy az első konkrét tervünk az volt, hogy kiválunk ebből a „kávéházis” társaságból, mindenekelőtt azért, mert szervezetlen¹ volt, de talán az is közrejátszott, hogy a természettudományos érdeklődés dominált. Ami engem illet, nekem már akkor ott megtetszett ez a munka, a szerkesztés, s kiderült, hogy én imádok válogatni. Biztos azért, mert azt hiszem, tudom, mi a jó, és mi nem. De hogy a kérdésre válaszoljak, igen, a Sárkányfünek kezdetektől én voltam a főszerkesztője.

– Az egyik legjelentősebb identitásképző erő a név. Hogyan esett a Sárkányfüre a választás? A sárkányfü mint „növénynév”, igazán közkeletűen legalábbis, a Süsü című bábfilmben fordul elő. Intertextuális kapcsolatba akartatok lépni valahogyan az egyfejűvel?

– K. L.: Az a vicc, hogy nekünk ez nem is esett le, fogalmunk sem volt, hogy ez előfordul a Süsüben.

– F. Zs.: Neked nem! Én tudtam, miről van szó, de sokaknak egészen más dolgok jutottak eszébe. Meglepő név volt, agresszív, egyúttal egy kicsit vicces is². Körülbelül fél napig írogattuk össze a címeket, egy-egy cetlire mindenki fölírta az ötleteit, majd fölolvastuk, s amin a legkevésbé röhögünk, az maradt. Kettő cím jutott a végére: a Sárkányfü és a Tengertánc. Az utóbbit szerencsére elvetettük. Szerencsére, mondom, mert még akkor nem tudtuk, hogy ez Örkény első novelláskötetének a címe; később erre egy szemináriumon fény derült.

– Ennek a 20 oldalból kinövő Sárkányfünek a szerzőgárdája és pénzügyi háttere még teljesen az egyetemhez kötődött?

– F. Zs.: Igen. Az első számot feketén nyomtuk, az én családom fizette ki a nyomdászamlát, mert az egyetem ugyan ítélt támogatást, csak elfelejtették utalni. Tudjuk, ugye, hogy minden hivatalos helyről ilyen tempóban jönnek a pénzek.

– K. L.: Ráadásul ez a rendőrség nyomdája volt, ott nyomták feketén valahol a rendőri szervezetben, de lehet, hogy a főiskolájukon. A jó ég tudja, hol dolgoztak nekünk számla nélkül a fakabátok...³

– F. Zs.: Az első szám hatszáz példányban jelent meg, és találtunk lelkes terjesztőket is. Közülük néhányan eltűntek az ötven-ötven darab lappal. Azóta is alig bírom összekaparni azt a néhány megmaradt első számot. Úgyhogy a terjesztés nem volt éppen megoldott. Mikor az egyetemi rendezvényeken kiálltunk, ott elég jól fogyott a lap, ezzel vigasztaltuk magunk. Aztán még egy jó darabig az egyetem támogatott, később azonban kissé szűknek bizonyult a keret.

– K. L.: A kiosztható támogatás maximális összege 40 ezer forint volt. Akkoriban az éppen elég volt a nyomdászamlára. Egy-két év múlva viszont már nem. De az egyetem, ahogy szokott, nem változtatott semmin.

– F. Zs.: Látták, hogy színvonalas és jó, de mikor már nagy formátumú volt, és több százezer forintba került az előállítás, akkor is azt mondták, hogy szerintük 30 ezer forintból ki lehet hozni egy ilyen lapot, és nem értik, miért kell itt állandóan pályáztatni. Ahogy ez lenni szokott, nem értettek hozzá az ott ülők, és egy idő után már nem is pályáztunk, mert olyan nevetséges összegekről volt szó. A nyomdászamlánk ekkor már tízszerese volt annak, amit ők adtak. Ráadásul a revizorok figyelni kezdtek egy idő után, s nekem alá kellett írnom egy papírt, hogy nem terjesztjük az

1 Azért mi sem a szervezethez tartoztunk, hanem a szerkesztőségünk, ha egyáltalán híresek voltunk.

2 Sokáig becéztek minket a süsük lapjának. Ezen azért nem neveltünk akkorákat.

3 Azonban mégis kifizérték a pénzt, mert szinte minden vidéki felolvasóestünkön megbüntettek gyorshajtásért vagy tilosban parkolásért.

egyetemen kívül. Ekkor eltelt már körülbelül másfél év, világossá vált, az egyetemet hagyni kell a fenébe. Talán mindezeknek köszönhető, hogy mikor még ténylegesen egyetemi lap voltunk, már akkor is tiltakoztunk ez ellen a megjelölés ellen.

– Eddig arról a motivációról még nem esett szó (ami pedig, véleményem szerint, igen erős volt a Sárkányfű esetében), hogy a saját írásaitoknak helyet találjatok.

– F. Zs.: Ez természetes. Nem véletlenül van a mondás, hogy egy folyóirat csupán másodsorban szól a közönségnek. Mindenki próbálkozott, én meg úgy ítéltem meg, hogy tehetséges emberekkel állunk szemben, velük érdemes lapot készíteni, s nekik is volt önbizalmuk. Leginkább ezt, vagyis a válogatásomat, igazolta az idő. Hogy nem volt hiábavaló ezeket az embereket összegyűjteni, van helyük a pályán, az irodalomban.

– Milyen volt a kezdeti fogadtatás? Mit szóltak azok a tanárok, mondjuk Tarján Tamás, de még sok más nevet említhetnék, akik folyamatosan figyelnek a fiatal irodalomra?

– K. L.: Annyi volt, hogy megveregették a vállunk, hogy jól van, srácok. Komolyabb segítséget emlékeim szerint nem igazán kaptunk.

– F. Zs.: Ha már őt említetted, Tarján Tamásról annyit tudok mondani, hogy beültem egy előadására, ahol ő elmondta, sajnos most nincsen fiatal irodalmi lap. Akkoriban újra működött a Jelenlét, amit a Petőcz Andrásék indítottak újra, s abban írta ő ezt meg. Mi akkor már körülbelül két éve léteztünk. Főlháborodva mentem hozzá az óra után, ezt hogy képzeled, mikor itt vagyunk, és jók vagyunk. Korrekt volt, a következő előadáson elnézést kért, és attól fogva odafigyelt ránk. Ő mindent elolvas, hihetetlen, szerintem még most is olvasna minket, ha lennénk. Rajta kívül is számos tanárral volt jó kapcsolatunk⁴. Még egy nevet szabadjon kiemelni közülük: Fráter Zoltánét, aki a miénkhez hasonló lelkesedéssel fogadta az új irodalmi lap indulását.

– K. L.: Az egyetemtől való elszakadásról még el kell mondanom, hogy eleinte az volt az elképzelés, hogy ezt a lapot ELTE-s diákokkal töltjük meg. Ez nyilvánvalóan a minőség rovására ment volna. Egy idő múlva anyagiilkosokká kellett válnunk. Ráadásul legelőször úgy csináltuk, hogy mindenki elolvasott mindent. Ez egy kicsit időigényes és gyötrelmes volt, nehezen bírtuk.

– F. Zs.: Voltak itt mindenféle fölállások. A „nagy demokrácia” idején bizottságok voltak. Ha belegondolok, akkoriban elég rendesen „belemásztunk” egymás verseibe. Ez viszonylag sokáig működött, utána viszont éreztük, hogy rendbe kéne ezt rakni, mert belealszunk a nagy magyarázkodásba.

– K. L.: És akkor lett háromfős prózaszekció, versszekció, komolykodtunk rendesen. Csináltunk így két-három számot, és aztán jött az, hogy ki akar a versrovat vezetője lenni. Titkos szavazással döntöttük el.

– F. Zs.: Én eredetileg sem lettem volna ennyire demokrata. Megmondom őszintén, én nem abban látom a demokrácia lényegét, hogy minél többen belepofáznak valamibe. Bejártuk a gyerekség minden fázisát ebben a parlamentarizmusban, és magában a szerkesztésben is. Ez igazából egy tanulási folyamat volt, s nekünk a fejlődés szempontjából sokat jelentett. A fogadóórák is elég korán kialakultak. Az Aloé Caféban telepedtünk le, és egészen népszerűek voltunk. Ez a rendszeresség jó volt, voltak olyan csütörtökök, írókkal és írójelöltekkel volt teli az egész Aloé. Emlékszem, egy alkalommal negyven efféle ember ücsörgött ott. Mi ott ültünk középen a fotelokban, az emberek meg csak jöttek, és próbáltak széket szerezni. Igyekeztünk mindig mindenkivel megfelelően foglalkozni, nekem ez kiemelten fontos volt. Jó hangulat volt, és meglepően széles körben elterjedt a lap híre.

– K. L.: Ne feledjük el, hogy ez a kilencvenes évek közepe, a legnyomasztóbb, legálmosabb érdektelenség időszaka, az igazi kábaság évei⁵.

– Mikor ezek a csütörtökök működtek, a Sárkányfű már messze nem egy egyetemi irodalmi fórum volt. Mégis, mi volt akkor a koncepció, pontosabban, mitől volt ez a lap egyedi(bb), mint az ezer másik „irodalmi és kulturális” folyóirat. Ki lett ez mondva, hogy a Sárkányfű a fiatal irodalom fóruma?

4 Én is írok ide tanárneveket, akik ajánlásukkal segítették a lap megszületését: Bíró Ferenc, Eisemann György, Kovács Sándor Iván

5 Nem tudom, én teljesen magamnál voltam, nem éreztem a kábaságot. Folyóiratok alakultak jobbra-balra, volt olyan Sárkányfű Fesztivál, ahová az akkor működő budapesti egyetemi lapokat hívtuk meg, s a hét lapból csak kettő nem volt irodalmi lap.

– F. Zs.: Először mások mondták ki, később mi is. Tudniillik fiatal is volt, irodalom is... De azért próbáltunk megismerkedni az előttünk járókkal. Akkoriban már sokat beszéltünk róla, hogy merre és hogyan tovább. Világos volt, hogy az egyetemhez annyira nem kötődünk, azt elismerve persze, hogy mint minden mozgás, szerveződés, ez is az egyetem berkein belül jött létre. Emlékszem ez ügyben egy beszélgetésre. Akkor azon vitatkoztunk, hogy hány éves korig publikálhatnak nálunk a szerzők. Valahol meg kellett szabni a határt, és ki akartuk jelölni, ki legyen az az író, aki még belefér a lapba. Tehát mondjuk Tandori Dezső kell-e nekünk, vagy a Kemény Istvánnál hagyjuk abba a közlést. Végül körülbelül harmincöt évnél húztuk meg a vonalat⁶.

– K. L.: A legtöbb egyetemi lap azért létezik sokáig, mert szerzői csak ott tudnak publikálni. Mi meg kezdtük küldözgetni az írásainkat, és elég sok helyen le is hozták azokat. Megszűnt az, hogy rá vagyunk kényszerítve, és csinálnunk kell magunknak egy lapot, ha a nevünket nyomtatásban akarjuk látni. Erről persze nem nagyon beszéltünk, de így volt. Mivel máshol kezdtünk megjeleni, a Sárkányfű annyira nem lett létkérdés. És akkor, ha nem magunkkal, valamivel meg kellett tölteni, méghozzá változatosan, ne az legyen, hogy három szám után is ugyanazok a nevek ismétlődnek. Akkor, ahogy Zsolt is mondja, elég nagy energiával kezdtünk keresni embereket.

– F. Zs.: Meg szerencsére jöttek maguktól is. De ahogy az már lenni szokott, elég sok volt közöttük a dilettáns. Mi meg rendesen kiszórtuk, ami nem volt jó. Azt hiszem, ez nagy erénye volt mindig a lapnak. Olyan sok új tehetség viszont nem jelentkezett, időről időre mindig fölbukkant egy-egy, például Cserna-Szabó Andrást, Karafiáth Orsolyát, Varró Dánielt is megismertük.

– Megmondom őszintén, én a Kemény Istvánék konyhájában hallottam rólatok először. Szirmay Ágnes javasolta, hogy ismerkedjem meg veletek, mert ez egy igen fontos fóruma lesz a fiatal irodalomnak. Úgy látszik, ezt már akkor, 1997-ben, mikor még B/5-ös formátumú volt a lap, „földről” nézve lehetett látni. Ez a szervezkedés ilyen hamar kimutatta a foga fehérjét?

– K. L.: Ebben az is benne volt, hogy a lapban mindig volt egy interjú, aminek alanya egy már sikeresebb fiatal volt. Lackfi János, Térey János, Poós Zoltán, Peer Krisztián, tehát az egy lépéssel előttünk járók. Nyilván ők nagy örömmel adtak interjút, és akkor mi meg tudtunk szerezni verset vagy prózát. Ilyenkor persze minden másról is szó esik. Ők hívtak bennünket, hogy menjünk el a Keményékhez, úgymond bekerültünk ebbe a körbe. Mi nem tudtuk, hogy létezik ott is egy csütörtök esti piknik. Teljesen outsiders voltunk, annyi volt számunkra az irodalmi élet, hogy szorgalmasan postáztuk a folyóiratoknak a verseinket. Aztán szépen lassan elkezdtünk mindenkit megismerni. Próbálkoztunk mindenfélével. Jártunk az Örley-körbe, igen ciki volt. Kukorelly Endre és még sokan mások, szerkesztők, írók ott üldögéltek Budapest legdrágább kávézójában. Mikor odamentünk, hülyének néztek minket teljesen. Ültünk, nem tudtunk mit csinálni. Ezt elég hamar abba is hagytuk. Aztán jöttek Keményék..

– F. Zs.: Nagyjából velünk egy időben indult Keményéknek az a „konyhapartija”, mert előtte ők az Almássy téren randevúzgattak. Kis idő elteltével csatalakoztunk mi is ehhez. Egyik dolog hozta a másikat; nyilvánvaló, ha az ember írogatott, akkor megismerte az irodalmi életet. Ráadásul az oda járó szerzőket többnyire kedveltük is, ezért aztán maradtunk a konyhában.

– Elhangzott, hogy voltak interjúk is a lapban. Vegyük már át akkor, hogyan is nézett ki egy Sárkányfű-szám...

– F. Zs.: Nagyon egyszerű dolog ez: mi a szépirodalomra koncentráltunk, ott voltak versek, novellák, aztán az interjú, s a végén persze kritikák. Egy idő után befutottak tanulmányok is. De sajnos ez a része, az én véleményem szerint, végig eléggé képlékeny volt. Lehet, hogy ez nekem hibám is. Nem is találtunk eleinte fiatal kritikusokat. Később felfedeztük, hogy az egyetemi városokban igen sok tehetséges irodalmár akad, így utólag látva nyilván ez egy kommunikációs probléma volt. Szóval, egy teljesen hagyományos lapfölepítés jellemezte a Sárkányfüvet, ebben semmi újat nem hoztunk, és nem is akartunk. Ez egy jól működő struktúra, nem is látom, miként lehetne újítani. Társadalomtudománnyal nem foglalkoztunk.

⁶ Amit persze nem tartottunk be. Én még most is fájlalom, hogy nem kezdtünk „utódokat” keresni a szerkesztői székekbe. A továbbélés egyik lehetősége lett volna – szerintem – ha időben foglalkoztunk volna a potenciális, friss szerkesztőjelöltekkel. Ugyanis amikor világossá vált, hogy mindenki önállósodni fog így vagy úgy, akkor még lett volna erőnk a „betanításra”.

– A folyóirat olyannyira karakteres volt, olyannyira kijelölt egy csapásirányt, hogy igen hamar megjelent az úgynevezett ellenoldal is. Az azóta is működő és jó ideje már a saját útjait járó Irodalom visszavág eleinte nyilvánvalóan a Sárkányfűvel való szembenállásban fogalmazta meg magát⁷. Vagy nem jól mondom?

– F. Zs.: Kezdjük egy kicsit régebből. Én is jártam a tanárképző főiskolára is, és így ismerem a szerkesztőket. Az a lap nem annak indult, amit lett belőle később. Az IV annak idején ezért jött létre, hogy a főiskolán boldog-boldogtalan közölhesse verseit. Ez egy koncepció volt náluk, s azt hiszem, hogy vetésforgóban csinálták a szerkesztést. Hol Janox volt, hol L. Simon László, hol a nem tudom én, kicsoda. Idővel Janoxék jobban kézbe vették a szerkesztést, egyúttal rendbe is rakták a lapot, igen sok energiát fektettek bele. S nemsokára az is láthatóvá vált, hogy ők azt gondolják, úgy tudják magukat megfogalmazni, ha velünk szembehelyezkednek. Ez nekem sokáig újdonság volt, mert én nem éreztem magam pozícióban. Igazából most sem tudnám definiálni az ellenkező oldalt, hogy kik, meg mik. Több cikküket olvastam, kritikákból, egyébből éreztem, ez nekünk szól. De mi azért nagyon is beszélünk egymással.

– K. L.: Úgy indult az egész, ez hozzá tartozik, hogy meghívtak bennünket, éppen a Zsoltot meg engem a Kossuth Klubba. Janox kérdezgetett bennünket, és a beszélgetésből kiderült, teljesen mások az elképzeléseink, a céljaink. Ők mindenképpen le akarták váltani, egy avantgárd gesztussal, az irodalmi kánont. Tehát nekik volt egy harcos szemléletük, mi meg elmondtuk, hogy szerintünk ez így nem működik. Mi csak egy lapot akarunk csinálni. Ők ezzel, természetesen, nem értettek egyet. Akkor haragudtak meg ránk nagyon, mikor Tomkiss Tamás küldött nekem verseket, és visszaadtam neki, hogy szerintem nem elég jók. Onnantól kezdve megromlott a viszony. Most nem azt akarom mondani, csak azért, mert visszaadtuk Tomkiss, csak hogy efféle, meglehetősen prózai tényezők is szerepet játszottak. Nyíltan nem mondtak ki semmi ilyet, de azért az írások java részében lehetett ezt érezni. Leginkább azt, hogy minket opportunistának tartottak, olyanoknak, akik a hatalmon lévőknek kinyalják a seggét. És ezt persze fennhangon terjesztették is.

– F. Zs.: Szerintem nekik a JAK-kal volt problémájuk, illetve azzal, hogy minket úgymond kollektíve fölvettek, ami alatt persze nem azt kell érteni, hogy beadtunk Sárkányfű néven egy jelentkezési lapot; természetesen egyenként neveztünk. Odamentünk, megnéztük, mi ez, teljesen egyértelmű volt: szimpatikus, fiatal írók szervezete, nem láttunk mi bele semmibe. Ráadásul, mi kezdtük el viccből mondogatni ezt a „kollektíve fölvettek bennünket” szöveget, ami aztán úgy terjedt el, mintha egy sajtócédula hatására taggá nyilvánították volna a Sárkányfűhöz kötődő szerzőket. Miért nem kézenfekvő az, hogy a fiatal írók fiatal írók szervezetéhez csatlakoznak? Ezzel rögtön megvolt a front, mert nekik ezzel a szervezettel gondjuk volt, talán mert kirekesztettnek érezték magukat, vagy nem tudom, miért. Annak idején ezt egyáltalán nem értettem, most már jobban. Az efféle öndefiníciónak is van létjogosultsága. Mármint, hogy valaki ilyen harcos álláspontot képvisel az irodalomban. Viszont számunkra ez idegen volt. Mi egyszerűen csak írni szerettünk volna.

– K. L.: Az az igazság, hogy az IV mögött nem állt komoly esztétikai teljesítmény. Ha ott van tíz igen jó író, de legyen csak kettő, akkor azokat azonnal bevették volna a buliba. Mindegyik lap azonnal lehozza, ha jó egy írás⁸.

– F. Zs.: Ott is volt egy-két tehetséges ember. Ami a szembenállást illeti, az meg gyorsan terjedt; azért ők is jóban lettek bizonyos, már kanonizált figurákkal, akik aztán, mert velük beszéltek, anélkül, hogy ismertek volna bennünket, fújtak ránk. Nem nagyon értettem, mi folyik ott.

– K. L.: Haklik Norbert említette tavaly, hogy mi egy kicsit mumusok voltunk ott. De egyetlen fontos elvünk volt, hogy mi az IV-vel szemben nem vesszük föl a kesztyűt. Bárhogy provokálnak, azt mi figyelmen kívül hagyjuk.

– F. Zs.: Ez tényleg így volt, soha nem reagáltunk. És ha hiszed, ha nem, néha szórakoztató volt, amit csináltak. A mi lapunkból mindig hiányoltam a kritikai hozzáállást, nos ebből náluk nem volt hiány. Ráadásul ők szemlézték a lapokat, pontosabban volt egy rovat, ahol áttekintették szinte az összes irodalmi fórumot, s nem is mindig rossz értékítélettel. Ezt nagyon irigyeltem tőlük. S az tényleg igaz,

7 A kedvencem volt a Fűnyíró nevezetű lap, ami aztán mégsem alakult meg, csak a neve járta be a vidéket.

8 Én nem merem állítani, hogy nem voltak jók, amiket írtak, mert alig olvastam őket. Egy azonban biztos, a folyóiratok ritkán közöltek IV-es szerzőket. Kivéve Szálinger Balázst, de ő kiszállt a IV-ből.

hogy nem vettem föl a kesztyűt. Mire? Egy-két elszórt megjegyzésre? Én úgy gondolom, elsősorban minőséget kell produkálni. És inkább azt néztem, hogy most jó-e egy írás, vagy nem. Isten bizony, nem érdekelt sohasem, hogy most JAK vagy FISZ, vagy határon túliak. Mert ez is bejött a képbe egy idő után, hogy befolyásolták a határon túli fiatalokat, már akiket ők ismertek. Azok is elkezdtek frusztrálódni, hogy mi vagyunk a pesti gyerekek. Megértem a helyzetet, de nekünk akkor még nem volt akkora rálátásunk. Egyszerűen nem ismertük őket.

– K. L.: Volt olyan, hogy megkérdezte valaki, hogy ő már publikált az IV-ben, az baj-e. Kit érdekel? Miért ne? Hartay Csaba is fölhívott Szarvasról, hogy akkor most küldhet-e oda. Aztán szerencsére ez oldódott, az úgynevezett keresztben publikálás elég sok lett. Zsávolya Zoltán például lejárt hozzánk is, meg velük is tartotta a kapcsolatot.

– Akkor most már ettől a szembenállástól elszakadva, de még mindig a kánonok mentén. Keresztury Tibor fogalmazta meg, írta le először, irodalomtudományos alapossággal legalábbis biztosan, azt, amiről már szó esett, miszerint ez, a '90-es években indult generáció az előtte járó generációkkal nem fordult szembe. Nem lett, ahogy szokás, apagyilkos. Kevesebb vagy több ez a csapat ezáltal? Egyáltalán, jelent ez valamit?

– F. Zs.: Én nem éreztem szükségét annak, hogy mi szembeforduljunk. Lehet azt mondani, hogy lehattunk volna tudatosabbak, de én, valószínűleg az alkatomból adódóan is, nem konfrontációt akartam. Elképzelhető, hogy ez is eredményezhet irodalmat, de nem egy korszerű hozzáállás. Régebben, mondjuk a '80-as évek elején nyilván egyértelmű volt, kivel kell szembefordulni, akkor bizonyára mi is ezt tettük volna. De hát a '90-es évek egy teljesen más világ. Azt sem tudom, kinek kellett volna nekimenni. Folyamatosan ismertem meg az írókat, nem voltam olyan tájékozott, hogy tudjam, ki kivel van. Rátaláltunk az írókra, szervezetekkel pedig nem foglalkoztunk, nem hiszem, hogy ennek sok értelme lett volna. Ez nem irodalom, én meg azt szerettem volna.

– K. L.: Ahogy az Orbán János Dénesék megfogalmazták, úgy volt értelme szembeszállni. Ők Erdélyben az uralkodó transzszilvanizmussal szemben találtak rá magukra. Jöttek azzal, hogy félre ezzel, mi egyszerűen írni akarunk. Ott ennek volt értelme. A határon belül az idősebb generáció hiányolja mindig ezt a bizonyos szembeszegülést. Varga Lajos Mártonnak, aki különben mindenben nagyon sokat segített nekünk, is ez volt a vesszőparipája, hogy akkor most mi miért nem. Vége; nem volt társadalmi feszültség.

– F. Zs.: A '80-as években még a gesztusok is beszéltek, nem beszélve az öltözködésről. Még '89-ben is volt egy társaság, igaz már szolid „apagyilkosok”, hogy a te szavaddal éljek. Mi nem előre határoztuk el, hogy nem fordulunk szembe, egyszerűen nem volt ilyesmi a levegőben. Az IV sem igazából tette meg. Bokán rugdosott időnként bizonyos szervezeteket meg személyeket, és kész. Azért valamit produkálni is kellett volna emellett. Arra jó egy ilyen gesztus, hogy elvigyen a hátán egy antológiát, egy lapot, mintegy beköszönjön. De mi nem erre a folyamatos kezdésre akartunk berendezkedni.

– K. L.: Ha nekünk tetszett az előttünk járó generációk irodalma, tetszett Tandori, Petri vagy akár Térey, akkor miért támadjunk rájuk?

– F. Zs.: Nem csak a teoretikusoknak, az idősebb íróknak is mániája ez a harckérdés. Ebből még meg is lehet élni: ha valaki ezt sokat mondogatja, lesz valaki. Ebben az esetben viszont magával vannak problémái, mert ez mára egy nem létező szituáció. Csinálhatunk itt száz évvel ezelőtti gesztusokat, a kutyát nem érdekli.

– Térjünk át a fölolvadásokra, illetve a nyílt színi bemutatkozásokra. Hogyan emlékeztek vissza, hogy fogadta a közönség a fiatalok bemutatkozását?

– K. L.: Az első önálló bemutatkozásunk az egyetemi színpadon volt. Az első számok egyike körül volt, meghívtuk Lackfit, Peer Krisztiánt, Téreyt. Legtöbbünknek az volt az első fölolvadása. Máig az egyik legjobb emlékünk.

– F. Zs.: Akkor mindenki szembesülhetett vele, hogy mi folyik itt. Másfélszeres teltház volt, székeket kellett behozni. Annyira nyitottak az emberek még mindig, hiába állítják sokan az ellenkezőjét, nagyon is olvasnak, és ezt öröm látni. Csak kell valaki, aki az élére áll a dolognak. Éjszakákat töltöttünk el azzal, hogy plakátoltuk a várost. Eljöttek jónevű írók is, akik már akkor érezték, hogy talán nem érdektelen ez a lap. Ettől kezdve rengeteget jártunk felolvasni. Külön

kiemelném a Banán Klubot, ahol többször is jártunk, s itt rendeztük meg az első Sárkányfű Fesztivált is.

– K. L.: Voltunk nagyon sokfelé. A Civil rádióban állandóan jelen voltunk, utaztunk, jártunk Szentendrén, Győrött, Szegeden, Szarvason, Miskolcon, Pécsen, Kaposváron.

– F. Zs.: Tanulságos utak voltak ezek, mert leesett a tantusz, hogy mennyire csak a fővárosra figyeltünk addig, pedig vidéken legalább annyira érdekli az irodalom az embereket. Igazából terjesztési nehézségeink voltak. Hosszú volt az út, míg eljutottunk az Argumentum Kiadóig, és a rendezett viszonyokig, mégis azt mondom, a terjesztés akkor volt a leghatékonyabb, mikor hátizsákkal szaladgáltunk boltról-boltra. Vidéken ezt hol megtettük, hol nem. Ha valamiért, akkor azért kell harcolni, hogy vidékre is eljusson az irodalom. Nem a szembenálló szervezetek mellett törni lándzsát, amikről különben azt sem tudja senki, hogy kicsodák.

– Nem tudom, ti akkor olvastátok-e, de a szarvasi est kritikai visszhangjában meglehetősen plasztikusan volt megrajzolva a már pályája legelején pozörködő fiatal író képe, aki többet ad a külsőségekre, mint magára az írásra...

– K. L.: Olvastam; szerintem azért írták azt rólunk, mert láncdohányzást hajtottunk végre a színpadon. Azt hitte az újságíró, hogy azért tesszük, mert leplezni akarunk valami izgalmat, szorongást, ráadásul hogy a cigaretta csak kellék. Nem az, egyszerűen dohányzunk.

– F. Zs.: Azért egy kicsit zavarban voltunk, beismerhetjük. Ez volt az első és egyetlen Békés megyei megmozdulásunk. Verhetetlen a szarvasi pacal, Hartay Csaba azóta is csak ígéri, hogy majd küld belőle...

– Azért ahhoz, hogy valaki megértse, miként tehetett szert a fiatalok között ekkora tekintélyre ez lap, beszélnünk kell a Köztéri multság című antológiáról, amit, Zsolt, Kovács Eszterrel közösen szerkesztettetek, és a Palatinus Kiadó jelentetett meg. Ez a munka tagadhatatlanul generációs antológia lett. Hogy is kezdődött?

– F. Zs.: A Palatinusnak dolgozgattam akkoriban, és úgy látszik, fölismerték a pillanatot, hogy érdemes lenne egy antológiát csinálni, és – szerintem értelemszerűen – olyan embereket kértek meg, akik valamennyire ismerték a legfiatalabb írókat. Ezt azért mondom, mert voltak olyan vélemények, miszerint nem jó, hogy mi válogattunk, mert egy laphoz tartoztunk, és nem volt megfelelő rálátásunk. Ez, beismerem, igaz. Megfelelő rálátásunk tényleg nem volt, ahogy jöttek az anyagok, úgy ismerkedtem meg én is például a határontúliakkal. Az a szomorú, hogy még erre a felhívásra sem nagyon küldtek anyagot. '98-ban jött ki a könyvhétre, listás könyv volt, ezért aki kimaradt, annak még jobban csípte⁹ a szemét. 18 szerző került be a több mint '70-ből. Voltak olyan tehetséges emberek, akik kimaradtak, mert éppen akkor nem megfelelő színvonalút írást küldtek, vagy például mert olyan műfajban alkottak, ami „kilógott” volna a sorból (például irodalomtörténeti esszé). Ezzel együtt ma is úgy tűnik, tartósan erős és reprezentatív válogatás született. Még tavaly is hívtak, éppen a Felvidékre, hogy mutassam be. A válogatásnál nem biztosra mentünk, csak két embernek volt kötete, Gerevich Andrásnak és neked. Nem gondolkoztam el rajta, hogy én vagyok-e a legalkalmasabb a szerkesztésre, vagy sem; lehetőség volt, örültem, semmi kirekesztésre nem törekedtem.

– K. L.: A névsor 90%-a folyamatosan publikál most is, és a fiatal irodalom élvonalát jelenti. Egy ilyen arány egy bemutatkozó antológiánál igen jónak számít.

– Másik fontos állomás a Köztéri multság mellett a '48-as Petőfi emlékszám. Ennek a Sárkányfű-számnak a Magyar Televízió is külön műsort szentelt. Ha jól emlékszem, bő egy óra volt¹⁰. Mindjárt ránézve különleges: gyermekrajz van a címlapon és az egész számot gyerekek alkotásaival illusztrálták. Persze egyéb különlegességek is vannak benne...

– K. L.: A Budapest Bank kiírt egy pályázatot, mi ígértünk mindent, már arra nézve, hogy mi lesz benne. Megadták a pénzt, ráadásul az NKA-tól is nyertünk, úgyhogy átváltottunk az A/4-es formátumra, színesek lettünk, és elkezdtünk honoráriumot fizetni. Szóval '98-ban teljesen megújult a lap. Ennek a számnak a jelentősége túlmutat önmagán, mert ezekről később sem akartunk lemondani. A gyerekrajzokat úgy gyűjtöttük, hogy anyukám általános iskolában tanár, és ő több

⁹ Szerintem szúrta.

¹⁰ 25 perc.

osztályban is kiosztotta a feladatot.

– F. Zs.: Ez az egész egy projekt volt, ilyesmire még mindig könnyebben lehet pénzt kapni. Nem könnyű feladat ma Petőfiről írni. Ezzel együtt úgy gondolom, hogy a lapszámban szereplő irodalmi művek nagyjából a maximumot nyújtották, főleg ami a megközelítési módot illeti.

– K. L.: A felvétel a könyvhétfőző mulatság, a JAK hajó másnapján történt. Ezzel mindent elárultam. Szirmay Ágnes készítette az interjúkat; nagyon profik voltak, kamionnal jöttek, és percek alatt szétszedtek mindent.

– F. Zs.: Voltak nehézségek, Varró Dani például nem volt hajlandó számárra ülni, s ezért kimaradt a dologból. Ő, ugye, Eörsi Saroltával visszafordította angolról Petőfi néhány versét. Nos, ezek közül a „Szamárháton Juhászlegény” címűt kellett volna illusztrálnia. A filmet egyébként milliószor leadták, mikor már nem volt mit elővenni március 15-én.

– Mindenféle szempontból jó volt az a film. Sokan látták, megjegyezték a lap nevét, képbe kerültek a fiatal írók. De a kritikaírókat még mindig nem akart fölzárkózni. Mi lehetett ennek az oka?

– F. Zs.: Kezdő írók lévén, már akkor megvolt a különvéleményünk a kritikusokról, azzal együtt, hogy helyet biztosítottunk nekik. '97-ben érkezett hozzánk Kovács Eszter, aki hozott magával anyagokat és embereket. Ez hozott némi föllendülést a kritikaírók életében. Tény, hogy a fiatal kritikusoknál nem működik az, hogy a saját korosztályukról írjanak. Az előttük járókról írnak inkább, a nálunk öregebbekről. Nem tudom, miért van ez, de számomra úgy tűnik, hogy sokszor félreértik a feladatukat.

– K. L.: Ez volt a legfájóbb pont. Hiszen van ennek egy mechanizmusa. Esterházyék tértnyerésében is erős szerepet játszott annak idején, hogy a saját korosztályukhoz tartozó kritikusok iszonyúan kezdték nyomni őket. Ezt figyelve, nekünk, kimondhatom, fájt, hogy vannak velünk egy korosztályba tartozó kritikusok, akik nálunk jóval idősebbekről írnak, akikről az összes többi lap is, és ők gyakorlatilag visszhangozzák ugyanazt. Hiszen azt sem lehetett mondani, hogy valami újat mutattak volna ki. Csak egy adott iskolán belül szépen leírták, amit tanultak. Egy-két kivételtől eltekintve ez a korosztály máig nem mer kockázatot vállalni. Bedecs László jut eszembe, ő mer, és jól teszi. Nekik az kényelmes volt, hogy megvárják, mit mondanak a nagyok, és aztán abba a folyamatba beilleszkedve szépen megírják a maguk ismételését. Közben hivatkoznak Ernő bácsira, meg a nem tudom én, kire.

– F. Zs.: A kritikusok nem találják a helyüket. Hallatlanul fontos szerepük kellene, hogy legyen. Elképzelhető, hogy nem elég tehetségesek, de nem hiszem, mert ebben az országban mindig elég tehetséges ember volt. Egyszerűen nem mernek hozzányúlni az anyaghoz.

– K. L.: Erre Bengi László volt a legjobb példa. Az Alföld fiatal irodalom számában a fiatal próza kapcsán elemzi Darvasit, Háyt, Závadát, és a végén, az utolsó bekezdésben leírja, tudja, hogy nem ez volt a feladat, hanem a '90-es években indultak, Cserna-Szabó, Ficsku, Péterfy. Mi ez? Az volt a dolga, kérem szépen, hogy róluk írjon! Vagy hallgasson, vagy írja azt, hogy nem tud róluk mondani semmit.

– F. Zs.: Hozzá tartozik, hogy a véleményt nem szabadna elrejtetni. A legszörnyűbb, míg valaki addig ír, hogy a végén már fogalma sincs, mi a véleménye. Nyilván korszerűtlennek tűnök, de ennek ez lenne a lényege, és hosszú távon csak ez, ami megy. Alig néhányan ütnek meg olyan hangot, amire szükség volna. Pedig iszonyatosan sokan írnak, és nincsen rosta. És akkor még nem is beszéltünk a népszerűsítő szerepről...

– Még mindig a kezdődő (szakmai) „ismertségnél” és a '48-as szám hozta fordulópontnál maradva: a Sárkányfű '98–'99-ben választút elé került. Hogy úgy mondjam, kihajózott a nyílt vizekre. Milyen túlélési stratégiáitok voltak?

– K. L.: A lapkészítésnél mindig van valami gond. Mi nem azzal a problémával küszködtünk, mint a nagy lapok, hogy annyi kézirat van, hogy altatni kell fél évig; nekünk mindig kevés jó írásunk volt. Nem is emlékszem olyan helyzetre, hogy annyi vers állt volna rendelkezésemre, hogy azt mondhattam volna: ez még jó, de ezt már elteszem a következő számba. Ahogy jött valami jó, azonnal bekerült. Egészen egyszerűen örültünk, hogy érkezik valami. Sokszor volt, mikor ismertebb nevek küldtek prózát, hogy éreztük: gyöngye, közepes, biztosan a „legaljáról” vette ki.

– F. Zs.: Két lehetőség volt előttünk kezdettől fogva. Vagy mindent lehozunk, konformista módon,

vagy megmaradunk annál, hogy gazdálkodunk az összes beérkező írás tíz százalékából, mert a többi dilettáns, és hiába levelezünk vele, menthetetlen. Ami a továbblépést illeti: akire, mint írók is jobban odafigyeltünk, attól kértünk anyagot, aki nem volt a látóterünkben, nem hatott ránk annyira, attól nem. Ha szélesebb rálátásunk van, biztosan kaptunk volt másoktól is.

– K. L.: Ez nyilván a Nappali ház esete, aki később kinyitotta a kaput minden generáció előtt, és ezt iszonyúan színvonalasan tették. Mi ezt nem akartuk, igenis ragaszkodtunk ahhoz, hogy a lapnak legyen nemzedéki jellege.

– F. Zs.: Sokféle stratégia van. Most már nagyra értékelem azokat a lapokat, mint például a Bárka, amelyek föl vállalják a regionalitást is, és sokkal jobban tiszteltem az engedékenységet: ha több embert hagynak szóhoz jutni.

– Volt tehát válasz a kihívásokra, a jelentkező problémákra. A lap 2000-ben mégis megszűnt. Miért?

– K. L.: Kezdett széthullani a társaság. Nem volt akkorra lelkesedés, belefáradtunk a rohangálásba, a kuncsorgásba, a kiadváltásokba, folyamatos nyűglődés volt az egész. A végén már szerkesztői díjat nem is tudtunk fizetni magunknak.

– F. Zs.: Voltak ebből viták, de a legtöbb szerkesztő az utolsó számnál lemondott a honoráriumáról. Még így sem jöttünk ki. Nehezítette a körülményeket az is, hogy baráti társaságról volt szó, nem munkahelyként működtünk, és ez érződött az emberek reakcióin is. Fölmerült, hogy átadjuk a stafétát, mivel biztosan azért nem akadunk új tehetségekre, mert nem ismerjük már a nálunk néhány évvel fiatalabbakat. Egy-egy tehetséges ember fölbukkant, de nem volt olyan, mint a kezdeteknél, hiányzott a közös föllépés. Nem lehetetlen, hogy most már szerveződik valami, de úgy gondolom, hogy az újaknak is maguknak kell megtenniük a kezdő lépéseket.

– Kik is voltak ezek, mármint a záró társaság?

– F. Zs.: Hármunkon kívül Cserna-Szabó András, a korábban kivált Kovács Eszter, Harcos Bálint, illetve Térey János olvasószervező és Németh Péter képszerkesztő nevét kell még megemlíteni.

– A névsort hallva még inkább az jut eszembe, hogy azért közrejátszott, hogy megszűnt az a bizonyos motivációs bázis is. Ezeknek az embereknek már volt hol publikálni, nem volt igény a csoportos föllépésre...

– F. Zs.: Éppen ezért maradt el a műhely. A végén már nem cincáltuk egymás verseit. Ez így jó. A lap azzal is, hogy megszűnt, betöltötte a szerepét. Hiszen ezek az emberek a mai napig irodalommal foglalkoznak, és akkor volt értelme. Jó lóra tettünk. Miért kellene ma egy lapot negyven évig működtetni? Mondjuk, azt hozzá kell tenni, hogy rajtunk is a Soros Alapítvány folyóirat-támogatásának megszűnése ütötte a fő léket. Az utolsó monstrum szám dupla volt, 1999–2000, ezt írtuk rá. Így a történet gyakorlatilag kicsit több mint négy évet ölelt át.

– Azt tudom, hogy Király Levente időközben főállású szerkesztő lett a Magvető Kiadónál. Te, Zsolt, mivel foglalkozol?

– F. Zs.: Kikötöttem én is a szerkesztésnél. Ilyen-olyan könyvkiadóknak és cégeknek dolgozom: korrektúrázok, szerkesztek. Szabadúszóként. Nagyjából ennyi.

Bedecs László

Kezdetben volt

– a Sárkányfű köréről –

1996 májusában jelent meg a Sárkányfű című „irodalmi és kulturális folyóirat” első száma, hogy nagyjából négy év múlva, 14 lapszám után az utolsó is megjelenhessen. Az alábbiakban ennek a négy évnek a lapból kiolvasható történetét kíséreltem meg összefoglalni, bemutatva a lap körébe tartozó legfontosabb szerzők csak többé-kevésbé egy irányba mutató munkáit, e négy év alatt és még inkább az azóta megjelent köteteiket.

A Sárkányfű tipikus egyetemista lapként indult: pályájuk kezdetén lévő, huszas éveik elején járó, kötetlen még nem rendelkező, komoly írói és költői ambíciókat ápoló, addig az intézményesült irodalom berkein kívül mozgó fiatalok alapították, akik jellemzően a pesti bölcsészkaron tanultak. Találkozásuk ennyiben esetlegesnek is tekinthető. Az efféle lapok sajátosságaként lényegében saját írásaik fórumának szánva indították el a lapot, eleinte kezdetleges technikával és egészen alacsony példányszámban, komolyabb terjesztésre értelemszerűen nem is gondolva. A folyóirat szerkezete a megszokottabb literális hagyományokat követte: első felében versek és rövidebb prózai szövegek, illetve fordítások, második felében pedig minden számban egy-egy interjú, majd tanulmányok és kritikák voltak olvashatók. Valamint minden számot számos – a technikai feltételek miatt, az első két évben legalábbis, kevésbé élvezhető – rajz vagy fotó díszített.

Kicsit talán bátornak tűnhet az összehasonlítás, de ahogy az Újhold a negyvenes években egy fiatal nemzedéki csoport közlönyévé kívánt válni, és azzá is vált, a maga eszközeivel a Sárkányfű is megtette ezt, és ha más módon is, de szintén sikerrel járt. És ahogy az Újhold az akkoriban elsőkötetes Nemes-Nagy vagy Pilinszky verseit közölte, és vált szerzői kifutásával párhuzamosan, de csak a hetvenes évektől – azaz a megszűnést követő két és fél évtized múlva! – poétikatörténeti fogalommá, ugyanúgy értékelődhet majd föl legtehetségesebb szerzőinek esetlegesen kiteljesedő pályájával együtt a Sárkányfű is. Nem állítom természetesen, hogy irodalomtörténeti jelentőségűvé válik minden olyan lap, mely később nagyrabecsülést kivívó alkotók pályakezdése fölött örökdik, de az állítható, hogy minden, kifejezetten fiatalok közlésére létrejövő lap a kiteljesedő pályájuk elején járó fiatal szerzők jelenlétének köszönhetette jelentőségét. És mert a Sárkányfű és nagy híré elődeinek további együttemlegetése ezen írás elfogulatlanságára eleve rossz fényt vethet, ehhez még csak annyit, hisz ezt nem kockázat kijelenteni, e folyóirat törekvéseivel, műhelyjellegével és mindenekelőtt egy már sok tekintetben bizonyított írói csoport párbeszédre is alkalmat adó első fórumaként a mostanság beérkező írógenerációnak kiemelkedően fontos szolgálatot tett. Ennyiben és ezáltal messze kiemelkedik a fiatalok által alapított és működtetett, jó esetben néhány évfolyam után kimúló számtalan irodalmi lap közül.

A Sárkányfű a manapság épp definiálhatatlansága miatt nem túl divatos, ám a legelső szám szerkesztői beköszönőjében hangsúlyosan szereplő generációs jelleg miatt jelenthette igazán önmagát. Ahogy írták: „a lap kortársaink, a most indulók, a kísérletezők, az állhatatos hagyományörzők, a vérmes reményűek, a csendben szövegetők és az ámokfutó vadzszenik” számára kívánt elsősorban nyitott lenni. Korszerű és igényes folyóirat indult útjára, mely Eisemmen Györgynek a második lapszámban közölt üdvözlő soraiban is emlegetett, az „egyetemi lap” műfaj kategóriájából következő előítéleteket nagyon hamar kivédte. A szerzők többféle, eltérő irodalmi ízlésvilágot felvonultató tehetsége ugyanis elterelte a figyelmet a szerkesztés és a kiadás jobbára ismert körülményeiről.

Ma már látszik, hogy a lap rohamos fejlődésének kulcsmomentuma volt, hogy már az első lapszámtól interjúkat közölt idősebb, befutottnak mondható szerzőkkel, akik közül később sokan, lassan ugyan, de egyre nagyobb számban, írásokat is adtak a Sárkányfűnek. A névsor a szerkesztők tájékozódási irányáról is sokat elárul, különösen akkor, ha a kritikarovatban tárgyalt könyvek szerzőinek névsorával együtt olvassuk. Találkozhattunk itt Peer Krisztián, Térey János, Bartis Attila, Hazai Attila, Tóth Krisztina, Kemény István és Schein Gábor nevével épp úgy, mint Ficsku Páléval, Kulcsár-Szabó Zoltánéval, Szilasi Lászlóéval, Péterfy Gergelyével vagy Darvasi Lászlóéval. Az idősebb nemzedékhez fűződő komplexusmentes, példaként is elfogadó viszony egyszerre segítette a lap és a lapban szereplő szerzők megismertetését és elfogadtatását, még a szélesebb irodalmi közvéleménnyel is. Akár tudatosan, akár ösztönösen döntöttek az idősebbek meghívása mellett a szerkesztők, e meghívások elfogadása a lap legitimációját jelentette, mely után a Sárkányfű bizonyosan több lett az új generáció tehetséges szerzőinek bemutatkozó fórumánál. A párbeszédre való nyitottság, illetve e párbeszéd lapszámokon belüli bemutatása a lap történetének utolsó két évében a legizgalmasabb kérdésnek bizonyult. Hiszen akkorra már Sárkányfű alapítói majd minden jelentős irodalmi lap szívesen látott szerzői közé tartoztak, és ki-ki előkészítette első önálló kötetét is. De ne szaladjunk ennyire előre.

A vers- és prózarovat, mint említettem, eleinte legnagyobbbrészt a szerkesztők munkáival telt föl,

habár ekkoriban még számos alkalmi versíró és tinédzserköltő is lehetőséget kapott. A szövegek színvonala azonban még így is jónak volt mondható. Király Levente, Fogarasi Zsolt, Czifrik Balázs versei, valamint Baróty Zoltán novellái már ekkor a figyelemre méltó szövegek közé tartoztak, bár jellemző módon az ekkor megjelent írások közül csak elvétve került egy-egy a későbbi kötetek bármelyikébe. A versek között dominálnak a zárt, hagyományos formában írottak, az emlékezés erős érzelmi fajtáival és az elvágódó, panaszos hangvétellel élők, melyek közül sok próbálkozott meditatív, gondolati és summázó elemeket is felvonultatni, nem is teljesen sikertelenül. Az itt még messze nem teljes érettségükben jelenlévő szerzők próbálkozásairól ugyanakkor sokat elárul, hogy nyomokban sem látszik neoavantgárd tájékozódás, ami a más, egyetemisták által szerkesztett lapokban igen erőteljes szokott lenni.

A harmadik évfolyam azonban jelentős változást hozott a lap életében. Egyrészt átalakult a szerkesztőség, a kilépő vagy kikopó munkatársak helyére ekkor lépett be Cserna-Szabó András, Varró Dániel, Kovács Eszter, Harcos Bálint és Grecsó Krisztián, másrészt a lap támogatói közé, az ELTE BTK mellé felsorakozik az Nemzeti Kulturális Alap és a Soros Alapítvány. Ezek a változások látványos javulást hoznak mind a írások színvonalában, mind a tipográfiában. A honoráriumfizetés lehetősége több és jobb minőségű szöveget hozott a szerkesztők asztalára, akik immár egy A/4-es méretben megjelenő, nagyobb terjedelmű, gondosan és igényesen kivitelezett lapba válogathatták azokat. És éltek is a megnőtt lehetőségekkel. Ráadásul ebben az időben, tehát 1998 első felében két ugyancsak fontos, a lap nagykorúvá válásának folyamatában megkerülhetetlen esemény is történt.

Az egyik, a fontosabb, a Köztéri multság című antológia, mely a Palatinus Kiadó vállalkozásában tizennyolc, zömében kötettel még nem rendelkező író és költő munkáinak válogatásával igyekezett reprezentatív képet nyújtani a fiatal irodalomról. Ez a kötet tíz olyan szerző műveit közli, akik a Sárkányfű rendszeres és meghatározó karakterű szerzői voltak. És fordítva: a Sárkányfű történetének minden fontos szereplője szerepel az antológiában, színvonalas, korántsem alkalmi írásokkal. És ez az arány, hogy tehát a tizennyolc legkiemelkedőbbnek vélt fiatal szerzőből tíz közvetlenül is kötődött a Sárkányfűhöz, még akkor sem túlzó, ha tudjuk, hogy a kötet összeállítója a lap két szerkesztője, Fogarasi Zsolt és Kovács Eszter volt. Ezt szavatolja a kortárs irodalom három legfontosabb kiadója közé tartozó Palatinus névjegye, valamint azok a publikációtörténetek, melyekre ekkor már az antológia minden szereplője büszke lehetett. Végso soron tehát ez a tény, ez a számarány a lap problémátlan betagozódását jelezte a professzionális irodalmi intézményrendszerekbe.

A másik fontos, a lap ismertségét is nagyban előmozdító vállalkozás az 1848-as forradalom százötvenedik évfordulójának ürügyén összeállított tematikus Petőfi-különszám, mely mind tartalmával és egységességével, mind megjelenésének tipográfiai színvonalával kiemelkedett a Sárkányfű öt évfolyamának számai közül. A lapszámról megjelent ismertetések mellett a Magyar Televízióban többször is bemutatott riportfilm tett fontos szolgálatot, mely után egyre biztosabban lehet beszélni a Sárkányfű köré szerveződött irodalmi körről. A Petőfi-szám azonban más oldalról is jelentősnek mondható. Ebben a számban ugyanis, mások mellett természetes, tablószerűen jelen vannak a lap legfontosabb szerzői, és nem is érdektelen írásokkal. Czifrik, Fogarasi, Király, Karafiáth és Varró versekkel, Cserna-Szabó és Grecsó novellával, illetve Varró, nem először fordítással, pontosabban az angol Petőfi-fordítás visszafordításával is.

Ebbe a sorba, vagyis a Sárkányfű sikerének, azaz az irodalmi intézményrendszerekben elfoglalt helyének erősödésébe beleillik a Kovács Eszter–Harcos Bálint szerkesztőpáros kétéves munkája a fiatal irodalom legnagyobb hagyományú könyvsorozatának, a JAK-füzeteknek az élén. Ez ugyan jócskán túlnyúlt a lap történetén, de az ő megválasztásuk részben és nyilvánvalóan a lapnak is szólt.

Ahogy az egyre szaporodó felolvasóestek, tv- és rádióinterjúk, díjak is. És a rendszeres Népszabadság-közlések is, hiszen Király Levente, Czifrik Balázs, Cserna-Szabó András, Karafiáth Orsolya és Fogarasi Zsolt már jóval első kötetük megjelenése előtt havi rendszerességgel feltűnő szereplői lehettek a „legnépszerűbb” napilap irodalmi rovatának, ahol a szöveg melletti névjegyen ugyancsak gyakran szerepelt a Sárkányfű neve. Ezen túl a lap körébe tartozó szerzők közül az elmúlt három évben majd mindenki megkapta a legtehetségesebb fiatal írók számára adható Móricz Zsigmond-ösztöndíjat, és közülük mindenki jelentős kiadóknál tudta megjelentetni első könyveit. Hiszen mondani sem kell, hogy a Magvető, a Jelenkor és a Palatinus, ahogy másrészt a JAK, ma

legalábbis, a legjobb árfolyamú kortárs irodalommal foglalkozó kiadók.

Már itt érdemes megjegyezni, hogy ezzel a fejlődéssel a kritikai rovat, mely nem volt sem különösebben bő, sem újszerű és jelentős, nem tudott lépést tartani. Egyetlen jelentősége a lap struktúrájának kiegyenlítésében, illetve a zömében fiatalokról szóló írásoknak köszönhető öndefiniáló törekvésében lehet. Minthogy azonban e sorok írója maga is rendszeres szerzője volt e rovatnak, a kritikák és szerzőik megítélését természetesen nem vállalhatja. Az tény azonban, és talán említést érdemel, hogy amíg a vers- és prózaanyagban idővel jelentős, élvonalbeli szerzők írásai is megjelentek, addig a kritikák írói között csak az utolsó két számban található egy-egy jegyzett név, mint amilyen például Hárs Endréé és Szilasi Lászlóé volt.

A Sárkányfűben közölt költészeti anyagról azonban sokkal bátrabban lehet beszélni. A főszerep mindenképpen a már fentebb is említett szerzőket, Karafiáth Orsolyát, Király Leventét, Czifrik Balázst és Varró Dánielt illeti, bár meg kell említenünk Hollósvölgyi Iván és Grecsó Krisztián nevét is, akik ugyancsak értékes szövegekkel gazdagították a lap líra-repertoárját. Közülük a legsikeresebben Karafiáth Orsolya és Varró Dániel. Azzal együtt, hogy Karafiáth dalszerű szerelmesversei, és ezek könnyedsége nyilvánvaló kapcsolatban állnak a Varró-kötetben olvasható, a nyelv mozgékonyágában kiteljesedő, játékos szövegekkel. Aligha túlzás kijelenteni, hogy e két verseskötet sikere újfent a Parti Nagy-költészet jelentőségére irányítja a figyelmet. Parti Nagy nyelvteremtő, a grammatikai szabályokat látványosan kifordító költészete a Karafiáth és a Varró-kötetben oly módon íródik tovább, hogy a leglátványosabb eszközök közül a szócsonkolás és a szóalkotás nem, a rím és a nyelv zeneiséget hordozó elemei viszont annál inkább központba kerülnek. Az idegen, főleg angol nyelvű szavak vagy kifejezések rímhelyzetben való szerepeltetése, mely – a popkultúra ironikusan eleven megidézésével együtt – főleg Karafiáthra jellemző (manöver – game over, például), a Parti Nagy által kitaposott, egy előtte nehezen elképzelhető rímszótárat eredményező úton járva születhetett meg.

Karafiáth Orsolya kapcsán sokszor leírták, hogy ha nem kevés elméleti buktató ellenére beszélhetünk női költészetről, ő ennek igazi reprezentánsa, ami olyasmit jelenthet, hogy a versek „én”-jét nőnek tekintve juthatunk el ahhoz az olvasási stratégiához, mely a legközelebb visz ezekhez a szövegekhez. Az utóbbi időben Tóth Krisztina után, Karafiáth Orsolya mellett Szabó T. Anna és Nagy Gabriella kötetei körül bontakozott ki hasonló kritikai diskurzus, de minden esetben nagyon hasonló érvek, és viszonylag kevés előrevivő, konszenzusos megállapítás került elő. Pedig az itt leginkább előtérben lévő sértett női hang más, mint a férfi-nő viszonyról foglalkozó párhuzamos kísérleteké, tulajdonképpen azok karikatúrájaként is olvasható. Ezt egyrészt a címadó versben ki is mondott hangsokszorozás miatt lehet állítani („A hangom mindig újra más”, „Elhallgatok, s ez újra más”), másrészt amiatt, hogy Karafiáth elutasítja a vágyakozó, a férfit továbbra is domináns szerepében megtartó nézőpontot, amilyen például Tóth Krisztináé, de még inkább Szabó T. Annáé. Ez még akkor is így van, sőt, ha tudjuk, Karafiáth költészetének szinte kizárólagos témája a szerelem, méghozzá ennek vágyódó, csalódott, nosztalgikus változata. A versekben szereplő nő szinte kivétel nélkül szomorú, elhagyottságával és megalázottságával viaskodó figura. A szenvedő nőt felrajzoló gesztusok azonban eltúlzottak, színpadiasak és épp ettől izgalmasak. Hiszen a színpad díszletei között nem történik más, mint a patetikus szerelmi költészet szerepeinek ironikus újraértése, az örökölt magatartástípusok túljátszása, a színészi gesztusok önleleplezése, az érzelmek szemérmetlenül nyílt ábrázolása. A messzehangzó sóhajok azonban nem meghatottságot, hanem mosolyt váltanak ki az olvasóból, ami mindig pontosan jelzi, mihez képest lehet a kortárs költészet paradigmái között különösen érvényes Karafiáth költészete. Az a költészet, mely tehát ízig-vérig szerepköltészet, ha csak egyetlen szerepé is

Ezért is fontos kérdés e szövegeket olvasva, hogy hogyan épül egymásra az alanyiságot imitáló, visszakereshető helyekre és szereplőkre utalgatás a beszédmód által elvárt, kimondottan is fiktív helyszínekkel, azok berendezésével és az így megalkotott verstér jelentésségével. Mert miközben Csopak és Füred, Pécs és Óbuda tájékozási pontokként jelen vannak, aközben az is elhangzik, amolyan instrukcióként is olvashatóan, hogy „nincs is Csopak” (Csopak). Vagyis hogy mi van és mi nincs, mi valós és mi nem, az ebben a költészetben sem eldönthető, habár döntő fontosságú, dacára a referenciaként elhelyezett, elsősorban tehát díszítő funkciójú információknak.

A versről való gondolkodásuk és például az intertextuális szövegépítő elemek használatának módja lényegileg köti össze Karafiáth Orsolya és Varró Dániel költészetét, a megvalósítás módja nagyban különbözik a két szerzőnél. Az imitáció és a paródia lényegében hasonló intertextuális játék, és így is értelmezendő, hiszen mindkét esetben kérdéses a saját és az idegen szöveg határa, bár a paródiában, amilyen Varró elhíresült boci-ciklusa is, nyilván az idegen a több. Azonban Karafiáthnál és Varrónál egyformán gyakoriak az olyan poétikai alakzatok, amelyek kifejezetten felszólítanak az intertextuális olvasásra. És itt most nem arra irányítódik a figyelem, hogy minden szöveg része egy szöveguniverzumnak, azaz minden szöveg eleve idézetek hálójából áll, hiszen ez csak a kiinduló pont, hanem egy funkcionális aktusról, ahol a intertextualitás irányai e költészetek pontosan meghatározható poétikai-retorikai eljárásainak összességeként tapasztalhatók. A szövegidézésen, a többé-kevésbé könnyen azonosítható szövegrészletekre való utalásokon, a parafrázisokon túl a szerkezeti, a versmondatok intonáltságát idéző, a tematikai és a műfaji meghatározások általi szövegkapcsolódások mind-mind használt, sőt abszolút tudatosan használt részei e két költő munkáinak. Ahogy az is, amikor maga az intertextuális eljárás kerül intertextuális megvilágításba, például azokon a helyeken, ahol mondjuk a Kukorelly- vagy Parti Nagy-féle játékokra emlékeztető eljárásokat alkalmaznak. És mindkettőjük szövegeinek fontos része a zeneiség, a rím, a hajlékony versmondat. De míg Karafiáth a szonettformához és a szerelem-téma klasszikus eseteihez való ragaszkodással a hagyományos olvasói stratégiákat lényegében nem dúlja fel, Varró a kamaszos nyelvezettel („szadi”, „bocsi”, „süti”, „figyuzz” stb.), a nyuszikák és a „töri órák” emlegetésével új, a líraiság mibenlétére is rákérdező olvasói technikákat hív ki és vár el.

Igen tanulságos ebből a szempontból Karafiáth Orsolya interjúja Varró Dániellel (Kincskereső, 2000/május), melyben Varró áttételesen többek között arról beszél, hogy azt az esztétikai elvárásrendszert, mely a költészeti teljesítmény és az egzisztenciális megérintettség, avagy a úgynevezett végső kérdésekkel való szembenézés közé egyenlőségjelet rak, az olyan klasszikus lírai életművek, mint Edward Learé, mely szinte kizárólag „gyerekversekből” áll, már réges-rég megkérdőjelezte. Az a későmodern poétikákhoz igazodó igény, mely legszemléletesebben Orbán Ottó Varró Dánielnek címzett, sokszor idézett verséből vett, a „súly nélküli léghajózás” metaforával jelent meg a kötetet tárgyaló kritikai diskurzusban, azt mondja, hogy a „nagy kérdések” tárgyalása nélküli, vagyis a „mélységgel” szembenézni nem tudó vagy nem akaró líra végső soron védtelen és érdektelen, sőt működésképtelen. Egész mások azonban ennek a már-már apai figyelmeztetésnek a hangsúlyai, ha mind a Varró-, mind a Karafiáth-költészetet, sőt Király Levente paródiáit is úgy olvassuk, mint ennek az eltűnt fogalomkapcsolásnak a megkérdőjelezését, szétírását. Ha látjuk: a könnyedség a kiüresedő pátosz, a prófécia és a reprezentáció, a másokért és mások nevében való megszólalás pátosza helyére lép. Ahogy Karafiáth színjátékot csinál a szerelmi költészetből örökölt szereplehetőségeiből, vagy ahogy Varró veszi vissza a konfliktus nélküli kapcsolat ihletének lehetőségét, és alakítja e kérdés újfajta megéltségének módjait a kötetben olvasható „szerelmes versekben”, illetve ahogy Király mutat rá a kortárs irodalom és ezen belül is a költészet automatikussá váló tragizálására, az épp a kritika Orbán Ottó-féle számonkérő gesztusai elől tér ki.

A könnyűség poézisének oximoronjellege ugyanis csupán a hagyományos líraértés fogalmaiból következik, és messze nem a költészet valamiféle a priori lényegéből adódik. Másrészt viszont azt sem szabad szem előtt tévesztenünk, hogy a Varró-kötetben működtetett poétikai eszközkészlet, melyben a minden oldalról elismerést kiváltó formai készségek és az intertextuális játéktér rétegzettségé egyaránt kitüntetett helyet kap, éppenséggel egy nagyon is tudatos, nem akármilyen felkészültségű költőről árulkodik. Vagyis amikor könnyűségről beszélünk, nem lehet megfedkezünk a versnyelv és a beszédmód akárcsak közvetett módon megjelenő problémáiról sem, hiszen ezek legalább olyan intenzitású kérdésfeltevések felé mutathatnak, mint a kanonikusnak gondolt hagyományos lírai problémák. Az Ének erre a problémára reflektál: „ezért a költők felvidulni félnek, / mert abból vers sosem lesz – csak ének”. Mindez tehát épp az Ének című szövegben, mellyel Varró úgymond büszkén vállalja a hagyományos magatartásmintáktól való elszakadást, és ez például e könnyednek mondott kötet igen súlyos, következményektől sem mentes eseménye. De a kötet hátsó borítójára kiemelt versrészlet is az önmeghatározás problémáira vezethető vissza: „Kimondok minden mondhatót / (a fecsegésben annyi báj van), / de bárcsak arra

volna mód, / hogy mibenlétem konstatáljam.” A kimondhatatlannal kacérkodó költészettel szembeni önállítás az utolsó sorokba rejtett óhajjal együtt legalább annyira ironikus, mint sajnálkozó, mégis pontosan rámutat arra a különbségre, ami a metafizikai vagy nyelvkritikai horizontokat nyitó versbeszéd és a Bögre azúrban megszólaló hangok beszédhelyzete között van. Utóbbiak ugyanis egy nagyon is hétköznapi, valóban „fecsegő”, az egyéni problémákat a létkérdésnél előbbre helyező, egy rímnek örülni tudó, a filozófiát viszont, ha lehet, kikerülő költészetet jelölnek. És ennek a költészetnek ebben a „nyelvjátékban” természetesen nem valós igénye a „mibenlét konstatálása”, egy másikban, abban, amit a kötet a sajátjának mutat, viszont más sem történik, mint az amúgy hétköznapiinak nevezhető létezés mikéntjének leírása. Igaz, a hagyományostól eltérő, újszerű módon. Az más kérdés, hogy ebben a privát, megkonstruált létben nem a hagyományos lírai problémák állnak a központban, hanem mondjuk az, hogy van-e szerdán a menzán süti.

A kötet paródiáiban és stílusimitációiban ez az újszerűség nagyon jól tetten érhető. Az önreferenciális állítások és az elődök, a „versenyársak” szövegeinek átfedése az intertextuális játékokon túl a lírai hagyomány újragondolására is fogalmaz meg javaslatokat. Nem mintha az újnak önértéke lenne a klasszikussal szemben, de véleményünk szerint Varró Dániel költészete többek között azért értékes, mert úgy tud új lenni, hogy az egyébként érvényét veszítő klasszikus beszédmódot aktualizálja egy jellegzetesen ezredvégi pozícióban, a játékban. Az például, hogy az elődök beszédmódjai nem válnak sohasem gúny tárgyává, éppen azt jelzi, hogy Varró számára az előcitált versbeszéd átsajátítható, amelyekkel bekövetkezhet a társuló, közös jelentésképződés. És mivel az idegen beszéd csak az értelmezésen keresztül sajátítható át, nyilvánvaló, hogy Varró minden egyes allúziójával és paródiájával értelmezi és önmaga előtt érvényesként állítja az adott költőt – újabb jeleként annak, hogy a könnyed versnyelv mögött meglehetősen komoly munka áll. A paródia és a stílusimitáció ugyanis az intertextualitásnak egy olyan, erősebb változata, ahol a szerző leplezetlenül úgy hívja elő a parodizálandó költőt, hogy egyfelől értelmezni kívánja őket, másfelől pedig általuk saját „történetiségét” megalkotni. Ez a két aktus viszont azt eredményezi, hogy a paródiáról nyomot hagy az előcitált szerzők művein, és ha elég hatékonyak ezek a paródiák, akkor ezen túl az eredeti szövegek másként olvasódnak. Lényegében erre hívja fel Menyhért Anna is a figyelmet, amikor arról ír (ÉS 1999. nov. 11.), hogy nem csak Varró Dánielt olvashatjuk például a kötetben nagyon erősen jelen lévő Kosztolányi felől, hanem – és talán ez az izgalmasabb – Kosztolányit is Varró feől. Jó példa erre a Borbála című vers, mely Kosztolányi Ilona szövegét írja újra. Kosztolányi: „Ó az i / kelleme, / ó az l / dallama, / mint ódon / ballada, / úgy sóhajt, / Ilona.” Varró: „Ó, az r / sasorra! / Ó, a b / ólába! / Csupa orr, / csupa bor, / csupa bál, / Borbála.”

Varró Dániel kötetéről többek között ezért mondhatjuk azt, hogy verstani remeklésein túl legfőbb erénye a verskultúra változásának lehetőségére való rámutatás. Az, hogy valami olyasmit csinál, ami fiatalos, újszerű és alapjaiban más, mint amit a verstől általában megszoktunk és várunk. Hogy megmutatja, nincs kőbe vésve, hogy maradandó csak a komorság szülte, tragizáló vers lehet. Sőt, mint például Keresztury Tibor megjegyezte (Bárka, 2000/5., 68.), Varró Dániel – de nyugodtan ideérthetjük Karafiáth Orsolyát is – mostanság vélhetően „nagyobb súllyal szól bele a nyelvek közti párbeszédbe, hatékonyabban befolyásolja a kortárs líra kontextusát, mint a jól bejáratott lírai szólamukat mégoly színvonalas megbízhatósággal variáló preklasszikus pályatársak”. A gyerekversek és általában a gyermekirodalom előtérbe kerülése mellett a nonszenszköltészet felértékelődése is nagy részben alighanem a Varró-kötet sikerének köszönhető. Vagyis, rövidre zárva ezt a nyilvánvalóan lezárhatatlan, és a későbbi kötetek kapcsán remélhetőleg új lendületet kapó vitát, annyit feltétlenül leszögezhetünk, hogy bárhogyan is ítéljük meg Varró Dániel költészetét, jelentőségét, azaz a kortárs versbeszédre gyakorolt hatását aligha lehet tőle elvitatni.

Mindezt megfontolva feltehető, hogy akik Varró és Karafiáth sikerét médiajelenséggé vagy a kiadók marketingmunkájának eredményévé próbálják degradálni, az „idő majd eldönti” kategóriákkal védelmezve a „klasszikus” irodalmi értékeket, talán nem gondolták pontosan végig a kánonok működésének napjainkra jócskán megváltozott, és egyre gyorsabb változásba kerülő alaptörvényeit. Ezekkel szembenézve ugyanis enyhén szólva is illúzió azt állítani, hogy az irodalmi érték, ha egyáltalán van ilyen, a kiadók és a sajtó munkáját önmagáról lepergetve bármikor is, bárhol is megjelenhet. Akármilyen fájó is ez egyeseknek, be kell látnunk, hogy az irodalmi műnek része

mindaz, ami direkt vagy indirekt módon körülveszi, és egy-egy adott szöveget ugyanúgy együtt olvasunk a plakátjaival és a ajánlataival, mint az őt körülvevő kortárs művek ugyancsak manipulációk során megismert tömegével. Nincs önmagában álló ízlés, ahogy nincs elsőként olvasott szöveg sem. Minden értékpreferencia tanult, és mint ilyen, megváltoztatható, elfelejthető és főleg felcserélhető. Sőt, ahogy ezt az irodalomról gondolkodók döntő többsége elfogadja: a jelentős művek minden esetben lényegi elemként hordozzák a csere ajánlatát. Vagyis a siker okait nem ildomos firtatni. A siker önmagában is érték, ahogy a sikertelenség is voltaképp érték kategória.

Más kérdés, hogy a Sárkányfű másik két, a szerkesztésben is nagy részt vállalt, fontos költőjének, Czifrik Balázs és Király Levente kötetének versei nem ebbe az irányba mutatnak. Ez főleg Király Levente esetében meglepő, aki a paródiáiból kiolvashatón birtokában van egy sokkal puritánabb, az elhallgatásos líranyelvet felülíró poétikai eszköztárnak, verseiben azonban mégsem él vele.

Pedig Király kötetét megjelenésekor úgy emlegették, mely az imént tárgyaltakhoz hasonló sikereket érhet el, eredeti hangot és újszerű látásmódot hozva. Erre a kitüntetett figyelemre azért is látszott A legkisebb című kötet felettébb alkalmasnak, mert olyan szerző állt mögötte, aki megragadó erejű és a kortárs irodalomból ezen a szinten régóta hiányzó paródiáinak köszönhetően pályakezdő költők esetében ritka nagy ismertséget szerzett, a műfaj sajátosságainak köszönhetően pedig a szakmai körökön messze túl is érdeklődést keltett saját, „eredeti” versei iránt is. Ebből következően a kötet olyan közegbe érkezett, ahol adott volt a nagy lendületet adó bemutatkozás lehetősége, de talán éppen ezért a várakozásoknak való meg nem feleléssel is számolni kellett.

Könnyen lehet, hogy ez a nagyjából ciklusonként elváló, heterogén lírai világ, mely egy jó első kötet minden ismervét felmutatja a biztos formakezeléstől és határozott mondatvezetéstől a sokirányú kísérletezőkedvig, éppenséggel a paródiák koordinátaival is számolva helyezi el önmagát. Mintha a fiatalabb költőgenerációhoz képest komolyabb, mélyebb hang annak a szerzőnek a hangja lenne, aki az imitativ vershelyzetek problémaival szembenézve, vagyis azokon túl próbál a klasszikusnak nevezhető költői eszközökkel újat alkotni. Tudatosan vállalva a nyelvhasználat, a grammatika és a formakezelés hagyományosnak ható szabatoságát, és eközben abszolút reflektáltan távolodva el az máshol általa is használt, kedvelt és lehetőségei miatt fontosnak tartott beszédmódtól. Ezért lehet azt mondani, szemben az első recenziók állásfoglalásaival, hogy bár Király Levente könyve a későmodern poétikák felől látszik a legkönnyebben megközelíthetőnek, épp az elmúlt évtized leghaladóbb líranyelvi problémáiról való tudása teszi az ezen problémák továbbgondolását is igénylő olvasó számára is érdekessé és izgalmassá a kötetet. Ez praktikus azt is jelenti, hogy ebben a könyvben az a költészeti szituáció nyer elegáns megfogalmazást, mely pontosan az allúziókkal, áthallásokkal, ironikus gesztusokkal teletűzdelt vers lassú átalakulásáról ad hírt, azt a kérdést feszegetve, hogy mi lehet mindezen vagy mindezekén túl. A kötet nagy hiányossága azonban, hogy nem tud erre autentikus válaszokat megfogalmazni.

Czifrik Balázs, aki 2001-ben megjelent Hullám, híd, háló című kötetével a kör legtehetségesebb szerzői közül mind ez ideig utolsóként jelentkezett önálló kötettel, csak részben tudott a többirányú hatásokat semlegesítő, eredeti hangot kimunkálni. Könyvének legsikerültebb darabja a Dacia express című szöveg, melynek mind nyelvi, mind képi világa meggyőző. A világteremtés gesztusait idéző felszólító módú igealakok az önkényes, fantáziáinak engedő beszélő karakteres figuráját képzik meg, mely minden tekintetben kimunkált és megragadó. Az a nyelvi erő, mely egy hétköznapi helyzetből, egy vonatfülke unalmából bő erotikájú, biztos történetvezetésű jelenetet fest, a fiatal irodalom legjobbjai közé emelhetné Czifriket. Emelhetné, ha mindezt át tudná menteni más szövegeibe is. A kötetben ugyanis nagyon sok jó kép, még több kiváló ötlet szóródott el anélkül, hogy ezekből az ötletekből valódi felépítmények születtek volna. Czifriket láthatóan izgatja a nyelvi jelek verssé válásának folyamata, az elmondhatóság és az értelmezés kérdései, mellyel egészen más, több tekintetben azonban termékenyebb útra lépett, mint a szélesebb olvasói figyelmet kiérdemelt társai. Azonban ebben az első kötetében ő nem tud ezek mögé a kérdések mögé lépni, mondhatni, ki van szolgáltatva nekik, és ez eredményezi, hogy a problémafelvetések cseppet sem sematikus sorára nagyon gyakran klisészerű elemekkel élő, nem kellően megérlelt szövegek válaszolnak.

A Sárkányfű történetének meghatározó szereplője volt Harcos Bálint is, aki azonban költőként csak a közeljövőben fog önálló kötetet bemutatkozni. A folyóiratokban és antológiákban megjelent

szövegei alapján azonban elmondható, hogy az ő kötetének tétje vélhetően a gördülékeny, rímekkel pergő nyelvi játék, illetve a prózaversszerű szövegekben megjelenő allegorikus jelentésképzés egymással nehezen összeférő ambícióinak összebékítése lesz. A jelenetszerű prózába hajló Onoff-versek és a zárt formákba rendezett, a vers zeneiségére is figyelő, a Kemény István-i dikciót továbbgondoló szövegek, amilyen például az USA ostroma című – habár külön-külön is rendkívül érdekesek –, talán nehezen férnek majd meg egy kötetben belül. Ha azonban szerzőjüknek sikerül elkerülnie az ebben a helyzetben megbújó, poétikai természetű csapdákat, azaz ha a gyepáld-gepárd-féle rímek játéka nem oltja majd ki a prózaversek szuggesztív hatásait, a könyv minden bizonnyal számíthat a kritika elismerésére. Emellett Harcos Bálint indulatos és energikus, ugyanakkor filozofikus hajlamot is mutató költészete épp eredetiségének és kísérletező kedvének köszönhetően lehet megerősítője a fentebb mondottaknak, hogy tehát a lap vonzásában kialakuló párhuzamos költői utak egymásról tudva és egymással párbeszédet folytatva, ugyanakkor egymástól egyre elszakadva is sikeresek lehetnek.

A Sárkányfű prózarovatában Cserna-Szabó András, Grecsó Krisztián és a ritkábban jelentkező Erdős Virág írásai voltak a legértékesebbek. E három szerző szövegeiben sokkal több közös vonás fedezhető fel, mint az imént tárgyalt versek között, habár a különbségek is markánsabbak, az egyéni beszédmódból következők. Mindhárman otthonosan mozognak a prózatereteket kölcsönző hétköznapi élethelyzetekben, ugyanakkor szívesen keverik ezek közé a néhol bizarr, meseszerű elemeket, az angyali és ördögi princípiumokat, a földönkívüli lényeket vagy a szombat esti Fókusz plusz tárgyvilágát. Cserna-Szabónál ilyen például Drazsan Drazsá, a szerb benzindíler története, aki ellopja és kocsmázásba hajszolja a város szívét (Elbitangolt, kuruc egy szív), Erdős Virágnál pedig az UFO-invázió története (Ufók). És ami Csernánál a Pretty Woman, Grecsónál Torgyán Józsi bácsi, az Erdős Virágnál Brithney Spears.

Cserna-Szabó és Grecsó prózavilágának ugyanakkor egyaránt tárgyai a vidéki élet kiüresedő, tengődő formái, illetve a kisvárosi hierarchiák belső viszonyai és az ezekben definiálódó elképesztő alakok történetei. Grecsónak ehhez kínál formát az egyszerre élményszerűen és ötletszerűen elgondolt pletyka – mely mint téma egyébként már a második verseskötetben is feltűnt: „A pletykák engem emlegetnek” (A gyanú árnyéka) –, hiszen ez a kisközösség összetartozásának, információáramlásának és persze széttűllésének is emblematisztikus eleme, miközben a kisvárosi lét elviselhetetlenségének valóban címbe emelhető metaforája. A Pletykaanyu botrányos utóélete, a perekkel való fenyegetőzés, a cikkek és az interjúk épp ezért a szövegvilág részének tekinthetők, hisz épp a novellákban feltárt törvényszerűségeknek adják fájdalmasan hű megerősítését. Ahogy tehát a hidrogénezett hajú maca a Grecsó-írás szereplője, úgy vált Grecsó Krisztián mint író, a Pletykaanyu című, a könyv határain túlíródó szöveg nem is teljesen szabadon mozgó figurájává. Épp ahogy a versben írta: a pletykák őt emlegetik. Ez a könyvbe is beleírt kétirányúság ezen túl arról is tud, még rétegzettebbé téve a szövegeket, hogy pletykának valójában csak a – akár valóságos, akár fiktív – közösségen belül lehet relevanciája, hisz egy olyan ember, akit nem ismerünk, számunkra nem lehet pletykaalany. Grecsónak épp ezért nagy találmánya a pletyka mint nyelvi és irodalmi forma, mely egyrészt kiválóan megfelel az általa kedvelt és számára igazán otthonos egyes szám első személyű vagy a félfüggő, egyes szám harmadik személyű, monológyszerű narrációnak, másrészt pedig, ettől természetesen nem eltekintve, a Sárkányfű körében született poétikai mozgásoknak is kitüntetett hozzáadéka. A pletyka nyelvi természete ráadásul az ebben a könyvben működő irodalmiság képletére is rímel, hiszen mindkettőben a fiktívvá tett valóságelemek aránya játssza a főszerepet. A pletyka ugyanis lehet „igaz”, de gyakran kiszínezett, megváltoztatott, még gyakrabban azonban teljesen kitalált történet, a „tényleg?” élményének kiváltója. Amilyen a Grecsó által művelt próza is, mely néhol vélhetően valós elemekkel él – Szegvár mint cselekménytér például feltétlenül ilyen –, de természetesen ezt irodalommá téve, megfűszerezve, vagy még inkább újra kitalálva. És minthogy mindez mindig bizonytalan, a legjobb gyanúval élni. Így talán nem sikeresebben navigálhatunk a reális és az irreális történetdarabokból sűrűvé összeálló szövegekben.

A vidék hétköznapijai jelennek meg ezekben a szövegekben, de egyrészt nem kizárólagosan, másrészt többszörösen is reflektáltan. Vagyis nem szolidáris-támogató, kvázi-népies felhangokkal, sőt még csak nem is dokumentalista színezettel, hanem valóságindexét elhalványító

szövegszegmensként. Sokkal fontosabbak ezekben az írásokban az eltávolító, ironikus és főleg önironikus gesztusok, melyek például az olvasók többsége számára nyilvánvalóan idegen szövegtérnek a pontos szentesi és szegvári utca- és kocsmanevekkel történő körülrajzolásokor tűnnek elő. Grecsónál is és Cserna-Szabónál is feltűnő, sőt igen fontos szerepet játszó angyalmotívum ennek a világnak az otthontalanságára utal voltaképp, végső soron pedig csak a közös rend nélküli világban elképzelhető profán, Angyalosi Gergely kifejezésével, metafizikai szomorúságba süllyedő istenkeresésre. Más kérdés, hogy ezek az angyalok rendre hangsúlyos testi jegyekkel azonosítódnak – vö.: nagy mellek, feszes fenék –, és az a legkevesebb, hogy káromkodnak, de durván, és persze füvet szívnak. Ördögi angyalok ezek.

Érdekes, hogy a Grecsó Krisztián által megidézett Szegvár és a Cserna-Szabó András látomásaiban megjelenő Szentes a térkép szerinti rendben egymástól talán tíz kilométerre van. Mégis, ami Grecsó szövegeiben tőpörtyű, az Cserna-Szabónál pacal, és ami Grecsónál kasza és szénadaráló, a Csernánál gatya és latrina. Mindkettőjüknek alapélménye a vidéki kisváros világa, de ebből Grecsó szövegeinek magját, történeteinek gerincét meríti, Cserna-Szabó viszont egy reflexiós szinttel messzebből indulva a vidék világát a testiség metaforájaként használja. Grecsó valóban a vidékről ír, abszolút korszerűen és tudatosan, Cserna-Szabó azonban a vidéki világ kellégeit és díszleteit használva absztrakt problémákról, gyakran és nagyon leegyszerűsítve az anyag és a lélek, a zűrzavar és a rend kettősségéről. Nem véletlen, hogy a szentesiség-szegváriság, a kritika által néhol félreértett lokálpatriotizmusára Grecsó adja meg a választ, bájos öniróniával: „most már szinte biztos, Munkácsy lakott itt a kastélyban néhány napot. Festeni nem festett, de pihent végre az istenadta, mindig nem dolgozhatott az se. Látszik azonban a képein, egy s más megragadta nálunk. És, bevallom, ez nem is meglepő.” (Pletykaanyu) Ráadásul ebben a részletben emellett mindaz kézzel fogható, ami Grecsó prózájában igazán értékes: a lelemény és a humor, az odafordulás és a távolságtartás, az érzelmek kezelni tudása és az ironia, a beszélők „egyszerű” nyelvének visszaadása és a retorikai megszerkesztettség keltette feszültség. És az is megjegyzendő, hogy amíg az Angyalkacsinálás versei a falu múlttá válásának történeteként olvashatók, a verseken belül is erős epikai töltettel, a Pletykaanyuban újra jelenidejű és jelenlévő, élő a falu, eleven és változékony élettér. Talán ennek is köszönhető, hogy Grecsó Krisztián a prózában sokkal meggyőzőbb és egyenletesebb teljesítményt nyújt, mint a lírai műfajokban.

Cserna-Szabó András írásainak a fantasztikum és a realitás felfejthetetlen logikájú váltogatása a legfőbb vonzereje és sajátos arculatának meghatározó vonása. A kritika által zabolatlanságnak nevezett, voltaképp a klasszikus értelemben vett mesélőkedv és mesélni tudás, valamint a rendkívüli gazdagságú fantáziavilág és ötletthalmaz találkozásáról van szó, mely valóban nem minden Cserna-Szabó-írásban keveredik a legmegfelelőbb arányban. Az írni tudás, vagyis a szöveg kézben tartása, retorikai szerkezetének ellenőrzése ezekben az írásokban a grammatikai szabályok, a szintaxis teljes tisztelete mellett valósul meg, és például a jelzőhasználatban, a ritmusérzékekben, a különböző stílusrétegeket egymásba játszó szövegrészletekben vagy a névadásban (pl.: Sonka doktor, Kadarka százados, Legyek Frigyes) érhető tetten. A mesélőkedv pedig az írás könnyed, abszolút görcsmentes, sodró, néhol fecsegő jellegét jelentheti, mely végső soron az előbb leírtakat is magyarázza, hiszen ennek a fesztelenségnek köszönhető az is, hogy ezekben a novellákban bármelyik pillanatban történhet valami egészen oda nem illő, ami egy csapásra átrendezi az alaphelyzeteket, összekeveri a szereplőket.

Amiben a két novellista szintén rokon, az a nyers, altesti képvilág talán túlzottan is gyakori használata. Cserna-Szabónál még – elnézést a képzavarért – a csapból is vizelet, ondó és, az ő szavával, szar folyik. A hasmenés mindennapos, leírása pedig kimerítően részletes. Ahogy első könyvében, talán kissé modorosan fogalmaz: „a vágy titokzatos trágya”. Ez a – nem mondom, olvasói ízlés válogatja – gusztustalan, távoli, önmagában azonban mégsem taszító világ leginkább a saját szövegszerűségére való reflexiókkal tudja megképezni azt a distanciát, ami a trágárnak vagy pornográfának tűnő jeleneteket elemeli önmaguktól és egy mélyebb, prózapoétikai problémákat is felvető kérdéskörbe utalja. A testiség naturalisztikus ábrázolása, a vad képzelőerő és a nyelvi elevenesség együttese egészen újszerű belső törvényekhez igazodó, sodró szövegeket hoz létre, melyben a szórakoztató olvasmányosság és az örökölt, morális természetű nyelvi gátak átlépése

egymást erősítő törekvések. Amikor Cserna-Szabó a Fél hét hátlapján azt mondja, ő az Utasellátó irodalmi változata, ebbe az egy szóba sűríti szövegeinek lényegét: kiszámíthatóan egyenletes, néhol mocskos, néhol romlott, de könnyen és gyorsan fogyasztható, mégis tápláló irodalmiság ez. Mind Grecsó, mind Cserna-Szabó számos komikus elemmel él, sokrétű és gyakran vicces szövegeket ír, melyekben a patronok elhelyezése és elsütése ugyanolyan helyet kap, mint a pontos megfigyelésekből, a megfigyelések értelmezéséből vagy a különböző stílusrétegek keveredéséből születő humor. Ez pedig kiérlelt és biztos írói technikákról árulkodik.

És még annyit, a történet végéhez: a Sárkányfü 2000 tavaszán, ötödik évfolyamába lépve válaszút elé érkezett. Eredeti vállalását túlteljesítve, de a továbblépés feltételeit még nem kiépítve a megszűnés lehetőségével kellett készítőinek szembenézniük. De azzal, hogy a szerkesztők és az állandó szerzők külön-külön kezdték továbbépíteni pályájukat, többségükben magabiztosan és sikeresen, a lap sorsa megpecsételődött: az egyetemi lapból generációs lappá, majd sokaknak fontos, igényes és ízléses irodalmi lappá fejlődött folyóirat részben anyagi, részben személyes okok miatt nem jelent meg többet. Nekrológ helyett azonban legyen elég annyi, hogy az viszont a lap erejét és jelentőségét, a baráti és irodalmi kör gazdag örökségét mutatja, hogy meghatározó és tehetségükkel már a lap életében kiemelkedő szereplői ma már a vezető lapok és kiadók szakmailag is megbecsült munkatársai. És ahogy talán ezzel a rövid körképpel is sikerült bizonyítani, ma már messze többek ígéretes pályakezdőknél.

Zsávolya Zoltán

A (nem)létezés lova

„... magazinokból nem lehet elég.”
(Edgar Allan Poe)

Igyekszem még 2001-ben be is fejezni majd jelen, tulajdonképp már a következő évhez tartozó munkámat, mert az idén még fiatal író vagyok a magam jelképes 33 évével, jövőre meg már sajnos nem leszek az. Komolyra fordítva a szót, mindenesetre úgy gondolom, stílszerűbb fiatalon, azazhogy deklaráltan „fiatalként” rögzítenem a Sárkányfüvel kapcsolatos gondolataimat, mint „nem-fiatalon” tenni ugyanezt. A „fiatal”, vagyis az „újabb” irodalom immáron megszűnt folyóiratáról szólva ugyanis a személyemre irányuló szerkesztői felkérés mögött egy kicsit ezeknek a nem elhanyagolható mértékben időfüggetlen jelzőknek a részben megnyilatkozóra vonatkoztatottságát is érzékelem: várhatóan „fiatalnak” lehet köze, véleménye, keresnivalója valamely „fiatal” dolog kapcsán. Azazhogy – tényleg kikapcsolva most már a kormegjelölés szűkebb fogalmát –: olyasmi tételeztetik fel róla, hogy ha biológiailag kissé idősebb is, azért akként dolgozik, ahogy ma egy fiatal, vagy inkább fordítva: a/bizonyos fiatalok nyomtatják hozzá (is) hasonlóan. Amiből következően pedig: ha a fiatalság éppen azt a hagyományt akarja folytatni, amelyhez ez a nevezett idősebb (fiatal) vagy középkorú szintén kapcsolódik, akkor a tradícióra irányuló választásuk azonosnak vagy erősen hasonló, következőképpen szellemi építkezésükben valamifajta egyneműség képződik meg. Közük lesz egymáshoz, na, a középkorú örömmel veszi kulturális-művészeti szocializációjának az újak fellépésével már önmagában megtörténő erősítését, igazolását.¹ Afféle élettani legitimációt is nyer (ő), irodalmilag feltehetően elintézményesült nyugdíjas korára nézvést (előre) fellélegezhet. Lesznek hát, reményli attól fogvást alapos okkal, olyan törekvések, mint az övé, akkor is, ha már leejteni

¹ Csuha István (*1961) esztétikai „irány” alapján például szintén „fiatalnak” mondható mindközönségesen, minthogy ezt a jelzőt jóformán máig használják ma már kifejezetten idősebb szerzőkre is, mondjuk mindenekelőtt azokra, akik az ún. líra- és prózaforumot a hetvenes években, akkoriban maximum 30-40 évesként, paradigmátikusán végrehajtották.

készül reszketeg öléből a notbookot! Az egyébként sokszor könnyörtelenül energikus ifjak soraiban minimálisan közvetett szövetségesekre talál tehát, szemben a 15–25 évesek között szép számmal előforduló sámán-kölkökkal, Apolló-gyerekekkel és/vagy új szép sötlanokkal... Nem éppen elhanyagolható felfedezés ez számára, s bár ebben az összefüggésben kevés paraméter biztos vagy rögzített, annyi mindenképpen megállapítható, hogy itt – a jelzett módon tájékozódó fiatalok, kevésbé fiatalok közegeiben – viszonylag ritkán merül fel elsődleges gondként a nemzethalál víziója...

*

Folyóirat nálam nem vész el, legfeljebb rendszertelenül tárolódik, de az nagyon. Esetleg ha megszűnik, ám az efféle baleset – kivéve azon periodikumok esetét, amelyeket jómagam szerkeszték – nem az én hibám. Tényleg, ahogy könyvet nem, úgy folyóiratot sem irtottam még el a háztól fennállásom óta, így budapesti lakásomban több tíz (ha nem legalább száz) kilogramm súlyúra rúg már az állomány. Nos, ezen tekintélyes mennyiségben belül, ahogy munkámra rákészülve látom, a Sárkányfű két egész darabbal képviselteti magát, amihez pluszként mindössze a győri bázis „Zsávolya-archívumában” fellelhető további kettő járul... Lebukni látszom, miközben szimpla kényelmességgel aligha látszik menthetőnek (a különben töredelmesen feltárt) helyzet: nem lettem volna hű olvasója a lapnak? Éppen ellenkezőleg! Habár – mivel hajlamos vagyok arra, hogy lényegében téren és időn kívül éljek – bizonyos számokat nyilván átlapoztam, olvastam jártomban-keltemben, ültömben-utaztomban, bizonyosakat pedig nem. Bárhogymint volt is, tudatomban 1996/97 tájától kezdve 2000-ig egészen biztosan benne motozott, hogy a bölcsészkaron ezúttal a szokásosnál „szívósabb”, hosszabban fennálló, tudatosan szerkesztett irodalmi újság működik, de a dolog technikailag a szerkesztői-szerzői „csoport” 1998-as, afféle „testületi” JAK-integrálásáig nem játszott – úgymond – számomra, valójában, valóságos szellemi teljesítményként pedig inkább csak az utolsó számok környékén lépte át az ingerküszöbömet. Igaz, akkor már jelzés értékű tényként Térey János volt a lap olvasószervezője – amely kijelentésem mindazonáltal nem egészen igazságos a többi résztvevőre nézvést, hiszen mind ez utóbbi tényről, mind az egyes számokkal való konkrét találkozás egyéni véletlenjeitől függetlenül az is evidenciának számított már kicsit előbb is (ebben a periódusban pedig már mindenképp), hogy az egyetemi kiadvány tulajdonképpeni szintjét régóta és jóval meghaladó sajtótermék van jelen a placcon. Éspedig – szintén evidencia – ez nem véletlenül történt volna így, tehát mintegy visszamenőlegesen is „ellenőrizni” kell itt a teljesítményt, úgymond, hiszen aki újabban képes ilyen nívóra, az nyilván már korábban is... – Ami persze közhely, hiszen rögtön jönni szokott ilyenkor a megjegyzés: „azért foglalkozom én is vele...” (a felkérésen túl). És mégsem közhely. Mert ha magyarázkodni kell, hát az információk és megfigyelések, értékelések esetlegességén és mennyiségi korlátozottságán az előbb életkorilag részletezett szemléleti, beállítottságbeli, röviden: esztétikai affinitás biztosan átemelhet. Frontálisabban szólva: olvasóként, jelképes mértékben szerzőként egyaránt otthon éreztem magam a Sárkányfűben. Majd’ minden szempontból. Tehát ismerősnek, rokonnak, természetesnek, megnyugtatónak vettem, ami a hasábjain történt. Alapvetően szerettem azt. Ezért merem ohne zsenír bevallani, hogy a Sárkányfű teljes időterét, szerkesztő- és szerzőgárdáját, valamint szellemi tájékozódását és kisugárzását, jelentőségét/jelentését átfogó megjegyzéseim az elmondottakból következően MOST bizony csak az említett négy számra épülnek (a célirányos könyvtárazás mind hozzám, mind pedig a tárgy szabad jellegéhez méltatlan lenne). Ugyanis ennek ellenére komolyan, felelősségem tényleg teljes tudatában ígérhetem, hogy véleményem megalapozott és lényegi. Ezt érzi az ember. A lényegét ugyanis leginkább érezni kell, nem pontosan tudni, főleg nem szolgai filológiával dokumentálni. Mármint azután a véleményem jó, ezt előre- (vagy inkább már utána-) bocsátom tételesen, legfeljebb néhány sajátos, majd hogynem személyes hangsúllyal látódik/látódott el máris. Szóval, értékelésem pozitív és lényegi tapasztalatokon nyugszik, bár konkrét szűrőpróbát („mélyfűrást”) keveset csináltam, s olyasmi is előfordul, hogy valamit esetleg pusztán hallomásból tudok. Ez is hozzátartozik az ügyekhez kicsiny irodalmunkban, irodalmi életünkben, vagy – ahogy én szeretem mondani – az irodalom életének forgatagában. „Vigyázni” ennek okából legalább annyira érdemes, mint amennyire

nyílnak és közvetlennek lenni is megéri. Épphogy lezárult történetről van szó, bizonyos szempontból még biztosan nem is fejeződött be a sztori... nem választ el hát bennünket akkora időszakadék a kiadvány létezésétől-megszűnésétől! Példa-számaim különben a közepéről meg a fontos, bár sajnos csak rövid érvényességű változásokat hozó végéről valók, így az alakulás (ami ebben az esetben egyértelműen fejlődés) jól érzékeltethető lesz a segítségükkel.

*

A III. évfolyam, az 1998-as év 1. száma hever előttem. Kétségtelenül fontos szellemi termék példánya, ez idő szerint mégis nehezemre esik a szerény küllemtől elvonatkoztatni. Hogyan tarthat lázban valamely kulturális csoportosulást az efféle kivitel, amikor „normál” esetben még a kézbevétele is kérdéses az ilyesminek? Ráadásul a lapozgatáshoz társuló élmény szintén ismerős. Mintha már találkoztam volna valami hasonlóval (ugyanilyennel?). Nem tévedek, mindössze elő kell ásnom valamit a '90-es évek első feléből. Meg is van. Fekete-fehér kiadványom formátumra, kinézetre teljesen megegyezik az 1992–94-ig hozzá hasonlóan az ELTE BTK-hoz kötődően megjelenő Metsze(t)t című kiadvánnyal. Kísérteties, hogy – amint azt az utóbbi 1993/1-es számának egy példánya alapján megállapítom – még árban is megegyeznek, a kettejük között eltelt fél évtized mintha minden következmény nélkül folyt volna le. Hát igen, végre egyszer érvényesül az az elv, mely szerint a kulturális termékeket valahogy nem szabad(na) kiszolgáltatni a szabad piac „farkastörvényeinek”... Mögötte is áll a bölcsészkar a produktum(ok)nak, a régi fiataloknál a Hallgatói Önkormányzat, az újabbak (embereink) esetében a Közművelődési Kuratórium alakjában. Akárhogy is: ez a függőség, ez a megjelenési struktúrában megmutatkozó szoros egzisztenciális és legalább részben szellemi beágyazottság a Sárkányfű vonatkozásában 1999 folyamán tetszetősen, mutatósan változik meg, mégpedig az Argumentum Könyv- és Folyóiratkiadó Kft. gondozására cserélődik fel az addigi jóval bizonytalanabb, mert egy adott intézmény közművelődési támogatási keretének esetlegességeitől függő státusz. Már ez a tény maga nem kevesebbet, mint profizmust sejtet, és persze még valamit: az egyetemi folyóirat kategóriahatárának deklaratív maguk mögött hagyását a fiúk-lányok részéről. Érdekes mindezt így gondolatban végigélni; a maga idejében egyszerű „rangemelkedés”, meglehet – valami személyes összetűzés, veszélyeztetettség-érzés vagy bármi egyéb nyomán – a függetlenség formális biztosítása történt csak a többségében továbbra is egyetemi hallgató státusú szerkesztők e lépése által, ugyanakkor: az ügyes és a legtermészetesebbnek tartható gesztus (húzás) mára jóformán történelem... Önálló alapítvány létrehozásáról ugyan nincs szó, az Argumentummal már meglévő (jőnevűmég egy tanszéki „titkárság fakkjában elhelyezett dossziéba” várták a személyesen nem leadható kéziratokat, eléggé érezhető a különbség. Amúgy pedig: mindez akkor történik, amikor egy egyetemi folyóiratot úgy nagyjából éppen abba szokás hagyni. Példa rá – egyben a Sárkányfű indulásának kondíciót is érzékeltető, megvilágító (ellen)példa is persze – a Metsze(t)t sorsa, vagy még korábbi az eléggé rövid életű Tó (pontosabban: A tó), ha emlékszik még rá valaki, 1989-ből, pedig azt olyan, mára az irodalomban számottevő helyiértékre szert tett alkotók szerkesztették, mint Kun Árpád és Vörös István. A tanulság nyilvánvalóan annyira egyszerű, mint a haldokló borkereskedőnek a szőlőre mint alapanyagra vonatkozó vallomása; a szerkesztéshez szerkesztői ambíció is kell,² nem elég az írói... (Viszonyítási pont: az általam egyetemistaként főszerkesztett Kornétás csak két számot ért meg, de az mindjárt „1–2. összevont” volt, hogy aztán annál fesztelenebbül ne legyen folytatása.)

*

Tartalmilag-szerkezetileg összevetve az említett Sárkányfű-számot az utolsókka még valami szembeötlő. A fesztelenedésnek a végére kiteljesedő tendenciája. Korábban iskolás-szabályos rovatfelosztás érvényesül, az egyébként fordításokat is mindig tartalmazó „Szépirodalom” és „Interjú, kritika” jól tagoltan áll egymás mellett a tartalomjegyzékben. Természetesen később is a

2 Legjobb hozzá a kizárólag szerkesztői ambíció, amint azt hosszabb távon a Sárkányfű mégiscsak hamar bekövetkező megszűnése is bizonyítja ...

vége felé következik az ilyesmi, ám az áttekintő felosztás szintjén amúgy „egybenyesve” a primér anyagokkal.

*

Jómagam egy idő után mindig és mindenhol kedvetlen szerkesztő leszek az Úrban és a gyakorlatban, szebben mondva (az én leleményem:) Mándy Iván-i redaktor, az Újholdnál.³ Így van ez, ha az embert elsősorban saját életművének megalkotása foglalkoztatja. Ekkor minden más foglalatosság terhe válik valahogyan előbb-utóbb. S ki nem ilyen végső soron, melyik magát komolyan vevő művész (produktőr) nem?! Hát, éppen ez az! Meg kell ezért vizsgálni a szerkesztőség-létrehozási motivációt közelebbről és a konkrét esetben is.

Mi indít általában egy húszas éveit elején járó embert lapalapításra? Általában a saját fórum igénye. Az, hogy olyan folyóiratot akar, amelyben mindenekelőtt szabadon publikálhat, továbbá amelynek szerkesztésében az ő részben még kimunkálás alatt álló elvei érvényesülnek. Merthogy egyrészt mindenféle akadályokba ütközik rendszerint a régebb óta működő orgánumoknál, másrészt viszont szellemi fejlődéséhez – voltaképpen tudtán kívül, inkább csak ösztönös szükségletként érzi ezt – tulajdonképpen elkerülhetetlen az ilyesfajta szervezéssel-szervezkedéssel járó mélyvízbe vetettség. A régebbi szerkesztőségekben idősebb, akadékoskodó manusok ülnek, akik főleg azon fáradoznak, hogy őt távolartsák. Vagy ha be is engedik, jó kis vesszőfutást rendeznek előbb az újonc számára. Netán kritikáirásra fogják, de mindenképpen várokoztatják. Ő úgy érzi, megalázóan, szükségtelenül. Nosza, lapot indít tehát a taknyos – már hogyha valahol valamilyen pénzhez fér –, és örül a funkcionálás lehetőségének. Lehetőséget kínál a többi, hasonszórú taknyosnak, kegyet gyakorol a nála néhány évvel fiatalabb taknyossal, és egekbe meneszti a nála néhány évvel idősebb másik taknyost. (Ez utóbbi ténykedés színtere a kritikai rovat.) Hajszála, mint az élet, ahol az öregek és a középkorúak csinálják ugyanezt, csak ők némileg nagyobb, szélesebb életkori palettán szétterülve. Ez tehát megy egy darabig. Nagyon sok minden belejátszik, többek között – nem utolsósorban –, de nem is elsősorban – a tehetség, hogy ez mikor marad abba. Mégis, általában abbamarad, ritka a művészileg továbbra is aktív nyitó formációjának évtizedes konzerválása.⁴ Szerencsés esetben, amilyen a Sárkányfű is volt, akkor marad abba (vagy: mire abbamarad), (amikor) a felnőttek, azaz az „idősebb fiatalok” – részben saját erényei, részben a feléjük tett, ilyen koncentráltan és egyébként is már egyáltalán nem elhanyagolható gesztusai révén – felfigyeltek a műhelynyivé sűrűsödő tevékenységre, nyüzsgésre satöbbire. És maguk közé vették közülük azokat, akiket arra érdemesnek tartottak. Ebben a pillanatban legtöbbször érdektelenné válik számukra a felemelkedésükben kulcsszerepet játszó címke, maga a folyóirat. Majdnem teherré, amelytől meg kell szabadulni. Elejtik tehát, hagyják széthullani, kilépnek belőle. A lónak, amely a szekerüket húzta, halott lóvá kell válnia, így szolgálhatja őket. Nincs többé eredeti formájában, de már ők maguk sincsenek (az) eredeti formájukban. Létezésüket nem kell óriási elánnal megalapozni már, ahogy eddig, annak ettől fogva jóformán a dolog nemlétezése a záloga, hajtóereje... Többet használ így. Hiszen fontosabb tennivalója akad szinte mindegyik valahai résztvevőnek. Könyvkiadónál, „felőtt” lapnál helyezkedtek el, vagy éppen kutatói pálya vár rájuk, írásaik pedig a történelmi folyóiratokban jelennek meg rendszeresen.

Vajon ilyen forgatókönyv érvényesült a Sárkányfű esetében is? Rebesgetik. Szerintem semmi különös nincs ebben. A legtermészetesebb alakulás.

*

(Kb.) „minden idők legjelentősebb magyar nemzedéki folyóiratára”, az Újholdra némi hátsó szándékkal utaltam fentebb. „Kitüntető” példának, párhuzamnak szántam a Sárkányfű folyóiratról

3 Az Újhold volt az a folyóirat, ahonnan Mándy, ha nem tévedek, némi tessék-lássék közreműködés után „kiszállt”. Vagy az Ottlik Géza volt? Nem, nem!

4 A Nappali ház jó egy évtizedig állt fenn, de szerkesztői induláskor inkább harminc, mint húsz év körüliek voltak.

szólva. Kijelentésem legalább annyira tréfa, mint amennyire komoly,⁵ de hát alaposan helye van e témában a tréfának. Példa lehet erre az 1998-as, a JAK-adoptáció nyarán íródott egyik utolsó Tata-napló. Ebben, ha nem tévedek, Garaczi László Károlyi Csabának tulajdonítja a beszédes, mert szerintem gonoszkodóan szeretetteljes tévesztést, miszerint, tudniillik: SÁRKÁNYFÜRDŐ. Tehát, hogy ilyen néven létezne lap. Vagyis a Törökfürdő – szintén nemzedéki, csak egy generációval korábbi – folyóirat címét-azonosságát a Sárkányfüvével úsztatja volt össze a még egy generációval korábbi nemzedéki folyóirat, a Nappali ház felelős szerkesztője⁶. Amit akár konkrét, akár jelképes értelemben veszünk, mindenképpen az öregebb fiatal laza vagy lazázó gesztusának tarthatunk: „Hja, az én perspektívámból már, ugyebár... Mit is szerkesztenek, ejnye, ezek a fiatalok?...” – Időközben köztudott módon a „tévesztés” tárgyát képező másik és a tévesztést gyakorló által felelősszerkesztett nemzedéki folyóirat is megszűnt...

*

Természetesen a felmerülő „nemzedéki” jelzővel érdemes csínján bánni. Ez nemcsak a Sárkányfüre igaz, hanem valamennyi említett lapra. Maga a szerkesztő(ség)i kormányrúd volt csak esetükben szilárdan korcsoporti/baráti körű kézben, nem valamiféle abszurdnak tételvezhető publikációs monopólium, s még csak nem is kizárólag az adott irodalmi nemzedék (15–20 vagy csak 5–6 tagjának) féltékeny reprezentációja zajlott természetesen egy-egy orgánumban, hiszen mások – a Szerk. átlagéletkoránál idősebbek és fiatalabbak egyaránt – nemcsak hogy helyet kaphattak, hanem akár hangsúlyosan is szerepelhettek benne (ez a Nappali ház esetében példamutatóan megvalósult, a Törökfürdőben viszont a szerkesztőkön kívül korban felfelé inkább csak Tandori Dezső és Németh Gábor, lefelé jórészt csak a mára szorosabb költői triásként bízást múltnak tekinthető Térey-Poós-Peer szerepelt). Ami persze önmagában még nem erény, mármint az nem feltétlenül vívmány, hogy a végtére mégiscsak nemzedékinek nevezhető periodikum kisebb-nagyobb mértékben nyit az előtte járó vagy az utána következő generáció(k), csoportosulások, netán klikkek (?) felé, mivel a megfigyelőt pontosan a nemzedéki/baráti csoport jelenléte, működése, rendeződése mint olyan érdekli/érdekelné, az a fajta önérték, amelynek bármiféle („túlzott”) nyitás, az önidentikus (még optimális) zártság vagy kohézió oldása éppenséggel ellene dolgozik. Ebben a tekintetben pedig a Sárkányfü nagyobb konzisztenciát mutat, mint a Nappali ház vagy éppen a Törökfürdő. Kezdetől fogva így van alapvetően, de a végére feltétlenül dominálnak a közölt írók soraiban az 1975 és 1980 között születettek. Már az 1970 körül születettek is afféle szívesen látott, de mégiscsak vendégnek tekintett magánzóként „csúsznak be” soraikba, és egyenesen esztétikai demonstráció vagy hódolatszámba megy, ahogy a „fiatal” irodalom „nagy öregjei”, például Halász Margit vagy Payer Imre „megbújnak” ebben a közegben. A szerkesztőség nemzedéki perspektívájának tájékozódó-

5 Lelki szemeim előtt egy olvasólámpával bevilágított éjszakai zugban Lengyel Balázs éppen felneszel ezen, a világban – általam! - pályára állított verbális motívumra, orrlíkai a szagot fogó vadászebéhez hasonlóan kitágulnak, és ... és ... legkésőbb most tudomást szerez a Sárkányfüről, ha ez eddig nem következett volna be (amit kétlek), majd ennek a ténynek messzemenő következményei támadnak kortársi (jelenkori?) esszéisztikánk esedékes alakulását illetően.

6 Ezen a ponton emlékeztetnék arra, hogy a lap utolsó, 1999-2000-es számainak tipográfiai megugrása nem elhanyagolható formális, fogalmazásbeli, megjelenítési újdonságot is magával hozott. A címet képező összetett szó második tagja, a „fü” ebben az időben nagybetűs „Fü”-ként kiemelve, a „Sárkány”-nyal bár azonos betűtípussal, de attól eltérő színben (füzölddel, sáskazölddel, sárgával stb. jelezve) bukkant fel. Az eredeti és eredendő Süsü-i, azaz Csukás István-i literátus-gyermekded rájátszás mellett – amely olyan típusú, csak posztmodernebb-tréfásabb, mint Illyés Gyula esete (a) Mozgó Világgal vagy Kukorelly Endréé (a) '84-es kijárással – ez véleményem szerint a hetvenes években született íróemberek szinte elengedhetetlenül stílusbeli vízjellé vált dolgára, nevezetesen a lágy vagy kemény(ebb) drogokkal való kalkulálásra, a kábítószerelés való- vagy pszeudo-élményén, annak tematizálásán, esetenként narratopoétikai tényezővé emelésén épülő irodalmiságra történő utalást testesít meg. Ha ennek a „vircsaftnak” az újságban közölt írások nem is képezik közvetlen és főképp nem gyakori lenyomatát (bár például a prózarovat-szerkesztő elbeszéléseiben elő-előfordul ilyesmi) mindenképpen kulturális-politikai kódnak tekinthetők. Kevéssel azután, hogy a „polgár-kormány” még a lágy drogok fogyasztását is az illegalitás területére utasította, ez (ön)tudatos fiatal intellektuelek részéről nem kevesebb, mint egyfajta szellemi tüntetés demonstrálása, függetlenül attól, hogy személyesen miként állnak az üggyel. A Farkas Zsolt által gúnyosan említett villamoskocsi után a kilencvenes évek végén jóformán a hallucinogén anyagok emlegetése volt hivatott az „urbanitás” tényére és csendes-kimondatlan igényére utalni az újabb magyar irodalomban.

önreprezentáló gyakorlata pedig az időbeli alakulás folyamatában (a IV–V. évfolyam fordulójára) eljut oda, hogy a mindig hangsúlyos, vezető anyagnak szánt interjú keretében már nem feltétlenül „idősebb” alkotó faggattatik mint afféle példakép vagy egyszerűen olyasvalaki, akire érdemes odafigyelni, hanem a főszerkesztővel azonos évjáráthoz tartozó szerző juthat náluk ilyen szerephez. Ez nyilván azt akarja jelezni a nemzedéki folyóiratban, hogy a generáció, íme, felnőtt, nemhogy apákra, de még bátyokra sincs szüksége,⁷ maradéktalanul kitölti már a világban neki rendelt helyet. Felnőtt, végérvényesen.

*

A Sárkányfű éppen akkor szűnt meg, amikor bölcsészkarilapból valóságos irodalmi folyóirattá kezdett/tudott válni. Valójában tehát nem lett azzá mégsem, hiszen végső soron aligha hagytak időt maguknak a szerkesztők, azzá válni, ámbár valahol soha nem volt más. Érdekes, hogy ebben az egészben, mint annyi mindenben, utólag ismerszik fel igazából a spiritusz. Távlattól, az időbeli nehézkedés lezajlása után megállapítható: fontos lapnak tarthatja ilyen vagy olyan szempontból akárki, legfőképpen azért, mert a benne résztvevők aktuális életszakaszában vitathatatlanul annak számított. Mert nekik ügyet jelentett, mert nekik aktuálisan a legfontosabbat jelentette szakmailag. (Amikor pedig már nem jelentette nekik ezt, felhagytak a működtetésével.) S ha az ebben rejlő érték idővel esetleg jócskán relativizálódhat is, aligha tagadható, hogy egykori résztvevőinek aktuális és jövőbeli irodalmi érvényesülése a későbbiekben az érdemleges történeti értékkel bíró gyűjtőorgánium színében tüntetheti fel a folyóiratot.

⁷ Ennek némileg ellentmond, hogy például még az 1999/3-as számban is az 1967-es születésű Hazai Attilával készült interjú, ugyanezen szám végén pedig Parti Nagy Lajosnak az egyik törzsszerző kötetbemutatójára készült szövege olvasható. Mindegy, fő a tendencia és a végeredmény!

Nekiesni a végtelennek¹

Kemény-szubjektív; a motívumok és a hatások tükrében

Kemény István még formálódó életművét a kritika nem a maga helyén kezeli. Kemény a művészetével egy olyan sajátos világot alkotott, amihez még nincsenek meg az olvasási kulcsaink, azaz a helyes térképünk. Nem állítom, hogy éppen én tudnám elkészíteni azt, ám az biztos, hogy minden próbálkozással bővül a már biztonsággal bejárható vidékek alapterülete.

„Nemzedékének legfölkavaróbb, legizgalmasabb verselője” – írja róla Térey János.² Megjelenése „új korszak a magyar lírában. Iskolateremtő. Kötete (itt a Néma H-ra utal) cáfolata annak, aki a Vas István-féle realiztikus poétikában látja egyedül az éltető forrást. A néma betű az igazi létezés rejtettségének szimbóluma. Jelentősége Ady A minden-titkok verseihez mérhető” – fűzi tovább Tábor Ádám.³ Ám létezik egy másik kritikai hang is⁴, amely több pontján elutasítja ezt a fajta költészetet.

Céлом – éppen ezért – egy minél teljesebb Kemény-portré megrajzolása, különös tekintettel az általam lírai csúcspontnak tartott két nagyversre, az Egy nap életre, és a Nagymonológra. Ehhez azonban elengedhetetlen, hogy a Kemény Istvánhoz „tartozó rengeteg egyébről” is beszéljek, többek között művészetfelfogásáról, a mai magyar irodalomra gyakorolt hatásáról, valamint az elutasító kritikák más szemszögből való elbírálásáról. Munkámban főképp a költészetére koncentrálok. „Kemény István egyvégtében ugyanazt a könyvet írja, élményköre és forrásai változnak csupán” – írja róla Térey János, és ezzel messzemenőkéig egyetértek. Írásom másik célja megvilágítani azt, miért.

„Idézte Villont, Brenda Leet és Marxot”

– avagy kik, mik és hogy formálták Kemény költői világát –

Ha a Kemény-költészetet vizsgáljuk, elsősorban a filmek hatása válik nyilvánvalóvá. Erre nemcsak a konkrét címek és témák utalnak, hanem gyakran a szerkesztési módokban is felfedezhetjük a filmes indítást. Kun Árpád szerint a háttérben egy filmes kudarc áll, de szerintem nincsen szükség a látványkultúra világában elszenvedett fiaskóra ahhoz, hogy valaki ebben lássa lírájának kiteljesítési lehetőségeit.

Elsődlegesen talán Jarmant és Greenawayt kell említenem. Az Anglia alkonyában például megtaláljuk Kemény egyik alkotói módszerét, a tömeg és a magas kultúra szétszalazhatatlan összekeverését. A film voltaképp nem más – hogy egyik elemzőjét, Jászberényi Józsefet idézzem –, mint az „elhagyatottság világlátomása”. Ez a vonal főképp a Koboldkórus és a Néma H verseiben lesz domináns, de utalásokat már a korai versekben is találhatunk, elég, ha csak az ember nélküli tájakra, a Késő középkor, vagy a Háború stb. című alkotásokra utalok.

Greenawaytól a tömegjelenetek, illetve a naturalista ábrázolásmód lehet ismerős, gondoljunk csak a Zoo-ra. Ám Greenaway hirtelen snittjei, erőteljes bevágásai is megjelennek e versekben. Megemlíteném még Robbe-Grillet-t is. Az ő hosszan kitartott jelenetei, a lassúsága is hatással lehetett Keményre. Ha a Mólont olvasom, egyből peregni kezdenek előttem a Halhatatlan képei, vagy egyes verseknél a Tébolýító zörejek a kék villa körül, hogy csak ezt a kettőt említsem.

„A katasztrofizmus nagy összefoglalása a Témák a rokokó-filmből első ciklusa. Egy megíratlan

¹ Jelen írás az azonos című szakdolgozatomból készült.

² Térey János: Mi lett Önből avagy: Kemény István, és akiknek nem kell. In: Beszélő 2000/7. 8. 183. p.

³ Tábor Ádám: Született költő született. In: A váratlan kultúra. 1997. Balassi Könyvkiadó, 173. p.

⁴ Gondolok itt Szabó Szilárdra, Gács Annára, Babarczy Eszterre stb...

filmforgatókönyv verses és prózai vázlata lehetne. A szövegeket a totálképek uralják, s az én bennük leginkább a totálképeket konstruáló-rögzítő operatőrnek tekinthető” – írja Gács Anna.⁵ És valóban: a filmnek paradigmikus jelentősége van. Nemcsak a képszerűség, vagy egy-egy jelenet külső szemszögből való leírása miatt, hanem találhatunk erre közvetlen utalásokat is: Az ellenség művészete filmkészületről szóló részei, Témák a rokokó-filmből, a Stáb, az Életmentés című versek. Számomra nem kérdés, miért van ez. Kizárnám Gács Anna fölvetését, ötletét, ami a kollektív alkotáshoz való vonzódást említi, sokkal nagyobb formáló tényező lehet az, hogy jelen kultúránkban a vizuális információk egyébként is uralkodó szerepet töltenek be, hatásuk vitathatatlan, és ami ilyen erővel van jelen az emberi tudatban, természetes úton tűnik fel a költészetben is. Keménynél ráadásul a nyelvhasználat szintjén is megjelenik a film. A sci-fik, kalandfilmek panel-szimbolikáját remekül illeszti be a verseibe. „Alkimizálja a már mindannyiunk agyába beszivárgott korszerű giccsmitológiát, költeményeinek szuggesztív atmoszférája, titkokat rejtegető-tartogató szerkesztési eljárása, részletező narrációja, ráérős víziói és elegáns szellemessége segítségével” – írja Gács Anna.

Közvetlenül ehhez a témához kapcsolódik – mintegy a film másik megjelenési formája, a videoklip hatása a keményi költészetre. Manapság több vershez is készítenek klipet, vagy ha így jobban tetszik: zenés, képes aláfestéseket, mintegy illusztrálva az eredeti művet. Kemény jó pár verséből, már csak a szövegszerkesztésük miatt is, remek klipet lehetne forgatni. Ő „találta fel” azt a költői eljárást, amit Térey első kötetének értelmezésekor „cut up” -nak neveztek. (Igaz, hogy hasonló technikával már Pilinszky rövidverseiben is találkozhatunk, de az tény, hogy a kortárs költészetben Kemény honosítja meg.) Ez nem más, mint a klipszerű, gyors vágások technikája. (Robbe-Grillet!)

Keménynél elsődlegesen az Ady-élmény a meghatározó. Itt ugyanazt elmondhatom, amit a filmnél: paradigmikus jelentősége van. De nem csupán az életműnek, hanem magának az alaknak, a kornak is. Miben is áll ez? Ady életmódja, mint követendő minta az egész művésznemzedékre jellemző. Csak éppen a környezet, a kor változásai miatt apróbb módosulásokkal. „Bohémság, züllés helyett ma egy kevésbé távolságtartó kifejezést használunk erre az életre: benne lenni a rock and rollban. Érezni a rock and rollt: zenében a fülben lévő ritmusra pörögni végig az életet. Ez Az Élet melankóliája. Ez A Fekete zongora.” – vall erről Kemény.⁶ Azt persze jól tudjuk, mit jelent ez az életforma, és mik a velejárói.

Másik jellemző vonás még az önmitizálás. Amikor a költő úgy tesz, mintha valaki lenne. Erről ír is egy Térey-kritika kapcsán⁷, valamint egy előszóban, amely az általa szerkesztett Ady-válogatottban (!) található meg. (A sorozatnak felvállalt célkitűzése a hagyományt a mához kapcsolni, azaz olyan szerkesztőket kérnek fel, akik az adott költővel hasonló szellemiséget képviselnek, vagy legalábbis ez az előd nagyon nagy hatással volt a művészetükre. Téreynek így Kosztolányi, Vörös Istvánnak Arany János jutott.) „Ady Endrét a magyar nyelv megtartotta magának. Ady Endre a magyar nyelv titka maradt. Vagyis majdnem senki. De hát mi közünk nekünk Ady Endréhez? Nézzünk a szemébe. Mondjuk neki, hogy semmi. De vigyázat: Ady szeme erős szem volt: olykor a kocsma falai is szétnyíltak előtte. Alkalmatlankodott. A saját korában is. Akkor alkalmatlankodjon ma is. Nem lehetetlen, hogy az ember legbölcsebb tette, hogy fárasztja a benne élő szörnyet. A bölcsesség talán nem több, mint a fáradtság. Mi közünk Ady Endréhez? Talán nem több, mint a fáradtság. Úgy fáradt, ahogy mi.”

A továbbiakban a művekben csak rejtetten megnyilvánuló, a versszövegben áttételesen megmutatkozó vonzalmakat tekintem át. Ebben a tekintetben én Szőcs Géza hatását érzem a legmeghatározóbbnak. Az írói entrée több tekintetben is Szőcsére emlékeztet. Már az indulásuk is hasonló, hiszen mindketten húszéves koruk körül robbantak be az irodalmi életbe, elemi tehetségek, de közös még a hagyományos dalszerűség oldottabb, stilizáltabb „feldolgozása”, valamint a mesélő hangűtés, de említenem kell még a téma- és formaválasztás szabadságát, a költői kockázatvállalást is. A jelképek, az úgymond „nagybetűs” fogalmak használatát, egy titkos jelrendszer működtetését, amely csak az értő olvasáskor adja meg magát. Sokszor érezhetjük ugyanazt Szőcsnél, mint Keménynél: hogy egy ismeretlen világgal van dolgunk, aminek a vaktérképét tartjuk a kezünkben.

5 Gács Anna: Egy hanyag kobold írásairól. In: Nappali ház 1994/3. 125. p.

6 Kemény – Vörös: A Kafka-paradigma. 35. p.

7 Kafka-paradigma. 52-53. p.

Szerelmes verseikben is érzek rokon hangütést, elég, ha csak a Jössz velem bálba? vagy A hajócsavarra utalok:

„Nem is tudom, mihez kezdenél, ha adnék neked egy hajócsavart. Mondjuk, adósságba verném magam, elárverezném mindenemet, amíg sikerülne megszereznem egy viharvert óceánjáró propellerét. Aznap, mikor a szállítómunkások letennék a hatalmas és jellegzetesen hajócsavar-illatú hajócsavart a házatok előtt, s becsengetnének hozzátok, lesben állanék valahol a közelben és figyelném az arcod. // Olyan lány kell nekem, aki örülne a hajócsavarnak.”

Ráismerünk a Kemény szerelmes versek jellegzetesen „bujkáló” vallomáosságára, játékosságára is (Gács Anna). Szöcs lírai életműve már lezárult. Vendégszerető címmel, és Sz. G. utolsó verseskötönyve alcímmel 1992-ben megjelent az utolsó gyűjtemény. Nem célom a továbbiakban az összehasonlítás, egyet azonban még mindenképp említék: a fogalmak megszemélyesítésének uralkodó szerepe. Szöcsnél például az Időválasztó Vonal, Keménynél a Néma H.

A Weöres-hatás a korai Kemény-versekben jelentős, és ez a kavalkádosságban, rejtélyességben, egyetemlegességben, a „mindent mondás” igényében érhető tetten. Vershelyzetei és metaforakincse főleg a korai versekben középkorias és science fiction elemekből építkezik. (Vonzódása a sci-fi-hez abban is megnyilvánult, hogy a nyolcvanas években többször írt a műfaj népszerű orgánumába, a Galaktikába.) Ez a furcsa keveredés friss asszociációs technikával, öntörvényű építkezéssel, néhol zavaros metafizikával társul. Említem még Füst Milánt is, a középkori víziókkal. Keménynél is hangsúlyos az Éj, (Találkozás az Éjszaka-kultusz híveivel stb...), az okkult világ versbe emelése, igazi dekadens költő attitűddel. Ady emlegetése után a nyugatos ízben már semmi meglepőt nem találhatunk. Punk és újhullámos zenekarok szövegei adták az ötletet a véletlen, merész rímekhez.

Mindezek, valamint a befelé forduló, túlérzékeny dekadencia, és a költőt befonó posztmodern fantomvilág ötvözése – ez az irracionális, amely ezt a költői világot leginkább fémjelzi (Kun).

Vaktérkép a Kerthez

– avagy a korai versek motívumrendszeréről, versépítési technikájáról –

Kemény költői életművét két nagyobb szakaszra lehet bontani. A második természetesen az elsőből indul ki, de mégis radikálisan más. A korai versekből is csak azokat a motívumokat emelem ki, amelyek – másképp, és módosulva bár – de jelen vannak, vagy kiteljesednek a későbbiekben. Első alkotói periódusán a Témák a rokokó filmig bezárólag kötetben megjelent verseket, illetve az Ellenség művészetét értem.

Ha ezt a korszakot egyetlen kertnek képzelem el, meg kell magyaráznom, mit értek ezalatt, s hogy mik ennek a kertnek – pontosabban a Kertnek – legfontosabb helyszínei, jellemzői, kik lakják, és kik látják át egész szövevényes rendszerét. E versek mottójául az alábbi sorokat választottam: „mitikus ember így felejt / évezredekkel alszik át / de a jövő sem az övé” (Egy fantáziából).

E korai korszak fő költői eszközének az ál- vagy antimitológiák töredékeit, törmelékeit hordozó heterogén – közkeletű és felülszilizált retorikákat keverő – nyelvhasználatát tarthatjuk. Antimitológiának nevezem azt a szimbólumhálóként működő szövegszerkezetet, mely magát egyneműnek és magától értetődőnek tünteti föl, noha jeleihez nem kapcsolódik rögzített jelentés. A mítoszra konkrét utalások is vannak, gondoljunk a Késő őszi legendára, A folyamok nagy évére, A varázsnegyedre stb... A hanyatló, kultúra utolsó perceit élő világot mutatnak be ezek a versek. Helikopter a jövő felett, Egy poros úton történt: az ember már nem szereplő. A kultúrák szellemi és anyagi termékei elvesztik kontextusukat.

A megfigyelő a széthulló világ kulturálisan hagyományozott vagy általa teremtett összefüggéseinek tértől és időtől nem korlátozott tudója jelenik meg. Nézzük meg konkrét példán, A szentföldi Kilátó Expresszó című költeményen. „Tiszta időben nagyon messzire látok: / a lassan forgó kilátóteremmel / ellentétesen mozognak az időszakos tavak / és a sóval fedett pusztaságok. (...) // Jerikó... A Kilátó forog, kényelmes és örök. / A vendégek között az egyetlen vagyok / aki sejti, hogy még lebeg / Isten lelke az időszakos vizek fölött...”

Jellemző jegy még a folyamatos ismétlések technikája, ami alapanyagát a fantázia teremtette végtelen világból veszi. Ez legszemléletesebben a már idézett Egy fantáziából-ban látszik. Uralkodó

elem a megszemélyesítés, az allegóriával határos kép, a teljes hasonlat. Retorikai elemek, amelyek nem sűrítik, hanem kibontják a képes beszédet, amelyek a hasonlatot mesévé növelik, ahelyett, hogy metaforává tömörítenék, és ezzel aztán nem felöltöztetik a való világot, hanem alternatív világot teremtenek. Cél a folytonosság megteremtése, az egyetemes mítosz romantikus vágyálma. Szerintem ez sikerül is Keménynek: versvilága beszippant, magával ragad, vele sétálunk a romos díszletek között. Mert ez a kert bizony baljós és sötét. Jellemző verse Az elvadult kertben című: „Ahogy a rozzant kapun beléptünk / a bokrok közt valami felugrott / és még beljebb menekült a kertbe.”

Ha jobban megnézzük, mintha a korai versek mindvégig ezt a valamit keresnék, írják körül. Sok az önreflexió pont, és a nem létező eredetire utaló idézet. Ezen eszközökkel egy olyan eklektikus világot foglal egységbe, ahol a bizonyosság a történetek dialektikájában van. Kettősség-érzésünk mindvégig megmarad. A másik irány az elemelés. Ez a világ a valóságot fényképezve olyan világot hoz létre, amely nem az alapot dokumentálja, hanem azzal párhuzamosan létezik. A meglévő világtól elfordulva a felépítés műveit teremti meg ezek a költemények. Ebben a világban az idill is szerepet kap. A versekben a két erő egyszerre hat, a világ birtoklásának kamaszos igénye és a meditatív ismeretelméleti kétely.

Babarczy Eszter egy rokokó kép (Michael Sowa Szabadban című festménye kapcsán) frivol tájnak nevezi ezt a vidéket. „Minden dekoráció benne, minden díszlet, minden idézet vagy utalás valamire, ami most a legkevésbé sem tekinthető valóságosnak vagy aktuálisnak: rokokó csomagolású idillre. De ez az idill halálosan komoly, tökéletesen őszinte, színtiszta mese. Kemény István nem ilyeneket ír, de mindig kíséri a frivolitás, a könnyűség csábítása.” A világban, amit létrehoz, „csinos és életunt egyetemisták” mászkálnak, sötét és titokzatos. (Éjszakai hiedelemvilág az egyetemeken) Az elemek összekeverése által jön létre ez az egyedi tér és idő, amihez csak a versek nyújtanak némi támaszt. A két világ között a költő a közvetítő, a tolmács. Bekapcsolja az olvasót a vers áramkörébe, a dolgok nyelvét szavakra fordítja. Középkori krónikák, boszorkányperek hangulata kapcsolódik a teljesen mai hangulatokhoz. Ám ezek a hangulatok a derűt mindenképp nélkülözik, elég csak címetek sorolnom: Ballada a végzet feltételeinek egyidejű fennállásáról; A lelki betegségekről; Egy boldogtalan kutatóhajó, avagy a megismerés határaitól stb.

Legfőbb szervezőelem a kihagyás. Cél az értelmet és érzelmet magasabb egységbe sorolni, és ezt az öntörvényű építkezéssel, néhol zavaros metafizikával, kopogó rímekkel, szándékosan ügyetlen metrikával, és a zavaros központoszással éri el. „Dalok, amelyek nem mindig rímelnek” – írja Babarczy. (Lebegés a budai polgárság és Isten között.)

Jellemző Keményre a dolgok finomszerkezetének pontos ábrázolása. Az ösztönvilág versei egyszerűen és spontán szerveződnek a problémák szintjén: „valamelyik versemben daganat van” – írja, és ebből is látszik, hogy itt az ábrázolt dolgok nyomulnak előre, nem a személyesség. Ezek a versek mentesek az alanyiságtól, inkább beszámolók abban a másik világban jelen lévő dolgokról. Kun Árpád szerint „a mitológia átértelmezés nem epikai igényű, az utalások azonban megnövelik a szövegek kiterjedését egy jól kiépült (mitológiai) tudatszinten”. Kemény átvezet bennünket ezeken a műveken, de ez az út nem mindig egyenletes, vagy jól kivehető.

A mitológiai háttér mellett tehát másik fontos tényező az „úton levés”. Az út ezen az áltörténelmi szintén, ezen a mitikus terepen át vezet. Tehát a történelemmel szembeni kétely egyik lényeges szituációs kerete az utazás. (Egy poros úton történt, Út a hanyatlás nyilvánvaló jelei közt, A hajóút, A sugárút stb.) Az út a karnevalizálódó történelmi idő helye, de itt kizárólag nyelvi karnevalizáció folyik.

Fontos motívum még a sztyeppe, mint metafora többször visszatér e korai művekben, például A varázsnegyedben is: “A Sztyeppe (vagy Sinai) körút; / A Nembudapesti (vagy Háromezeréves) utca; / Nyugatról a Sorspark (vagyis a Misztikusok tere); / Délről a Belváros középkori fala; // Egyfelől egy bizonytalan XXI. század; / Másfelől a kezdeti XV.”

Ez a vers mintha maga lenne a megfejtés. Rejtélyes történetek a Varázsnegyedben, ami évszázadokat, egymástól távollevő helyeket köt össze, illetve képezi azok centrumát. A sztyeppét azonban értelmezhetjük máshogyan is. Az elképzelés nem is lesz olyan merész, hiszen maga Kemény említi a Kafka paradigma egyik párbeszédében (Dialógus a játékról és a félelemről) Hermann Hessel, és az ő Pusztai – vagy régi fordításban – Sztyeppe farkasát. Utal a regény sokak

által ismert fő tézisére, arra, hogy az emberben ének sokasága rejtőzik. A Késő őszi legenda lovasai tehát lehetnek Kemény énjének szétvált, és most külön felé tartó részei. A Sztyeppe körút pedig maga a személyiség, amit mégsem hagyhatnak el. Ezt támasztja alá az Így közeleg című mű is, ami arról szól, hogy egy férfi összegyűjti hat hasonmását egy használaton kívüli gyárban.

A kert maga is visszatérő motívum ezekben a művekben (A mandarin gondosan elzárt kertjében; Az elvadult kertben, A nagy kiterjedésű park). A kert nyilvánvaló metafora, a megalkotott világ lezártágára, határaitra utal.

Ebben a kertben mindig éjszaka van. Néha csak a vers-egész hangulata utal a napszakra. (Út a hanyatlás nyilvánvaló jelei között: „...a rét fölött egy hosszú szürkés szerkezet köröz” – kettős kép, lehet egy repülő is, de lehet az alkonyat. Köröz fölöttünk, mielőtt végleg lecsap ránk az éjszaka. A borzalmas dolgok ekkor történnek. „Alkonyatkor aztán a Nomádok falujából emberfüst vágat az Érchegység fölé.” (Elfelejtett Érchegység) Éjszaka sírnak fel a disznók (Valamit titkolnak előttünk) és a feleség is (Epizód-dal a mérnök feleségéről). Vagy, hogy az egyik leghatásosabbat idézzem: „Éjszaka van – a tűz újra elveszett, / a fürdőszobát vadcesempe nőtte be, / a zuhanyrózsából vadvíz oson elő, / éjszaka van – a legjobb ha felnevezsz” (A lelki betegségekről). A sötétség sokszor magának a „megfejtethetlenségnek” a szimbóluma. A sötétség egyébként a nappalt is uralja, baljós árnyékként vetíti előre magát. Ebben kell eligazodni, hiszen: „Az ösvény jól kivehető / jártak már előttem sokan de nem sokan / a régi fasorok még felismerhetők – Érződik, / hogy a tájnak kikapcsolt Központi Titka van” (Út a hanyatlás nyilvánvaló jelei közt).

„Az ellenség művészete óta Kemény verseit az »1986 utáni« posztmodern rövidszöveg felől olvassák, melyben a jelentésszerkezet helyébe ornamentális struktúra lép, ami az ütköztetéssel, szelekcióval, variációval írható le, s amelyben kitüntetett helyet foglal el az új irodalomról való beszéd egyik legfontosabb fogalma, a játék.” – szögezi le Szücs Terézia,⁸ és valóban, a játéknak kiemelkedő szerepe van. A fantázia maga a játékoság terepe, ám Keménynél a játék is többértelmű szó. Nézzük meg az első jelentését, az Egy fantáziából című vers idézésével: „Haja alatt, szeme mögött / fekete tájak nyúltak el / fekete várak múltak el / igazi lélek röpködött / Haja alatt, szeme mögött // Mikronéz város romba dőlt / Baglyok Nagyanyja pislogott / Vulkanikus hatalma volt / Haja alatt, szeme mögött / Szigetvilág tengerbe fűlt”.

Lehet játszani a formával, lehet a beszédmódokkal is. Kemény Istvánra mindkettő jellemző. Sőt, lehet játszani a félelemmel is, ahogy a már említett Dialógus a játékról és félelemről-ben írja. A játék fogalmához kapcsolódik Kemény korai költészetének egyik sajátossága, a radikális befejezetlenség, amit nem a formai, hanem a nyelvi és koncepciók tényezők hoznak létre. Olyan nyelvműködés jele, melyben a jelentésképzés soha nem befejezett. „A modernitás bizodalját dekonstruáló – alakzatokban bővelkedő – kritikai szöveg mellett megjelenik egy csupaszabb, a szemantikai játékok helyett inkább szintaktikai eszközökkel élő beszédmód, mely a személy létre és leszűkült életterére kérdez rá.”⁹

Némely vers az elbeszélő költészet hagyományával érintkezik, mármint felépítettségében. „A paradox létállapotnak ugyanakkor a szövegvilága is paradox képződmény, egyfajta kevert versnyelv: feszültségekkel és megszakításokkal teli, esetenként a logikus beszédmód egyfelől, a versszerűséget létrehozó zárt forma másfelől.” – hogy megint Szücsöt idézzem. Az esetlegességek által megkomponált vers befejezetlensége hozza létre a megrendítő tapasztalatot a személy befejezetlenségéről. Közvetlenül ehhez kapcsolódik a dilettantizmus beszédmódjának zavaró módon való játékba hozása. Kemény eddigi recepciótörténetében nem egy kritikus olyan elvárásokkal és olvasási módokkal közelített a versekhez, melyek a szövegminőségként működő befejezetlenséget hibaként észlelték. Vád többnyire a koherens értelmi egység, egyneműsítő szövegalkotói szándék hiányát, a nyelvi eszközök formalizálhatatlan voltát és voltaképpen a dilettantizmus beszédmódjának zavaró módon való játékba hozását illeti. Tény, hogy az egyneműsítésnek valóban ellenállnak e versek, amelyek voltaképp a beszédmód töredékeket ütköztetnek. A legérzékletesebb feszültség akkor keletkezik a szövegekben, amikor egymás mellé kerül a saját műviségét ironikusan kezelő költői diskurzus és a rontott elemek alkalmazásán keresztül spontán jelleget öltő nyelvhasználat. A versek

8 Szücs Terézia: A valami költészetének méltatása. In: Alföld, 2000/3. 96. p.

9 Jászberényi József: Magamra maradtam. In: Az újraértelmezett hagyomány. Alföld könyvek 1996. 234-241. p.

egyik fontos törekvése a szöveghez kötődő én és a vers egyfajta naiv viszonyának helyreállítási kísérlete, a kísérlet elvetése, avagy elbeszélhetetlensége. Kemény képes arra, hogy egy versen belül szerepeltesse a legkülönbébb beszédmódokat: az önreflexív-önironikus versnyelvet és a magát ártatlanul nem-retorikus természetes megszólalásnak feltüntető szövegvilágot. Ily módon a keményi nyelv heterogenitása, folytonos befejezetlensége még a didaktikus értelmi felépítettségű versekben is képes bizonyos ellenszólamként működni. A befejezetlenség, mint nyelvi minőség sikeressége a szöveg ideológiamentességét tartja fenn, ettől szerethető: mert nem birtokol sem tudást, sem hatalmat, vagyis amit birtokol, azt szüntelenül kétségbe is vonja. „A mondat hierarchikus: függőségeket, alárendeléseket, belső vonzatokat feltételez. Befejezettsége is ebből fakad: egy hierarchia hogyan maradna nyitott? A mondat befejezett, még pontosabban a mondat a nyelv, ami befejezett.” A Kemény által használt utalásoknak nincs filológiai értékük – illatuk, színük, hangulatuk van. A cél egy közvetlenebb, primer benyomásokra hagyatkozó, kevésbé intellektuális író-olvasó viszony. Vállalja, hogy a mű katarctikus hatást akar kiváltani, sőt gyógyítani akar.

A Játék méreggel és ellenméreggel egyenetlen nivójú kötet, de ebben kezd el foglalkozni a stílussal. (A forradalommal egyenértékű édes stílus) A cél a tökéletes felszínesség: a korstílus, korhangulat, a világkép, világnézet szinonimája. A nyelv háttérbe szorulása, a zeneiség hiánya jellemzi e kötetet. A közvetlenségnek olyan formáját akarja megteremteni, ahol a megalkotottságra, a kifejezés lehetőségére vagy adekvát voltára való rákérdezés, az elidegenítés eszközei nem kapnak szerepet, de sajnos nem tökéletes a közhelyek ellenpontozás nélküli működtetése.

Kilépés a kertből

– avagy út a Néma H-ig –

Kemény kritikusai az alkotói arckép változásáról beszélnek a Koboldkórus megjelenése után. Én nem tartom ezt változásnak, olyannyira a régiből táplálkozik, inkább csak finomodásnak, gazdagodásnak nevezném, ami apróbb elmozdulásokkal járt együtt. A kritika két alkotói magatartást, illetve azok szintetizálási kísérletét is kiolvassa. Beck András például a tartósság és a tűnékeny közötti egyensúlyozás lenyomatait látja ezekben a költeményekben. Ez részben igaz, eltekintve attól, hogy a szövegben rögzített tűnékeny épp ezáltal lesz tartóssá. A Kemény-szövegek kevésbé értelmezhetőek Beck alapján, inkább a már emlegetett »egyenes« fogalmából adódó hívősi és katasztrofista fogalmakkal. „E költői alkat ugyan tudomást vesz az »ittlét szomorúságáról« a történelem utáni időben (nem-)egzisztáló tudatos én és a lírai én jelentéstani-poétikai centrumszerepének végleges megszűnéséről, ám mégsem fogadja el módosíthatatlan alapként.” – mondja Jászberényi.

Kemény megállapítja ugyan az igazság megtalálásának lehetetlenségét, de mégsem adja fel a keresést, sőt bizonyosság-pillanatokkal talál. „Botrány és bolondság”-ként jelenik meg az immanens transzcendencia és a racionális abszolútum, „a transzcendens transzcendencia hiányának megtörténe szervezi ezt a költészetet”. A hangja tónusgazdag, s e hangok a tragikum felerősítésétől a könnyed polifóniáig szólnak, különösen igaz ez a Koboldkórus verseire. Kemény otthon van a hagyomány különféle rétegeiben, ebből adódik az a diskurzus-szabadság, ami érvényt ad a különféle szerepjátékoknak, a „visszanyert metaforának”, a pátosz és tragikummentes, gyakran játékos hanghordozásnak.

A Koboldkórus a férfivá válás dokumentuma. Elsősorban az elmúlás, elnémulás, az elsüllyedt gyerekkor megidézése tartja össze ezeket a költeményeket. A színhely Komolyhon - kozmoszbavettségünk színhelye. Koboldkórus finom arányrendű könyv, a változás folyamatát tárja fel. A korosztályának tagjai a készek, akik elfelejtik kompromisszumaikat. Velük szemben vannak a „nevükig égők” (Siratóférfiak). Nézzük meg e versben, hogy jelenik meg a gyerekvilág: „és ha erdőt játszottunk, ő tényleg fa volt, / ha szétszéledtünk, magányos fa maradt”. Tehát a gyerekek még valóság a játék, eggyé válik vele, majd jönnek a változások, a felnőttéssel, vagy – szintén ebből a versből idézve „akkoriban kezdődtek a csodák”, amik később elszaporodnak rajtunk, hogy végül már csak az emlékezetben jusson hely nekik. És még csak nem is mindenkinek az emlékezetében, hogy a záró sorokat idézzem: „Igen, én emlékszem, mert én költő vagyok, / emlékszem, mert az irigye

voltam, / emlékszem, hogy ne emlékeznék, / úgy hívtuk: én.”

A vers-én tudata egyik létmódját sem tartja megfelelőnek, sem a metafizikus, sem az antimetafizikus teret, elég, ha csak a Haláldalra utalok: „édes nevem, okos nevem” – lakható helyet keres tehát. És még ebben a halálosan komoly versben is találunk játékot: édes nevem – én. A könyv tehát a világba vetettség alaptapasztalatát fogalmazza meg, többféle módon. Már a mottó, Ma gamrama radtam (használatlan varázsigé) is erre utal. E varázsigéből szinte összeáll a szó: kamra, ami a nyitóversben Komolyhon metaforája lesz: „Gondoltál arra már, hogy Komolyhon tartomány / A mi kamránk? Hogy minden itt van, az / Erdők éppúgy, mint az Advent? Hogy / A teljes termést a helyére hordtuk? Hogy / A fogalmi sík megtelt, tiszta, és sötét?” (A területi elv). A kamrát érthetjük a velünk született grammatikáknak, értésmódoknak is. S a cél ekkor a saját horizontunk összeolvasztása a másikkal.

De mi is ez a kobold-szerep? Hol komolyan veszi magát, hol nem, hol megmutatkozik, hol nem. A versekben, kisprózákban a részletmegfigyelések, a személyes élmények, az individuális jegyek háttérbe szorulnak vagy meg sem jelennek. Feltűnik egy meditatívabb, befelé forduló hang: „megdőbbszemem, és csak várok” – írja. Az elvont fogalmak a megszülető világban megszemélyesítve önálló életet élnek. Komolyhon a felnőtt világhoz, a kész dolgoké, „a korábbinál jóval kisebb sugarú dolgok világa”. A felnövekvés könyve ez, melyben a lírai én maga is bűnös, de emlékszik a bűntelenségre. Jellemző jegy még a boldog pillanatok okokat nem kereső rögzítése.

Filozófiai versekre is találunk példát, bár szerintem majd mindegyik verse mögött erős „filozófiai támaszték” található. Az elmeáldozat párbeszéd formájú szerepvers arról, hogy a vers alkalmatlan arra, hogy a világ működését modellálja. A kísérleti körülmények teremtése ugyanezt mutatja meg. Mintha a mélység nem tárulhatna fel, minden csak dekoratív elemként funkcionálna. Ennek a tapasztalatnak a kulcsverse a Kínálódás az anyaggal. (Ezért is nem értem, a válogatott versek között miért nem szerepel. . .) „A Hold például csak ékszer, / estefelé, a fenyőn, nekem. És / csak ha semmi pára nem borítja. / A Hold például csak ékszer. / (...) Írtam ezt, midőn kétségbeestem / És ékszer kotortam a körmöm alól / És mintha macska sírt volna fel kint – / Készült bent első prédikációm.”

A nyelvi szerkezet többnyire a formátlanság állapotában marad, legalábbis látszólag. Váratlan fordulatok, stílusteremtések szövik át az anyagot. Higgadt és száraz bölcsélet váltakozik közhelyekkel, panelekkel. „Textuális hézagokkal telített” ez a fajta költészet, és ez az olvasótól kreatív szövegbenlétet vár. A kettős trópus-szerkezet miatt a képi elemek gyakran visszaszorulnak, és elsősorban érzelmi tartalmaknak adnak helyet” (Gács Anna). Ez konzervatívabb nyelvfelfogást jelez. (Leltárészaka, Haláldal) „Teremtő törekvései felismert teremtettségben történnek” – mondja Jászberényi. „A stílus-érték a nem-megértés kitérő útja. Kemény nyelvhasználata ennyiben nagyon közel áll Garacziéhoz, vagy Podmaniczky Szilárdéhoz. Nyelvmágia, mely retorikával bűvöli el és helyettesíti a megnyugtatóan szilárd szerkezetet. Kemény versei védtelen versek” – fogalmazza meg Babarczy. Szerinte nem szépek, nincs bennük megejtő báj, bravúr. Egyfelől nézve ez igaz, ám nagyon könnyű a szépre rábukkanni bennük. „A modern ironia megtörése félelmetes ambíció. A

Koboldkórus a szétszilárdítás kötete, cél az ironikus kör megtörése.”¹⁰ Térey viszont inkább erénynek tartja mindezt. A koboldkórus délelőtti daláról írja: „ennyi trágárság igazi rock’n roll gesztus, a mesterkéletlenség poétikai nóvum, a megszólalás végső határait fenyegeti. A »hatalmas kánonképző ecset« ha csak néhányra is lakkréteget ken, akkor máris örökbecsű könyvről van szó.”

A második ciklust a szemlélődés versei alkotják. A Kocsmáros költői alakmás.

Pilinszky szavaival: „Az ilyen típusú művész valóban hívő, tehát egy kicsit eretnek is.” Megőrző jellegű hívőség a feledés ellen. Ebben a kötetben több teret nyer a személyesség is, gondoljunk csak a szerelmes költeményekre, amik eddig szinte teljesen hiányoztak a repertoárból. Az Én és az Úrnő ciklus pontosságra törekvő, én-feltáró beszéd. Toposz a hétköznapi világba merülő szerelem, elég, ha csak az Én és az Úrnő című verstől az Egy kudarc megszépítve című alkotás között kirajzolódó ívre gondolunk. A kezdeti lelkesedésből csak a pusztaság valósága maradt: „Szombaton színes macskát teszünk az ablakba, / a függönyünket reggel elhajtja a pásztor, / meztelenül bontjuk ki a leveleinket, / de veszekszenk, és ez annyira látszik, / hogy aki kilesne, elszomorodna.” A repülés, felébredés

10 Gács Anna: Egy hanyag kobold írásairól. In: Nappali ház 1994/3. 130. p.

ábrázolása a létmegértés intenzívebb megvalósítására hív fel. Egy sokat idézett és parodizált¹ verséből idézve: „Ébreszd föl az alvót. Ébreszd föl! / Amikor fölébredt, ébreszd föl. / Ébreszd föl megint, és aztán újra. És ha ébren van, ébreszd föl. / És megint, és még innen ébreszd föl. / Rezzentsd föl innen, ébreszd föl. / Küldd tovább innen is, ébreszd föl. / Ha ébernek látszik is, ébreszd föl. / Ha nyitva is van a szeme, ébreszd föl” (Ébresztés). Ezekben a versekben a költő mint lámpa jelenik meg. Erre nemcsak a versek, hanem a könyv fedőlapja is utal. A fedőlap egy lámpát és a beleragadt állatkákat mutatja, a feléje tartó többi áldozatot, a háttérben pedig egy római rom található, embercsontvázakkal.

Már a Koboldkórusban szerepet kapnak az evangéliumi tradíció elemei, amelyek megőrzik az európai kulturális hagyomány által teremtett alapjelentésüket, ám új elemekkel is átítatódnak. (Ez a szál később, a Néma H verseiben erősödik meg.) A felszámoló című versében már konkrétan ki is fejt, hogy a szent jelentések elvesztek, a beszéd nyelv alatti lett, miként a szakrális dimenzió nélküli élet.

Kemény egyik kritikus, Szabó Szilárd másféle elvárásokkal közelített ehhez a költészethez. Annyira bizarr módon talált (illetve nem talált) fogást ezeken a műveken, hogy az már idézésre méltó. Gondos munkával kijavítgatta a verseket, szavakat húzogatót ki belőlük. Szabó tehát pont azt utasítja el, ami a Kemény-versek radikális újítása, és amitől legalábbis érdekessé válnak szövegei. Úgy véli, hogy amit ő nem ért, az érthetetlen. Beck erre a következőképp reagál: „Valóban mindig olyan nagy baj az, ha valamiről nem tudjuk megmondani, micsoda? Értelmezhetetlenség és élvezetesség nem zárják ki egymást.”² Hasonló problémák merülnek fel Podmaniczky versgyűjteményének kapcsán is³, bár a két költészet alapvetően különbözik egymástól. A hasonlóságot abban keresem mégis, hogy mindkettőjük művészete felvállalja annak kockázatát, hogy a létrejött mű egymaga marad a „lira senkiföldjén”. Menyhért Anna ezzel kapcsolatban Rorty Esetlegesség, ironia és szolidaritás című munkáját idézi. Nevezetesen azt a megállapítást, hogy más nyelvét csak azzal tudjuk összehasonlítani, ami a miénk, s közben a kettő folyamatos kölcsönhatásban van egymással. Ezért nehéz a befogadónak Kemény verseit megérteni.

Valami a Válogatott versekről

Kissé megtévesztő lehet, hogy a Néma H verseinek nem szántam külön fejezetet, de úgy vélem, felesleges lenne, hiszen a Valami a vérről öt vers híján az egész kötet anyagát felöleli. A Palatinus-válogatott „kötetei a kortárs magyar költészet egy-egy szerzőjének munkásságát mutatják be” – ez áll a hátsó borítón. Különös vállalkozás, hiszen „az életmű, melynek e gyűjteményes kötetben megadatik az összefoglalás, át- és visszatekintés lehetősége, korántsem érkezett el olyan időszakos nyugvópontra, amely módot adhatna egy válogatás szokott funkciójának teljesítésére – vagyis egyfajta intézményesített szöveggyűjteményként való részvételére egy kanonizálódó költői munkásságról való összképünk kialakításában.”⁴ Viszont megadatik a rostálás, áthelyezés, új versek szerepeltetésének lehetősége. Így a kötetszerkesztés a játék egy formájává válik, melynek „nóvuma a régi szövegek átrendezésében, újra-mondásában áll.”

Keménynél különösen fontos a szövegek egymáshoz képest való átrendezése, a ciklusok szerkezete. Az új versek közé gyakran kerülnek régiak (Vak filozófus és a zajok, A te napod... El...). Ezek új kontextust hoznak létre és használnak ki. Az utolsó három kötetben oly fontos tényezőként járult hozzá a kötet-egész szintjén létrejövő jelentésképzéshez a szerkezet, hogy ennek felbomlását némely olvasat veszteségként is megélheti. „A „valami” nehezen olvasható, ugyanakkor nagyon sokat és sokfélét mondó nyelvi jel. Szemantikája a „semmivel” szembeeszegeződő, ugyanakkor egyediségében meghatározatlan létezőn alapul. A filozófiai diskurzusban való használatához termékenyen

11 Például Király Levente: ÉS 1998/50.

12 Beck András: Az ellenség művészete. In: Csipesszel a lángot. Nappali ház 1984. szerk.: Károlyi Csaba. 79. p.

13 Elhangzott a Műcsarnokban 2001. jan. 13-án, a Sextett című kritikai beszélgetés sorozat keretében, megjelent a Törökfürdő 2001/1-ben 46-51. p.

14 Szűcs Terézia: A valami költészetének méltatása. In: Alföld, 2000/3. 99. p.

kapcsolódik a köznapi beszédben játszott – egészen másfajta stílus- és szövegvilágokat mozgató – szerepe, ahol a tétovaságot és bizonytalanságot jelöli egyfajta irodalmiatlan, pongyola regiszterben. Kötet- illetve verscímbe kerülve arra utal, hogy a cím alatti szöveg nem szögez le és nem jelent ki, hanem mond (valamit). – ez is utal a könyv egyik sajátosságára: a radikális befejezetlenségre, amit nem a formai, hanem a nyelvi és koncepciós tényezők hoznak létre.”⁵ Olyan nyelvműködés jele, melyben a jelentésképzés soha nem befejezett.

A költői nyelvhasználat kérdései a Koboldkórusban éleződnek ki. Itt jelenik meg a felnőtté válás problémájával kapcsolódik össze. A felnőtté válás egyszerre jelent pontosan körülírható szerepet (családapa) és többet hordozó titkot, és az elbeszélhetetlen individualitás elvesztését. A férfival szemben a fiúság egyaránt érintkezik a szabadsággal és a kaósszal. Ez a gondolatmenet kiegészül egy következetes Biblia-újraértelmezéssel, gondoljunk csak az Éjjel a nyájaknál című versre. A biblikum radikális újraértelmezése megjelenik a ciklus szerkezetében is, a nyitóvers ugyanis a Bűnbeesés, mely a Néma H-ban utolsó helyen áll. Aztán következik az Igazságosztás, ám itt az elnevezések, szimbólumok esetlegesek, létrejön egy leszűkített, maradék-realitásokból álló világ. A Hajnal címűben már láthatjuk, hogy a történeti lét mitikus értelemnélküliségével szemben a kilépés, a halál lehetősége áll fenn, és az a kérdés, hogy a halandóság mennyiben képes értelmezhetővé alakítani az életet. A Valami a vérről című versben már konkrétan utal arra, hogy az életet a halál felől tartja elgondolhatónak. Az eddig elmondottak összefoglalása lehet a már emlegetett két nagyvers, a Nagymonológ és az Egy nap élet. Nézzük meg egy kicsit közelebbről őket!

Nagymonológ. A vers a válogatott kötetben nincs olyan hangsúlyos helyen, mint az eredeti kötetkompozícióban, a Néma H-ban. Ezt én sajnálatosnak tartom, és nem is értem. Igaz, hogy záró versként a kötet címadója, a Valami a vérről szerepel, de szerintem a Nagymonológ színvonala magasan az előbbi fölött van. Nagy és összefoglaló munkának tartom, melyben Kemény hangja a legteltebben, leggyönyörűbben csendül fel. A vers elmosza a határvonalat a személy és a történelem között: a borzalmak és a békeévek egyaránt elfelejtődnek, ám amikor megtörténtek velünk, akkor hangsúlyosnak véltük őket. A Nagymonológban Kemény eljut a léttel szembeni szkepticizmusig. A versforma tényleg a shakespeare-i monológforma, rímtelen ötös és hatodfeles jambikus sorok váltakoznak. A költő beszél, de ki hallgatja? Monológ egy elképzelt színpadon. Ha közhelyes akarnék lenni: az Élet színpadán. Vagy épp a televízióban, ha vers záró sorait értelmezzük. A két végsor Dante-parafrázisa még inkább sötét hangulatot áraszt. Aztán persze ezt is elfelejtjük. Ebben a szóban, felejtés, fogható meg leginkább a vers tragikuma. Közvetlen ehhez kapcsolódik a másik emlegetett mű is, az Egy nap élet.

A vers két nagyobb részre bontható, ez a két egység formailag is elkülönül egymástól.

Az első rész egy osztálytalálkozó pontos leírása, estétől reggelig. Ez a téma nem új Keménynél, gondoljunk a már idézett Osztálytalálkozó című versre. Eltelt 15 év, a „készek” összegyűltek, hogy megnézzék, kiből mi lett. Itt már szó sincs titkokról, mindannyian tudják, hogy amit birtokolnak, milyen kevés: „hús ruha és pénz, tizenegy autó: / a valamink.” A társaság nagy része persze hamar hazamegy, sokaknak kellemetlen lehet egy ilyen viszontlátás. A „könnyű zsvaj” utal arra, mennyire lényegtelen dolgokról tudnak ilyenkor beszélni: gyerekek száma, ki meddig jutott anyagaik, karrier stb. terén. Aztán telik az idő, és hirtelen reggel lesz: „ötten maradtunk, részegek.” Az első rész cselekménye itt befejeződik, Kemény felvillant egy-két hétköznapi képet még, és két sorral lezár: „Betelt a hetünk, és Isten mégis csak teremt / és teremt. . . “. Az ezt követő négy sor a higgadt szembenézésé. Ahogy az előző rész lezártága sugallja, az életnek is véget kéne érnie (vagy legalábbis az eddiginek le kellene zárulnia), de a lírai én még ezt a fajta feloldozást sem kapja meg. A felnőtt férfi számot vet életével, és amit talál, az elkeseríti. Az életből nem jut egyetlen teljes nap sem. Itt párhuzamosan Adyt kell említenem: „élet helyett órák.” Ebben a versben teljesedik ki az, amiről már az Eperfa lombjában, az Apa barátaiban, stb. olvastunk. Ő lett az apa, a felelős, még csak el sem menekülhet innen, ahogy azt a záró sorokban sugallja. A valahová tartozás elzárja a menekülés útját, ugyanúgy működik, mint az első szakaszban az asztal, ami mögé bezárva ült. A vers nyelve tiszta és egyszerű, a szavak hétköznapiak, mégsem csupán a szoros forma emeli költeménnyé

a sorokat. A forma, mint a Néma H óta már megszokhattuk, a formaverset imitálja. Különösségét az adja, hogy nagyon hosszú sorok váltakoznak a nagyon rövidekkel. A rövid sor legtöbbször csupán a rímhívó és rá feleletként maga a rím. Különös lüktetést ad ez a versnek, hasonló hatással, mint az Egy kalandorban.

Tisztában vagyok azzal, hogy egy életművet, még ha lezáratlan is, nem lehet ilyen kis terjedelemben áttekinteni, főképp, ha olyan formátumú alkotóval állunk szemben, mint amilyen Kemény István, akinek következő kötete a 2001-es Ünnepi Könyvhétre látott napvilágot, Hideg címmel. Az már egy másik írás tárgya lesz. Az eddig publikált verseket tekintve a vaktérképünk újabb vidékekkel gazdagodik majd, illetve jó néhány területet még nagyobb biztossággal járhatunk be aztán.

Felhasznált irodalom:

- Ady Endre válogatott versei szerk: Kemény István, 1999. Palatinus.
- Babarczy Eszter: Az elrugaszkodás. In: Nappali Ház, 1994/3. 131–136. p.
- Beck András: Az ellenség művészete. In: Csipesszel a lángot. Nappali Ház, 1984. szerk: Károlyi Csaba.
- Czifrik Balázs: Kötött pályák vonzásában – interjú Kemény Istvánnal. In: Sárkányfű, 1999/4.
- Gács Anna: Egy hanyag kobold írásairól. In: Nappali ház, 1994/3. 123–130. p.
- Fráter Zoltán: Mindenből többet – beszélgetés Kemény Istvánnal. Jelenkor, 1996/12. 1089–1093. p.
- Jászberényi József: Ma gamrama radtam. In: Az újraértelmezett hagyomány. Alföld könyvek. 1996. 234–241. p.
- Karneváli próbahess In: Alföld, 1994/11. 41–51. p.
- Kemény István: A Kafka-paradigma. 1993. Széphalom.
- A koboldkórus, 1993. JAK.
- A néma H. 1996. Pesti szalon.
- Az ellenség művészete. 1989. Belvárosi.
- Család, gyerekek, autó. 1997. Palatinus.
- Csigalépcső az elfeledett tanszékekhez. 1984. Egyetemi.
- Felállványozni a tökéletlent. In: Alföld, 1993. 39–42. p.
- Játék méreggel és ellenméreggel. 1987. Cserépfalvi.
- Valami a vérről. Válogatott és új versek, 1999. Palatinus.
- Kozák László: Fátyolgyári szeánsz. In: Kritika, 1992/12. 17–18. p.
- Kun Árpád: A lírai költő visszaveszi hatalmi jelvényeit. In: Magyar napló, 1994/4. 25. p.
- Magyar líra az ezredfordulón. Antológia, 2000. Békés Megyei Könyvtár, Tevan, szerk.: Elek Tibor.
- Menyhért Anna: Kiejtett pillanatok. In: Alföld, 1997/8. 85–91. p.
- Szabó Szilárd: Bevezetés Kemény István módszerébe. In: Jelenkor, 1996/5. 569–581. p.
- Szűcs Terézia: A valami költészetének méltatása. In: Alföld, 2000/3. 94–101. p.
- Takáts József: Töredékesség vagy történet. In: Csipesszel a lángot, 1984. Nappali Ház, szerk: Károlyi Csaba.
- Tábor Ádám: Született költő született. In: A váratlan kultúra, 1997. Balassi 172–175. p.
- A kétszerszületett költő. In: A váratlan kultúra 1997. Balassi, 233–236. p.
- Térey János: Mi lett Önből avagy: Kemény István, és akiknek nem kell. In: Beszélő, 2000/7–8. 181–183. p.
- Vig Mónika: Az ellenség művészete. In: Kortárs, 1990/3. 163–164. p.
- Weér Ivó: „Komolyhon tartomány a mi kamránk”. In: Csipesszel a lángot, 1994. Nappali Ház, szerk. Károlyi Csaba.

Kemény és a köpönyeg

Kemény István: Hideg

Szó sincs róla, hogy Kemény István köpönyege forgatható volna. Azt meghagyjuk a soknak. Inkább előbújunk belőle mindannyian. „Itt állok lehetőségeim gúnyos pompájában” – hangzott egykor. Itt áll lehetőségei köpönyegében. Mi a lehetőségei köpönyegéből bújunk elő.*

Tudjuk rég: vannak betetőző, és vannak kezdeményező alkotók. Kemény kétségkívül ez utóbbiak közé tartozik. A lehetőség mindkettőjüké – ki mit tud: egyikük betetőzni, másikuk kezdeményezni –, de az már korántsem biztos, hogy lehetőségeik mások számára is azok maradnak. Kemény lehetőségei igen. Költészete hatást gyakorolt a fiatal nemzedékekre. Kristályeszű kritikussaink ezt csak ímmel-ámmal veszik tudomásul. A jobbak még így sem. Sebaj.

Kemény István fogadtatása a magyar kritika csődje – említettem valahol. (Ehhez csak hozzátehetem: egyik csődje; merthogy nincs egyedül. Csakis szerencsénknak tarthatjuk, hogy most itt egyedül van.) Ugyanitt, már e hely WC-jében valaki azt mondta erre: Nincsenek meg a fogalmaink, eszközeink, hogy a Kemény verseit elemezzük. – Mire én: Nincsenek? És akkor? Találjátok ki őket. Ez a dolgotok.

Mi más lenne a kritikus dolga? Egy valahai recenzens szerint például Kemény regénye, Az ellenség művészete „azon írásművek közé tartozik, melyeket kritikusai tehetetlenségünk folytán a posztmodern kategóriájába szoktunk sorolni (...), melyeket »modernségük« miatt nem tudunk befogadókként feldolgozni”. Nem mentegetőzik, csupán kijelenti – korántsem ejti kétségbe, de legalábbis bevallja. Mért? Mi lenne a kritikus dolga? Legalább az, hogy „lépést tartson”?

Menyhért Anna e könyv hátulján – roppant jogosan – úgy fogalmaz, hogy Kemény István „költészete nagy kihívást jelentett és jelent az uralkodó olvasási normák számára”. Remek! – csupán ezek a normák nem csinálnak semmit, nem fogadják a kihívást. Inkább uralkodnak tovább.

Pedig kritikussaink lehetősége lenne a mindenestül unikális Kemény-líra olvasása... Már csak annyiban is, hogy ez volt – ha jobban megnézzük – az első hathatós és életképes alternatíva a kortárs költészetben az analitikus alapú szövegirodalom után. Már kezdeteitől egyedien különbözött attól, annak mindenféle túlrett, átmentett, folytatott változatától: úgy, hogy közben – nem elhanyagolandó szempont! – élő szöveget hozott létre. Eredendően nem szövegirodalmi. És hát erre nem volt készen kapva néhány külhoni elmélet, ehhez kellett volna megalkotni netán fogalmi fogódzkodat, vagy megkísérelni azt – és tudjuk, ebben, a bölcséletben a magyar szellem nem túl eredeti. Kritikussaink végképp nem azok. Legörvendetesebb esetben szigetszerűen jelentkeznek egyéni próbálkozások – folytonosság nincs. Ez ennyiben is magyar jelenség.

Vannak alkotók azonban, akik betetőzők és kezdeményezők egyszerre: betetőznek és kezdeményeznek, kezdeményeznek és azt be is tetőzik. Ők most túlfutnak a számunkra. Mi itt, Keménynél és e könyvében ezt csak részben látjuk, régi kezdeményezését betetőzés nélkül – és ez lesz a mi kritikánk.

A Hideg kemény, hideg cím. Kopár, egyszerű jelző, először is jelzi, hogy ez a könyv: hideg. De korántsem hisszük, hogy ez a hideg: metsző. Öt-hat év verstermését öleli föl a kötet, 48 vers, ami amúgy nem – de szerzője eddigi termelését tekintve – kevés. A versírás mint termelés kínosan kétséges ügy. Vagy robban, vagy – lehül. Név és cím közt mindig kénytelenek vagyunk a megfelelést megvizsgálni; eszerint: Kemény István hideg. (A „Hideg” refrén – a könyv kétségbeejtően legszebb darabjában, a Keresztény és középből: „Hideg, hideg az egész család. / És felmelegszik és örökre sértett / de megbocsátja, majd lehül.”) Kemény István lehül. De hol marad a köpönyege?

A félreismerhetetlen Kemény-vers mindig (értsd: gyakran) álomszerűen, rejtélyesen működő

* A dolgozatban a „mi” használata retorikai eszköz. Ez kivált fontos megjegyezni.

eklektikus világokat hoz létre, helyez egymás mellé, melyeknek van egyfajta titkuk, agyuk, gépházuk – ezt látjuk már az erős nyitóversben is, a Délben. Kvázi-mítoszokat villantanak föl, melyek működése nem racionális-logikus, nem is alogikus, hanem: mitikus – és a konkrét, a hétköznapi ezzel elkevert, emellé rendelt. (Szép példája ennek A barátság utolsó tizenkét órája, ahol a helyszínek, események, kérdések nem egymásból, nem egymást meghatározva következnek, hanem szimultán, párhuzamosan; talán különböző térből, de „egy” síkon... Vagy akár a délszláv háborús témát kerülgető ciklus címe: 999 – utal 1999-re, és számmisztikájával egy mitikus világvégét is jelöl stb.)

Figyelemreméltó, hogy Weöres – e költészet legfőbb előzménye Ady mellett: attól a komplex kép poétikáját kapja, ettől az alap-rálátást – ezt, nemlétező vagy eltűnt világok létrehozását, benépesítését Tolkiennel szinte egy időben csinálja meg (gondoljunk csak a kongeniális Mahruh veszésére), a különbség csak az, hogy Weöres egy szűkebb kulturális közegben és versben: sokkal váratlanabban, tehát zseniálisabban. A rövidebb lélegzetű Kemény-versnek nyilván ez az egyik fő gyökere: a verset homlokegyenest másképp fogja fel, mint a jel-alapú, közvetlen hagyományt lebontó szövegirodalmi költészet. Ebben a képi egymásmellettségben a nyelv is (csak?) egy szereplő: nem jelentkezik alapként, anyagként, amelyre mint önmagára-idegenre utalna a szöveg; nincs „nyelvi megelőzöttség”, „uralhatatlan nyelvbe vetettség”, valahai centrumhoz viszonyított szóródás, nem „nyelv beszél”... A nyelv itt, a konkrétumok, az élettörténet stb. nem kiemelve, hiszen mellérendelve – ahol a kérdés nem az, hogy mi mellettiek, hanem az, hogy nincsen mélységük, sem felszínük; minden egy-méltóságon mozog – és talán alá-fölérendelt viszonyuk is csak egy párhuzamos történet... Ez a költészet épp ezért képes a leghitelesebben visszahozni egy erős képiséget – ugyanis a későmodern szűkmenetét, monokrómját, abszurd (értsd: kép-telen) látásmódját lecserélő szövegirodalom vagy új érzékenység – megkockáztatom – jóval inkább „igei” alapú.

A vers itt nem szöveg-tér. Kép-sík. Ez az anakronisztikus elemekkel teliszúfolt eklektikus világ kiváltképp hatásos, de módszerként alkalmazása, önisméltése előrejtí legfőbb veszélyét, a mi első félelmünket: a Kemény-líra néhol túlon túl illusztratív.

Másik félelmünk a következő. Az előző kötettől, A néma H-tól kezdve, de a Hidegben különösen egy rögeszmésen visszatérő felnőtt-téma van: a teljes, nagy létezés hiánya, a kellő önigenlésé – lehet ez 1956, a gonosz idők, vagy náci múlt – és ez a hiány az életmű, a versek szerveződése szintjén is jelentkezik. Nem tudja a nagy formáját elnyerni. Másik félelmünk ekképp: a Kemény-költészet önmagához mérve formátlan.

Nem váltja meg magát. „Tudjuk, hogy megtehetünk mindent, / és azért kellünk, mert nem tesszük meg.” – szól a másik csúcsra járatott vers, az Udvari bolond, egyedül, és ez nem a nagy létezés lehetetlensége – az a gyanúnk, hogy a beszélő úgy gondolja: ez a maga tehetetlensége. Nem tudja megváltani önmagát. – Oly jó, ha mondanivalóval vitatkozunk, oly régen számúzték belőlünk! – Itt az ideje, hogy fittyet hányjunk e tiltásnak! – Ez a mitikus valóság lázad a kisszerű, uniformizált, pénz-központú világ ellen? Zokogunk, ha itt a beszélő alulmarad? „Épp ugyanúgy nem lehet megélni, / mint menekülni tőle” – ez a Megélhetés. Nem lehet, vagy nem tud? És ezt fogadjuk el?

Mit követeljen? Lépje át az árnyékát. Menjen át a falon. Tudja, hogy megtehet mindent, és azért kell, mert megteszi.

Németh Zoltán

A költői hivatás megdicsőülése

Térey János: Paulusa az életmű felől olvasva

Mottó: „Körút csak az, mi rendszert alkot
Más körutak partnereként.
Egymaga: pusztába szalasztott
Görbeösvény lesz jószerént.” (Térey János: Paulus I/1)

Térey János Paulusának első soraiban a szöveg konkrét javaslatot tesz az olvasásra, annak mikéntjére. Arra figyelmeztet, hogy az olvasás sosem állhat meg a szöveg határainál, hanem tovább kell haladnia más szövegek irányába, hogy aztán visszatérve, folyton más irányokból, képes legyen a diffúz jelentéstulajdonítás aktusait sikeresen végrehajtani. Arra figyelmeztet, hogy az olvasás sosem állhat meg a szöveg határainál, hanem túl kell haladnia azokon, olyan konstrukciókon kell csiszolódnia, amelyek szövegre vonatkoztathatók, s kapcsolatukból, a vonatkozásrendszerek interakciójából az értelemadás lehetőségei állhatnak elénk. Azaz: Térey idézett sorai azt sugallják, az olvasásnak sosem lehet vége, az olvasás mindig csak folytatódik.

A Paulus tehát maga kínálja fel azt a lehetőséget, hogy úgy szemléljük, mint „más körutak partnerét”, azaz más Térey-kötetek hálójában. Úgy tűnik, a Paulus nem különíthető el élesen a szerző eddig megjelent köteteitől, sőt, pontosabban fogalmazva a téreys nyelv kidolgozásának egy fontos állomása. Abban a motivikus hálóban, nyelvi rendszerben, szövegtérben helyezhető el, amelyet a megelőző hét Térey-kötet már elég pontosan felrajzolt. Azaz a Paulust a megelőző hét Térey-kötet strukturálja és értelmezi, bennük és általuk működtethető.

Térey eddigi szövegeibe talán legerőteljesebben a lázadásmotívum van belekódolva. Ennek a motívumnak a kiterjesztése több fronton megy végbe: a férfi-női kapcsolat viszonylataiba éppúgy beleírja magát, mint egy konvencionálisnak tűnő életkép jeleneteibe. A lázadás arroganciája az emberi viszonylatok természetes állapotává válik. A hatalmi viszonyok lebegtetése, nyíltá tétele vagy rejtése azt eredményezi, hogy Térey szövegeinek szinte elmaradhatatlan velejárója az ellenség képe, amely ellen a lírai alany a mondás segítségével veszi fel a küzdelmet. Ez az oka annak, hogy egyfajta archaikus, mitikus harc narrációjának darabjaira figyelhetünk fel az olvasás során. Az ellenség szerepében éppúgy állhat a kispolgár figurája, mint a nő, a szobatárs vagy maga az értelmező. A küzdelem és harc narrációjának gyakran egész kötet is megfeleltethető, miközben a küzdelem különféle szinteken folyik: egymástól elszakadó geográfiai, történelmi és perszonális frontokon. A többfrontos harc narratívája úgy konstituálódik, hogy a hibás analógia logikáját stilizálva nem az egyértelműség játékát erősíti, hanem az interperszonális viszonyok eldönthetetlenségi mutatóival manipulál. Ez válik a lázadás többértelműségének egyik lényeges

összetevőjévé.

A lázadás motívumával szoros kapcsolatban áll Térey szövegeinek kimunkált brutalitása. A brutalitás mint ellenszegülési kényszer a tradíció viszonylatába helyezve úgy értelmezhető, mint elhatárolódás a költészeti tradíció tehernek érzett elemeitől. Téreynél ez főként tematikus szinten nyilvánul meg. Szövegei olyan élethelyzeteket tematizálnak, amelyekhez a veszélyesség, az erőszak, a brutalitás képzetei kapcsolódnak. Az, hogy a brutalitás nem nyelvi, hanem tematikai szinten hangsúlyozódik, Térey költészetének sajátos játéka, s egyben sikerének biztosítója is. A kimondás egyértelműségének és egyúttal botrányának elmaradása a kanonizálódás egyik lehetőségévé válik. A brutalitás kultusza ezért inkább az individualitás megalapozásaként működik, mintsem az értelmezés irányítójaként. Ezt látszik igazolni az a tény is, hogy a Térey-szövegekben megképződő brutalitás általában kifelé mutat, irányja a külsőt célozza.

A kifelé irányuló brutalitás célkeresztjében gyakran a változatos szavakkal illetett (úrnőm, asszonyom, húgom, nővér stb.) nő áll. Nem véletlen tehát, hogy Térey költészetét a macho tapasztalat tematizálása szempontjából is lehet értelmezni. A Térey-kötetekben azonban ebből a szempontból sokkal tágabb textuális játék folyik: a férfiidentitás szövegbe írása, amelynek a machóság csak egy sajátos koloritja. A férfi jelen társadalomba ágyazott identitásának a durvaság, a brutalitás csak az egyik lehetséges megközelítési módja. Térey szövegeiben a férfiidentitás egy másik aspektusa is jelentéssé válik: a magány és a kiszolgáltatottság is beleíródik a férfi lehetséges jelentéseibe. A kocsma toposzában ez a két aspektus kapcsolódik össze. A kocsmák, mint a férfiidentitás apoteózisának helyszíne áll elénk a Térey-szövegekben.

A hely – a hely poétikája – meghatározó erejű jelentésekkel van jelen ebben a költészetben. A kocsmák, a hónapos szobák, az erkélyek a legtöbb esetben (kivétel például a Ráckert) olyan névvel nem bíró, elzárt helyek, amelyek strukturálisan minduntalan keresztezik a névvel rendelkező térséget. Ebből a szempontból a városok válnak e topológia szimbolikus erővel felruházott területeivé. Varsó, Drezda, Debrecen, Ó- és Újlipótváros az állandóság, a gyakran cserélődő alkalmi szobák a költözködés, az úton levés narratíváját írják bele a szövegbe.

A városokba írt idő szempontjából is jelentéssé szöveghelyek viszont már a Térey-szövegek további fontos motívumára figyelmeztetnek. Arra, hogy mennyire gazdag ez a költészet a társadalmi jelentés szempontjából, hogy egyfajta lírába kódolt szociológiai attitűd válik jelentéssé akkor, amikor a szöveg a szociológiai jelentést vindikálja magának. Ilyen esetekben értelmeződik a századfordulós polgárság, indul támadás a kispolgári mentalitás ellen vagy válik jelentéssé a társadalmi réteg fogalma. E rétegek áthághatatlansága, rögzíthetősége, a bennük és közöttük strukturálódó hatalmi viszonyok is erőteljesen alakítják és működtetik a Térey-nyelvet.

A szociológiai attitűd, a hely poétikája és a férfiidentitás problematikája is igen erősen kapcsolódik ahhoz a rejtett családtörténethez, amely a legtöbb Térey-szövegnek anélkül is sajátja, hogy explicit módon felbukkanna. A család és a családi viszonyok tematizálása jellemző módon Térey eddigi egyetlen prózakötetében kapta a legnagyobb szerepet. A vér szava gyakran telítődik a rögtön negligált nosztalgiával. A rejtett családtörténet a kor és a lelki habitus azonosításában, a póz megfelelő beállításában is érdekelt. A lírai alany számára felrajzolt szituációk és pózok mögött a család rendje is felsejlik: a család mint az egyéniség titkos mozgatója.

A törzsi szemlélet, amely a lírai alany tevékenységének motiváltságát igazolja, a lázadás motívumával, a brutalitás kultuszával, valamint a férfiidentitás lehetőségeivel érintkezik több ponton. A „mi” tudat azonban nem a család tagjait köti össze, hanem a banda, a baráti vagy ivótársaság rossz hírű egzisztenciáit. Olyan viszonyok válnak fontossá, amelyekre a darwini törvények jellemzőek: nincs biztos pozíciója senkinek, így a lírai alany sem, bármennyire is jól palástolja. A „mi” tudat egy harmadik megjelenési formája a katonai hűség és bajtársiasság viszonyait emeli be a versekbe.

A Térey-versek sajátos történelmi tudattal rendelkeznek. Ahogy a Térey-szövegek törekednek bizonyos szociológiai jelentést is kisajátítani magunknak, úgy néhány esetben a korszak konstrukciója áll elénk a lírai alany sajátos interpretációjában. A jellegzetes Térey-helyszínek mellett a történelmi tudat által szövegesített tapasztalatok adnak lehetőséget a referencialitás elsajátítására. A lírai alany korszakkal szemben elfoglalt álláspontja legtöbbször a hangsúlyozott egzisztenciális

érdekeltség szűrőjén keresztül válik világossá.

A nyelvi rétegek keveredése olyan sajátos poétikát eredményez, hogy már az egyes opuszok felütéséből is könnyen kikövetkeztethető a Téreyre jellemző versformálás. A Nyugat előtti szecesszió (Szomory), a vátesz költőre jellemző hangnem (Ady), a belső ritmussal élő prózaiság (Szabó Lőrinc, Petri), a társadalmi problematika (Ady, Petri), a család és a korszak szövegesítése (Kemény István), a rap intonációja (Ganxsta Zolee) bizonyosan éppúgy szerepet játszottak ennek a versnyelvnek a kialakításában, mint a különféle eredetű rétegnyelvek, a szleng. Térey verseiben gyakran hangzanak el olyan lírai szentenciák, amelyeknek a szöveg megpróbál eleget tenni, megpróbálja azt értelmezni, kifejezni, olyan szituációkat találni, amelyekben ezek a „szentenciák” képesek életre kelni. A szentenciák helyét más esetekben az egész szöveget irányító kulcsszavak veszik át.

A kulcsszavak és szentenciák mellett a lírai alany felturbózása is megfigyelhető a Térey-szövegekben. A lírai alany feltétel nélküli uralma alá hajtott szöveg leggyakrabban a megszólaló történetét beszéli el, azaz a lírai alany olyan narrációjával állunk szemben, amelyben önmaga alakítja saját szerepét, pontosabban pózát. A Térey-líra narrativitása okán is vésődik bele a szövegekbe a prózaiság, amely az alanyi költészetnek nevezett konstrukcióban az én történetének elbeszélésében, azaz integritásának fenntartásában játszik szerepet.

Térey Paulusa sajátos kontaminációja és egyúttal bonyolult rendszere is azoknak a készleteknek, amelyeknek eddigi kötetei köszönhatték létüket. A Paulus már méreteinél fogva is megdöbbenést kelt: verseskötetre nem jellemző arányait (amelyet a kiadó azzal is erősíteni igyekezett, sikerrel, hogy vastag papíron hozta ki a könyvet) lázító gesztussal vágja az arcába egy olyan kornak és társadalomnak, amelyből az esztétikai érték iránti igény végképp kiveszni látszik. Olyan szintézis, amely az életművet struktúráként, pontosabban struktúrák játékaiként képzei el, s egyúttal kiterjeszti annak érvényességét térben és időben.

Verseskötetet említettem, bár a Paulus verses regénynek vagy elbeszélő költeménynek – esetleg „regényes verseskötet”-nek – fogható fel inkább. A zárt forma a strófaszerkezeten túl a mű szerkezeti felépítésében is jól tetten érhető: kilenc fejezetből áll, amelyeket a szereplők – a Paulus név hordozói – strukturálnak. Térey vizuálisan is igyekezett bizonyítékokkal szolgálni a zárt formára: a verses regény végén három rajzot, ábrát találhat az olvasó, amelyek a három – a tarzusi, a hesseni és a budapesti – Pál „damaszkuszi” útját követik, mintegy azt sugallva, hogy a damaszkuszi példázat időtől és tértől függetlenül általános emberi érvénnyel bír. A zártságot tehát az a – szerzői (?) – szándék is erősíteni látszik, amely mindhárom szereplőt, bonyolult áttételeken át, a damaszkuszi úttal kifejezett sors beteljesítőjeként kívánja láttatni. A Paulus tehát az emberi sorsfordulók „regénye”.

Térey Paulusának első soraiban idézett intenciója alapján a szöveget olyan struktúrák összességeként foghatjuk fel, amelyek úgy alkotnak rendszert, hogy egymásból táplálkoznak. Azaz számunkra az válik fontossá, melyek azok a szöveghelyek, amelyek a kilenc fejezet egyes részeit hivatottak összekötni, s ráadásul módot adnak különféle értelmezések végigfuttatására is. Ezekhez a paulusi konnektorokhoz kapcsoljuk azokat a Térey-szövegekből felrajzolt hálózati elemeket, amelyekről írásunk első felében szó volt.

A Paulus egyes elemeit összekötő narratívákat három nagyobb csoportba sorolhatjuk. Az ún. nagy narratívák a szöveg egységességét hivatottak demonstrálni: olyan narratívákról van szó, amelyek képesek összekötni a kilenc fejezetben a már említett három személyt. Az ún. közepes narratívák egy-egy személy kialakításában, működtetésében érdekeltek, azaz a három Pál egyéniségét hivatottak felépíteni. Epizódnarratíváknak pedig azokat a motívumokat, kisharratívákat tarthatjuk, amelyek egy-egy fejezeten belül tömbösödnek.

A nagy narratívák közül legszembetűnőbben a név szerepe válik alapvetővé a három személy összekapcsolásában. A három Paulus – az egyszerűség kedvéért legyenek Paulus Sanctus, Paulus Wehrmacht és Paulus Hacker – a név által vonatkoztatottak egymásra. Azt mondhatjuk, hogy a Paulus valójában a név „regénye”. Ebben a minőségében pedig egy másik kortársi, alapvető jelentőségűnek tartott mű kerül az értelmezés látóterébe: Esterházy Péter *Harmonia caelestise*. De míg Esterházy regénye egy vezetéknév, az Esterházy név regénye, addig Térey Paulusa a keresztnév (ez még akkor is így van, ha Friedrich Paulus esetében vezetéknévről van szó). A névbe íródo jelentések szempontjából döntő jelentőségűnek tűnik a név története, egyszóval azok a jelentések,

amelyek a Térey-szöveget megelőző korpuszból már készen álltak a Paulus számára. Ebből a szempontból két Paulus – Paulus Sanctus és Wehrmacht – válik fontossá, hiszen Paulus Hacker fiktív személy. Vagyis Térey számára már adott volt az a kontextus, amelyet a név felírt és előírt számára, ebben kellett elhelyeznie a harmadik, fiktív figurát, akinek végül az a szerep jut, hogy átformálja a másik két sorsot, hogy jelenvalóvá tegye a másik két név narratíváját, azaz hogy saját nevében egyesítse azokat. Ha ez így van, úgy az idő működésére is érdemes figyelnünk: minél távolabbi a név viselője, szövegszerűen annál kevésbé van jelen a történetben. Azaz Paulus Sanctus csak egyetlen fejezetben (II.) tűnik fel, ott is csak Paulus Hacker és Kemenszky vitájának tárgyaként (a távolság kb. 2000 év), Paulus Wehrmacht három fejezetet ural (III., V., VII.) kb. 60 évnyi távolságból, míg Paulus Hacker jelen ideje (amelybe a budapesti sportcsarnok kiégése éppúgy beletartozik, mint a konkrét idő jelzése: „Kilencvenkilenc, télelő, / Groß-Berlin, teljes téreőr.” (I/18) válik az I., II., IV., VI., VIII. és IX. fejezetének idejévé.

Ha abból indulunk ki, hogy a szöveg többször is három Pálról, sőt három narrációról beszél („Egy mű olvasztótégelyébe/ Helyeztem három Pálokat,/ Ők vontak földöntúli fénybe/ Pusztává tett országokat...” (IX/54), „Három ízben, három csapáson/ Indult háromszor misszió!” (IX/56), akkor akár azzal kritikával is illethetnénk Téreyt, hogy mintha nem vitte végig tökéletesen a hármasság elvét, azaz a tarzusi Pál mintha kilógna a szövegből. Ezt azzal lehetne negálni, hogy végül is Paulus Sanctus neve az, amely a legerősebben szól bele a történetek alakításmódjába, tehát a másik két Paulus sorsát nagyon erősen, mondhatni döntően strukturálja a „pálfordulás” rendje. Másrészt – és itt nem akarok számmisztikába keveredni – de a hármasság elvét mintha mégiscsak demonstrálná a szöveg: a kilenc fejezetből álló mű hat fejezete foglalkozik a pesti Paulus Hackerrel, három a hesseni Paulus Wehrmachttal, a pesti Paulus második fejezete, azaz egy fejezet pedig a tarzusi Paulus Sanctussal. Azaz a szöveg a kiegyensúlyozott 1 – 3 – 6 – 9 elvét követi.

A Paulus név lehetséges értelmezéseit a már említett pálfordulás rendje, azaz a „damaszkusziág” is összeköti. De Térey a Pál névbe beleíródó fordulatot nem annyira a Saulusból Paulussá váló transzcendens fordulat felől vizsgálja, hanem a keresztény egyházalapítás tudatos cselekedete nyomán (ezért nem szerencsés párhuzamba vonni Mészöly Miklós Saulusával, bár a cím ezt sugallná). A fordulat tehát nem felülről érkező, megkérdőjelezhetetlen instancia mozgásának eredménye, hanem magából az individuumból, annak szabad elhatározásából következik. Ahogy Térey írja: „Ők vontak földöntúli fénybe/ Pusztává tett országokat...” (IX/54) Az igazi paulusi fordulat, mint Paulus Hacker és Kemenszky vitájából kitűnik, az egyházalapítás, egy új hit, új struktúra kialakítása – ebben csak Luther (II/10) említhető vele egy lapon. A sztálingrádi Paulus Wehrmacht éppilyen fordulatot kénytelen végrehajtani a vereség hatására: egy új struktúrában kénytelen elhelyezni önmagát. Paulus Hacker pedig mindent feléget maga mögött, hogy leszámoljon addigi életével. Az egyéniségbe kódolt fordulat lehetősége a folyton-úton-levést is implicálja. Innét nézve pedig minden fordulat csak az út egyik állomása, amelyet a szerzői-olvasói önkény emel ki:

„Kilenc Camoena, hála nektek!
Párhák, metsszetek szálat!
Gyűrűt s szimmetriát teremtek.
Küllőket és körutakat,
És én állok minden köröndön.” (IX/55)

Harmadik összekötő kapocsként maga a forma, az anyegini és dantei anyag újrahasznosítása folyik. Az Anyegin-strófát használó Térey Puskin episztoláit sem kerüli meg, Tatjana leveléhez hasonlóan olvashatjuk Ludovika levelét Paulushoz stb. Térey rímei közül a jegyzetekbe száműzött IX/22 a kedvencem: a rím itt a saját idegenné tételét forgatja vissza a magyar nyelv grammatikai módusába:

„Gumbinnent gé avat Guszevvé,
De Tilsit Szovjetszkje? S emellé
Rauschenből épült Szvetlogorszk,

A Divina Commediába írt misztikus hármasság éppúgy része a Paulusnak, mint a gyűrűző szerkesztésmód. Ha a dantei logikát próbáljuk Térey szövegére alkalmazni, úgy Paulus Sanctus a Kemenszky-Paulus vitában feltároló, megközelíthetelen Paradicsom, Paulus Wehrmacht a teljes megsemmisülés Poklának, Paulus Hacker pedig a reménytelen szerelem által felrajzolt lehetséges Purgatóriumnak lakója. Úgy tűnik, Térey a Dante-szakerodalomban hangoztatott hármasság jelentést is potenssé kívánta tenni: a szó szerinti (vö. referenciális) jelentés, a rejtett politikai (vö. történelmi-szociológiai attitűd) értelem és a vallási igazság (vö. „damaszkusziság”) válik szét az esztétikai jelentés által határolt térben.

A negyedik kohéziós erő a három név által szövegbe írt narratíva között a nem, amely a Térey eddigi köteteire jellemző attitűdöt írja bele a Paulusba. A férfiidentitás három aspektusa a szent, a harcos és a bűnöző (hacker) ebben a szövegben. A nemi viszonylatok szempontjából alapvetőnek tűnik az a felismerés, hogy a nő szinte meg sem jelenik a „regényben”, pontosabban társként nem. Az egyetlen női szereplő Ludovika, de – jellemző módon – még ő is csak „félíg” nő, hiszen a neve meglehetősen „férfias”, militáns jelentésű (a két világháború közötti tisztképzőt asszociálja). Mindhárom szerepet összeköti tehát a nő hiánya: a szent életét a „bűnös nő” nem szennyezheti be, a harcost a „gyenge nő” csak akadályozná, míg a bűnöző számára a nő csak test, amelyet élvezeti tárgyként, áruként szemlél. Főleg a VI. fejezetben olvashatunk Paulus Hacker macho identitására utaló sorokat, amikor Ludovikát rázza le: „»Tűzhelyt őrző asszony kalandja / Egy ölelést jelent, mi más?»” (VI/7). Pál a „szabadverseny” élteti a szerelemben, s az óbudai Szigeten találja meg a paradicsomi állapotokat: „Minimálprogram: beetetőszék./ Beszéd a vadon szava:/ Kússzál, kislány, hason haza!” (VI/19) A csömör azonban hamarosan utoléri Paulus Hackert, s a „regény” végéig a tisztulási folyamatot járja be. A nemi viszonyrendszer macho rendjéből való kikeveredés így válik a Purgatórium létének feltételévé.

A közepes narratívák a három Paulus elkülönítésében érdekeltek. Jól felismerhető ez a három főszereplő köré épült szereplők rendszerében. Minden szereplő mellett ott áll saját negatívja: Paulus Sanctus mellett Péter, illetve Jézus tölti be az ellenpólust, Paulus Wehrmacht mellett Arthur Schmidt, az „önkényes és fanatikus »zseb-Mefisztó«” (301.), Paulus Hacker mellett pedig Kemenszky, a diákkori barát és építész. Ezek a szereplők csak a számukra kijelölt fejezetekben tűnnek fel, más és más koordinátarendszereket rajzolva fel ellenpárjuk számára is.

Ide tartoznak még a Paulus egyes helyszínei is, mint például Sztálingrád vagy Pest, amelyek a Téreynél megszokott városfetisizmust, a hely belakását exponálják. A város döntő módon szól bele az egyéniség kialakulásába és lehetőségeibe – lásd az utolsó, königsbergi színt, amikor a komor posztkommunista társadalom díszletei válnak a bűnhődés terepévé. Persze kissé motiválatlannak és kiagyaltnak tűnik, miért kell a pesti Paulusnak éppen Königsbergbe, azaz Kalinyingrádba utaznia a kegyelem (értsd: halál) elnyeréséért, és a véletleneknek mekkora összjátéka kell ahhoz, hogy éppen ott és akkor találkozzon Kemenszkyvel – s ez még akkor is így van, ha Paulus egy félmondattal elárulja, hogy Kemenszky honlapjáról húzta le az adatokat, miszerint az egy építkezési projekt miatt utazik a legnyugatibb orosz tartományba. És ha már így van, vajon mi volt a pesti Paulus célja ezzel a nagy utazással: ha mindenáron Kemenszky előtt akart öngyilkos lenni, akkor ezt megtehetette volna Pesten is. Valószínűleg szimbolikus értelmű útról van szó: a tarzusi Paulus utazásának imitációjáról és a hesseni Paulus sorsában való osztozásról (mint a szerző jegyzeteiből megtudjuk, az „hátborzongató pillanat”, amikor „Sztálingrád és Königsberg sorsa összekapcsolódik” (305.). Paulus Hacker kalinyingrádi útja út a Purgatóriumban, s benne kapcsolódik össze nemcsak a három Pál sorsa, hanem Kemenszkyé is.

Az epizódnarratívák néhány strófa erejéig tűnnek fel, néha több fejezetben is. Olyan kontextusokba és szituációkba helyezik el a főszereplőket, amelyek gyakran gyökeresen eltérnek egymástól. Térey maximálisan ki tudta használni a témában rejlő lehetőségeket, egészen belakta a kijelölt teret, hiszen számtalan kontextussal szembesíti olvasóját. Ilyen kontextus a számítógépes világ, amelynek szlengjében helyezte el Paulus Hackert. Gyakran jelenik meg a magyar történelem kontextusa is, néha liberális, máskor ironikus-radikális szempontokat érvényesítve: „Etnikai fölhanggal ékes,/

Elkapja sovén lendület,/ Móc és rác rablót emleget/ S gall földosztót...” (I/11), „Két lábbal kéne tipranom,/ Aminek neve: Trianon.” (I/38) Az alkohol és a drog is kontextusképző erőként működik a Paulusban, s elmondható, hogy Térey nagyszerűen társít az egyes kontextusokhoz megfelelő nyelvi réteget. Ami talán egy kicsit meredek, az Paulus Sanctus megjelenésének körülménye: a tarzusi Pál Paulus Hacker és Kemenszky hitvitájában bukkan elő a szövegben, miközben azok egymás után szívják el kábítószeres cigarettájukat. A drog a transzcendencia és a metafizika megjelenésének egyedüli lehetőségévé válik az ezredfordulón, sugallja a szöveg. A zsidó identitás szövegbe írása is különféle nyelveken történik: (Ludovika bemutatása kapcsán) közhelyeken és frázisokon át („Rabbi-ösökre – az se baj –/ Az orr rajzolata utal.” (II/64)) egészen a zsidó hitélet és szokások értő részletezéséig:

„»Összes sátoros ünnepek
Szakértőjét tisztelje bennem.
Citálom most, mondtam tavaly:
Eltűnt a Sátán és a Baj,
Ha sófár zeng, bevonja testem
A júdeai mínium,
S vonz asszonyi princípium.«” (IV/13)

Térey Paulusának könnyedségét az a mód adja, ahogy a nyelv referenciális és fiktív elemei között szörfözik. Nehézségi erejét pedig az, hogy úgy működteti a nyelvet, ezt a roppant apparátust, hogy érezzük közben a gépezet csikorgását is, ahogy mozgásba lendül, és a szöveggép beledarálja a Paulusba a jelentések irtózatossá tömegét, azt olvastatja, ahogyan a nagy nyomástól folyton elcsúsznak egymásról a struktúrák. Briliáns megoldásokra figyelhetünk: ahogy a szerző halálának posztstrukturalista elméleti dogmáját elegánsan a német–szovjet front senkiföldjére helyezi át („Niemandland, bérelt birtokom!/ Betépve balanszírozom/ Két nyirkos frontvonal között: én.” (III/19)), amikor a magyar irodalom klasszikus-romantikus toposzát, amely a heroikus magyar történelemmel azonosítódik, a szovjet katonaság pozíciójára viszi át („Pajtás, a Nagy Földnek felelj!/ Volgán túl nincs számodra hely.” (III/29)), amikor a II. fejezetben Paulus Hacker erotikus jelenetét a Ludovika név vezeti át a III. fejezetbe, a keleti frontra. A Paulus szövege valamiféle perverz, dühödt akarattal keres magának újabbnál újabb szavakat, prózai, idegen kifejezéseket, katonai és hacker-szlenget, hogy fennakadjon, majd átvergődjön rajtuk, majd újra fennakadjon, és átvergődjön a következőn is. Megállíthatatlan, mert minden akadály az erejét növeli, a nyelv működésének allegóriájává válik. Innét válnak értelmessé a szöveg utolsó sorai, amelyek magát a nyelvet szólítják meg:

„»Itt állok és nem tehetek mást.
Míg rám erős Uram tekint,
Itt állok őrt, parancs szerint«” (IX/56)

Figyelő

Anarcho-libertárius töredékek

Cserna-Szabó András: Fél hét

Cserna-Szabó András első kötetében, a Fél négyben az egyik szereplő, Liza a kérdőívekben a világnézetét firtató kérdésre rendre azt írja be: anarcho-libertárius. Ez a kissé szeles, olykor agresszív, tekintélyt nem ismerő, rendőrökkel és BKV-ellenőrökkel bátran szembeszálló, Bakunyinnal intim viszonyt ápoló, a haldokló Nietzsche szeme előtt lebegő, szexualitásban tabut nem ismerő és alapjában véve felettébb szeretetre méltó figura a maga világnézetével, pontosabban létmódjával mintha a Cserna-Szabó-i elbeszélés szellemét testesítené meg. A szerző második kötetére, a Fél hétre ugyanúgy a csapongó fantázia, a fantasztikum bőséges és sokrétű alkalmazása, a vaskos (al)testiség, a pimasz tiszteletlenség, a nyers szellemesség, a különböző helyszínek, idősíkok és fiktív világok keverése jellemző, mint a nagy feltűnést keltett első könyvre. Hogy ne kerülgessem a forró kását, mindjárt be is vallom, hogy ez a nagy hasonlatosság némi csalódást is okozott: a Fél hét darabjai szinte egyáltalán nem mozdulnak el attól a kétségkívül markáns írói világtól, amit Cserna-Szabótól már megismertünk, a szövegtípusok, a kötetfelépítés is hasonló, a címválasztás pedig, az előző kötet cím variációja, inkább hat fantáziátlanságnak a szememben, mint szellemességnek. Ami persze nem jelenti azt, hogy ne volnának ennek a kötetnek anarcho-libertárius darabjai között is remekek. Meglehet, a válogatás sem igazán szerencsés, Cserna-Szabó András a két kötet közötti időszakban jóval többet írt, mint amennyi végül bekerült a Fél hétbe, és nem vagyok benne biztos, hogy a legjobb szövegek mind bekerültek, illetve, hogy ami bekerült, az mind a legjobb szövegei közül való. De ezen most már ne fájjon a fejünk, foglalkozzunk azzal, amit a két borító között olvashatunk a szerzőtől.

Pontosabban egyelőre maradjunk a borítóknál, tudniillik ellentétben az első kötet kissé semmitmondó fülszövegével és rejtélyes hátlap-szövegével, a mostani hátlapjára írt szösszenetnyi ars poetica abszolút telitalálat. A Fél négy hátán egy Heine-idézet szerepel Kant sétáiról, el nem tudom képzelni, miért; a fül pedig azt állítja, hogy „Cserna-Szabó a fantáziát vegyíti a valósággal, a szomorút a vidámmal, az egyszerűt a bonyolulttal, úgy, hogy közben öröme szolgál mindez.” Nehéz volna olyan irodalmi művet találni, melyre ne illene rá ez a leírás. A folytatás viszont, mely szerint „És ha neki jó, jó az olvasónak”, mint általános igazság igencsak vitatható. A Fél hét hátlapján a következőket olvashatjuk: „Huszonhét éves szentesi emigráns vagyok. Mellesleg az egyik leghíresebb szentesi író. Ez van. Az egyik híres és gazdag kollegám, Stephen King egyszer azt nyilatkozta, ő a McDonalds irodalmi változata. Akkor én meg az Utasellátó irodalmi változata vagyok. És ez egyáltalán nem tréfa. Mind utasok vagyunk, s földi utunk alatt másra se vágyunk, mint hogy valaki (mint egy nyílt sebet) ellásson bennünket. Mindenki megkapja, amit érdemel. Megdöglik a végén. Legalább közben legyen ellátva rendesen, némi hideg sör, csípős halászlé, pipadohány, jó szó, pipacsveres pincérlányok. Na és pár történet, hogy amíg a resti mellékhelyiségében trónol, addig se unatkozzék. Amikor elindul a vonat, a szíve úgyis megszakad.” Fogadjuk el tehát szerzőnk írásainak eme kis foglalatát vagy olvasási útmutatását, és haladjunk mondatról mondatra:

Huszonhét éves szentesi emigráns vagyok. Szentes Cserna-Szabónál egyszerre jelenti a gyerekkor már fellelhetetlen, szinte mesebeli színterét és a magyar irodalomban oly gyakran feltűnő poros, reménytelen kisvárost, a provinciát. Ide látogat el a cirkusz bizarr mutatványjaival, és itt isszák magukat félholtra nap mint nap a lerobbant kocsmákban az elfuserált életű antihősök. Szentes felejtésben él. Az előző kötetből már megtudtuk, hogy lakosai azt is elfelejtették, hol található a város szíve, most pedig az derül ki, például a Smafuból, az egyik legjobb elbeszélésből, hogy a

szentesiek valahogy élni is elfelejtettek: a tizenöt éves Korog Ernő addig viaskodik egy Hilda nevű úrlénnyel, addig tiltakozik az ellen, hogy megcsókolja, lévén ő a hús-vér Bő Jolánba szerelmes, míg egyszer csak egy kórházi ágyon találja magát öregén, haldokolva – „az ágyban fekvő egykori reálgimnazista rádöbbsent, hogy eltelt az élete, míg az úrban Hildával viaskodott”.

A kötet fiatal, körülbelül huszonhét éves hőseit viszont, legyenek akár szentesiek vagy budapestiek, egy másfajta feledés jellemzi, a történelem rohamos elfelejtése: a Pretty Woman juppi-hősnője öngyilkosságba kergeti idősebb szerelmét, mert előcsalogatja belőle szégyenletes '56-os emlékét, miközben ő ekképpen foglalja össze a korral kapcsolatos ismereteit: „Szóval én nem is gondoltam, hogy ennyire meleg volt a helyzet akkor ötvenhatban. Mármint, hogy ekkora gáz volt! A Lajos látta, hogy nem egészen vagyok képbén, ezért aztán elmesélte az egészet, de nem úgy, hogy lehülyepicsázott, hanem rendesen, felfogva, hogy honnan is tudnám én ezeket, amikor még nem is éltem akkor. Elmondta a Nagy Imrét, meg a ruszkikat, a Kádárt, meg hogy mi volt itt Pesten, hogy mennyien meghaltak, hogy még az Árpibát is lesítették (ezen aztán tényleg kurvára meglepődtem, azért tényleg elég kemény idők lehettek, ha még az Árpibát is, akit mindenki annyira szeret).” A Kilencedik fejezet, melyben Dimó nagyapó, a bolgár kalauz találkozik az elegáns detektívvél, s majdnem új életet kezd szellemes Esti Kornél-parafrázis a másik szemszögből, mely szerint a bolgár kalauz valójában anarchista, aki emigrálása közben kalauz álruhát ölt, az elegáns urat detektívnek véli és bevallja neki minden bűnét. A végén aztán kiderül, hogy a hazánkba szakadt, anarchistából itt illegális kommunisztává átvedlett szerencsétlen öreg magyarul mesél, az unokái ugyanis már nem tudnak bolgárul, és arra sincs türelmük, hogy apjukat végighallgassák, amint nagyapó múltjáról beszél. Mindez azonban korántsem tragikus felhanggal jelenik meg Cserna-Szabó elbeszéléseiben, a nosztalgizáló öregek semmivel sem kevésbé szánalmas figurák, mint unokáik és fiatal szeretőik, emlékeik röhejesek, tanulság- és katarzis-nélküliek, a múlt megvallásának, átörökítésének epikai szituációja csakis parodisztikusan jelenik meg. A huszonhét éves szentesi emigráns vad örömmel, szentelen gyönyörűséggel tünteti fel magát egy történelem utáni generáció tagjának.

Mellesleg az egyik leghíresebb szentesi író. De nem mellesleg: író. Bár Cserna-Szabó tudatosan nem intellektuális és általában nem önreflexív szerző, elbűvöli a fiktív nyelvi világok keletkezésének folyamata. Mindkét kötetét egy-egy olyan szöveg nyitja, mely az írás, a figura-, illetve történetteremtés folyamatát meséli el. Ez a két kis tárcanovella minden bizonnyal a szerző legjobb szövegei közé tartozik, bár karakterük elüt a többi elbeszélésétől. Két rendkívül feszesen felépített, cizellált kis írásról van szó. A korábbi, az Egy nő azonosítása azt mondja el – mutatja be, hogyan rajzolódik ki a „dühöngő” fehér papíron, mely olyan, „akár az orosz hóvihar” egy Edina nevű nő alakja, aki „puszta nevével Kunszentmártont csinált Szibériából”, míg az állandóan módosuló tervezgetések után a szerző odahagyja, megsemmisíti a figurát, némi lelkiismeretfurdalással, amit csak az tud enyhíteni, hogy „főhőst Szibériában hagyni dosztojevszkiji hagyomány”. A mostani, a Küklopszhasú & Mákkirálynő, egy novelláról (ról szól), mely „nem novella szeretne lenni, inkább francia film szeretne lenni”, ám ezt a vágyát brutálisan megcsúfolja egy másik fikció, a valóság, és a főszereplők borzalmas véget érnek.

Ahogy a Kilencedik fejezet is mutatja, a Fél hét annyiban talán mégiscsak eltér a Fél négytől, hogy nyíltabban játszik rá más szövegekre, több szöveg is paródiaként olvasható. Lásd: Mindenki megkapja, amit érdemel.

Ez van. Cserna-Szabó szívesen él ilyen kategorikus, ellentmondást nem tűrő kitételekkel, elbeszélői szívesen tűnnek fel bátor odamondogatóként. Miközben persze egyáltalán nem ez van, hiszen itt minden és mindenki percenként átlényegül valami mássá. A fantasztikus betétek, a történetbe tévedő idegen alakok és fantázialények, más korokból származó figurák többféle fiktív világot tartanak kapcsolatban egymással. A képzelet mint kirándulás a hétköznapiakból nem romantikus szembeállításra alapul ezekben a felnőttmesékben, melyeknek egyik legegységibb és legszokatlanabb jellemzője a fantasztikum sokrétű beolvasztása, mivel a képzelt világok és a fantasztikus figurák, történetek ugyanannak a meghosszabbításai, mint ami a poros hétköznapiakban van – a képzelet nem emeli meg, nem szellemíti át a hétköznapiakat. Inkább fordítva: a váratlanul feltűnő figurák – a váci

vonatra felszálló Dieudonné de Gozon, aki Malpassónál megölte a Sárkányt, a bányászfaluba utazó Paracelsus, a szenvedő szerelmes segítségére siető Marsilio Ficino vagy Hilda, az úrlény – valahogy mind úgy hatnak, mint aki idetévedt, beolvadnak a „normalitás” altesti fixációtól szenvedő-vigadó világába, és akarva-akaratlanul segédkeznek hőseink nem mindig feddhetetlen céljaihoz.

Az egyik híres és gazdag kollegám, Stephen King egyszer azt nyilatkozta, ő a McDonalds irodalmi változata. Akkor én meg az Utasellátó irodalmi változata vagyok. Az Utasellátó közönségének egésze inkább tárgya, mint potenciális olvasóközönsége ezeknek az írásoknak. A kijelentés azonban világos: Cserna-Szabó elsősorban lekötni és szórakoztatni akar, s szövegeinek nagy része ezt el is éri. A történetek kiszámíthatatlan csapongása, a gyors, éles váltások a különböző fikciós szintek között, és nem utolsósorban a populáris kulturális utalások mellett bőven beépített magaskulturális elemek (A világ végtelen csillogása című írásban például Erasmus, Paracelsus, Luther és Theophrastos lép színre) azonban világossá teszik, hogy közönsége elsősorban az elit-olvasóközönség, annak is az a metszete, amely nem ragaszkodik a megformáltságához, a kerek történethez és a kissé (vagy nagyon) megemelt irodalmi nyelvhez, sőt, kifejezetten vonzódik ezeknek a kiforgatásához, paródiájához. Mondjuk Garaczi és Hazai közönsége.

És ez egyáltalán nem tréfa. De igen. Minden az.

Mind utasok vagyunk, s földi utunk alatt másra se vágyunk, mint hogy valaki (mint egy nyílt sebet) ellásson bennünket. Ez olyan szép, hogy nincs mit hozzáfűzni.

Mindenki megkapja, amit érdemel. Valóban. Ahogy már utaltam rá, több írás is paródiaszerű. A Mentafagyalt, melyben a főhős tragédiába torkolló szenvedélyéről olvashatunk egy pincérnő iránt, a férfimagazinok erotikus novelláinak paródiája lehetne, egy férfi Sárbogárdi Jolán brutálisan mulatságos kezeműve. Bandit olyan mélyre taszítja a szerelem, hogy: „És akkor hangokat hallott. Koppanásokat. Maga alól. Beletekintett a csészébe. A csontsín halgerincek mellett. A fehér porcelánon csillogó sztaniolpapír. Műanyag vitorlások, foszforeszkáló dinoszauruszok. // Rádöbbsent. Hetek óta nem él máson, csak kindertojáson és halkonzerven. A szerelem elvette az eszét. Teljesen. Már észre sem veszi, hogy a csomagolást és az ajándékokat is felzabálja. Az édes és kétszínű csokitojással együtt. // Ez így nem mehet tovább.”

A világ végtelen csillogása versszerűen tördelt próza, melyben a narráció, a posztmodern próza lehetőségeit fejtegető önreflexió, a szerzői értelmezés és a szerzői családi idill – melyben a józan, a földön két lábbal álló, mégis oly gyöngéd feleség megmenti a maga teremtette világban életveszélybe kerülő férjet – keveredik egymással. Paracelsust az író egy idő után már csak P-vel jelzi („elbeszélő megunta / minden alkalommal kiírni a neveket”), Erasmust E-vel: alighanem tehát finom Esterházy-paródiával állunk szemben.

Megdöglik a végén. Tényleg szinte mindenki. És általában csúnyán. A villamos kerekei alatt, szökőkútban, gyönyörű, aranybarna színű lötytyől, mélyhűtőben, torokelvágás által. Egyszer viszont szépen: Sonka, a mennyország panda-szállítója az égigérő paszulyon mászik fel a mennybe, igaz, utána a falu felégeti a paszulyt mennyországostul.

Legalább közben legyen ellátva rendesen, némi hideg sör, csípős halászlé, pipadohány, jó szó, pipacsveres pincérlányok. Cserna-Szabó írásai egyszerre kültelkien nyeglék és barokkosan zsúfoltak. Látomásai plasztikusak, figurái eszelősek. Ügyel a részletekre. Hasonlatai meghökkentőségükben félreismerhetetlenek: „lelkében szörnyű viharok dúltak, a gyomra pedig úgy járt, akár egy elszabadult, megvadult centrifuga”. Írói nyelve nagyon különböző stílusokat, rétegeket fed le a kocsmai anekdotázástól a dokumentarista tárgyilagosságig. Bár nyilvánvalóan inkább a vaskosság vonzza, mint a fennköltség, s az utóbbi leginkább ironikus szerepet kap: „Rókák vonítottak az erdőben, s a bokrok alatt fácán neszelt, de ehhez nekünk most vajmi kevés közünk van”, szemmel láthatóan és füllel hallhatóan nagy kapacitású írói nyelv ez, ami szándékosan korlátozottnak hat.

Na és pár történet, hogy amíg a resti mellékhelyiségében trónol, addig se unatkozzék. Unatkozásról szó sem lehet, már ami a rövidebb írásokat illeti. Csak hát az anarchizmus per definitionem nehezen békül ki a nagy formákkal, és valóban azt látjuk, hogy a kötet leghosszabb darabja, a több mint negyven oldalas, hét „énekre” bontott Taurus köd című sci-fi a legsikerületlenebb írás; nagyon elhanyagolt utazónak vagy nagyon lelkiismeretes kritikusnak (hacsak a kettő nem egy és ugyanaz) kell lenni ahhoz, hogy valaki végigolvassa ezt a terjengős, öngerjesztő történetet, mely feltehetőleg a jövőben játszódik, legalábbis erre utal, hogy a főhősök a Jég veled! című amerikai katasztrófafilmet nézik meg a moziban, melynek főszerepét „a vénséges, kérges arcú, pocakos és tizenháromszoros Oscar-díjas Leonardo di Caprio alakítja”.

Amikor elindul a vonat, a szíve úgyis megszakad. De merre indul? Még ha a két kötet között nem tapintható is ki nagyobb elmozdulás, mind a kettő nagyon több olyan szövegtípust is felvonultat, melyeket Cserna-Szabó András biztos kézzel alakított ki és járatott be magának: ilyenek az írói világteremtést elbeszélő tárcanovella, a fantasztikus elemeket bevonó rövidebb elbeszélés, és azok a „szociografikusabb” darabok, elsősorban a Pretty Woman, melyek kortárs típusok szatirikus portéit vázolják fel. Az emigráns még a végén otthon kezdi érezni magát.

Tarján Tamás

Tükörterem

Király Levente: A legkisebb

111 – ez a szép, irodalmilag és számmisztikusan is telített (sor)szám jutott Király Levente bemutatkozó verseskönyvének, még 2000-ben, a József Attila Kör és a Kijárat Kiadó JAK füzetek sorozatában. Az Eperjesi Ágnes tervezte könyvborítón egy kör ász hever s egy „szív királynő”-nek is nevezett kör dáma repül haránt. Vagyis a két kártyalap közül éppen a király – s vele a szív – hiányzik. E duplán játékos, közvetett információval a könyvtárgy kettősen jelentéstelített helyzetbe hozza a szerző kék alapra zöld betűkkel nyomtatott, egyszerre duplikáltan (mert állítóan és tagadóan) megszólaló nevét. A Levente személynévhez többszörösen is tapadhat „a legkisebb” asszociáció – a Király vezetéknev viszont éppen ellentétezi a gyűjtemény címét (bár mértékadó bölcsészkar körökben már találkoztam olyan értelmezésekkel, melyek szerint – s itt bizonyos nevek hangzottak el a kortárs magyar zenei életből – ennek a jelentéstulajdonításnak épp az ellenkezője állhatná meg a helyét). Az aligha kétséges, hogy az 1916-ban, Szegeden született költő örömet látja játéktérben opuszát; akár az irodalomtudományi terminusok, akár az ördög bibliája forgandóságának asztalán.

Az elemzésre két fő lehetőség kínálkozik. Király teljesítményét egyfelől tekinthetjük a nemzedéki lírai produkció összetevőjének; másrészt – generációjának tudatos és gyakori közös fellépései ellenére – eredendően magánműnek. Előbbi esetben természetesen Varró Dániel (műfordításaiban is érvényesített) formajátékaival, kedvező visszhangot, álmélkodást kiváltó grammatikai bűvészmutatványaival kellene kezdenünk a sort, nem feledkezve meg az irodalmi paródia új hullámáról, melyben Varró is, Király is ott lubickol, sőt talán épp ők csinálják az örvényt. Elkalandozásunk mégis tévútnak bizonyulhatna, mivel Varrónak sokkal több köze van – ha van valakihez köze – nemzedéki öregapjához, Parti Nagy Zajoshoz, mint Király Leventéhez. Karafiáth Orsolya a bölcsélet pengéjét is próbálgató élménylírájával sem mennénk sokra, hiszen az emlékek és tapasztalatok rögzítése után verseikben mindketten másképp és másutt vágnak. Szólongathatnánk Kolozsvárról Orbán János Dénest (és az Előretolt Helyőrség egyik-másik fiatalját), mert vele (velük) meg a gondolati agresszivitásban osztozik némileg A legkisebb költője, OJD azonban, még mindig innen maga is a harmincon, féltucatnyi kötetével jóval előbbre jár eddig említett társainál. Ugyanez

érvényes a Paulusszal nagyot dobó másik „báty”-ra, Térey Jánosra is.

Nem célszerű tehát nemzedéki és nemzedéken kívüli nevek útvesztőjében bókászni. Noha szerezhethetnénk szerény sejtést vagy tudást némely szellemi és ízlésbeli rokonulásokról, ezek segítségével is csupán azt jegyezhetnénk fel nyomatékkal, ami Király Levente költészetének egyik legrokonszenvesebb vonása: hogy ihletésekre érzékeny, ám semmiképp sem mintakövető poézis (nem öskonzervatív, nem rajongó, nem felülíró, nem megcsipkedőn tisztelgő stb.). Legfőbb programja saját teherpróbájának az elvégzése. Mintha Király csak ott és akkor lenne elégedett magamagával, ahol és amikor az általa létrehívott esztétikai erő egy tartalmas ellenérőt is képes provokálni.

Valahogy úgy, ahogy egy kör ász provokál egy kör dámát – miközben közös provokációjuk a távollevő kör királyra irányul. Valahogy úgy, ahogy a 111-es szám önmaga egyazonos végletei, határai között talál rá a margóival azonos – de mily más! – centrumára. Valahogy úgy, ahogy „a legkisebb” legalább annyira irányul a még kisebb talányára, mint az ehhez képest szinte elhanyagolható „nagy”-ra.

Az intellektuális, esztétikai és önismereti akcióként működésbe hozott próbaelv poétikai lényege, uralkodó eszköze a tükrözés, mely (lehet ellentétezés, megduplázás, variatív vagy ciklikus ismétlés stb.). A tükör nem valami mást, másikat mutat meg „túlvég”-ként, hanem a már meglevőt; sőt: önmagát mint tükröt is. Ebben a munkálatban, folyamatban az első a másodikkal, a második az elsővel feleltethető meg, s mind a kettő a harmadikkal, a sokadikkal (és a tükörrel, akit esztétikai médiumként valójában a költő testesít meg). A tükör megszemélyesített (Tükör) létét a Látogatás az Öt Tükör házában című haiku-együttes látszik igazolni. Egyébként az (Aqua), (Terra), (Ignes), (Caelum) és (Deus) című, a négy elemet az Istenben találkoztató – vagy Istent mint Istent a négy Elemben találkoztató – ötször három sor nem tartozik a könyv emblémái közé, egyszerűen a haiku sem maradhatott ki Király formakísérletei sorából; ám az már a tükrözés szempontjából is szép és érdekes, hogy a(z) (l)ég verse víz-vers, a föld verse (l)ég-vers, és így tovább. A minőségek e keveredése, átcsapása, átlényegülése jelezheti, hogy a tükrözés végső soron rideg, rugalmatlan párbeszédénél jóval többről, életszerűbből van szó.

Kellett az argumentálás a tükör-gondolathoz, hát belekaptunk sietve az Öt Tükör... versébe, kajánkodhatna bárki. Ezt tettük, persze – akár csak a Tartalom alapján is látva, hogy az előbbi házbebarangolás miként vonzza a záró, harmadik ciklus (Keresgélés egy messzi házban) a Mese a házról keresgélő attitűdjét (melyben tán a pilinszkys hangoltság dominál); a Mese a házról miként leli párját ugyane ciklusban (Mese a próbáról); a ház-motívum – mely a legelső ciklust (Három pillantás a csoportképre) indító A legkisebb című, kötetcímadó vers nyitó és záró sorainak keretében is ott volt – hogyan társul a Sátor enyhén transzcendentáló képzelmeihez, a Sátor pedig a Völgy szintén filozofikus („most még utoljára körbenézhetsz”) hangütéséhez.

Ama tükrözés – a tükrözés olvasói megérzése, megértése – kedvéért nem kell olyan nagyon belekapni, belekapaszkodni. A Keresgélés... ciklus. Fekete hamu és Kék hamu című versei jellegükkel is, a kötet periódusos rendszerében elfoglalt helyükkel is igazolják, hogy vagy ikerítve keletkeztek, vagy a páros távolságban (a párosság távola által) teszik próbára egymást. A kissé erőltetett írásmódú Eső nappal Holddal akusztikus tükrét susogni, cikkanni, pendülni hallja a fül, felfényleni-elsötétülni véli benne a vizuális tükröt a szem. S a (tél), a (nyár) és az (ősz) a sorozatépítésen, a motívumkibontáson túl nem kelti-e ugyancsak a hiánya: hiátusszerű fókusz által önlétet nyerő tükrözés értelmét (újfent a 111 „hármassoltárára” hasonlítván)?

Bár A legkisebb motivikus, szövegszerű tükrözései – mint a költői én önkeresésének mozzanatai – általában minimálisan a hármasság jegyében történnek, s többnyire központosítás nélküli, változatos alakzatú, némiképp spekulatív költeményekben, maga a gesztus egy parodisztikusan átstilizált tradicionális műfajban, a balladában tárja fel színeit az olvasó számára, mindjárt a könyv élén elhelyezett műben (A trubadúr nyugdíjazási és egyben utolsó balladája); majd az első ciklus befejeztével köszön vissza (A trubadúr fiatalkori és egyben segélykérő balladája). Az csak természetes, hogy ez a két ál-villoniáda logikailag felcserélten jut nyomdafestékhez. A rímeit, formavilágát tekintve enyhén-renyhén ellazított ballada világirodalmi és magyar irodalmi hagyományát (benne a hazai Villon-átültetések fogadtatását), a deákos, diákos, publicisztikus és

vulgáris szöveglehetőségeket mérlegelve is abszolút alkalmas az erős képvilágú, de „kapásból” dekódolható líraszakmai és etikai közlésekre, az ars poetica felütésére és (tükör) visszavételére. „Igen, elpazarlom, amim még maradt, / a sírodba nem viszem magammal; / mert a Te istened nagyon búzlik, / és a frászt hozza rám minden angyal” – szó oda az „utolsó” ballada a literatura minden „angyalos” költőjének, angelológus széptanásának, no meg minden angyalnak. „Itt lehetetlen valami szépet írni” – határozza meg kötete szükségképpen tereként az elvont-rejtelmes ott-at a beszélő, előlegezve a későbbiekben nem éppen társadalmilag vehemens szembeszegülését. „Irtani ódát szülinapokra százat” – ez még közelmúltbeli bölcsész szeminarista módra praktizáló lírája is lehetne, így folytatva: „himnuszt a nőidnek, szerelmes Úrfi; / elégiát egy vagonnal, másnaposságra, / mert méltóztattál mindennap berúgni! / Én meg csak néztem a csajokat, pia nélkül; / féltem, amit írok, túléli-e a holnapot. / Erre azt mondod, hogy nyugdíjazol, / és felveszed ezt a bér-tollnokot!” A protezsálástól, „zsiros állás”-tól, „Propagandaminiszter”-től undorodó, az utókornak „örök hányinger”-t ígérő „fiatalkori” ballada a fonákjáról prófétálja ugyanazt, amit a „nyugdíjazási” strófák e fonák fonákjáról.

Hatásos geg, a gyakorlott parodista – a műformákat is karikírozó irodalmár – játéka, hogy a nyitó ballada Ajánlásában (s micsoda megszólítás szomszédságában) felbukkan a költő beszélő, jelentéses neve. A „nagy ötlet” – melyben az én le is leplezi, de tömjénezi is magát – a búcsú (=el nem távozás) balladájában is helyet kér. Íme, a két Ajánlás kétszer négy sora: „Herceg! Látod, a Király most meztelen, / és elismeri: nem mindene volt műremek. / A lábad előtt csúszik mégis, / hogy kiadhassa a Válogatott Műveket!” – „Herceg! Tudom, a Kincstárad üres, / és már nem jut annyi kultúrára. / Fogadd fel mégis ezt a szegény költőt: / szebb is, jobb is – na meg szerényebb az ára!”

A balladaműfaj József Attila-i megöröklése folytán ez lehetne a Hazám szívszorító kérlelésének („édes Hazám, fogadj szívedbe, / hadd legyek hűséges fiad!”) félig-meddig ironikus tükre is. Csak hát nem bizonyos, hogy a vers beszélője a jobb híján Hazának (beljebb: Kultúrának; legbentebb: Könyvkiadónak) nevezhető Gazdához, Mecénáshoz, Értelemadóhoz szól. A trubadúr mérge („Lásd! A Király pontossága untat, / legyen hát bakter, semmiképp se vátesz”) ömölhet valamely társadalmiasított Megszólítottra – viszont a Herceg és a Király rangok, megnevezések közelessége okán – főleg a kötetet indító versben – feltételezhetünk önmegszólító beszédet is. Ebben a Király a Herceg alá-, de egyben fölérendeltje. Finoman tudathasadásos szereposztás történik: aki a lantot vereti, s aki a lantot veri, egy emberben lakik, s hogy a neve Hercegre és Királyra válik szét...? Majdnem egykutya.

A két ballada nyelvileg nagyhatású szcénával díszletezi be a tükörteremmé avatott játékeret. Az már Király Levente külön – okos – csele, hogy ezt a marconán kritikai és/vagy kedélyesen fraternizáló nyelvezetet, élményvilágot, világ- és élményt már a két ballada közt is megvonja a könnyűvé könnyedett hangot esetleg áhító olvasótól; s a második ciklusban (Pelyhes felhő, kék háttérrel) is csak itt-ott húzogatja az ilyesféle szöveg-mézesmadzagot (alighogy megszabadultunk a Propagandaminisztertől, már jön is elő újra otrombán nehézkes neve, egy kis „leiszom magam” körítéssel, a szordínós istenkáromlást is alkalmazva – a Pelyhes felhők... versben). Ha rendelkezünk valamiféle konzervatív temperáltságú szépségfogalommal, ennek eszményét kétségtelenül az első ciklus rímes darabjai, múlt-, gyermekkoridézései teljesítik be. Ezek sanzonos gyöngyözésre és fuvallatnyi filozofálásra egyként képesek a tehetséges és gyakorlott versíró tollán. E költemények nagyobb része is balladisztikus, a sorok emlékkönyvébe rejtett kis titkokkal, foszlányokkal, kételyekkel, kérdésekkel, (hogy ki és mi „a legkisebb”, arra sem lehetne eskü alatt válaszolni). A helyzet urai, a Nyitás, a Rontás, a Nyáron újra, a Teregetés a gyűjtemény legkönnyebben elsajátítható verseiként tüntetik fel magukat, holott értelmezésük, zenéjük kihallása nem ilyen problémátlan, s inkább összetettebb, elvontabb későbbi ön- és világmagyarázatokat (világkérdéseket) készítenek elő.

Király Levente formakultúrája jelenleg sem a tágasság, sem a szűkösség végleteivel nem írható le. Legértékesebb eredményeire egy kopár, „szövegbetétes” (-rátétes?) szonettalakzattal, valamint és elsősorban a három ötsoros szakaszból épített medáliászerű gondolati verssel jutott vagy vergődött (példa az utóbbira: a Laterna magica Luxus, Kardinális, Kor, Ma megszemélyesítéseitől és adyzásaitól a Koponya-hegy, eső előtt név- és motívumismétléseiig futó „kisciklus”, s aztán még az Istennel és a tárgyakkal való küzdelemnek más számos, egymással összefüggő, cinkos verse.

Majdnem az egész második verstömb). Isten és tárgy szövetségében alighanem az angyal a legnemesebb, legkülönlegesebb közvetítő mint isteniesült szárnyas tárgy, tárgyasult isten. Királynak ők fontos – már kiemelt –, s nem Rilkéből és nem Nemes Nagy Ágnesből és nem a költészetből, hanem álom és fantázia mindennapiságából modellezhető képviselői. Közéjük tartozik a Kék szoba „bosszúálló angyal”-a is. Csorogjon az idézet, az angyal és a Király-vers kedvéért: „Megjelenni nem szabad sehol, / és tévedni nem lehet soha: / fejében tudás, hatalom. / Az elheverő tárgyak: minden az övé, / a padlás, a pince, az előszoba. // Lábtörlőjében az esetlen felbukik, / sárgaréz kilincs, barna rozsdafolttal: / mind baljós előjelek. / Mégis itt kell megtalálnom. / Neki van mindenhol otthona”. Mely sorok végén van és melyeknek a végén nincs rím ebben a tízben, azaz a költő tizenötöseiben: kellemetes foglalatosság kihüvelyezni. A rímelés esetlegességeitől, akart tisztátalanságaitól a tény még nem változik: a magyar gondolati líra eddig jobbára három szakasz tizenkét sorából szerette strukturálni a maga egy – masszavitásában légies, tárgyiasságában elvont – formációját; Király Levente költészete kiforrott egy – azért eddig sem ismeretlen –, a dialogizáló-ütköztető közlésekre roppant alkalmas hármas osztatú, hármas tükrű versalakot.

Az egészében ígéretes, igen jó benyomást keltő könyv vázolt, karakteres erényei ellenére gond, hogy sem koncipiáltságában, sem kép-, mondat- és szóállományában, sem összhangzatában és hatásában nincs a talentumnak olyan erősségű individualitása, újszerűsége, amelyet a Királynál nemegyszer felszínesebb költőtársak bele tudnak vinni köteteikbe. Részint ebből fakadóan az igazán emlékezetes költemények száma is kicsiny: a két balladás ballada – hatásossága és harsánysága folytán – betör e posztokra, s olyan triptichont is viaszoz, sőt talán el is jelentéktelenít, mint a szonettmunkát, a majdnem rímtelen szonettek megkoronázó Utolsó előtti gondolatok.

Odaadó olvasónak megszerethető, ismerőssé váló otthona a Király Levente-i tükörterem. A tükör: terem. A „tükör” e kritikai tükrét azonban – nemcsak vélhető homályossága, a kisebb részleteket elfedő volta miatt – már múlt idejűnek kell gondolnunk, mert a gyűjtemény közreadása óta Király Levente mintha egyik itteni ciklusának szándékait és hangját sem folytatta volna; mintha olyan, a prózával is érintkező szövegek érdekelnék ma leginkább, melyekkel A legkisebb lapjain még nem találkozhattunk.

Büky László

A végek újmódi dicsérete

Szálinger Balázs: Kievezni a vajból

A versfüzet a kiadónak az Előretolt helyőrség című sorozatában jelent meg, amely 1995 óta csaknem egy tucat szerzőt szólaltatott meg, így Orbán János Dénest és Lövétei Lázár Lászlót, Mikó Andrást és László Noémit, most Szálinger Balázst, aki a hátsó kötéslap közlése szerint 1978-ban született, s tegyük hozzá, zalai származású.

A versek három csoportra vannak osztva. Nincs határ, hogy szépre fűszerezem – ez az első ciklus. A címadó versbe olvasva a költő többi, hasonló művének jellege is megmutatkozik valamennyire: „Várjunk, lelkem. Honnan ismerős Ön? | Nőm is volt tán? Percre ismerősöm? [...] S mért van, hogy csak pillanat, s betelten, | mint bő hordó, várom el csapomhoz, nyeljen a nedvből... A víz nagyon rossz | képzettársítással öntené el | al- meg feltestét. Fenébe érvvel! | Mért húzódik? Tisztasága látszat. | S minden sejtemből magácska árad. || Mint fáradt zaj, tompulok, ha drága | testén átszűrődöm, és határa | nincs annak, hogy szépre fűszerezem | vélt emlékekkel [...]” Talán a deák Csokonai obszcén(nak is emlegetett) hangnemű versei nyomán ismerős ez a versnyelvezet. Meg is jelenik Vitéz Mihály, illetőleg Lilla (Variációk pókra), igaz más (költői) világba átfordítva („Emlékszel a pókhálóra, Lilla? | Asszonyszerved udvarába szótnen | ott feszült, míg centrumába lőttem [...]”; másutt hasonlóképp: „Testes állat volt, egy jó darab hús, | elszívott egy ismeretlen ürbe,

| én haraptam, karmoltam – tűrte. | Hogy megfojtottam, még csak meg se szólalt. || S éreztem, ez több, mint pusztá aktus” (Hajnali kicsiny ellágyulás). Ugyanakkor leheletfinom érzelmi rajzot is elénk tár egy szonettban: „A korcsolyám nyomán a tóban árok | nyílik, amíg szerelmünk, úri lárva | (s a háttérben szóljon szakadva hárfa) | pillangószárnyat ölt. Mert bűnre vágyom, | e lékvetésre kárhozott vizágyon” (Lékvetés a testednek taván). Másutt és nem is egyszer a(z) ugyancsak hajdani) népdal újul meg, például így: „pont egy évre és egy napra | vagyok én a babámtól | egy év egy nap és a babám | intersziti alá tol” (És a babám).

A hangnemnek a megszüntetve megtartó eredetisége és a nyelvezet másutt is rá-ráismerteti az olvasót a magyar líra előzményeire, amely a költőnek természetes nyelvi-gondolati-érzelmi nyersanyag. Petőfi Sándornak a Fütty című versét parafrázálja (Vándorszínész naplójából), van hasonlóképp maivá átfordítva és kifordítva egy Babits-vers is (Road movie ifjú Mihállyal). S a már említettem Hajnali kicsiny ellágyulásban „Mert tudod, színes tinták a világ, | s abból egy szín csak, hogy valahol otthon | érzem magam” nemcsak Kosztolányira, hanem Tamási Áron Ábelére is gondolhatunk mint (gondolati) előzményekre. Találhatunk József Attila-i szemléletátköltést is (Mosogat, s én hátulról). S Tóth Árpád is meg van idézve (Isten oltó-kése kezemben). – Ezek a versek többnyire a Csak csipogjon, Veréb úr! csoportban olvashatók.

A világ s az ország élete is érdekli a költőt: „Élet ez. Amelyben | hátulról kell elhíttetni mindent, | s e kerülő úton minden él tovább” (Mosogat, s én hátulról); „Már az ország sem vonyít, ha erkölcsöt szagol” és: „Akár piszkos tankhajók alattunk | Dunánk félreértelmezett sorsát, | éppen úgy vonszolt a hídról, légyen | Lánc a híd [,] vagy légyen bár Szabadság” (Édes, édes Anna). A Gúnyolt Magyarországról az utolsó csoport vers. Ezekben látszik, hogy Szálinger Balázs számára a szovjet hódoltság után magyar társadalom már a maiság: „Mi segítünk a gondodon, | kéthetente nyolc oldalon. | Mind ami út, csak erre lejt, | mert a boldogság erre van. || Minden más díjtalan” (A Rózsadombi Társkereső Újság). Fogékony nagyobb távlatokra is, a magyar múlt és jövő iránti érdeklődése is megjelenik: „Töprenghetnénk, hogy’ volt mindez eddig, | ki cserélte el, miért a földünk, s merre ment, mért várakoztat ennyit? || Persze itt még történülhet bármi. | Hegy előttünk. S lám: ember, ki sétál | rajta. Láttunk izzó csipkebokrot, | mért ne Isten ülne benne?” (Hozzák az új dekalógust).

Horváth János Petőfi lírájának és gondolkodásmódjának egyik jellemzőjének tartotta azt, ahogyan a költő lírai birtokába vette Magyarországot. Szálinger Balázsnál is megfigyelhető efféle jelenség, a kötet nyitóverse is már mutatja ezt: „Teskádon túl halvány lefedettség, | csak vészhívást enged telefonról | a tér. A hálózatot még felismeri | gépem, viszont olykor szlovén jelek | futnak reá. S aztán sehol semmi. [...] Frusztációim hangos | jelei itt elvésznek a dombok | között. Zala jól van kitalálva, | szorosra fűzve a dombok láncá [...]” (Teskádon is túl, egy kósza busszal). A néhány száz lakosú falu mellett említődik például Rahó és Kaposvár, Debrecen és Balatonszentgyörgy mint a lírai történetek helyei, kiválasztódási pontjai, amelyek persze korántsem igazítanak el abban a(z) örök kérdésben, mi rezdíti meg és miért a költői lelket. Talán a fenti idézetek a tematikus háttér sejtetik. Ami azonban az igazi lírikus mindenkor sajátja, a belső készítés, talán mondhatni (jobb kifejezés híján): kamaszos bájjal föltárul a Székfoglaló című versben, amely mottójában Kosztolányi-idézetet tartalmaz (az Óda. Székfoglaló a Petőfi Társaságban című versből), s amely Kosztolányit formaszerkesztésben követve, sőt egy sorát („Vetésem a hold zöld vizében ázott [...]”) teljes képpé (Hankiss Elemér a hatvanas években komplex képként emlegette az efféléket) átépítve mond (nem csupán lírai) önvallomást: „Vetésem a Hold zöldessárga vizét | tóvá teszi, és benne úszni hal vár; | körök a békanyálg, s újra vissza, | s olyan vagyok, akár te, forradalmár!” A lírai én önvallomása legszebben az Ima a völgyből című versben nyilvánul meg: „Bocsásd meg a vétkeimet | s mindeneddel megbocsájtalak, | amennyire | sálba csavart nyakkal | Balázs | egy istennek | megbocsájtathat!”

Érdemes és fontos megemlíteni, és hasznos volna részletezni, hogy Szálinger Balázs nyelvhasználata – egészen széles körben érte: szókincse (kevés neologizmussal, mint intersziti, kupon, szórólap), stílusa (benne hasonlataival meg szóképeivel, melyek szövegnyelvészeti értelemben a jelentéstani szövegösszetartást jól megvalósítják), verselése (a szépen futó, gyakran ötfeles jambusok mellett fölbukkanó hexa-méterre is gondolva és a zárt szerkezetekre, van szonettja

is) – teljes összhangban van az éppen e nyelvhasználat következtében is rokonszenves lírával mint olyannal.

A versfüzet hátsó kötésoldalán van a kötetcímet adó vers, amelyben arról beszél a lírai én, hogy „[...] csak később, hogy szűkül a város, | szürkül a nőd, és gaz van a kertben. || Akkor próbálsz, bármilyen áron | szűnyogként kievezni a vajból”. Reméljük és kívánjuk, hogy efféle bajok ne ériék a költőt, – a magyar költészet kertjében semmiképp.

Ez a kiadvány is az Előretolt Helyőrség Könyvek sorozat darabja, mint Szálinger Balázs korábbi kötete is. A Zalai passió cím és az erdélyiség találkozása néhány oldal elolvasása után már nem tetszik egészen véletlennek.

A vígeposznak szánt mű ugyanis szerzőjének bevezetője, előszava alapján azért íratott meg, mert „a huszadik század eget és földet rengető förtelmességeit csak még inkább tetézi annak az igazságtalanságnak a ténye, mely igazságtalanságot [...] Zala megyének kellett elszenvednie. Ennek a megyének területét többszörösen megcsonkították hol nyugati nagy , hol pedig magyar hatalmak. [...] Harminc szűk esztendő kellett, hogy sajtástól eltompult érzékei ismét működni kezdván jelezzék: Zala nem élhet majd egy évezredig öntejével táplált városai és falvai nélkül, s az elindult nép mozgalom eredménnyel járt. [...] Zala visszakapta a Balaton fővárosát, Keszthelyt és még néhány [...] települést [...]”

A Zalai passió elé bocsátott szerzői eligazítás tehát, amint e részletből is látható, magyarázván a mű témájának történeti – az idézettekén kívül még bizonyos politikai – hátterét óhatatlan párhuzamokra rajzolja rá magát a témát. A XX. század első negyedének eseményeire gondolhatni: Magyarország szétdarabolására. A napi sajtóban az is fölmerült, hogy Szálinger műve gúnyt űz a trianoni tragédiából (I. HAKLIK NORBERT: Zala passiójától Budapest vérkabaréjáig. Beszélgetés a Bródy Sándor-díjjal kitüntetett Szálinger Balázs költővel. Magyar Nemzet, 2000. december 8.), amit a költő elutasít, s rámutat: „ellenkező előjelű értelmezésről jóval többször hallottam, és ez nekem jobban is tetszik”. Persze a művek olvasóinak értelmezése sokrétű lehet, a jelen esetben az alighanem elmondható, hogy a Trianon okozta (gazdasági, politikai, erkölcsi és a többi jellegű) nemzeti sérülés soha el nem múló sajtásának egyik mai megnyilvánulása a fiatal költő munkája.

A hagyományt követve első személyben előadott történetet az önmagát egyébként „első magyar zalai revizionista költő”-nek mondó szerző családi szálú kapcsolat révén mondja el a „hősünk, ménkü Akillesz, az én nagyapám, Kolon István” személyéhez fűződő történeteket.

A mű tizennégy énekre tagolódik, amelyeket (az Előszón kívül) még két rész fog keretbe (Első sornyaláb, illetőleg Végso sornyaláb), majd Függelék következik. A dolgok története pedig a következő: „Krisztus urunknak a kettőezredik éve előtti | fél évszázad hajnala jött el, s Rákosi Mátyás | íróasztala szörnyű célzatu ívpapírokkal | lett megrakva. A titkár nyargalt és a Dunántúl | térképét terítette a Mátyás úr elibé le, | mely térképre a Mátyás úr keze új gyepütervet | rajzolt. Kedvezményét Veszprém vármegye bírta, | mely kicsi egységből iparállam lett eme földön [...]” A 1950-től valóban az iparosítás lázában élő szocialistának mondott (szovjet hódoltsági) rendszer elcsatolta a kisvárost (1979-ben tért vissza Zalához). A meglehetősen erőszakos társadalmi átalakítások egy-egy vonalrajzzal vannak ábrázolva: „[...] a parasztok könnye a tóba lecsurgott, | s még sose-volt vízszintet mértek a lellei révnél. | Álltak az ökrök a téli vetésen, tudva, hogy immár | új hatalom jött, s nincs szükség mátol a humuszra [...]” A megváltozott világban azután a már említett Kolon István „Teskándnál egy ifju lovászfíu szent fogadalmat | tett. Biza addig nem takarítja a lóürüléket, míg az igazság fénye a pajtát bээрanyozván | nem süt a halvány térbe [...]” – Nem lehet teljes belső indokoltságát látni azonban e fogadalomnak, ugyanis a területelszakításnak és a vele egy időben járó iparosításnak („új, iparibb szókészletet öltön” a népesség) nem mutatkozik meg a műben az a következménye, amely a fiatal lovászfíut fogadalomtételre, majd a „híres, fűrge Kossuthról” rajzolt képet a zubbonya mélyére varrva vándorútra készíti. Említi ugyan a költő „az iparlét ártó szellemét”, ám nem láttatja a következményeket, amelyek összefügghetnek a zalai területvesztéssel s még inkább az emberi, erkölcsi pusztulással. Ennek a gyenge motiváltságnak

következtében azután az olvasó „a hős Kolon István” harmincéves vándorlását szükségképpen kellékként hajlamos kezelni. Ehhez járul, hogy a vándorút nem szolgál olyan eseménytörténettel, epizódbetétekkel, amelyek a hőst alakítanák, változtatnák. Elsőként „Somogyország” ban fordul meg, mely vidéken „hősünk látta, veszélyes nők hona lett Somogyország”; meglátogatja az „Elkapcsolt részeket”, ahol „deres ablakokon bámult kifelé ez a bárgyú, | félrenevelt nép”, majd „Székelyország” következik, amely romantikus összefüggésbe kerül Zalával („Hírlik, Zala földjén székelyek élnek”), illetőleg nevének allúziójával az eposzon kívüli (irodalmi) világgal: egy sánta kovácsnak Attila fia jelenik meg (aki később részt vesz a harcban mint délceg birkakötésű székely). „Tündérország” az utolsó vándorlási helye a hősnek, ahonnan ugyancsak csakhamar elmegy, mert azt tapasztalja, hogy „mindenki a boldogságban evickél, | nem fogván meg a munka nyelét”. Végül a hős „Vazsmegye szélire tévedt”, s ott gyűjt sereget az igaz ügýhöz, Zala egységének helyreállításához. Majd Ajkán folytatódik a történet, itt „Szent Zala zászlaja lenge az ajkai vármegyeházán”, s a vándorlásokból emlékezetes, ám már „hat mulya gyermeket” felnevelő „őzi Piroska” tűzte oda, s halálát lelte is miatta a felbőszült tömeg ütései miatt. S megint csak kereshetjük az történepek indokoltágát, nem tűnik ki, mi Piroska tettének rugója, az sem, miért és hogyan vált zászlót tűző zalai lelkületűvé. Szörnyű sorsára („Szétszört részei testének részei sose lelve meg egymást, | nem nyughatnak”), „kéjes áldozat”-tá válására nincs magyarázat. Mindenesetre az ajkai vājárnépek megindulnak Zala ellen, s a harcok leírása a műfaj követelte szokásnak megfelelő. „Veszprém vármegye, ebben nem volt már vita, csúful | járt itt, csonka Kolonban”. Az alsópáhoki történepek hatására azután, amint olvasható, 1979-ben Kádár János tolla „karistolt egy egyenes vonalat” a térképre, s Keszthely városa visszakerül Zalába.

Ez az epikai váz Szálinger művében valóban váz, nem mondható, hogy szervesen épülnek egymásra tényszerűen vagy az epikai háttérben a cselekménydarabok, ami nincs hasznára a műnek. Egy kocsmai verekedés vígeposzba való áttételénél ez az epikai háttér voltaképpen önmagában is megteremti az egységességet a meglehetősen általános cselekménylefutás miatt (Petőfi Sándor művében). Vérszegény történetű végeposz Alexander Pope Fürtrablása is (The Rape of the Lock, 1712/1714.), hogy csupán egy és a Petőfiénél régebbi példát említve, amelynek Csokonai Vitéz Mihály fordítója volt (bár e prózára tett szöveg elkallódott), ám a szerkezeti egyszerűséget sok minden ellensúlyozza. Szálinger Balázs művében a már fõntebb említett történelmi ráérthetőség csupán némileg ellensúlyozza a cselekmény(telenség) miatta hiányérzetet. Hasonlóképpen van a magyar irodalomban (és közéletben) jószerével ábrázolatlan Rákosi Mátyással és Kádár Jánossal kapcsolatos deus ex machinákkal is, különösen a Kádár-féle térképrajzolás a problematikus, hiszen a többször megemlített (el)iparosító politika még indokolta a megyehatár-változtatást, de az alsópáhoki verekedést már csupán erős fantáziával lehet olyan eseménynek fölfogni, amelynek hatása lehet a Kádár Jánossal összekapcsolható korabeli magyar állapotokra.

Ami mindezeket a problémákat a szövegminőségben némileg ellensúlyozza: a nyelvi megvalósítás bizonyos frissessége. A mű tele van olyan szavakkal, kifejezésekkel, amelyeket meglehetősen ritkán lehet föllelni az elmúlt évtizedek magyar lírájában részben a tematikai kötöttségek miatt, részben és nyilván a személyi és általános szókinchasznaleti és kifejezőkészlet szokások miatt. Ilyenekre gondolunk: „Trajanusz császárt röpitette | római trónra Kolon jó termésátlagu földje”, „múlttá vedlett Rákosi is, levitézlett | ártó kurzusa”, „nem volt, ki [...] | agg Zala elcsalt dombjaiért himnuszt belelázott | volna e pannon, szent éterbe”, „ha minden nép Zala ellen | menne a Veszprémből csurgó propaganda vizében | ázva”, „rút munkásmozgalmi ütemre az egyszerű lábak | meglendültek”, továbbá találkozhatni apatcsik-kal, pártkatonásdi-val és hasonlókkal. Ez a nyelvi anyag az eposzi idővel egybeeső, úgynevezett szocialista építés korszakát idézi föl, bár a pártkatona anakronizmus (mert mai) ebből a tekintetből, amelyet az a leírás tartalmaz, amelyben a rebellis szellem „ez a gyűlölt | hév a palackból újra kiszökkent volna, a Mátyás | úr [Rákosi] kupakot csavarintott rája” (1950-ben nem voltak csavaros fedelű palackos üvegek...), paneltömb, vizuális, patriotizmus és így tovább. Másutt a XX. század első feléből származó szalonnyelvi elemek épülnek be természetes módon, például a Babits Mihály is használta hercig („bejelölte a | hercig vármegye ősi nevét viselő patakot”), illetőleg a mostani századforduló idején szinte köznyelvivé emelkedő szólás („Hogy’ a francba került ide?”, NB. ez kétszer is megvan, hasonlóképpen az injúria maxima is, azután a

humusz főnév két ízben való használata; ezek az ismétlődések nem hordoznak kedvező stiláris hatást, inkább némi fésületlenséget hasonlóképp a hószín ing kétszer való megjelenésével és még néhány hasonlóval (Moszkvics) együtt). Jóval ritkább a mai újságnyelvi sutaságok beszüremkedése (például: „a nép dala ismert | volt a szivekben”). Van egy (ál)népi népnyelvi rétege is a műnek (turhanyelű, gatyaromlasztó, sékod ’sikít’, éjjeli bün-gübogár, Vazsmegye stb.), amiként egy archaizáló réteg is (kedves-e líra regélni a múltat, írón, talján, délceg). A teljes munka át van szöve zalai (és nem más) falunevekkel, földrajzi nevekkkel, amelyek az ábrázolt tárgyiasságok mellett eleve színezetet adnak. A zalai győzelem leírásában hat sornyi falunév van a hexameterekben („Hévíz-szentandrás, Égenföld, Döbröce, Várvölgy, | Sénye, Meszesgyörök, Egresz, Vállus, Zsid, Zalaszántó, | Sármellék, Zalaszentlászló, Kehida s Magyaróhíd, | Battyánpuszt, Nemesbük, Karmacs meg Zalaköszvény [...]”), effélét, trouvaille-t a hatvanas-hetvenes évek országos rádiós vetélkedőjében kértek egyszer a nagykanizsai csapattól...

Nemritkán Petőfi-utalásokra is lelhetni, ezek lehetnek csupán oly apróságok, mint a „néhány kedves mopszli kutyusnak | hangos sóhaja verte a tábort fel”, Petőfinél a Helység kalapácsában: „kolyika kezdi gyötörni | A mopszli kutyácskát”, ezért a cseléd „meggyújtja [...] a fát, hogy téglát melegítsen | Hasacsájára a mopszli kutyának”. – A Zalai passió nyelvi anyaga, talán e futó áttekintésből is látszik, színesebb, mondhatni izgalmasabb, mint maga az eposzi történet, különösen az indítás utáni részek. Lehet, hogy maga a költő is érzi ezt, hiszen nem csupán a kellékként (is) az egyes énekekhez befűzött eligazítások után még egy függeléket is tesz vígeposza után. Ebben (némiképp a hagyományt folytatva) a Zrínyi-eposz mintázatára, illetőleg a magyar költészet más alaplémecéjére saját lírai állapotrajzát vázolja föl, amely vázolatban inkább a jövő az ígéretes: „nem vagyok én gyermek. Nem játék ez, s nehezékül | légi hajómba ma én kerülök, s röpködök, s az öröklét | útját én keresem [...]” A Zalai passió e keresés egyik útjának, de nyilván nem állomásának tartható, olyan útnak, amely a távoli és közelebbi múlt földolgozásához vezethet.

Kiss László

Szabad (?) a gazda

Czifrik Balázs: Hullám, híd, háló

Czifrik Balázs első kötetének olvasásakor – miközben könyve az alkotás folyamatának tisztázatlanságáról, sőt tisztázhatatlanságáról gondolkodik és gondolkodtat el, ezzel párhuzamosan pedig módszeresen a megértés és az (ön)értelmezés feltételeire és lehetőségeire kérdez rá – , hangsúlyosan vetődik föl a kérdés, hogyan viszonyul, miként aránylik egymáshoz rész és egész, mennyiben tükrözhetik egyes versrészletek, fragmentumok a kötet kompozícióját, szerkesztettségét.

A Hullám, híd, háló koherenciáját elsősorban rendkívül precízen megmunkált, a könyv nem egy kiemelkedő darabja felől újra- és újrászöhető motivikus hálója biztosítja, aminek mégis a kötet egésze látja kárát. Egy-két vers ugyanis, jóllehet motívumai, tematikája okán olvasás közben nem „bomlik le” a szövegről, minőségét tekintve kívánnivalót hagy maga után – ezek (pl. Lehunyja; Mert kell egy cica) elhagyása minden bizonnyal feszesebb szerkezetet eredményezett volna.

A kötet három ciklusra oszlik, melyeket egy alapvető fontosságú Előhang vezet be. Az ebben a szövegben alkalmazott Balassi-strófa funkcióját ugyanakkor nem látom tisztán, alkalmazása mindössze a szerző verstani-irodalmi jártasságát mutatja, amit a kötet más helyein is felbukkanó sorok és strófák (pl. alkaiozsi), valamint különféle, poétikailag nem kellőképpen megalapozott irodalmi-kulturális utalások (akár Petőfire, akár a Szánt a babám kezdetű népdalra) is bizonyítanak.

A Hullám, híd, háló fő egységei jól körülhatárolható karakterrel rendelkeznek. A Hullám ciklus verseinek központi motívumai, a folyó, a pikkelyek egytől egyig a költeményben, sőt a költészetben – az alkotásban – való eltűnés-feloldódás képzetét hordozzák. E tematizáltság a következő ciklus, a

Híd verseinek részmotívumában jelentkezik, párhuzamosan a versbeszélő meghatározhatatlanságának dilemmájával, mely az átívelés, felülemelkedés gesztusában talál fogódzót. A záró ciklus, a Háló – összhangban egyébként a többé-kevésbé ugyanilyen funkciót betöltő, bár a kötettől elsősorban említett tónusa miatt idegen Előhanggal – újraérti, újragondolja az addig elmondottakat, miáltal a kötetben rendre felbukkanó problémák az angyalmotívum alkalmazásával a megnyugtató konnotációjú apa/anyamotívumnak köszönhetően lesznek érthetők-értelmezhetők.

„A part határát súrolod, itt / ostorait haragítja a dagály”, olvasható Az állomány pusztulása című nyitó versben, melynek hangsúlyozására a Peremvidék játékos szituációjának reflexív sorai szolgálnak: „Látod, ha kiemelkedem, mellbimbóim / zátonyok. Megfeneklenek papírhajóid.” Az idézett részek azt sugallják, hogy a rések átjárhatatlanságából fakadó örökös sűrűlódások miatt a kötet nem áll, nem állhat össze egységes egésszé. A motívumok összecsengése azonban rendet teremt ebben a valójában csupán látszólag „zavaros” versvilágban, egyszerre összekapcsol és szétválaszt – a címbéli három szó alapján konstruált kompozíciónak megfelelően. A Hullám, híd, háló kohéziójának nyilvánvaló volta ugyanakkor éppen a „part mentén” válik kétségesé, ami egészséges feszültséget kölcsönöz a könyvnek, s ez a kötet záró darabjáiig érezhető. Czifrik Balázs verseskönyvét olvasva ugyanis szembetűnő, hogy az egység viszonylagos, s mindenképpen rések és ívek kapcsolódási pontjain valósul meg: „Az ajtófélfán árokká / mélyültek a repedések.” (A kék vonalnal). Mindazonáltal A mese vége, eleje és közepe című versben olvasható „[B]elelátni az ívek sötétjébe [...] / Belelátni és kiszedni / szálanként az íveket” sorok főnévi igeneves szerkezetű imperatívusza éppenséggel a részek képezte akadályokon való túllépés kíváncsiságát fogalmazza meg.

A minduntalan emlegetett ívek, rések, hajlatok, a peremterületekre, túlpartra történő utalások, a deklaráltan mozaikos szerkesztés – „Kerülgetlek, elhajolok: megrepedt / mozaiklemezek karcolják egymást.” (Gondozás) – szervesen kapcsolódik az alkotó/teremtő mibenlétének problematikájához. A kérdés megkerülhetetlen: ki beszél ebben a kötetben, ki mondja el (írja meg) e történeteket? Van-e gazdájuk – „Kibúvó nincs. Köteleznek tétjeink. / A meztelencsiga keres házat így / télire – tartva a fagytól.” (Leosztott játék) –, elmondhatók, elmesélhetők-e egyáltalán? A mondhatóság kérdésessé válását figyelembe véve akár egy későbbi lehetséges értelmezés kiindulópontjául szolgálhat az Egy ország története és A mese vége, eleje és közepe című versek összeolvasása: az előbbi költemény ironikus zárásának – „Persze a nagy mesekönyvírók / maguk sem tudják, miért / szövődnek történeteik.” –, valamint az utóbbi darab (talán a kötet legjobb verse) befejezésének – „de akkor és úgy / léteznek-e az ívek, a mesék?” – „konfrontációja” éppen alkotó és (meg)alkotott problematikus viszonyának fényében válik láthatóvá. A rések érintkezéseire épülő tematika egyes darabok esetében ráadásul a vers beszélőjének és címzettjének, sőt „tárgyának” („hősenek”) azonosíthatósága felé halad, ami az elbeszélhetőség kétségein túl újfent a beszélő-teremtő pontos megjelölésének, megnevezésének nehézségeire hívja fel a figyelmet. A Sikít és őrzi a beszélő tulajdon szövegével szembeni távolságtartását, sőt attól való idegenségét fogalmazza meg – „Itt nem lehetek családtag” –, ugyanakkor a verszáró sorok látszólagos elbizonytalanító gesztusa – „Mégis, ha színre lép a gazda, / velem nem történhet semmi.” – az addig alkalmazhatónak vélt értelmezési mechanizmus újragondolására készítheti az olvasót. Vagyis a Hullám, híd, hálón végighúzódnak a kérdés a szövegegység integritása, még inkább azonban ez integritás megvalósulatlansága felől a paradox módon megalkothatatlan tünő szöveg (meg)te-remtőjének, azaz elbeszélőjének kilétét, sőt mibenlétét kutatja, mégpedig egy nem-semleges én-te relációban: „Megint felriadsz. Az ágy, / meséd a zöld pókról, / miatta a hideg / konyhád. Tulajdonos vagy.” (Zöld pók).

A szigorúan a részek alkotta/mozgatta versvilág magában hordja a lehetőséget, hogy valamennyi rész további elemekre, önmagának tárgyasult, autonóm egységeire bomlik („megrepedt / mozaiklemezek”), ismételten csak lehetetlenné téve a szövegvilág integritását: „mint kiszáradt tengerben / hullámsodrás, az a rész / ilyen akart (!) lenni, kis dolgokkal / nagy dolgokat tenni” (Epizód). A kötet verseinek e jellemzőjét mindenekelőtt az aktuálisan vizsgált költemények tematikájától függetlenül hideg, szenvtelen, már-már dokumentarista igénnyel fellépő ábrázolás, szikár mondatok biztosítják: „Fogalmaznom kellene / valami tárgyszerűt. / Ami hozzád köt, élmény / lehet.” (Képeslap Vízivárosból). Sokat elárulnak Czifrik Balázs verseinek nyelvezetéről a Szakma kezdő sorai is: „Szerszámok pengéjén / a beszűrődő nap. / A műhelyben mozdulatlan / tárgyakon

araszol / a fény. Végül / hűvös padló: árnyékos rész.”

A Hullám, híd, háló tárgyyszerű versei oly módon vetik föl a mondhatóság kérdését, hogy a (nyelvi) teremtés a tárgyyszerűen – „felszínesen” – ábrázolt, tehát tárggyá tett alakokra és szereplőkre van utalva. E reláció mindazonáltal kölcsönös, a szerepek mindkét oldalról értelmezhetőek, nézhetjük (olvashatjuk) bármelyik rész felől, a lényeg változatlan – A mese vége, eleje és közepe valósággal modellálja ezt a szituációt: „Kicsi most minden. / A szoba, benne az asztal, az ágy, / a székek, a szőnyegek, / perzsa mintájuk színes paca, / folt. Egy kirakójáték részei, / melynek mindkét oldalán / s minden darabján / egyforma a rajzolat. / Kicsi most minden.”

A kötet létező koherenciájának bizonyítéka, hogy a részekhez-részekhez köthető, s az elbeszélhetőség problematikusságán keresztül a versvilág teremtőjének kilétére/mibenlétére vonatkozó azonosulás-fogalom a már korábban alkalmazott motívumok (újra)felhasználásával a tárgyiasság kapcsán is értelmet nyer: „Frissen húzott ágynemű, / rárakódom tárgyaidra [...] / Együttállás: / használok fogkeféd” (Rét, mező, hegy). Egy másik versben: „A téren szobor. Napfény, kerthelyiség [...] / Én elhagyom a teret. Vele marad / a szobor, zsebemben a kerthelyiség [...] / retorikámból / többre nem futotta: napfény, rianás, / aprópénzek, kiskanál-csörömpölés.” (Tetszőleges pont).

Az említett azonosulás-élmény Czifrik Balázs első kötetében többnyire valamely együttlátáshoz kapcsolódik. A kérdés így válik megkerülhetetlenné: hogyan, illetve honnan tekintünk (tekint alkotójuk) a versvilág tárgyaira. Ennek kapcsán pedig: honnan nézhető, honnan érthető meg ez a fikatív közeg, azaz honnan indul ki az értelmezés folyamatában (is) tetten érhető teremtés, valamint az ehhez elválaszthatatlanul hozzá tartozó beszéd: „Reggel lesz. Becsület. / A felső szinten étkezünk. / Útravalót csomagolsz. / (Először rét, / aztán mező / – te a hegyre vezetsz – / mások már jártak előttünk, / asztalt bontasz, / az új terítéket dicséred.)” (Rét, mező, hegy). Ugyanezt a több szálon futó, differenciált értelmezést kínálja a Szerelmem egy totemállat is, melynek „verstárgya” a „csokis kuglófot megint nem / vette le a mélyhűtőből. Ül, / kezében a megfagyott tészta [...] / kezében a svájci / hegyek. Ő látta a csúcokat, / nem mesél, gyomrában / úgyis kihűl a kávé: dermedt / ételen kívül semmit nem tűr.”

A kötet harmadik ciklusa, a Háló úgyszintén a többletjelentéssel rendelkező felülemelkedés képzetét idézi fel, a felemeléstől-felemelkedéstől elválaszthatatlan – a szövegértelmezésre vonatkozó – átszűréssel. Minthogy a könyv e része újraérti az előzményeket, összefoglaló, lezáró, s válaszadó szerepe is van, egyúttal a továbblépés lehetőségének, ezzel kapcsolatban pedig az alkotás értelmének, feladatának újragondolását is kifejezi: „Nincs idő tűnődni a városon, / az ünnep csak egy sörig tartott, / most az új tervrajzok következnek [...] / Jó lenne vitorlázógéppel a terület fölé szállni, / némán siklani, s nézni a város utcáit, / repülni napi öt-hat órát.” (Alkotókedv). Ebben a tekintetben a könyv az (ön)értés, (ön)értelmezés próbálkozásának tekinthető, általánosabb értelemben a megértés viszonylagosságának kérdéseire keresi – s úgy tűnik, adja meg – a választ. Az (ön)értelmezéshez pedig tárgyakon, pikkelyeken át, rések mentén kapcsolódó, önállóságukat makacsul őrző elemeken keresztül vezet az út, aminek az elbeszélő szöveggel szembeni bizalmatlansága, végül kiszolgáltatottsága az eredménye – az alkotás tehát, lehet bármennyire tudatos, óhatatlanul befolyásolt, irányított, a kötet egy már idézett versének címével élve: „leosztott játék”, ezért olvasható a Hullám, híd, háló a megfogalmazhatóság problematikussága felől is.

A kötet fontos jellemzője a szülői szerepek, szereplehetőségek hangsúlyozása, innen válnak ugyanis beláthatóvá többek között a fenti kérdések, a Hullám ciklus nyitó darabja, Az állomány pusztulása első sorai – „Pokróca kockás, szunnyad alatta, és / mackója fullad, apja nem érkezik” –, vagy az Előhang alcíme is: Az munkásnak és az apának nótája. Az apa és az anya minden esetben a gyermekkel együtt értelmeződik (és fordítva) – „Kiserdőben sétál az anya, / az apa, s gurul a kicsi lány.” (Anya apával) –, ami újfent a teremtő, szövegalkotó kilétének problematikusságát tematizálja: „A konyhaküszöbön billegek, / az ajtóra rajzoltam: / ez apu, ez pedig anyu, / a kék vonalnál ötéves vagyok.” (A kék vonalnál). A mese vége, eleje és közepe című versben olvasható, a kötet egészének karakterét is megfogalmazó „[M]indenről tudni, hogy nem az” sor ezt a bizonytalanságot, kérdésességet az angyal motívumának alkalmazásával értelmezi át, transzcendens szférába emelve a kötet vonatkozó verseit: „Anyá mintha mozdulna, / talán repül. / Nincs szárnya, nincs semmije, /

amiért madár lehetne. Anya mintha mozdulna [...] / Mindenről tudni, hogy nem az. / Egy madár az ablakpárkányon. / Egy madár, ki odaszokott. / Egy madár, ki megsebzí az alvót. / Mindenről tudni, hogy nem az.” Olyan (szöveg)környezetbe, amely nem nélkülöz bibliai-mitologikus allúziókat sem: „A pusztulás óráiban indultam [...] / Megtörtem hatalmamban, / megtörettem átkom alatt. / És háromszor kiáltok, / és háromszor részem / a másik, a hallgatás.” (Angyal, szárnyakkal). E vers említése azért is nélkülözhetetlen, mert utalásai nyomán lesz érthető például Az állomány pusztulása egy részlete – „Magad leszel tövissé, / gyógyul a seb, menekülve a test” –, valamint az Előhang utolsó strófájának első sora is: „Adja az Úristen, akkor is, ha nincsen, hogy legyenek angyalok”.

Jóllehet néhány versből nem olvasható ki egy költői pálya iránya, talán nem túlságosan nagy merészség kijelenteni: Czifrik Baláznak a kötet megjelenése óta publikált versei mintha a Hullám, híd, háló átértelmezésére törekednének, egyszerre nem elmozdulva az ismert tematikától, és egyszerre új értelmezési lehetőségek után kutatva a már ismert és megismert motívumokban. Ami azért is érdekes, mert az első kötet utolsó ciklusának egyik versében érezhetően lezárulni (megoldottnak?) látszik a bonyolult tematikai-nyelvi-motivikus dilemma, legalábbis annak felismerésében mindenképp, hogy a „játzsma”, ez a bizonyos „leosztott játék” menthetetlenül a rések és hajlatok mentén dől el: „Átmegyünk a gyaloghídon. / Felnőtté válok az aszfaltsávtól.” (Apát ma is én kísérem körútján).

Menyhért Anna

Történő történetek

Nagy Gergely: Adjakok egy pontot

Nagy Gergely első kötete két részre tagolódik, a Lélektani határ című fejezet tíz, a Geiger és Müller című pedig húsz novellát tartalmaz. Az összehatást tekintve az első rész legjellemzőbb tulajdonságai között a fegyelmezettséget, a kiegyensúlyozottságot, a visszafogottságot, a(z ön)tudatosságot említhetjük, s ez a benyomás talán azzal magyarázható, hogy a különböző tematikájú novellákban a létrejövő világ és a szereplők is mintha a történet „megcsinálásának” rendelődnének alá: a főszerepet a történet létrejötte játssza, a cél az, hogy a történet történet legyen, megálljon a maga lábán és megfeleljen a műfaj kritériumainak – a felépítésében, a fordulataiban, a csattanójában. Ezekben a szövegekben nincsen bizonytalanság, nincsenek vétségek, de felcsillanás sem sok, a szereplők pedig kissé mechanikusak, idegenül mozognak a rendelkezésükre álló térben.

Felfogható ez úgy is, hogy a történetre való koncentráció felemésztí a szerző erejét. Másfelől azonban, éppen e szövegvilág fegyelmezettsége miatt, nem valószínű, hogy pusztán öntudatlan hiányosságról lenne szó. Mert mindaz, ami néhány novellában a kezdő író gyakorlatlanságának tűnik, máshol képes a szövegek javára, építőelemévé válni. Ez utóbbi írásokban, az előbbiekkal ellentétben, nem tűnik indokolatlannak, oda nem illőnek, hogy a szereplőknek nincsen az események alakulásában szerepe. Míg az első típus esetében előfordul, hogy a történet nem tud „önmagától”, a történetek egymást követő sorából kibontakozva tovább kerekedni, vagy befejeződni, vagyis az ötletek és fordulatok nem elegendők ahhoz, hogy a történet valóban történet legyen, (ilyenkor valószínűleg arra lenne szükség, hogy az ötletek és fordulatok létrehozta szereplők vigyék tovább a szöveget, vagyis hogy az ő jellemükből, alkatukból következzen valamilyen módon a történet következő lépcsőfoka), addig a második típus esetében a létrejött világ sajátosságainak következménye, vagyis egyben létének feltétele az, hogy a benne keletkező szereplőnek nincsen mozgástere, nincsen felelőssége abban, hogy mi miért történik, azaz nincsen hatással saját sorsának alakulására.

Az első típusba sorolnám például A pelikán kicsinye című írást, amelynek főhőse, egy fogorvos, különös kapcsolatba kerül a szemközti cukrászdában dolgozó néma eladónővel, Kisédessel, akinek

fémkarika van a nyelvében és a köldökében, és aki a fogorvost olyan süteménnyel láncolja magához, amelybe saját vérét süti bele. Kisédes elrabolja a fogorvost, s egy pelikánlegenda-variáció szerint (a pelikán megöli kicsinyét, ha az megüti, majd három nap múlva saját vérével támasztja fel), amelyet egy darab papírra ír le neki, jár el vele.

Ebben az írásban a valószerűtlen, furcsa, rémálomszerű sztori és a hozzá tartozó ötletek és díszletek (ékszerek, pelikánok, rablás, fejbevágás, lövés), valamint a rejtélyes befejezés (a fogorvos többször is meghal, de kórházi ápolás közben emlékezik vissza a történetekre) és az ehhez járuló elbeszélés-technikai megoldás (saját halálait beszéli el egyes szám első személyben) takarásába kerül az a hiányosság, hogy Kisédes és a fogorvos alakja is túl kontúrtalan ahhoz, hogy lélektanilag indokoltnak tűnjön, mi történik velük. S valahogy a pelikánvéres bájétel önmagában nem elég magyarázat mindenre.

Vannak pedig a kötetben olyan darabok, amelyeknek sikerül összhangot kialakítani a szereplők és az események között, ilyen a kötetnyitó Éhség, amely finom szituációs érzékenységről tesz tanúbizonyságot (az öregasszonyokat rendszeresen látogató orvosnő elvárja, hogy azok megebédeltessék, de ez ellen egyikük fellázad) és a Don Giovanni (egy nős férfi és egy férjes asszony üdülői kalandja után a nő feldúltan indul haza autójával, a férfi később megkeresné, s megtudja, autóbalesetben meghalt, de sosem sikerül kiderítenie, ez elválásuk napján történt-e). Ezekben a novellákban indokolt, mit tesznek a szereplők, finom és pontosan kidolgozott a történetek érzelmi-lelki oldala, de – bár kerekék és szépek – talán mégsem ezek a legígéretesebbek: hanem azok, amelyeket fentebb a második típusnak neveztem, és amelyekben ez az összhang, a „lélektani határ” úgy jelentkezik, hogy a lélektani indokolatlanság – a létrejövő világ sajátosságai által – indokolttá válik.

E típusba sorolhatók a Piros, a Mi az élet? és a Lakók című írások, amelyekben minden szereplő története valaki másénak az előtörténete, az egyik történetének szilánkjai véletlenszerűen érintkeznek a másikéval. A Lakókban a bérház egyik lakója fiának születésnapja lesz, a tizennyolcadik. A szülők tortát rendelnek, az anya megbeszéli a házban lakó prostituálttal, aki melleleg borkimérést is üzemeltet a házban, és fogadja a szomszédos iskolából a szünetben odajáró tornatanárt, hogy beavatja a fiát. Eközben egy lakásban ládákat pakolnak, majd ennek kapcsán utcai lövöldözés tör ki, amelyben lelövik a tortát hozó apát. A történet ennél bonyolultabb, a többi lakóhoz kapcsolódó számos apró mellékszál tarkítja, de a fent vázolt szempontból a lényeges az, hogy ebben a világban mindenről csak utólag derül ki, mi a jelentősége, pontosabban, az, hogy mi minek az oka, előidézője és minek a következménye. Azt, hogy mi történik a szereplőkkel, nem a tulajdonságaik okozzák, élettörténetük jelenetek egymást követéséből rajzolódik ki, s a dolgok azért történnek velük, mert éppen ott vannak, s azért vannak éppen akkor ott, mert életük előző történéseiből ez következik. Az egész írást áthatja egyfajta „ha egyszer ez, akkor aztán az” szemlélet, vagyis ha egyszer valahol ládákat pakolnak, akkor lövöldözés lesz, és ha dr. Görömbei éppen arra jár, a tortával, akkor lelövik. Ami történik, valódi történés, törvényszerű is, meg nem is, kiszámítható is, meg nem is, a hangsúly a történésen van, nem a cselekvésen.

Ezekkel a novellákkal kapcsolatban azonban felvethető néhány másik probléma, nevezetesen, hogy vajon mit várnak olvasójuktól, milyen szerepet írnak elő neki, és ezzel összefüggésben, hogy vajon mi az oka annak, hogy egy ilyen világról éppen egy mindentudó, vagyis jelen esetben mindent átlátó és logikusan felgöngyölítő elbeszélő tudósít. Talán téblábolhatna egy kicsit ez az elbeszélő, s talán egy kicsit jobban magára hagyhatná olvasóját, így ugyanis annak feladata pusztán annyi, hogy tudomásul vegye, hogy úgy tűnik, van valaki, aki feltárta azt az összefüggést, hogy valójában nincsenek összefüggések. Ritkák ugyanis a kötetben azok a pillanatok, amikor az elbeszélés technikájában, a nézőpontok váltogatásában is jelentkezik mindaz, amit a szöveg tematizál. (Ilyen kísérlet például A piros című novellában az a rész [15–16.], amelyben felváltva jelenik meg az elbeszélő és a balesetet szenvedett szereplő, valamint a körülötte állók elbeszélőn átszűrt nézőpontja, s emellett váltja egymást az eseményekről szóló tudósítás az arra való reflexióval és a helyzet értékelésével, mindhárom nézőpontból.)

A kötet második részének rövidtörténetei a megkettőződés nagy tradíciókkal rendelkező problematikáját kószolgtatják. Geiger és Müller két figura, de egyben ugyanannak a személyiségnek a

két oldala. Kis pillanatképek villannak fel, s az egész fejezet mintha egy nagyobb konstrukció szilánkjait rakosgatná egymás mellé, az alapötletet ily módon valójában nem használva ki. A kötet első feléhez képest itt fontosabbá válik a jellemrajz, megtudjuk, milyen Geiger és milyen Müller, ki mit szeret inni, hogyan udvarol, milyen lakást bérel az egyik és melyet a másik. De mindez még mindig csak a leírás, és nem a megjelenítés szintjén mozog, s ezért nem is tud igazán magával ragadóvá válni – ahhoz túlzottan lecsiszoltak ezek a szilánkok.

Ha jól látom, történés, történet és írás viszonyát feszegeti ez a kötet: azt a kérdést járja körül, hogy hogyan lesz a történésből a megírás által történet, s közben megpróbálja a történés történő voltát a történetben is megtartani, egy olyan világot létrehozva, amelyben újra és újra kiderül, a történetek csak a történetben nyerik el értelmüket, a történetben kerülnek értelmezhető összefüggés rendszerbe. Az, hogy ebben nem mindig jár sikerrel, vagy hogy eközben néha más aspektusok háttérbe szorulnak, természetes velejárója egy kísérletnek, amely azonban talán messzebb jutott volna, ha az elbeszélő maga is hajlandó lenne kockára tenni magát, ha szereplőit útjukra engedve hajlandó lenne maga is a történésnek alárendelődni.

GreCsó Krisztián

Búcsú a Sárkányfű folyóirattól

Sokszor, sok helyen leírták már, hogy a magyar irodalmi kultúrát a folyóiratok éltetik, működtetik, táplálják, és szabják meg szinte egészében a működését. Éppen ezért szokás folyóirat-kultúraként emlegetni a magyar irodalmi történetet. A lapok berkein belül épülnek föl a kánonok, működnek az irodalmi paradigmák, és – mint a Sárkányfű esetében is – ott indulhatnak el együtt, közösen fellépve fiatal szerzők. Csak egy folyóirat képes arra, hogy jó néhány – egyébként tehetséges – szerzőből generációt képezzen. Amint azt ebben a számban: tanulmányokban, diskurzusban már olvashatták, talán ez a volt a Sárkányfű legnagyobb érdeme is. Erős tehetségeket hozott felszínre, indított el, sőt talán el is helyezte őket a kortárs irodalom palettáján.

Az 1997-től folyamatosan megújuló Bárka tudatosan kánontörésre törekszik, arra, hogy egy olyan „termékeny eklektikát” hozzon létre ennek a folyóiratnak a hasábjain, amely a különböző beszédmódokat, „szükségyszerűen dialóguskényszerbe hozza” (Elek Tibor: Olvasóköszöntő zárszó, 2000/1). A fiatal magyar irodalmat is ekként kezeljük, igyekszünk a lehető legszélesebben spektrumon bemutatni, sőt, magunk is fölfedezni, elindítani tehetséges alkotókat. A 2001/3-as számban Még néhány szó a fiatal irodalomról címmel külön tanulmányblokkot szenteltünk a témának, és természetesen folyamatosan jelen vannak a Bárkában az általunk fontosnak vélt fiatal szerzők.

Ez a szám ehhez a törekvéshez képest rendhagyó, mert most a fiatal irodalom egy szeletét próbáltuk meg a lehető legalaposabban körüljárni, bemutatni, és megvonni a mérleget, ha lehetséges ilyesmi belülről kifelé, az egykori szerkesztők és szerzők segítségével. Ebből a Bárka számból reményeink szerint tehát leginkább az derül ki, hogyan látták, látják ezek a '90-es években indult fiatal szerzők önmaguk, milyen hatással működött a Sárkányfű-kör, és végül, mit tett le eddig az irodalom asztalára. Véleményünk szerint tehát, mivel a Sárkányfű igen sok tekintetben betöltötte a szerepét, csak egyik oldalról nézve búcsú ez; egyben valami fontosnak a kezdete is.

E számunk szerzői

Baróthy Zoltán (Győr, 1976) – Budapest
Bedecs László (Budapest, 1974) – Budapest
Büky László (Nagykanizsa, 1941) – Szeged

Czifrik Balázs (Győr, 1975) – Budapest
Cserna-Szabó András (Szentest, 1974) – Vác
Fogarasi Zsolt (Budapest, 1974) – Budapest
Gács Anna (Budapest, 1970) – Budapest
Gerevich András (Budapest, 1976) – Budapest
GreCsó Krisztián (Szegvár, 1976) – Békéscsaba
Harcos Bálint (Budapest, 1976) – Budapest
Hartay Csaba (Szarvas, 1976) – Szarvas
Hollósvölgyi Iván (Veszprém, 1969) – Budapest
Karafiáth Orsolya (Budapest, 1976) – Budapest
Király Levente (Szeged, 1976) – Budapest
Kiss László (Gyula, 1976) – Gyula
Lackfi János (Budapest, 1971) – Budapest
Maros András (Budapest, 1971) – Budapest
Menyhért Anna (Budapest, 1969) – Budapest
Nagy Gergő (Budapest, 1969) – Budapest
Németh Zoltán (Érsekújvár, 1970) – Ipolybalog
Orbán János Dénes (Brassó, 1973) – KoloZsvár
Szálínger Balázs (Keszthely, 1978) – Budapest
Tarján Tamás (Budapest, 1949) – Budapest
Térey János (Debrecen, 1970) – Budapest
Varró Dániel (Budapest, 1977) – Budapest
Zsávolya Zoltán (Csorna, 1968) – Budapest

Az előző számunk tartalmából

András Sándor, Balázs Imre József, Banner Zoltán, Becsy András, Harcos Bálint, Jónás Péter, László Noémi, Novák Éva, Pressburger Csaba Saul, Szepesi Attila, Tandori Dezső, Térey János versei

Bogdán László, Láng Zsolt, Rott József, Zalán Tibor prózája

Bertha Zoltán, Dömötör Edit, Gróh Gáspár, Pomogáts Béla, Prágai Tamás, Szilágyi András, Odorics Ferenc tanulmányai

Balla D. Károly, Sturm László, Szabó Annamária, Szentmártoni János, Szilágyi Márton kritikája
Bagu László, Papp Endre, Kovács András Ferenc, Podmaniczky Szilárd, Haklik Norbert könyvéről